

Darovi
EVROPSKE PRIČE

Biblioteka
Atlas svjetova

Glavni i odgovorni urednik
Zdravko Kecman

Operativni urednik
Marija Grbić

Redakcioni odbor
Eva Lipska (Poljska)
Fiona Sampson (Engleska)
Jurij Nipočorenko (Rusija)
Biserka Rajčić (Srbija)
Milenko Stojičić (RS/BiH)
Marija Grbić (RS/BiH, Slovenija)
Jurij Hudolin (Slovenija)

Likovno i grafičko rješenje korica
Darko Domazet

Objavljivanje ove knjige omogućili su

DAROVI EVROPSKE PRIČE

Priredio
Zdravko Kecman

Banja Luka, 2016.

PRIČAJ MI EVROPU

Evropska priča stara je koliko i pripovijedanje o njoj. Moglo bi se pretpostaviti da je najčešće nastajala u nastambama, u kojima je čovjek pronašao svoje pribježište. U njima je čovjek pričao svoje i doživljaje drugih. Priče su se prenosile sa usta na usta, sa jezika na jezik. Postojali su ljudi, a postoje i danas, koji znaju da ispričaju priču. Oni je znaju ispričati na više načina. Svaki od tih pričara, priča na svoje način. Ali što je još važnije, ili jednako važno, postoje slušaoci koji slušaju i vjeruju u ispričano. Ma koliko priča bila stara, i ma koliko izmaštana, u nju se vjerovalo. Ona se prenosila, govorila, pamtila. Sve su se priče događale nekada, i negdje. U trenutku kada su nastajale, porađao se i govor. I stvarao se određeni jezik. Mnoge priče su se povezale u cjelinu od koje su nastali mitovi.

Priče su govorile o hrabrosti, mudrosti, lukavosti, ljubavi i nevjerstvu, pretakale su se u višeslojne sadržaje. Pričalo se o nebu i zemlji, bogovima i demonima, anđelima i sotoni, zvijezdama, suncu i mjesecu, nepoznatim silama. Sve što je čovjek vidio, nastojao je da ispriča.

Danas je priča individualitet jedne osobe – pisca.

Zamisao ove antologije ima svoju odrednicu – „Darovi evropske priče“ i ne pretenduje da bude antologija u klasičnom smislu. Antologija okuplja pedesetak autora iz više evropskih zemalja. Uglavnom su zastupljeni autori naroda koji su nekada živjeli u Bosni i Hercegovini u okviru država; Austro-Ugarske monarhije i dviju Jugoslavija čiji potomci i danas žive u njoj,

čiji se jezici čuju i govore, a pjesme i priče prenose na tim jezicima. Ali tu su priče i nekih drugih naroda koji su imali direktan ili posredan uticaj na kulturu i tradiciju, imaju je i danas. Ne tako davno, posebnu ulogu je imao francuski jezik i kultura. Ruski jezik, ali i priča i poezija već odavno su se udomačili u život srpskog, ali i drugih slavenskih naroda. Nema sumnje da je Evropa poseban *kulturološki kontinent*. Ovaj izbor ima posebnu ulogu; *udomačiti jezik* naroda. Jezik na kojem je priča napisana a zatim u prevodu dostupna svima drugima.

Tek danas počinjemo skidati slojeve sa određenih priča i legendi koje su izmaštana stvarnost. Iz tih predanja, iz naslaga jezika, nastajala je i stvarala se književnost svakog naroda. I još uvijek se crpe predanja i regeneriše jezik.

Darovi koje donosi ova knjiga su vidljivi i nevidljivi. Ali, oni su tu i mogu se primati, i prenositi dalje. Oni su posebni jer su doneseni na raznim jezicima, pa se i razlikuju po izvorištu, boji, ritmu i drugim osobenostima. Srpsko, bugarsko, makedonsko, crnogorsko pripovijedanje ima izvorište u žitijima. Ono se nastavlja u folklornoj i usmenoj pripovjedačkoj tradiciji. Grčka priča je postala ep, legenda i tragedija. Velika je sličnost i kod drugih naroda. Sintezom folklornog i književnog preko novoevropskih pripovjedačkih žanrova stvarala se pripovjedačka proza. Ona fascinira svojom izvorišnom mistikom koja je često poduprta snažnom realnošću. Često je mješavina stvarnog i magičnog vjerovanja. Posebna sličnost je kod balkanskih, ali i slavenskih naroda.

„Svako ima svoju priču“ – tvrde za englesku priču. U njoj je prisutna priča i sa drugih kontinenata – *Cononveltska priča*. Njena tradicija je snažna, velika i bogata. Čini se duboko zakopana, pohranjena, u zidove starih naselja i gradova. Iz takvog tla iskrsnula su imena; Joseph Conrad (1857 – 1924), autor brojnih romana te Rudyard Kipling (1865-1936), koji opisuje život kolonija. Svoj vrhunac će doseći u djelima Jamesa Joycea (1882-

1941). U one koji su pisali na engleskom jeziku, mogu se ubrojati: Y. Soyinka (r. 1934) iz Nigerije, J. M. Coetzee (r. 1940) iz Južnoafričke Republike i P. Yhite (1912 – 1990) iz Australije, te Margaret Atwood (r. 1939). Oscar Wilde je sigurno najnezaobilaznije ime. Ima mnogo pisaca koji pišu na engleskom jeziku a da nisu ni Englezi, ni Irci ni Amerikanci. Nobelovac V. S. Naipaul, Derek Yellcott, su sa zapadnog indijskog arhipelaga, a nobelovka Nadie Gordimer iz Južne Afrike i dr. Zadije Smith je rođena u sjeverozapadnom Londonu, gdje i danas živi, njeno porijeklo i tematika su multikulturalni pa je često svrstavaju u naziv *comonveltske* književnosti. Smitova je sedamdesetpeto godišta, *Bijeli zubi* je jedan od najhvaljenijih romana pa je kritičari porede sa Salmanom Ruždijem. Međutim, razlike među ovim piscima su veće od njihovih sličnosti i spaja ih samo jezik – engleski. Prisustvo engleskog jezika kod nas je svakodnevno, od obdaništa do školskog i studijskog obrazovnog procesa. Gotovo da je nemoguće komunicirati u današnjem svijetu bez njega. Uvršteni engleski autori nam predočavaju posebnost engleske priče.

Francusku priču su ustoličili i obesmrtili Mopasan i Švob, iako se danas smatra osiromašenom. U tom smislu bolje prolaze pisci naučne fantastike koji mogu da očekuju svoje čitaoce. Oni imaju svoje i časopise i izdavače. To nije slučaj sa piscima glavnog toka. Pripovjedači Lio i Tievic su fantastičari. Prvi se poziva na Kloda Senjola, modernog klasika horora, dok se drugi poziva na Lavkrafta. Obojica su na tragu bodlerovskog splina i njeguju pismo koje stoji na međi pripovjetke i pjesme u prozi. Ona je, danas, književni rod posvećenika. Onaj rod koji, čak bolje i jasnije nego savremena francuska poezija, razbija obruče konvencionalnosti i govori iz srži stvarnosti jezika i unutarnjih vizija.

Češka priča se odlikuje bogatstvom jezika, tematskim i humanističkim sadržajem koji govore o običnim ljudima i njihovom životu. U svoje teme pisci su ugrađivali i poruku knji-

ževnog djela. Nikao kao Česi nije štitio svoj jezik od „tuđica“, njihov institut za jezik je svake godine objavljivao tomove novog riječnika u kojem su zamjenjivane strane riječi domaćim. Posebno poznati i prevedeni pisci su Karel Čapek, Jaroslav Hašek, Milan Kundera i Bogomil Hrabal. U Češkoj se pisalo na tri jezika, osim češkog, njemački (Kafka i Muzil) i jidiš.

Savremenu italijansku književnost karakteriše ponovna pojava humanizma, uzrokovana tragedijom rata i svjetskih napetosti. Rađa se figura aktivnog intelektualca, motivisanog željom da objasni događaje i podučiti narodne mase. Model ovakvog intelektualca postavlja Antonio Gramaši u svojim *Zatvorskim bilježnicama*, objavljenim posthumno. Ograničenja koja postavlja dogmatizam uzrokuje udaljavanje od komunističke klime nekih istaknutih članova poput književnika Elija Vitorinija, Ćezara Pavezea i Itala Kalvina.

Neorealizam je jedan od naistaknutijih pokreta u književnosti i kinematografiji, nastaje u godinama poslije rata. Jezik je jednostavan, kolokvijalan, bogat dijalektizmima, sa ciljem da što vjernije predstavi realnost. Najvažniji predstavnici su Elio Vitorini, Ćezar Paveze, Bepe Fenoljo i drugi. U stvaranju neorealističkih romana okušali su se i Italo Kalvino i Alberto Moravija.

U periodu poslije pedesetih godina XX vijeka, italijanska književnost ulazi u novu fazu koju više ne karakterišu politički i društveni angažman. Pisci ovog perioda se bave unutrašnjom dimenzijom čovjeka i njegovim osjećanjima.

Devedesetih godina XX vijeka u Italiji se javlja književna pojava pisaca koje kritičari nazivaju „Cannibali“ (Kanibali). Književno djelo ovih pisaca karakteriše sirov i brutalan realizam te hibridizacija popularnih žanrova.

Ako bismo se bar u naznakama bavili makedonskom pričom, to bi nas dovelo do Ćirila i Metodija, a njihov je uticaj bio velik, presudan i za druge slavenske narode. I savremeni pisci njeguju čvrstu vezu sa mitom, legendom, i tradicijom u

širem smislu. Jezik je sanžan, eruptivan, bujajućih osjećanja i čula. Ta povezanost ih drži i sa ostalim balkanskim narodima. Današnji pisci, a posebno koji su zastupljeni u ovom izburu, uspješno spajaju moderno, lično i kolektivno. U tome se autentično ogledaju Slavčo Kovilovski, pričom *Slika*, koja govori o anahronosti jednog vremena i Risto Peterski čija se priča *Darwinova nagrada* gradi na apsurdno jednog slučaja.

Savremeni njemački autori stvarali su svoju književnost na ruševinama vremena i sopstvene zemlje. Najprije je to bio Prvi a zatim Drugi svjetski rat. Pa podijeljena Njemačka u kojoj su na dvije strane pokušavali udahnuti život. Mnogi su pisci otišli u inostranstvo, neki su se vratili a neki nisu nikada. Dakle, vladala je jedna opšta dezorijentacija. Međutim, bez razumijevanja drugih evropskih pisaca, Prusta, Mopasana, Čehova, Džojlsa, ne mogu se razumjeti njemački pisci H. Homanstal, T. Man, Kafka, Muzil, Broh i drugi. Na tim temeljima nastajala je kasnije i danas se stvara njemačka književnost. Svi su oni posebni, individualni, kao što su Rajner Kuncce, Peter Handke, Zigfrid Lenc i drugi. Neki od njih doživjeli su iskustva pisanja primarna za prostor bivše Jugoslavije zahvaćene građanskim ratom devedesetih godina. Među njima značajni su ovdje zastupljena Suzana Gaze i Jirgen Jankofski sa pričom – Gavilo Princip. Posebno se izdvaja Peter Handke knjigom *Sanjar od devete države*.

Izraelska priča prolazila je kroz različite katarze do današnje formulacije. To je književnost koja je nastajala u posljednjih dvije hiljade godina, tekstovi religiozne sadržine pisani na hebrejskom ali i mnogim drugim jezicima. Kako iz te književnosti razumjeti nastajanje današnje savremene priče koja nastaje na izraelskom tlu. Ili se naseljava na njega. To je duga tradicija nastanka priče od legendi o Avramu, Isaku, Ester, Rut, i drugih po kojima su napisane mnoge knjige u drugim jezici-

ma i književnostima, odigrane drame i snimljeni filmovi. Na toj literarnoj tradiciji napajali su se pisci poput Isaka Baševisa Singera, Isaka Babelja i Pjera Lagerkvista. Među njima posebno se ističu Amos Oz, Jehuda Amihaj, nobelovac Šmuel Josef Agnon, Orli Kastel Blum i dr. Danas nastaje nova generacija pisaca rođena u Izraelu, njihova interesovanja i pogledi su često drugačiji.

Postoji li mađarska proza, ponaosob priča, koja se prema sopstvenim tradicijama kreće tako strogo, da se od svakog drugog zapisa razlikuje? Ako mađarski pisac piše prozu, ne formuliše je kao latino-francuz, na bazi iskonskih zakonitosti, niti gradi bazilike sa tornjevima kao germanonjemač, već logički slaže svoje misli. Više voli uporedne strukture, zaobilazi povratne upute i ukazivanja, što inače osjeća. Ta struktura pripovijedanja je prilično labava, liči poeziji koja slobodno iskri. Šta je istinska priča? I uopšte proza? Na to još nije dobijen tačan odgovor, kao ni na to, šta je mađarski duh, i kakvu ulogu imaju mađarski pisci? Sve su to pitanja veoma zanimljivog sadržaja. Ne možemo se zadovoljiti tvrdnjom da je glavna odlika mađarske proze jasnoća. Poljska književnost novijeg doba slijedi tradiciju koja je u idealu da književnost očuva sposobnost govorenja o životu kakav on jeste u svojoj složenosti. Tri su stuba savremene poljske književnosti: Vitkojević, Šulc, Gombrovič dok bi četvrti mogao bi biti Ivaškojevič. (Mickijevič je već i životom i riječju uspostavio temelje svog književnog i duhovnog djela.)

Poljska prozna avangarda slijedi put iracionalnosti koja govori o nekoj vrsti realističke tradicije koja se otvara prema neposrednom svijetu. Svijet je fascinantn u svakom pogledu i pun iznenađenja. Fabula će se reducirati (od Šulca i Gombroviča do Bjeloševskog i Mrożeka) u niz elementarnih situacija. Gombrovič gradi priču na „slučaju“ ali sa inovativnim postupkom pričanja, sa dozom aristokracije i fotografske jasnoće. Šulc „šokira“ svijest čitaoca. Neuspjeh socrealističke doktrine

u slučaju poljskih pisaca potvrđuje da se književno djelo ne pravi pomoću zadatih, unaprijed utvrđenih puteva i ograničenih ideologizama. Danas savremenici na razvalinama te ideologizirane stvarnosti pronalaze nove teme pa i postupke, kao Andžej Stasjuk, Ana Potočnik, sociološke i psihološke naracije. Mada, u svim književnim žanrovima pa i u prozi umjesto proze kakvu su pisali sljedbenici Vitkjevičeve Teorije čiste forme roman gubi dominantno mjesto koje je u pomenutom periodu imao, zamjenjuju ga literatura fakta, reportaže, memoari, dnevnici, eseji i sl. Priča, ne zna se kako, opstaje i to na evropskom, svjetskom nivou, iako se svjetska književnost u istom periodu manje prevodila nego u Jugoslaviji. Stvaraju je tri generacije. Prvu čine pisci rođeni krajem XIX i početkom XX vijeka poput Šulca, Gombroviča, Filipoviča i dr. Drugu čine pisci rođeni od 30-ih do 60-ih godina, kao Mrožek i Marek Novakovski. Treću pisci od 60-ih do kraja vijeka, Andžėja Stasjuk i Ana Potoček. Karakteristično je što se pisci svih generacija umjesto opštim temama bave svojim zavičajem, svojim okruženjem, i gradom i selom, čak više običnim čovjekom nego intelektualcima. Neki kritičari smatraju da se to dogodilo pod uticajem velikog buma u književnosti, zvanim latinoamerička književnost. I Borhesa, i Kundere, i Grasa, i mnogih drugih „svjetskih“ pisaca.

Tradicija Slovačke književnosti je više tradicija isprekidanosti nego kontinuiteta trajanja. U posljednja dva vijeka književna ustoriya dala je slovačkoj književnosti legitimnost sa narodnim duhom, duh vremena, ali i međunarodni značaj. Ključno mjesto moderne slovačke književnosti je njen nastanak na prelazu tridesetih i četrdesetih godina dvadesetog vijeka. Autori u ovoj knjizi predstavljaju najmlađi talas književnih stvaralaca koji hvataju korak sa piscima iz okolnih zemalja. Martin Kasarda u priči „Karta na nebo“ nas dovodi u zabunu svojim postupkom o ispravnosti jednog događaja. Monika Kopajnikova priča priču uporedo sa događajem.

U životu slovenačkog čovjeka mnogo je briljantnih legendi o ljudima, životu, posebno značajnim za određena područja. Priča iz Trente o lovcu koji je ustrijelio divljeg jarca ali se kugla odbila o njegov rog i ubila lovca samo je jedna od mnogih. Ipak noviju antologiju priče mogli bismo započeti od I. Cankara ili još noviju Drage Jančara, koji je više pisac romana i novela. Neki slovenački pisci žive u okolnim državama, kao što su Marko Sosič i Marko Kravos (Trst), Maja Hederlap (Grac), oni uspješno čuvaju slovenački jezik i pišu na njemu. Premda pjesnik, Milan Dekleva se iskazao kao izuzetan pripovjedač i romansijer, a Jurij Hudolin koji je dio mladalačkog života proživio u Hrvatskoj, tačnije u Istri, baštini u sebi mješavinu istarskog narječja i hrvatsko-srpsko-italijanskih tvorbi koje su neka posebna istarska kombinacija jezika. Njegov roman *Pastorak* je bogatstvo te vrste sadržaja. Uz njega bi se našla još mnoga imena; Aleš Čar, Boris Jukič, Katarina Marinčič i dr.

Romska priča je zastupljena dvoma autorima koji daju ne-sebičan doprinos ovoj književnosti i narodu. Narodu i književnosti koja je rastrgana kao i sam njihov život. Hedina Sijarčić Tahirović i Ruždija Sejdović sasvim autobiografski kanališu nit svoga pripovijedanja.

Riznica ruske priče - Ruska književnost na svojstven način korespondira sa ogromnošću te zemlje. Ali i sa jezikom i ljudima. Stari ruski ljetopisi, hrišćanski obredi sa kultom svetaca, hodočašća, sve to upijalo se u rusku dušu i ruskog čovjeka. Ruski realisti pronijeli su slavu ruske književnosti širom svijeta pa su se mnogi zapadnoevropski pisci ugledali na ruske pisce. Taj uticaj je i danas prisutan. Evropeizacija ruske književnosti započela se u 17. stoljeću u djelima Mihaila Vasiljeviča Lomonosova, snažan uspon u doživjela je Puškinovim djelom. Tolstoj i Dostojevski su vrhunci ruskog realizma. Ali isto tako je doživjela gušenje i gubljenje slobode u XX vije-

ku – boljševizacijom literature. Samo nabranje imena, kao što su Tolstoj, Dostojevski, Gogolj, Čehov, Turgenjev, Ljermontov, Pasternak i još mnogi drugi, govori o veličini i snazi ruske riječi i priče. Ruski pisci su proživjeli logore, gulage, zarobljeništva gora od svih drugih. Mnogi su u njima nestali, ali neki su ostali živi kao Aleksandar I. Solženjicin, njegova novela „Jedan dan Ivana Denisoviča“ izlazi u velikim tiražima ne samo u zemlji već čitavom svijetu. Pisci ruskih priča u ovoj antologiji darivanja samo su djelići velikog ruskog književnog mozaika. Ali svaki od njih ispričao je svoju posebnu priču i na svoj način.

Tako su narodi pričali narodima. Kulture, običaji, ljudske osobine, crpili su snagu iz dubljih naslaga života i transponovali se u novije savremenije tokove. Uz jezike slijedila su pisma, iako slična, mnoga su osobena. Te osobenosti su u glasu ma kakav bio, zvučnosti i bezvučnosti, grlenosti ili boji, temperamentu.

Darovi koje donosi ova posebna knjiga su vidljivi i nevidljivi. Ali su tu, i mogu se primati.

CRNOGORSKA PRIČA

SLOBODAN BOŠKOVIĆ
NOVICA ĐURIĆ

Slobdan Bošković

OBLACI

/Darinka Jevrić natuknu, kroz zarazni smijeh, ovu Pričicu na račun Dare Sekulić, daleke 1972. godine na „Ratkovićevim večerima poezije”./

Iz pilotske kabine dopire ujednačen, zujav zvuk avionskog motora, monoton i uspavljujući. Avion je, koso se uzdižući, dostigao potrebnu visinu. Signalna svjetla: Vežite se i Zabranjeno pušenje, ugasila su se. Pojasevi se odvezuju. Najnestrpljiviji vade cigarete, drugi rasklapaju novine... Neke već hvata prvi drijem.

Preko zvučnika, što je negdje nevidljiv, čuje se prija-tan baršunast glas stjuardese: „Dragi putnici, posada aviona vas srdačno pozdravlja i želi ugodan let... nalazimo se na nadmorskoj visini... za pola sata smo iznad... ispod vas će biti crekراسni planinski predjeli...”

Potom se čuje motor i vitka stjuardesa zalazi među putnike, nudeći osvježenje. Uzimam crnu čokoladicu „Lindt”, stavljam je u usta, ali neprekedino, još od polijetanja, mislim - hoću li prepoznati Dolinu i zelenu vijugu rodne Rijeke. Nadam se da je magla, stalno prisutna u Dolini, razbijena vjetrom. Možda ću vidjeti i svoj Grad, razvučen kao odbačena ženska čarapa, uz vodu. Dvije paralelne ulice sa nekoliko poprečnih sokaka mora da su uočljive i iz vazduha.

Iz misli me prenu dugonoga stjuardesa što se smiješi: „Izvolite gospođo... Ima još dosta do slijetanja.”

Uzimam „Eukaliptus” bombone, razmotavam šuštavi najlon polako i slušam kako sa zvučnika dopire razgovor iz pi-

lotske kabine. Muški glas, pun u izgovoru, kaže: „Šta bi ti, kapetane, sada, najviše želio? Drugi glas, valjda kapeta nov, snažan tako kao da pokušava da nadjača i zujanje mašine, pita:

- Sada? Ništa, osim da sam na zemlji.

- I ja bih da sam na zemlji - kaže prvi.

- Ja bih još slatko popio pravu kafu i još slade... priteg'o ovu novu stjuardesu, negdje dolje, na čvrsto... Odmah bi joj ga zabio do jaja... Vidi joj se iz očiju da samo to... i čeka... Siguran sam da joj je mačkica već vrela... I sad su joj gaćice zalivene picinim sokovima... Kakva bi to bila karačina! ... A onda bi je savio u luk... prelomio u struku i uvalio joj s guza... Bidio si kakvo dupe ima: bogovski zategnuto na onim visokim štiklama... mora da je hodom napalila pola aviona...

Prvi glas se nasmija:

- I ja bih je rado... ali ja bih sve po redu... Prvo bih joj skinuo karmin jezikom... ljubio iza uha... u vratić... lizao pazuh... gutao sisiće... nježno grickao bradavice... štipkao... mazio pupčić... prebrojavao riđe dlačice poljupcima... dok se ne rascvjeta... A onda bi je upozano sa mojim vršnjakom... da se prijatelje... pa malo cuclanja... pa...

Učini mi se, u prvi mah, da niko osim mene nije ništa čuo. Možda sam, zato što bez misli buljim u prazno, jedina shvatila razgovor u pilotskoj kabini.

Iza mene, čujem, prasnu gromak smijeh. Znači, i drugi čuju kako muškarci, i u oblacima, ne mogu bez nas! Iako nisam premlada, što inače ne priznajem, uvijek me oduševi, ponekad i uzbuđi, kad vidim mladu ženu lijepo građenu i ko- ketnu. Stjuardesa je baš takva - nasmijana, s zdravom željom za seks. Usne su joj pune, kao da je tek prestala lizati veliku i sočnu kuglu sladoleda od vanilije, grudi čvrsto nabrekle, da pokidaju na bluzi dugmiće.

Tacna, ili nešto što nije ni tanjir ni plitka vaza, sruši se po- red mog sjedišta i razbi u stotine kristalnih komadića.

Podižem glavu, ukoso: stjuardesa - zajapurena, ali kao stidno ozarena, ruka joj još podignuta u pređašnjoj visini... smela se i zastala:

- Oni... oni... prostaci...

Ostale riječi, što bi trebalo da budu ili optužbe ili psovke, ne čuju se. Jezik ne može da ih izmuca.

- Ništa se ne brini, ljepotice moja - kažem kao utjehu, i pomalo uzbuđeno.

- Kako... da ne brinem...

- Do slijetanja je još dugo, tako si i sama maločas rekla.

- Rekla sam – isprekidanog daha kaže stjuardesa, nemoćna da zakorači koji korak dalje prema pilotskoj kabini.

- Onda: treba prvo da popiju kafu...

- Oni su...

- Ništa ne žuri. Poslije tek dolazi to što su obećali. Nemoj im kvariti red.

Ona me ljutito gleda, kao novog krivca, ali ja joj ipak u očima vidim svjetlucave iskre skrivene strasti.

- Neće oni zaboraviti na obećanje... – dodajem, i polako osjećam kako poznati i slatki trnci počinju da prolaze i kroz moje tijelo.

Vrata na pilotskoj kabini se otvoriše i snažno zalupiše. Prestade onaj veseli razgovor i smijanje. Snažnije samo zazujaje motori i opet uđoše u oblake što su pokrili Dolinu i sva naselja uz Rijeku.

/Na zemlji, Dara je nastavila ragovor sa stjuardesom, uz slađu kaficu.../

Novica Đurić

MAJKA JE TO

Zime su bile duge, hladne, ali bi nama, djeci, donijele i puno radosti.

Ne znam čemu se majka više radovala – kada je zima sniježna i mrazovita, ili kada zamiriše proljeće.

Ali, skoro da sam siguran, radovala se najviše ljetu, kada joj djeca i unučad ponovo dođu, razgalame se sobama, njivama, voćnjacima, pašnjacima... dok je sve ostalo bilo prilagođavanje onome što donesu proljeće, ljeto, jesen i zima.

Osjećala je i sve mjesечеve mijene.

Godišnja doba dođu i prođu, a našoj majci poslovi su bili uvijek isti i sve obimniji. Kako je rasla porodica, tako je raslo i breme tereta na njenim plećima.

Uvijek je imala mnogo posla. Neodložnog. Teškog. Najtežeg.

Izmijenio je taj teški život i primjetno je to bilo na njenim rukama, na licu ... dok joj u očima to bilo skoro nemoguće primijetiti. Možda je to vješto skrivala, a možda i prirodom tako bi određeno. Ipak, ima ono što nikada nije prolazilo. Nije se dalo skriti, ni vremenu ni očima.

Puno je prepoznatljivih crta, biljega, svjedočenja....

Svjedoče ljudi, poznanici. Fotografije.

Bila je tako lijepa kada je isprosio naš otac.

Upamtio sam majčino lice bijelo kao sneg, kosu podvijenu i ukročenu frkadelama, bijele duge prste, tanane kao u pijanistkinje, prava kao svijeća.

Kad korača, kao da ti u dugo iščekivani zagrljaj leti.

Zubi bjelji od bisera polagano su tamnjeli i nestajali kako je u koju trudnoću ulazila. I nije ih žalila.

„Šta je to, pri djeci“, govorila je.

Visoka, ali ne previsoka. Onako, kao da je za dvor rođena.

Oči plave i uvijek radosne. I tuga kada je obuzme. I smrt najbližih kada je slomi. Oči, beskrajno tople, plavije od neba, umirile bi se, zagledane u nas decu, da što manje njene boli osjetimo.

Majka je to, može samo nju da boli. Djecu nikada.

KOLIBA KOJA JE GRLILA SREĆU

To što smo imali od mala – krave, telad, ovce sa jagnjadi-ma, konje, svinje, mi i naša baba Danica pred zoru bi okupili i polagano tjeroali na izdig u Kovrčki katun na planini Sinjavini.

Bio je to dosta dug i zamoran put. Naprijed bi išli potovareni konji, a na samarima zakačene kace, štruglje, kablovi, bakarni kotlovi, kante, lonci i posteljina za kolibu.

Sve je nekako bilo lako prepješačiti, ali od Podova pa do Lučke gore uvijek bi mi bilo najteže. Velika strmica, putevi krivudavi, malo znaju da budu neposlušani... Dovoljno je bilo da se jedno jagnje odvoji od stada i eto muke. A kada bi iskočili na vrh Ždrijela lakše bi se disalo, iako odatle do kolibe treba još dosta prepješačiti.

Lako je bilo znati da smo na korak do katuna jer bi se već čula vika, dozivanje čobana, rika krava...

Koliba, ta „kula“ od dasaka, ta skorupnica, sirnica, ta usamljenica, kao da je jedva dočekala naš dolazak. Čim bih u nju ušao osjetio bih neku čudnu toplinu i milinu. Volio sam taj osećaj. Danas je on jedan od važnih pramenova, nerava, mojih čula.

I nakon dvije decenije kada je nađoh ogoljelu, sa skoro oburdalim zidinama, opet isti osjećaj, ali po prvi put sa primjesom tuge, ispred kolibe u kojoj smo dosta djetinjstva proveli ja i sestre Dušica i Dušanka. Brat Mijajlo – Miki nije djetinjstvom dotakao taj jedinstven doživljaj.

Na velikim kamenim pločama na ulazu od vrata, kao i na nekim povećim kamenjima, još uvijek se mogu pročitati inicijali – D.Đ., N.Đ., D.Đ.,(Dušanka, Novica i Dušica Đurić) i B.Š. što je inicijal našeg najmlađeg ujaka Budimira Šukovića, koji ode Bogu u trideset petoj godini života. Tu se kazuju inicijali V.Š. – Vlada Šukovića, drugog ujaka...

I dok prstima dotičem kamenje, obnavljam inicijale, ređaju se slike iz djetinjstva, najljepšeg doba u kom smo svi oko babine pogače bili bezbrižni i srećni. Bila je to koliba koja je grlila sestre, braću, roditelje, prijatelje... Bila je to koliba koja je grlila sreću.

Sreća uvijek stanuje podno krova, iza praga, oko ognjišta i nikada ne napušta čovjeka, već je čovjek napustio kolibu.

ČESKÁ POVÍDKÁ
ČEŠKA PRIČA
Prevod: Milan Čolić

DANIELA FISCHEROVÁ / DANIELA FIŠEROVA
KAROL SIDON / KAROL SIDON

Daniela Fischerová

PTÁT SE PORTÝRA

Jeden muž vášnivě hledal pravdu. Procestoval mnoho různých zemí a naučil se řadu jazyků. Poznal světce, poznal ateisty, poznal proroky i politické vůdce, zabýval se filosofií i vědami. Ale čím víc věděl, tím méně toho chápal. Poznal tolik lidí, kteří našli pravdu, a každý našel něco jiného. Konečně si z toho začal zoufat. Ze všeho vědění měl jenom samý zmatek a nechápal už zhola nic.

Tehdy se doslechl, že v jednom domě prý je portýr, který mluví všemi řeči světa. Muž byl zvědavý a hned se tam vydal. Připravil si jednoduchou větu, aby zjistil, co ten portýr umí. Před domem stál stařík v livreji.

„Kudy se dostanu dovnitř?“ ptal se muž a pro začátek se ptal francouzsky. Portýr odpověděl dobrou francouzštinou. Muž zopakoval dotaz anglicky a hned dostal odpověď anglicky. Chm, to jsou řeči, které portýr musí umět, řekl si muž, ale určitě neumí svahilsky! Stařík mluvil plynou svahilštinou. Muž to zkusil ještě čečensky a čibsky, čínsky, finsky, fafrasky a frísky, ale ať se ptal, jak se ptal, děda vždy úslužně odpověděl, a to tímž jazykem, ve kterém dostal otázku.

Když se muž zeptal jazykem vědy, odpověděl vědecky. Když se ptal jazykem politika, tak dostal odpověď politickou. Zeptal se mysticky a stařík mluvil mysticky.

Náhle se mužova mysl otevřela. Padl na kolena:

„Děkuji ti. Dnes jsem konečně pochopil, co je to pravda.“
Odcházel stejnou cestou, kudy přišel.

Daniela Fišerova

PITATI PORTIRA

Jedan je čovek strastveno tražio istinu. Proputovao je mnogo raznih zemalja i naučio čitav niz jezika. Upoznao je svece, upoznao ateiste, upoznao proroke i političke vođe, bavio se filosofijom i naukama. Ali, što je više znao, tim je manje toga shvatao. Upoznao je toliko ljudi, koji su našli istinu, ali je svako našao nešto drugo. Na kraju je zbog toga postao očajan. Od sveg svojeg znanja je imao samo zbrku u glavi, i ništa više nije shvatao.

Tada je čuo da u jednoj kući postoji portir, koji govori sve jezike sveta. Čovek je bio znatiželjan, i odmah je tamo krenuo. Pripremio je jednostavnu rečenicu da bi konstatovao šta taj portir zna. Pred kućom je stajao starac u livreji.

„Kako ću dospeti unutra?” upitao ga je čovek, i za početak je govorio francuski. Portir je odgovorio tečnim i dobrim francuskim jezikom. Čovek je ponovio svoje pitanje na engleskom jeziku i odmah je dobio odgovor na engleskom jeziku. Hm, to su jezici koje portir mora znati, rekao je u sebi čovek, ali sigurno ne govori svahilski! Starac je govorio tečnim svahilskim jezikom. Čovek je onda probao da govori čečenski, i čibski, kineski, finski, ali ma kako da ga je pitao, starac je uvek uslužno odgovarao, i to na onom jeziku na kome mu je bilo postavljeno pitanje.

Kada ga je čovek upitao jezikom nauke, odgovorio mu je istim jezikom. Kada ga je upitao jezikom politike, dobio je politički odgovor. Postavio mu je pitanje i mističkim - a starac je odmah počeo da govori mistički.

Štařík se za ním pobaveně díval.

„Tolika jazyky se zeptal, kudy dovnitř. A do toho domu stejně nevstoupil.“

BOŽÍ HLAS

Žili byli dva největší filosofové své doby a dlouhá léta spolu vedli spor. Jeden tvrdil, že člověk může za to, jaký život žije, neboť má svobodnou vůli a je pánem svého osudu. Druhý hlásal pravý opak. Je to osud, který je vším vinen, neboť svobodná vůle je nanic a člověk je jen hříčkou osudu. Oba měli spoustu žáků. Ti se přeli ještě vášnivěji a světu hrozil vleklý boj.

Konečně už se na to nebesa nemohla dívat a poslala těm myslitelům po andělech vzkaz. Ať prý páni předloží ten problém přímo nebi. Ať vystoupají na vrchol nejvyšší hory a tam je jednou provždy rozsoudí sám Bůh.

Oba učenci šplhali vzhůru a davy zvědavců se vlekly za nimi. Hora byla vysoká a výstup strmý. Z posledních sil se vyškrábali k cíli a předložili Bohu svoje otázky:

„Je pravda, že člověk vládne osudu?“

„Je pravda, že osud vládne člověku?“

S nejjazším napětím čekali na odpověď. Teď oni dva i celé lidstvo zvědí, kdo je ten moudrý a kdo žil celý život v bludu. Mračna se roztrhla, nebe se otevřelo. Boží hlas zaburácel nekonečným kosmem:

„Je!“

I, najednom se misao u čovekovoј glavi otvorila. Pao je na kolena:

„Hvala ti. Danas sam konačno shvatio šta je to istina”.

Vraćao se istim putem kojim je i došao. A starac je začuđeno gledao za njim.

„Na toliko je jezika pitao kako da uđe. A u kuću ipak nije stupio.”

BOŽIJI GLAS

Živela su dva najveća filozofa svog doba, i dugi su niz godina vodili spor. Jedan je tvrdio da je čovek odgovoran za to kakav život živi, jer ima slobodnu volju i da je gospodar sopstvene sudbine. Drugi je, pak, tvrdio sasvim suprotno. Sudbina je ta koja je za sve kriva, jer slobodna volja ne znači ništa, i čovek je samo igračka sopstvenog usuda. I jedan i drugi su imali mnoštvo učenika. I oni su vodili diskusije još vatrenije i strastvenije, i svetu je pretio veliki boj.

Na kraju, na sve to nebo nije više moglo ni da gleda, i poslalo je tim misliteljima po anđelima poruku. Neka gospoda izlože taj problem direktno nebu. Neka se popnu na vrh najviše planine, i tamo će im jednom zasvagda presuditi sam Bog.

Oba učenika su počela da se veru, i gomile znatiželjnika su išle za njima. Planina je bila visoka, a put strm. Sa poslednjim snagama su se uzverali na cilj, i izneli tamo Bogu svoja pitanja.

„Da li je istina da čovek vlada svojom sudbinom?”

„Da li je tačno da sudbina vlada čovekom?”

„Jeste!”

Karol Sidon

DUH PANA MADLA

U pomrčini, uveče, kada sam iz pivnice donosio pivo u staklenom vrču, preskakao sam po dva stepenika - više tada nisam mogao, a i tako sam morao da se naprežem koliko god sam mogao - i drhtao sam od straha pred plavičastim senkama, koje su se njihale ovamo-onamo iza mlečnih stakala balkona na međuspratovima, užasno sam se bojao panji K-ove, o kojoj se govorilo da je luda, i da je zatvarala u stanu svoju kćer i tukla je, a panu Slonki je pretila da će ga ubiti sekirom... a ja sam bio siguran da bi kada bi me ugledala, uzela sekiru i da bi se tiho za mnom prikradala kroz pomrčinu... i ja bih pao na stepenište a ona bi za mnom koračala kao zloslutna senka... a onda bi... zgrada ne bi ni uzdahula... u potpunoj tišini... a onda bi mi zabila oštricu sekire u potiljak i ja bih bio mrtav, bio bih mrtav u lokvi krvi, svoje krvi, crvene krvi, bio bih zanavek mrtav i nepokretan i ne bih više nikada, nikada, nikada...

A onda sam se još bojao duha pana Madla.

Pan Madl je nedavno umro.

U ponoć je kod nas zazvonila panji Madlova i zamolila tatu da joj pomogne da odvuče pokojnika na postelju. Tata mu je navodno zatvorio oči. Najverovatnije ću i ja jednom nekome takođe zaklopiti oči.

Bojao sam se, jer duh mrtvog čoveka neće nestati tek onako, to je sigurno, a sigurno će se još jedno vreme zadržavati u blizini svoga stana, svoje žene i svojih šifonjera.

Nisam gledao ni desno ni levo i trčao sam uz stepenice, zatvorio sam oči i trčao sam, a onda sam zazvonio.

Samo što sam zazvonio jedan sprat ispod nas, i kada su se preda mnom otvorila vrata, spazio sam pred sobom nekakvu spodobu, koja u naše predsoblje nije spadala, a i to predsoblje je bilo nekako drugačije, i pre nego što sam pojmio da se preda mnom nalazi panji Stamicova i da sam zazvonio jedan sprat niže, već sam imao nejasno osećanje da je u našem domu, sve u svemu, i u ovome svetu došlo do nekakve čudnovate, zlo-slutne promene. No, zatim je panji Stamicova stajala u žutoj svetlosti odškrinutih vrata i imala oči tužne, a pod očima crne, nepojmljive krugove, a i ona je mene posmatrala kao avet, kao poslanika budućih grozota.

Ponekad sam opet u zamišljenosti - skoncentrisan verovatno na to da ne razbijem stakleni vrč i da se pivo ne razliva po stepenicama, žuto penušavo pivo po stepenicama od granita - u zamišljenosti ispunjenoj strahom, otišao sprat iznad nego što je trebalo... i tamo sam se najednom našao u potpuno tuđoj sredini, okružen nepoznatim i tajanstvenim zidovima i vratima. Bilo je tu hladno i sivo, tu se završavala zgrada i nada mnom je bio samo krov i beskonačno nebo.

(Na krovu su jednom otac i pan Slonek zagrevali asfalt a neko, ko je iz daljine video vatru, pozvao je vatrogasce. Od svega toga je došlo do velike zbr-ke, i ja sam morao da idem kod Slonekovih. Sada ne znam da li izmišljam, ali... stojim kraj njihovog prozora, stišćem lice uz staklo i gledam nado-le, gledam kako vatrogasci odmotavaju šmrkove; u sledećem trenutku uvis poleću beli mlazevi vode; odskočio sam od prozora, a po njegovom staklu, iza koga je mrkla noć, pomrčina i tama, slivaju se potocići vode, cela se kuća trese i po njoj teče voda, a gore na krovu kao dva velika junaka, dva velika vladara ognja, dva nehотиčna podmetača požara, svemu se tome suprotstavljaju otac i pan Slonek.)

I tako se brzo okrećem i hitam ka stepenicama. Najednom, pak, stojim preko puta balkonskih vrata, i ta vrata mrtvački

svetle i tim svetlom mi je osvetljeno lice... a iza vrata se kreću senke, senke, senke... verovatno se dole u vetru i po kiši njišu fenjeri i drveće.

Nikoga osim mene ovde nije bilo... a ipak sam osećao nečije prisustvo! Bili su tu duh pana Madla i žena sa sekirom, i još hiljade drugih duhova i strašila! A svoj toj grozoti sam morao da se suprotstavljam potpuno sam. Celoj toj legiji aveti, skrivenoj u pomrčini. Držati se rukohvata i zadržavati plač, ne huktati od zgražavanja, ići stepenik po stepenik i konačno, konačno se zaustaviti pred našim vratima...

Jednom sam se tako peo ka našem stanu, hitao sam da bi se preda mnom otvorila naša vrata i da bih bio u bezbednosti, kada sam najednom ugledao tebe, mamice, kako se oslanjaš na našem spratu na rukohvat, naginješ se nadole i čekaš kada ću stići. Ali kakva si bila! Ah, kakva si samo bila!

Mislim da je isključeno da mi se to samo pričinjavallo, da je to bio san. To mi se dogodilo! Odista sam te tamo video! I sa onim izrazom, i sa onim užasnim izrazom na licu!

To je ono najužasnije:

Majka, mamica, čovek ka kome u strahu usamljeni trčimo, ti...

Bila si u žutoj, tamnožutoj haljini i na licu si imala najstrašnju moguću grimasu đavolske zlobe.

Znam da ti to ne znaš, a ne možeš ni da znaš, i verovatno te je to pogodilo što to i sada govorim, ali je to bilo tako, tako je to, i ja znam i nisam kriv što se to desilo...

**ENGLISH SHORT STORY
ENGLESKA PRIČA**

PETER SALMON / PITER SALMON

Prevod: Minja Golubović

NIALL GRIFFITHS / NIL GRIFITS
DR OMAR SABBAGH / OMAR SABUG

Prevod: Zoran Jungić

TOBY LITT / TOBI LIT

Prevod: Adnana Karahasanović Zeljković

Peter Salmon

ONE

Let me tell you story. (The theme is salvation.)

On the sixteenth of August, 1303 (the feast day of Joachim, father of Mary (the mother of Christ), Pope Boniface VIII (blessings be upon him), summoned with the wave of his gloved (left) hand (plump rings on plump fingers (inside the glove) causing the (dark) red velvet to bulge (taut), these are jewels, this is wealth), a courtier (a servant); lifted (Boniface) his heavy, bejewelled hand (gloved in red (papal)), invested with the authority of a pope, of the Pope, of this pope (Boniface VIII (1294–1303)), heavy (this hand (also this heart)) with the responsibilities of the papacy, heavy with the weight of history (and what weight is heavier than *the weight of history* (sitting, invisible, behind this skein of being)) heavy with jewels also, gold and diamonds, topaz, amethyst – jewels aspiring to the glint and schist of (Venetian) glass (two workmen, another time, set down a fragment of stained glass against a wall in the corner, the lower leg of Christ, the upturned face of Mary), summoned with a wave of this (left) hand (gloved, the velvet plush, taut above the jewels (his other, right, also gloved, also weighted with gold, diamonds, topaz, amethyst, also heavy (also with responsibility, also with history), resting (heavily) on the arm of his throne (*cathedra*), the chair of Peter, gold, red velvet)), his servant (slight, clean-shaven, young (the name of the servant (slight, clean-shaven, young) is Filippo)).

It is a bright blue day (cloudless or with (at most) a hint of cloud (touches of white that make the blue more blue)),

Piter Salmon

GLASNIK

Ispričaću vam priču. (O spasenju.)

Šesnaestog avgusta 1303. godine (na dan Svetog Joakima, oca Marijinog (majke Hristove), papa Bonifacije VIII (blagosloven bio), pozvao je mahnuvši svojom lijevom rukom u rukavici (punačko prstenje na punačkoj ruci (unutar rukavice) pravilo je izbočinu (zategnutu) na bordo somotu, ovo su dragulji, to je bogatstvo), dvorjanina (slugu), podigao je (Bonifacije) svoju tešku okićenu ruku (u crvenoj (papinskoj) rukavici), obdarenu vlašću, papinom, ovog pape (Bonifacija VIII (1294 – 1303)), tešku (ovu ruku (a i srce)) od odgovornosti jednog pape, punu tereta istorije (a koji teret je teži od *tereta istorije* (koji sjedi, nevidljiv, iza zamršenosti bivstvovanja)) ali i punu dragulja, zlata i dijamanta, topaza, ametista – blistavi dragulji sa škriljcima od (venecijanskog) stakla (dva su radnika, nekada, postavila fragment musavog stakla na zid, noga Hristova, a Marijino lice okrenuto prema njemu), pozvao je mahnuvši (lijevom) rukom (u rukavici, somot, pliš, izbočeni iznad dragulja (a druga, desna, takođe u rukavici, okićena zlatom, dijamantima, topazom, ametistom, takođe teška (od odgovornosti i istorije), počiva (tromo) na naslonu trona (*katedre*), stolice Petrove, zlatne, presvučene crvenim plišom)), a sluga (tanani, uredno obrijan mladić (ime sluge (tananog, uredno obrijanog mladića) je Filipo)).

Vedar je dan (bez oblačka ili sa (najviše) naznakom oblaka (primjese bijelog koje plavo čine upečatljivijim)), a sunce baca žutu svjetlost na travertin bazilike u Vatikanu (nisam bio tamo,

and the sun throws a yellow light on the travertine stone of the Vatican basilica (I have not been there, I (merely) have in front of me (had in front of me, I have returned it to the drawer on the left hand pillar (?) of the desk (the desk drawers have oval handles, gold, and the looped oval catch drops snugly back into place as I close it (I find this satisfying, and lift and drop oval into oval as I pause to think (it is not thinking it is waiting (for thought))) a postcard that Alessandro sent, washed (the picture that makes up the postcard) in 1950s light (the blues are light blue, the yellows light yellow), showing St Peter's basilica (Alessandro took his new wife there last summer (or the summer before), *she is a filly and I intend to tame her*, he said (a scrawled *ps* at the end of his last letter (is this a secret from her (this *ps she is a filly and I intend to tame her*) or was she standing behind him as he wrote it (is it a joke they share, does she champ at an imaginary bridle then submit?)?, one hand inside his permanently open shirt (long legs, sunshine, citrus – I see them always in a spacious, well-lit room, their wealth (his from art, hers from family (and first husband) and property) coming together to provide this space; an ocean view) the other holding aloft a (clove) cigarette?) and (the postcard) crinkled (by the sun?)); also before me (affixed to the wall with a different coloured pin on each corner (clockwise from top right red yellow blue yellow)) a tourist map of Vatican (around the border are fat hand-drawn advertisements for hotels, jewellers, restaurants, nightclubs, taxi companies, each with a number corresponding to a number on the map, number 12 the best pizza in town, 14 haircuts *per le signore e signori*, 9, 11 and 17, sellers of devotional objects, pope-on-a-rope), with the apostolic palace drawn as a child would draw it (Sonia, her tongue poking from the corner of her mouth (you took a photograph of it Susan, fixing it as an image, killing it as a memory)), it (the apostolic palace) is listed under *Places*

ja (jedva) imam ispred sebe (imao sam ispred sebe, vratio sam je u lijevu ladicu stola (ladice imaju ovalne drške, pozlaćene, i ovalna kvaka udobno škljoca kad zatvaram ladicu (to mi pruža zadovoljstvo, škljocanje kvake dok zastajem da razmislim (nije to razmišljanje, to je čekanje (misli))) razglednica koju je Alesandro poslao, okupana (slika na razglednici) u svjetlu 50-ih (plava je svijetla, žuta je svijetla), pokazuje baziliku Sv. Petra (Alesandro je odveo svoju novu ženu tamo ljetos (ili pretprošlog ljeta), *ona je ždrebica koju namjeravam ukrotiti*, rekao je (naškrabano *P.S.* na dnu njegovog posljednjeg pisma (da li ovo krije od nje (ovo *P.S.* ona je ždrebica koju namjeravam ukrotiti) ili je stajala iza njega dok je to pisao (je li to neka njihova šala, da li ona uživa u ideji pokoravanja uzdama?) ?), sa rukom podvučenom pod njegovu vječno otkopčanu košulju na grudima (duge noge, sunce, limun – vidim ih uvijek u prostranoj osvjetljenoj sobi, njihovo bogatstvo (njegovo od umjetnosti, njeno naslijeđeno od porodice (i bivšeg muža) i posjeda) udruženo kako bi imali taj prostor; pogled na okean) a druga visoko drži (karanfil) cigaretu?) i (razglednicu) izbljedjelu od sunca?)); ispred mene je još (pričvršćena za zid čiodama različitih boja na svakom čošku (u smjeru kazaljki na satu crvena žuta plava žuta)) turistička mapa Vatikana (oivičena je upečatljivim reklamama za hotele, zlatare, restorane, noćne klubove, taksi kompanije rukom nacrtanim, a svaka sa brojem koji odgovara broju na karti, broj 12 najbolja pica u gradu, broj 14 frizure *za gospođe i gospodu*, 9, 11 i 17, prodavači molitvenih predmeta, privjesak sa figuricom pape), sa crtežom apostolske palače poput dječijeg (Sonja, njen jezik viri na krajevima njenih usana (uslikala si to, Suzan, i ovjekovječila prizor, ubila sjećanje)), to (apostolska palača) je navedena pod *Stvari koje morate vidjeti (Trideset stvari koje morate uraditi u Vatikanu)*, kao i Rafaelove sobe; spomenik Aleksandru VII (čuvenog italijanskog skulptora Berninija (1598 – 1680)); kao i Rimsku nekropolu))

to See (*The Top Thirty Things to do in the Vatican*), likewise the Stanze di Raffaello; likewise the Monument to Alexander VII ('by the famous Italian sculptor Bernini (1598-1680)'; likewise the Roman Necropolis)) and the yellow light of the sun comes through the window in a block (a square of sun pressed (thinks Boniface (he is near to sleep and allows his thoughts to run)) into shape (this block of yellow) by the hands of God, onto the red walls, the red papal vestments), everything in this room (thinks Boniface) is yellow (the light of the sun, the candlesticks, the gold trim on red cushions, the papal staff) or red (the walls, the papal vestments, the cushions (gold trimmed), the robe of a single courtier (Filippo), standing the pope's (Boniface's) right hand side (Boniface sits on a golden cathedra, trimmed in red and yellow (brocade)), everything yellow and red (there is also some black).

(The light here is yellow too, and I am drawing on it for my depiction. Dust motes gleam, waft and settle.)

Tired, Boniface (later depicted by Dante (Alighieri) in his *Divine Comedy* (cf. 'The Inferno', Cantos XIX and XXVII) as being (although not yet dead at the time of writing (of the *Divine Comedy*) in the Eighth Circle of Hell (the level reserved for those accused of simony (money lending))) is washed in yellow light, his (Boniface's) healthy brown (red) Italian skin made sickly (like Tuscan red, like the bricks of the Lateran) by the yellow (of the sun), and when he raises his hand (heavy, gloved, bejewelled) the servant (Filippo (we know his name, the pope does not (necessarily (he may or may not)))) who has been standing (silently) beside the throne of the pope since dawn (as he does every day) scurries away, this man, the servant (of Boniface, of God) knows what this gesture means, and he (Filippo) has (standing there, shifting his weight from one foot to the other, wiggling the toes of his left foot and then his right, as he was taught to do (to keep the blood flowing) by

i žuta svjetlost sunca prodire kroz prozor (kvadrat sunca oblikovan (misli Bonifacije (san mu pada na oči i on dozvoljava mislima da jure)) u oblik (ova kocka žutog) rukama Božijim, na crvenom zidu, crvena papina odora), sve u ovoj sobi (misli Bonifacije) je žuto (svjetlost sunca, svježje, zlatni porub na crvenim jastucima, papin štap) ili crveno (zidovi, papina odora, jastuci (sa zlatnim porubom), odora jedinog sluge (Filipa), koji stoji sa papine (Bonifacijeve) desne strane (Bonifacije sjedi na pozlaćenoj stolici, porubljenom crvenim i žutim (brokatom)), sve je žuto i crveno (i ponešto je crno).

(I svjetlost je žuta i koristim je za prikaz. Čestice prašine svjetlucaju, lebde i sliježu se.)

Umoran, Bonifacije (kasnije opisan u Danteovoj (Aligerija) *Božanstvenoj komediji* (uporedi sa *Paklom*, Pjevanja XIX i XXVII) kako se (iako ne još mrtav u vrijeme kad je djelo nastajalo (Božanstvena komedija) u Osmom krugu pakla (nivo rezervisan za optužene za simoniju (posuđivanje novca))) kupa u žutom svjetlu, njegova (Bonifacijeva) zdrava smeđa (crvena) italijanska koža izgleda bolešljivo (toskanska crvena, poput lateranskih cigli) pod žutim (sunčevim), i kad podigne ruku (tešku, u rukavici, okićenu) sluga (Filipo (znamo njegovo ime, papa ne zna (nužno (možda i zna)))) koji stoji (tiho) pored papinog trona od zore (kao što to čini svaki dan) odjuri, ovaj čovjek, sluga (Bonifacijev, Božiji) zna šta pokret znači, i on (Filipo) gleda (stojeći tamo, prebacujući težinu sa jedne na drugu nogu, mrdajući prste na lijevoj, a potom i na desnoj nozi, kao što je naučen da radi (da poboljša cirkulaciju) od svog prethodnika (penzionisanog)) kako (stoji tamo (tiho)) jednobojni kvadrat žutog svjetla prelazi sa lijevog zida, preko poda, na desni zid, soba je sat (kao što je svemir sat, treba mu samo povoljna prilika). Čitav dan (od zore (ili nešto poslije, papa stoji napolju i gleda kako sunce dotiče horizont kroz istočni prozor (Filipo stoji tri koraka iza njega, gledajući papu

the man who preceded him (retired)) watched (standing there (silently)) the solid block of yellow light revolve from the left wall, across the floor, and now to the right, the room a clock (as the universe is a clock, requiring only a vantage point). All day (since dawn (or slightly after, the Pope pauses outside the door to watch the sun crest the horizon through the east window (Filippo standing three steps behind him, watching the Pope watch the sun (dust motes around his head gleam, waft and settle, forming an aureole around his (balding) head (Filippo watches from behind) giving him the appearance (thinks Filippo (standing, watching)) of a saint (he (Boniface) may not be able to see the sun crest the window from the east window, perhaps the city is too built up, perhaps it rises over houses and towers)) before entering this room and taking his seat)) the pope has been sitting here (motionless), the servant beside him (motionless (except his toes which he wiggles (first left then right (always)) to keep the blood flowing)), the pope (despite his age) sitting upright (his shoulders pressed against the back of his chair, as his mother taught him to sit (when he sits like this (he always sits like this) he thinks ‘as my mother taught me to sit’)) the servant stooped (slightly) in submission to papal power, watching (the pope watching, the servant watching) the block of yellow light rotate through the room; then at three o’clock (or a couple of minutes past, the clock is crude, time is soft, the Pope raises his hand (heavy, bejewelled) and the servant knows what this means, and (without pausing, in an instant, right then) scurries away, scurries towards the door, the Pope keeps his hand raised until the servant (scurrying) gets to the door (opens it, passes through, closes it) and then lowers it (his hand) slowly, to rest on the other arm of the throne.

kako gleda sunce (čestice prašine svjetlucaju oko njegove glave, lebde i sliježu se, formiraju oreol oko njegove (proćelave) glave (Filipo ga gleda s leđa) dajući utisak (misli Filipo (stojeći, gledajući)) da je svetac (on (Bonifacije) možda ne može da vidi kako sunce dotiče horizont kroz istočni prozor, možda mu građevine zaklanjaju pogled, možda sežu iznad kuća i tornjeva)) prije nego što je ušao u sobu i sjeo na stolicu)) papa je sjedio ovdje (nepomičan), sluga pored njega (nepomičan (osim što je mrdao prste na nogama (prvo na lijevoj, pa onda i na desnoj (uvijek) da poboljša cirkulaciju)), papa (uprkos svojim godinama) sjedi uspravno (naslonjen ramenima na naslonjač stolice, kako ga je majka učila da sjedi (kad sjedi ovako (uvijek sjedi ovako) pomisli kako „me je majka učila da sjedim ovako“)) sluga (neznatno) povijen jer je potčinjen papi, gleda (sluga gleda, papa gleda) kvadrat žute svjetlosti kako kruži sobom; a kad pokaže tri sata (ili par minuta poslije, sat je primitivan i neprecizan, vrijeme teče sporo ili vrijeme je nečujno, papa podiže ruku (tešku, okićenu) i sluga zna šta to znači, i (bez oklijevanja, u trenutku, odmah tada) odjuri, odjuri prema vratima, papa drži ruku podignutu dok sluga (žureći) ne stigne do vrata (otvori ih, izađe, zatvori ih) a onda je spušta (ruku) polako, da počiva na drugom naslonu trona.

Niall Griffiths

OBVIOUSLY A PHRASE OF WHICH HE WAS FOND

This is a true story and this is what happened:

It was the morning after the worst storm to hit west Wales in a century and on top of the hill the trees had snapped like matchsticks and - no, wait, that's not true. That's not how it happened at all. It was like this:

It was a Boxing Day. Above the snowline the - no, hang on, that's not true either. You know it isn't. This isn't fiction; this is a true story. Be honest.

Alright, alright. Deep breath. Start again:

The search for the blessed spring had taken the man up into the hills above Llanilar and deep into the cave system there and it was purely magical in that world underground and YOU'RE FUCKIN AT IT AGAIN!!! THIS IS NOT FUCKIN FICTION!!!

Okay. Okay. Clear the mind. Breathe in, breathe out. Steady the heartbeat, slow the pulse. Close the eyes and count to ten. Pick up the pen. Begin all over:

It was Marc, wasn't it? Yes, it was. You know it was. It was Marc who first told you about Mani that time nearly two decades ago when you got the bus out to Llanilar to meet him, the plastic bags in your pocket for the mushrooms that you were both off to pick - tens of thousands of them, Marc said, the hillsides covered, the damp summer just then ending drawing the funny fungus out of the soil in unprecedented amounts. *Never seen so many*, Marc said: *dry them out, they'll*

Nil Grifits

PUSTINJAK

Ovo je istinita priča, i evo šta je bilo:

Desilo se to onog jutra kad se oluja veka stuštila na ceo Vels, a na vrhu brda drveće je bilo polomljeno ko' šibice i - ne, ne, stani, nije bilo tako. To uopšte nije tačno. Beše to, u stvari, ovako:

Bilo je to na dan posle Božića. Iznad snežne čistine - ne, stani, opet lažeš. Znaš da nije bilo tako. Nije ovde reč o nekoj izmišljotini već o istinitoj priča. Budi iskren.

U redu, u redu. Duboko uzdahni. Počni sve iznova:

Želja da otkrije čudotvorni izvor terala je onog čoveka uzbrdo, tamo negde iznad Lanilara¹, i potom dalje, u prostrane pećine, koje su izgledale zaista očaravajuće, a TI OPET ZAJEBAVAŠ!!! OVA PRIČA NIJE NIKAKVA JEBENA IZMIŠLJOTINA!!!

U redu. U redu. Malo razbistri mozak. Udahni, izdahni. Smiri i uspori otkucaje srca. Zatvori oči i broji do deset. Uzmi olovku. Počni sve iz početka:

O Marku je reč, zar ne? Da, beše to on. Znaš i sam da jeste. Mark ti je prvi spomenuo Manija, tamo negde pre dva-deset godina, kad si krenuo autobusom da bi se sa njim sastao, noseći u džepu plastične kese u kojima ćete vas dvojica nositi ubrane pečurke – njih desetak hiljada, tako reče Mark, prekrivalo je okolna brda, a na kišnom kraju leta te smešne biljke su izranjale iz zemlje u neverovatnim količinama. *Nikad pre nisam video da ih ima toliko*, reče Mark: *osušićemo ih, trajaće*

---

¹ Lanilar (Llanilar) — Mesto u Velsu.

see us through the winter. And that was fine with you, poor as you were, and all those free intoxicants on offer; just bend and pluck and there you go: sensory derangement. Could even sell some, perhaps, make a bit of beer money. And Marc was waiting for you outside The Falcon, wearing a cagoule against the warm and greasy drizzle. You both set off, over the stile, across the squelchy field, into the trees and up, up - a fairly gentle slope, but a long one, the gradient unbroken, and soon the fleece you were wearing became sodden: the moist air itself and the sweat of your exertion.

Anyway. Marc pointed and said: *We'll aim for that peak over there. You've got to meet this feller.*

You asked him what feller and he told you about the man called Mani. Marc'd stumbled upon his, what, encampment is the word probably, the week before, on a previous mushie-picking outing. He'd lost his bearings, a bit, absorbed as he was in the harvest and ascending on all fours so's he could pick, and he'd scrambled up over the ridge and at first he thought it was a ghost, an apparition of some sort, beard down to his belly-button, mad hair in a matted halo, just standing there as if waiting for him. *Got a hell of a shock, I did.* And then Marc noticed the axe the figure had been holding and thought he'd never get back down off the hill; this was *Deliverance*, Cere-digion-style, some nutter gone rogue and cannibal and hiding out up here from the authorities. But this figure, this feral man of the mountains, he'd just given Marc a grin and asked him if he'd like some heather tea.

You'd entered a patch of mushrooms by then and you were both in a crouch, picking, dropping the little stems into plastic bags. Close by, the wall of trees waited in a kind of static thrash and the peak rose above them. Not high, no, but you could see it, and feel its still surge.

Nice feller, Marc went on, this Mani bloke; they'd sat and chatted for quite a while. In fact, it had been night-time when

nam celu zimu. Ti si se s tim odmah složio, onako siromašan kakvog te Bog dao, a sve one opijajuće pečurke behu vam na dohvat ruke: samo se sagni i eto ti: mašta počne raditi. Možda bismo mogli i nešto od toga prodati, zaraditi para makar za pivo. Mark te je čekao ispred Sokola², zaogrnut plastičnim kišnim ogrtačem na toplom pljusk . Obojica ste preskočili ogradu i nastavili dalje gacajući po mokrim poljima, pa onda kroz šumu, penjući se neprestano uzbrdo, dok se tvoj džemper, u međuvremenu, nakvasio kišom, a ti se znojio i udisao vlažan planinski vazduh.

Posle izvesnog vremena, Mark upre prstom i reče: *Idemo tamo, do planinskog vrha. Moraš svakako sresti jednog tipa.*

Pitao si ga kojeg tipa a on spomenu nekog čoveka po imenu Mani. Pre nedelju dana, kad je sam brao pečurke, Mark je nabasao na, na šta ono, nešto kao kamp. Bio je zalutao, i to samo malo, zaokupiran skupljanjem pečurki i napredovanjem na sve četiri ne bi li tako sebi olakšao posao, a kad je prešao jedan prevoj mislio je da je pred sobom ugledao nekog duha, prikazu, sa bradom do pupka, zamršenom kosom, stojeći tu kao da ge je ta sablast večno tu čekala. Naravno, *bio sam u šoku.* Mark je primetio i sekiru koju je onaj tip držao u ruci i odmah je pomislio da se nikad više neće spustiti živ niz brdo; beše to kao u filmu *Oslobođenje*³, ali sad u Keredigionu⁴, gde se neki ludak, odmetnik ili ljudožder skrivao od sveta. Međutim, ovaj se tip, taj pustinjak, samo nasmeši na Marka, pitajući ga da li bi želeo popiti sa njim malo toplog vresovog čaja.

Obojica ste pognuti zašli među pečurke, skupljajući ih i puneći plastične kese. Ispred vas se uzdizala šuma, koja kao da je tu oduvek mirno nekog čekala, a iznad nje se nazirao i sam

---

² Soko (The Falcon) —Pivnica.

³ "Oslobođenje" ("Deliverance") - Američki film o opasnom putu u divljini, snimljen 1972. godine.

⁴ Keredigion (Ceredigion) - Oblast u Srednjem Velsu.

Marc had started his descent down the hill. From southern England somewhere originally but he'd gone completely off-grid, Mani had; just jacked his job in, left his wife and family, go on the train to Aberystwyth, got on a bus inland and then just walked into the hills, no possessions except a survival kit, the kind that can be stored in an old tobacco tin: wire saw, matches, thin but tough tarpaulin, and that's about it. An army knife. He'd left the modern world completely behind him. Three years ago this was, and in that time he'd built himself a decent living space out of logs and stones, planted a kitchen garden, smoked fish that he caught in the lakes and rivers, hunted rabbits and deer, even set up his own still. Totally off grid; no electricity, no running water, no money - *especially* no money: he was living proof that it was possible to live without the stuff. *You've got to meet him. An amazing character. Got to admire what he's done.*

And what was that book you'd loved, as a kid? You read it time and time over, when you were living on the estate outside Liverpool: *My Side of the Mountain* by Jean George or someone. About a kid in America who ran away from home and set up a life for himself in the wilderness. It'd made you do the same, or attempt to: one night you sloped off into the copse of trees at the bottom of the estate and lived for two days in the trunk of a tree that had been hollowed out by fire. You ate what you thought was watercress from the rivulet downstream from the sewage outflow and you shat yourself and vomited uncontrollably and when you crawled home stinking and sick, so sick, the police were waiting for you and your parents were furious with worry. But they'd always lingered, the yearnings that that book had put in you, and hearing Marc talk about Mani that drizzly day, they'd risen again: to live so free. No-one would have any authority over you. You'd commune, and you'd never be lonely. And even death would be a nirvanic

vrh brda. Mogli ste videti i osetiti njegovu moćnu nepokretnost, iako se nije baš isticao nekom posebnom visinom.

Fin je on tip, taj Mani, Mark nastavi; njih dvojica su sedeli i izvesno vreme razgovarali, a već se smrklo kad je Mark počeo silaziti niz brdo. Mani je bio poreklom negde iz južne Engleske i jednog dana se odjednom potpuno izgubio sa radara; dao otkaz na poslu, ostavio ženu i porodicu, vozom otišao do Aberistvita⁵, a onda dalje, autobusom do planina u unutrašnjosti, a sa sobom je poneo samo one osnovne predmete za opstanak u divljini, a koji su svi mogli stati u konzervu za duvan: komad žice, šibice, tanku, ali jaku ceradu i vojnički nož. To beše sve. Savim je okrenuo leđa civilizaciji. Desilo se to pre tri godine, a za to vreme je on sagradio od balvana i kamena pristojno mesto za stanovanje, uzgajao povrće, sušio ribu koju je lovio u jezerima i rekama, lovio zečeve i srne, a čak je postavio i kazan za pečenje rakije. Potpuno je nestao sa radara; bez struje, bez vodovoda, bez para — *naročito* para: on je bio živ primer da se može živeti bez svega tog. *Moraš ga upoznati. Neverovatan tip. Za divljenje je sve ono što je postigao.*

A koju si ono knjigu voleo u detinjstvu? Čitao si je iznova toliko puta kad si živio blizu Liverpula: beše to *Moja planina*, koju je napisala Džin Džordž⁶, ili tako nekako. Bila je to priča o jednom američkom dečaku koji je pobegao od kuće i živio u divljini.

Hteo si i ti, inspirisan tom knjigom, pokušati to isto: prenoćio su u udubljenom stablu vatrom načetog stabla. Hranio si se iz obližnjeg potoka, nizvodno od kanalizacije, i to nečim za šta si mislio da je trava potočarka, a posle se se usr'o i nekontrolisano povraćao, dovukavši se na kraju nekako do kuće, smrdljiv i bolestan, itekako bolestan, gde su te čekali policajci i roditelji poludeli od brige.

---

⁵ Aberistvit (Aberystwyth) - Grad u oblasti Keredigion, Vels.

⁶ Džin Džordž (Jean Craighead George, 1919-2012) - Američka književnica.

dissolution into a one-ness, wouldn't it? There'd be nothing to be afraid of, ever again. It'd be like, you imagined, an endless embrace from a loving God.

So you followed Marc up, through the trees and beyond them onto the bare slope. Up towards the watery sun. And at the top, panting, Marc had called out Mani's name and it was quite misty up there and the man came out of that mist as if concocted from it and the crags - it was all so very grey - and there was a gap-toothed grin somewhere in that crazed beard. He shook Marc's hand and then yours, too, when you were introduced, and you felt the callouses like a rasp and he led you into the place that was his home. *A decent enough living space*, Marc had called it, and the boy in the book had made something of an elfin palace but this, this wickiup, this bash, up here on the flayed and exposed hilltop, well. . . 'living space' will have to do as a functional description but it was just a kind of human sheep-scrape, wasn't it? There were a few branches placed obliquely over a recess in a rock wall and some sheets of torn and filthy polythene - fertiliser bags - tied across them and an unsteady attempt at a dry-stone wall that ran with green slime and there was detritus all about; fire-pits, bones, empty cans, plastic bottles, rags, scraps of sheep-fleece and the stench from the nearby latrine-trench acridly infected it all: you imagined that everything up there stank of shit, that, if you put your nose into one of the drooping ox-eye daisies, you'd instantly recoil, gagging. And Mani - you all sat on stumps or stones and he boiled up some foul mixture that had bits of bark in it and Marc put a handful of mushrooms in the pot and you sat and drank. Mani had few teeth, and those that remained were like dog-ends floating in beer-dregs. There was an odd illumination at the backs of his eyes and there were things in his beard that looked like, and probably were, twists and coils of rotting meat. There were scabs on his hands. His fingernails

Međutim, ideja o životu u divljini od tada je u tebi zauvek saživela, i to zahvaljujući onoj knjizi, a dok si tog kišnog dana slušao Markovu priču o Maniju, ona se u tebi opet javila: želja da živiš potpuno slobodan. Ne bi morao nikoga slušati. Živeo bi sam sa sobom i tako nikad ne bi bio sam. Čak bi i smrt predstavljala jedno vrhunsko rešenje, poput nirvane, kad se najzad potpuno sjediniš sa prirodom, zar ne? Ne bi se morao nikoga i nikad više bojati. Bio bi to, mislio si u sebi, kao jedan beskrajni božiji zagrljaj, pun ljubavi.

Dakle, išao si za Markom kroz šumu dok niste stigli do jednog proplanka u magli. Bili ste gore, visoko, blizu vlagom natopljenog sunca. Mark je, sav zadihan, počeo uzvikivati Manijevo ime. Odjednom, neko biće izroni iz magle, kao od nje same stvoreno — dok je tmina svuda vladala okolo — i samo se nazirao osmeh retkih zuba u zamršenoj bradi. On pruži ruku Marku, a onda takođe i tebi, a dok si se rukovao osetio si škripu njegovih žuljeva, pre nego što vas je poveo do svog prebivališta. *Zaista pristojno mesto*, Mark reče, a i dečak u onoj knjizi je isto tako napravio nešto, kao neki mali dvorac, ali ova nevešto sklepana koliba na stalnom udaru mogla se nekako i nazvati prostor za stanovanje, ali u stvari, bio je to kao neki tor za stoku, a ne za čoveka, zar ne? Nekoliko grana beše nabačeno preko ulegnuća u steni, za koje behu privezani komadi potrgane i prljave plastike — kesa za umetno đubrivo — i nespretno postavljen zid od kamenja koji se završavao zelenim lišajem i pobacanim otpacima; ostaci oglišta, prazne konzerve, plastične boce, krpe, komadi ovčije vune i žestoki smard koji je dopirao iz obližnjeg klozeta–jarka i širio se svuda okolo: kao da je sve ovde gore zaudaralo na govna, a ako bi primirisao koji pognuti krasuljak, odmah bi ustuknuo, daveći se. Mani je, dok smo sedeli na nekim panjevima ili kamenju, prokuvao mutljargu od čaja i kore drveta, a Mark je uzeo šaku pečurki i spustio ih u lonac, i onda smo sve to zajedno pili. Mani je bio skoro bez ijednog zuba, a i oni retki koje je još imao bili su tru-

were yellow horns and there was a curve of black matter beneath each one. His clothes were more hole than material to the extent that when he sat down opposite you a hairy gilet of a bollock plopped out. And the sour wash of his breath carried words, God, so many words, about how everyone *down there* was wasting their lives and they vegetate, they vegetate, they *vegetate do you understand* they are death-in-life they just exist they don't live and humans do not need other humans and everything up here was his friend. *Down there* everyone was a slave. Birth school work death, birth school work death. *Rat-race* was obviously a phrase of which he was fond; he used it in every sentence, if sentences he used. *Rat-race. You are all rats.* You couldn't disagree, could you, in all honesty, but you wished he'd shut up as the dull crab of a sun scuttled down the sky and when the mushroom tea began to do its work and Mani waved a bunch of yarrow sticks over your head and told you that you were talented but you'd die young you announced that you had to catch your bus and went down off the hill. The tea hadn't been strong, and for that you were grateful, descending alone through the dusky woods; there were just some colours that really shouldn't've been on what they were on and that was okay, even quite enjoyable, but still it was a relief to be sat by the fire in The Falcon with the mellowing dark beer, keeping an eye on the bus-stop over the road and visible through the window.

And what was it that made you return? That there might've been some hint, some suggestion, that you'd missed, or simple compassion? Another human being alone on that hill-top as the cold months came on, and you knowing that, and doing nothing to help? The mushroom harvest gave you a few nights of laughter that autumn and there was one night, wasn't there, when you went outside to marvel at the galaxies and you saw your breath for the first time that year and you thought about

lež koja kao da je plivala u nekoj vrsti pene. Neki čudan sjaj je izbijao sa dna njegovih očiju, a brada mu je bila, izgleda, puna kolutića ucrvanog mesa. Ruke su mu bile prekrivene lišajem. Nokti su mu izgledali kao žute otvrdle izrasline pod kojima se skupila silna prljavština. Njegova odeća beše poderana, a kad je seo pored tebe, iz gaća mu ispadoše čupava muda. Njegov kiseli zadah se širio zajedno sa rečima koje je neprestano izgovarao, o Bože, toliko reči o tome kako svi oni *tamo dole* trače svoje živote i vegetiraju, vegetiraju oni, *razumeš li ti mene, oni vegetiraju*, dok okolo hodaju kao živi mrtvaci, samo postoje a ne žive, a čoveku nije potrebno društvo drugih ljudi, a ovde gore on je bio u vezi sa celim svetom. Svi su *tamo dole* robovi. Rađanje škola posao umiranje, rađanje, škola posao umiranje.

Svet pacova. Ovo je očito bila jedna od njegovih omiljenih izraza, i to skoro u svakoj rečenici, ako su to uopšte bile rečenice. *Svet pacova. Svi ste vi pacovi.* I odobravao si mu, zar ne, kad pošteno razmisliš, a istovremeno si molio Boga da već jednom zaveže, dok je ono beskrvno sunce bilo na zalasku i čaj od pečurki počeo delovati, i kad Mani zamaha snopom hajdučke trave iznad tvoje glave, govoreći da si talentovan, ali da ćeš mlad umreti, a ti mu odgovori da ćeš morati ići uskoro da stigneš na autobus. Srećom, čaj nije bio toliko jak i nije delovao na tebe dok si se vraćao kroz mračnu šumu; samo si video neke boje koje nisu trebale da ti budu pred očima, i to beše u redu, osećajući se donekle prijatno, ali ipak ti je laknulo kad si seo pored ognjišta u Sokolu, blaženo pijuckajući tamno pivo i s vremena na vreme bacajući pogled kroz prozor prema autobuskoj stanici koja se nalazila odmah preko puta.

Šta te je nateralo da se vratiš? Da li to beše neki znak, neka sugestija, koji su ti izmakli pažnje, ili si se jednostavno sažalio na onog čoveka dok sedi na planiskoj vetrometini, a zimski dani neizbežno nailaze, a ti mu nisi nimalo pomogao? Berba pečurki te jesene omogućila ti je da provedeš nekoliko noći u razonodi i smehu, zar ne, dok si se divio nebeskim

him, on his own up there, with only the torrent of his words for shelter and comfort, and it hit you, for one total moment - the immeasurable vastness of mankind's loneliness. So maybe that was why, sometime the next week on the first morning after you'd put the Economy 7's back on, you took a bag of canned food onto the Llanilar bus. Got off and saw the snow on the ridges; not a lot of it, just some white drifts in the rocky hollows, but enough to tug goosebumps out of your arms. And you climbed up. Up towards the looming shadow-banks of cloud that threatened more snow.

Mani was bundled up in his shelter, a Bonfire Night guy in rags. He'd also pulled some branches over himself and some sods too and he struggled up from beneath these as you approached, the turf tiles tumbling off him. You gave him the food. He put tomato soup in a black-cruled pan and attempted to light a fire under it with bluey quivering fingers and you had to help him do it; you'd brought some lighter fluid up with you, too. He spoke, of course, and his words were fuzzed with a new impediment, a kind of lisp of the lip, and *rat-rafe*, he said, *rat-rafe*, and he spoke about how he was glad to be out of it and how people *wayfted* their lives away, slaves (*flayf*) to the wage, and no-one *down there* ever realised their true potential. Birth school work death. He'd wrapped rags around his feet but when the fire caught he unwrapped them and held them close to the feeble flames and flexed his toes, black with grime and orange-taloned, and you looked and you saw the deep red colours throbbing in the embedded filth: the colouring of wounds. You saw shallow rents with ragged edges, the raw frills of them darkening with either muck or gangrene around the bare bulges of meat. They were not clean cuts; no blade had made them. Mani did not notice your stare, bent over the pot as he was, slurping the soup up into the tangled knots of his beard. You made tea and huddled yourself up in your fleece

galaksijama i udisao hladni vazduh prvi put te godine, a onda si pomislio na njega, gore samog, zaštićenog jedino bujicom svojih reči, i onda si osetio, za tren — koliko je ljudska samoća velika. Zato si možda, one prve nedelje, ujutro, kad si opet uključio Ekonomiju ⁷, uzeo kesu konzervi i krenuo iz Lanilara. Kad si izašao iz autobusa video si sneg na udaljenim prevojima; ne tako strašno, samo poneki nanos u stenovitim udubljenjima, a to beše dovoljno da se naježiš od zime. Zatim si krenuo uz brdo, prema senkama oblaka koje su nisko lebdele i pretile novim snegom.

Mani je bio u svom skloništu, kao strašilo prekriveno krpama, granjem i busenjem. Kad si mu prišao on se nekako iskobelja ispod svega toga, dok su se komadi busenja kotrljali oko njega. Dao si mu hranu. On odmah stavi supu od paradajza u čađavu šerpu i pokuša da zapali vatru pomodrelim, drhtavim prstima, a ti si mu morao pomoći u tome; sreća da si doneo sa sobom i malo benzina. On je i dalje, neprestano govorio, ali je sada приметно tepao. *Svet patova*, on reče, *svet patova*. Potom nastavi pričati o tome kako je sretan što je tako daleko od civilizacije i kako ljudi *traše* svoj život, robuju (ropfuju) platama, i niko *tamo dole* ne razume šta je to stvaran život. Rađanje škola posao umiranje. Noge je bio umotao u stare krpe, ali kad se vatra malo razbuktala on ih odmota i ispruži do onog slabašnog plamena, vežbajući prljave, nožne prste sa crno–narandžastim noktima, a videlo se i jarko crvenilo kako pulsira u toj groznoj prljavštini: behu to otvorene rane. Video si male posekotine grubih ivica, pocrnelih od blata ili gangrene u živom mesu. Nisu to bile obične posekotine žiletom. Mani nije primetio da ga posmatraš, dok se on saginjao nad loncem, srčući supu kroz zamršenu bradu. Ti si onda napravio čaj, pri-

---

⁷ Ekonomija 7 (Economy 7) - Različita naplata za noćnu i dnevnu struju u Velikoj Britaniji.

and Mani spoke about the job he'd left behind in some advertising agency in Surrey. *Left a lot of my old life back there aff well... Futch a wayft... I'm alife up here...* You drank a lot of tea and needed a pee and Mani pintoed in the direction of his latrine, behind a hip-high ridge of rock.

No flies in the cold days but the pit of shit seethed with other life, life of a kind you couldn't look too closely at - things with many legs and sectional bodies, things that writhed. The stench was almost physical, felt as a facial pressure, an unpalatable fact in the guts. To piss down into that hellish soup, well, you couldn't do it, you'd throw up, so you moved a bit down-slope into a patch of fruitless brambles and grey gorse and the rats scattered at your step, didn't they, four or five or six of them, large, hunched things, they leapt and skittered with a speed and nimbleness that made you jump and yell in abrupt fright. They disappeared in that almost preternatural way that rats do, into crannies seemingly too small for their bodies, into invisible burrows, into shadow, and then you got that second stench buzzing in the bridge of your nose as you peed into the greenless bracken and you saw that the rats had been feeding on their own kind, a rotting mound of other rats, cable-tails astrew and bones baring through peeling spikes of fur. Clots, lumps, teeth and tiny claws in the dead and deliquescing mass. The stink. Did it make a sound, like Rice Krispies? A sizzle and a pop in rot? You thought it did. In your recall it still does.

Why would I kill them?, Mani said. *They're my brotherf. I afk em to fstay away from my food and fey do. We unnerftand each other. They're like me.* And he told you about the mountain rats, the big mountain rats, how they'd been visiting him at night-time to tell him about the secret world inside the mountain, where they had their kingdom. About the beauty of stalactities reflected in the lake waters below. About cities in the stones. And they were caring creatures; the other

težući svoj džemper, a Mani je i dalje pričao o svom nekadašnjem poslu u reklamnoj agenciji u Suriju⁸. *Veliki deo svog života sam ostavio iza sebe...dobro... Jepi zenu... Ovde bar žifim kako hoću...* Ti si pio mnogo čaja i morao si odjednom pišati, a Mani pokaza u pravcu klozeta, tamo negde iza stena.

Tu nije bilo muva zimi ali je rupa sa govornima vrvila drugom vrstom života kojeg se nisam usuđivao pogledati izbliza - te su životinjice mrdale bezbrojnim nožicama i svojim telima iz više delova. Smrad te je napadao skoro fizički, pritušćući ti lice, izazivajući muku u crevima. Nije bilo ni govora pišati u tu paklenu čorbu, sigurno bi odmah povratio, i zato si se spustio malo niže, do one ogolele živice, gde nastaje opšta bežanija ogromnih zgrbljenih pacova, dok je pet—šest njih skakalo i klizalo se velikom brzinom i spretnošću ti si poskakivao i ustrašen vikao. Pacovi se negde izgubiše onako kako samo to oni iskonski znaju, u sve one procepe koji su izgledali naoko premali za njih, u njihova nevidljiva gnezda i senke, a onda te je zapljusnuo još neki novi smrad u nosnicama dok si pišao uz onu živicu, i video si da su pacovi jeli jedni druge, ostavivši iza sebe trule hrpe izedenih pacova, duge repove i kosti koje su izbijale iz oguljenog krzna. Bilo je u toj mrtvoj masi zgrušane krvi, zuba i malih kandži. I strašan smrad. Da li si mogao čuti taj smrad, kao Rajs Krispise⁹? Da li ti se činilo kako čuješ pucketanje i cvrčanje u toj opštoj truleži? Ti zvuci su ti ostali zauvek u sećanju.

Zasto bih ih ubijao? Mani reče. *Oni su moja braca. Ja ih samolim da ne dolaze blisu moje hrane i oni me slusaju. Vole me.* Posle ti je pričao o ogromnim brdskim pacovima, kako mu dolaze noću u posetu i govore mu o tajnom svetu u planini, tamo gde im je bilo carstvo. O lepoti stalaktita koji su

---

⁸ Suri (Surrey) — Oblast u Engleskoj.

⁹ Rajs Krispis (Rice Krispies) — Vrsta doručka od žitarica. Popularan u Severnoj Americi, Australiji, Engleskoj. Kad mu se doda mleko tad se čuju razni zvukovi, kao pucketanje, cvrčanje ili prasak.

night, when the temperature up here fell below freezing, they all bundled themselves around his feet to stave off frostbite. It was lovely, he said. The warmth of their bodies - how his toes tingled in their fur. They nibbled the skin, very gently, just to keep the blood flowing, to stimulate sensation. *I wouldn't ever hurt them. We love each other*, he said, and then he said something about them kissing him, even, one at a time, walking softly up from his feet, up his legs, across his belly, ribs, chest, to stand on his sternum with their long faces in his beard, nuzzling at his lips, their green eyes in his. One at a time. They took turns, that cold night. They waited in line to kiss him. They formed an orderly queue. Patient: *they knew that no-one can win a rafe*. And Mani grinned then, kind of, and the fronds of his beard parted like wheat with the passage of a hidden beast and you saw the reason for the lisp. And you saw the skull beneath the skin. Or some of it, anyway.

You made the phone call anonymously, in the pub - this was when mobiles were uncommon and expensive. You drank a lot of whisky as you waited for the sirens and/or some people in uniforms to come through the door. Neither of which happened, and whether Mani was brought down off the mountain that day or any other day you never found out. But that night there was a meteor shower above the hill, the Leonids they were called, sulphurous streaks across the blackfelt sky and you -

No. That didn't happen. That's not fucking true. What really happened was you got drunk in the pub and caught the last bus home and went to bed but evidently you can't be trusted to tell the truth, can you, so you might as well do everyone a favour and just, right now, shut the fuck up.

se ogledali u jezeru. O gradovima u kamenu. I brinuli su o njemu; neku noć, kad je temperatura pala ispod nule, svi su se šćućurili oko njegovih nogu ne bi li sprečili da se smrzne. Divno je to bilo, reče on, ta toplina njihovih tela — dok su mu nožni prsti trnuli ispod njihovog krzna. Grickali su mu kožu, veoma nežno, samo da bi mu održali krvotok i podstcili osećaje u telu. *On ih nikad ne bi povredio. Mi se volimo*, on reče, i nastavi pričati o tome kako ga oni čak ljube, svaki ponaosob, nežno trčkarajući sa njegovih stopala, duž noge, preko trbuha, rebara, grudi, da bi mu na kraju stali za vrat, gurkajući svoje njuškice u bradu, pripijajući se na usne, zelene im oči u njegovim. Pojedinačno su se smenjivali te hladne noći. Čekali su u redu da ga poljube. U savršenom redu. Strpljivo: *znali su da niko ne može pobediti u životnoj trci*. I onda se Mani naceri, ili tako nešto, i paprat njegove brade se razide kao žito kad skrivena zver prođe kroz njega, i tad si video razlog fufljanja u njegovom govoru. Video si lobanju ispod kože. Ili, u svakom slučaju, samo jedan njen deo.

Anonimno si telefonirao iz pivnice — beše to u ono vreme kad su mobilni telefoni bili retki i skupi. Pio si viski i osluškivao sirene i čekao da neki ljudi u uniformama žurno uđu na vrata. Ništa od toga ne bi, a da li su tog dana ili kasnije doveli Manija sa planine — to nikad nisi saznao. Meteori, zvani Leonidi, pljuštali su iznad brda, i videli su se tragovi sumpora na crnom nebu iznad tebe. —

Ne. Nije bilo tako. Opet jebeš istinu. Ono šta se zaista dogodilo je bilo to da si se napio u pivnici i uhvatio poslednji autobus kući, a onda otišao pravo u krevet. Međutim, je li, očito je da se tebi ne može ništa verovati. Molim te, sad budi dobar, i prestani već jednom zajebavati.

Dr Omar Sabbagh

THE GERMANIAN: An Allegory From The Desert For Ziad and Reina

'La bêtise n'est pas mon fort.'

Paul Valéry

Bulky, corpulent, a paunch too big and unseemly for the erstwhile haunches, The Germanian, Superintendent at that university in the desert of all things mortal (the custodians), was making his rounds. His trusty legion of worker-ants hailed from all corners of the spinning earth – but there were *none* from *anywhere* in Asia. He was known as The Germanian, not only because he was of German extraction, but also because he was considered, and considered himself, quite the musty metaphysician. Indeed, a deep-bowelled and grumbling recitative he'd often hum (or mumble) to himself while on his rounds, checking all was shipshape and in smooth running order, went as follows:

I think that he thinks that I think that he thinks that I think that he thinks that I think that he thinks that I think that he thinks that I think that he thinks that I think that he thinks that I think that he...

And then, invariably, his uttering gorge would catch at a latch as he espied some wanton anomaly on campus; one that needed righting.

[It should also be noted that his given name was Makk – after a fetish for the Irish which he, as much as his long-deceased parents (who'd died of laughter), harbored. He was fond of quoting a fragment of Oscar Wilde's whenever he

Omar Sabug

ŠVABO: Alegorija iz pustinje za Zijada i Rejnu

'La betise n'est pas mon fort.'

Paul Vallery

Švabo, taj gospodar svih smrtnika na Univerzitetu u pustinji, korpulentan, povelikog trbuha i neprikladnog izgleda kad se uzme u obzir i njegova isturena zadnjica, upravo je bio u obilasku svog carstva. Njegova je verna vojska radnika-podvornika vukla poreklo iz svih krajeva vrtoglave zemaljske kugle—ali *ni jedan* od njih, međutim, *nije bio* iz Azije. Svi su ga zvali Švabo, ne samo zato što je došao iz Nemačke, već i zbog toga što su ga smatrali, a i on je sebe tako shvatao, kao jednog prevaziđenog metafizičara. I stvarno, mantra koju je on često brundavo pevušio ili gundao sebi u bradu za vreme inspekcije, proveravajući pri tom da sve štima i glatko ide, tekla je ovako:

Ja mislim da on misli da ja mislim da on misli da ja mislim da on misli da ja mislim da on ...

Međutim, ta mantra mu je odmah stala u grlu čim bi primetio neki kvar ili nešto što nije išlo kako treba.

[Ovde, takođe, treba napomenuti da se on, u stvari, zvao Mak, i to zato što je gajio, kao i njegovi odavno umrli, od smeha, roditelji, posebnu naklonost prema Ircima. Voleo je citirati

found himself in a pickle, whether during duty-bound hours or during his leisure-time: to wit, that every sinner had a future, and every saint a past...]

So, he made his rounds...

The University there in the camel-colored desert looked like a grand (a signally *grandiose*) Merengue; drug-mellowed peach in hue, uniform-ally so – with the odd dash of stoned beige. To regard it on entering one might picture it as its own principality – an avatar, say, of Vatican City; or of some golden gamboling Monaco. Inscribed above the portal of the main (most iconic, in the panoramic digestion) building, the inscription read: “In God We Trust.”

Finishing the last leg of his rounds now, The Germanian entered the palatial place called, “Coffee Sold For Way Too Much Money.” He greeted the teller, a meek young woman the color: hyena, or weed; she was of Russian extraction and named: The Feline, Shrinking; named so at birth by her leonine forbears, from some snow-pickled, frost-pickled suburb of Moscow. That said, whether it was because of that appellation, or just sheer coincidence, she *did* in fact appear to all as a cat-like creature; Shrinking; which is to say, ever and ever inching backwards, downwards, when confronted with any other earthling. It always took her a few decided moments to gather herself, you see, gird herself from the erstwhile shrinkage; nay, it always seemed to the rapt eyes of the outer world that she needed, marrow-deeply, a few seconds to gather her thoughts – bullies of logic – around one thought in particular: namely, that she as good as anyone else.

“I Zink...I Vill Huv...an Ordinary Coffee. Yes,’ he confirmed at (to) the meekly-nodding Feline, Shrinking, “Ordinary ist gut!”

[It should be noted here, that the only reason why a member of staff – as opposed to the lucratively-rewarded faculty and the more ludicrously-rewarded authorities – was able to afford to purchase his noontday coffee at such a saccharine

Oskara Vajlda kad god bi se našao u škripcu, bilo za vreme radnog ili neradnog vremena: svakom se grešniku pruža šansa u budućnosti, a svecu u prošlosti...

Inspekcija se nastavljala...

Univerzitet je izgledao, smešten u pustinji boje kamile, kao jedna *impozantna* šećerlama, sa nijansom zrele breskve uz nešto bež boje. Isprva bi pomislili da pred sobom imate neku samostalnu kneževinu, kao, na primer, Vatikan ili bogatu kockarnicu Monaka. Iznad ulaza u glavnu zgradu, ne tako originalnog izgleda u poređenju sa celokupnim univerzitetskim zdanjem, stajao je natpis: "Sa verom u Boga".

Pred kraj inspekcije Švabo stiže do onog privlačnog dela zgrade zvanog "Kafa je ovde itekako skupa". Tad bi pozdravio blagajnicu, krotko devojče, boje hijene ili kukolja. Ona je bila poreklom iz Rusije, a zvala se Maca Stidljivka. To ime su joj dali njeni preci-lavovi kad se rodila u jednom, snegom i mrazom ukiseljenom, predgrađu Moskve. Dakle, bilo zbog imena ili puke podudarnosti, ona je *stvarno* svima ličila na neku macu stidljivku, što će reći, stalno bi se saginjala i povlačila u sebe kad bi se morala s nekim suočiti. Vidite, tad bi joj bio potreban koji minut da se sabere i pobedi stidljivost, a, štaviše, onima koji bi je posmatrali sa strane uvek se činilo da joj je potrebno nekoliko dodatnih sekundi, nakon napada logike, da dođe sebi, i onda bi došla do uvek istog zaključka: ona ništa nije gora od ostalih.

"Mišlim... uzeću...obična kafa. Da...", on se obrati krotkoj, klatećoj Maci Stidljivki, "Obična dobro!"

[Napomena: Jedini razlog što je običan radnik, pored dobro plaćenih profesora i još više plaćene uprave, mogao kupiti podnevnu kafu u toj privlačnoj, strašno skupoj radnji, bilo je zato što je jednom nedeljno svima bio dat popust od 60%, uključujući tu i one koji su pripadali najnižem rangu zaposlenih,

vendor (heteroclitite and extortionate), was that on one day of the week the staff (all of them, including the basest troops, the custodians in buoy-orange – *none* of them from *anywhere* in Asia) were given a discount of 60%]

The Germanian thus shelled out the 40% for the coffee (Hawked For Too Much Money) in the manner of an eagle-eyed poker player tossing in his hand to the floor, busted. The Feline, Shrinking, swept away the money, but as though with a lame paw. She thought to herself: “Why *is it* The Germanian thinks himself better than me?”

Meanwhile, his coffee clasped in a bearish grip, The Germanian waddled off, humming to himself in a more high-pitched, less-musty, chirpier tone, because his superintending rounds were now complete, and because he was now free to wallow, back again in Germania, his office:

I think that he thinks that I think that he thinks that I think that he thinks that I think that he thinks that I think that he thinks that I think that he...

And so on...

Indeed, above the portal of his so-Teutonic base, the inscription ran: “The Importance of Being / Earnest.”

*

Deep in the growling lair of his Germanic heart (a self-styled “rag-and-bone shop”), The Germanian harbored daggers of a searing love for our heroine – one of them, at least. The Raven possessed (evinced) a silky cascading mane of hair, the color: “What One Might Nominally Expect” – except that dark russet fountain was amplified by the sparkling-color of her eyes. Caribbean seas under piercingly-white sunlight; Caribbean seas solving themselves onto (equally) piercing-white sands. Her eyes – to prolong the descriptive velvet here-flung – were, then, of a brilliant turquoise shed from a mother-crys-

kao što su to bili obični radnici u narandžastim uniformama, među kojima *ni jedan nije bio iz Azije.*]

Švabo, dakle, plati 40% za tu skupu kafu, i to u stilu pokeraša, orlosvkih očiju, koji baca karte i više "tropa". Maca Stidljivka skupi pare svojom, kao uganulom, šapom. Pitala se: "Zašto Švabo misli da je išta bolji od mene?"

Kasnije, stežući šolju kafe svojim krupnim šakama, Švabo odgega dalje, pevajući sebi u bradu jednim življim, višim tonom, jer je inspekcija bila završena, a on se mogao opet zadovoljan vratiti u Nemačku, tj. svoju kancelariju.

Ja mislim da on misli da ja mislim da on misli da ja mislim da on misli da ja mislim da on misli da ja mislim da on misli da on ....

I tako dalje...

Iznad vrata njegove teutonske baze, stvarno je pisalo: "Važno je zvati se / Ernest"¹⁰.

*

Duboko u vučijem leglu njegovog germanskog srca, tj. "buvljaka", Švabo je oštrio strelice ljubavi, i to možda samo jednu, namenjenu junakinji čiji opis ovde sledi: Vranu je krasio svilenkasti slap kose boje "ništa naročito", osim što je ta tamnocrvenosmeđa fontana-frizura bila ukrašena svetlucanjem njenih svetlih očiju poput Karipskog mora ispod zaslepljujuće belog svetla ili Karipskog mora dok zapljuskuje zaslepljujuće beli pesak... U njenim očima, treba dodati, svetlucao je briljantnomodri odsjaj starog kristala. Ta niska, debeljuškasta žena u kasnim četrdesetim bila je prokleta, prokleta lepa.

Švabo je često ostavljao znakove ustajale naklonosti na njenom stolu, i to onda kad je znao da je ona na ručku, očito

---

¹⁰ Oscar Wilde: The Importance of Being Earnest. Naslov jednog proznog dela Oskara Vajlda, čiji naslov je kod nas poznat kao "Važno je zvati se Ernest".

tal. A short, half-stout woman in her late thirties – she was damned, and damn, Beautiful...

The Germanian often left tokens of his (musty) admiration at her desk (usually when, he knew, she was off on her lunch-break); for, needless to say, The Germanian was smitten; with and through every blubbery cell of his Deutsch corpulence.

As The Raven worked at the behest and pleasure of The Falcon, who in turn worked at the pleasure and behest of the Chief of that University, The Present – he was highly wary of directly confronting that reddish lady with words of direct, and thus consequent, affection. He feared for his meal-ticket, you see.

And yet, The Raven had known (by then) for years whom it was who left the little ‘forget-me-nots’ on her desk. In fact, not too long ago – this must have been four or five months earlier – they’d nearly had a confrontation, a climax; however grotesque from the perspective of the one party; however bulbously maudlin from the other’s. The Raven (she was a closet bookworm, you see) had been returning a couple of books at the Library (The Swan-Done-Den).

So: striding in with much bulk and blubbery gusto, The Germanian was Adamant. The Mosaic proscriptions which peppered and adorned all the snow-white walls of that Library seemed for a moment to sway and tilt, as though those hard lines of Institutional Writ, that tall-voiced Lore, of Laws, were blurry-eyed and drunken. At least, that surrealistic semblance was how he pictured and framed it to himself an hour later over a blond beer – nostalgic *already* about these starlit winnings: *of a lost opportunity!*

You see, just as he’d approached the turned bow-like spine of The Raven he espied one the books she was returning (none of the librarians being from anywhere but Australia). It was a novel, unfinished, he knew, by Franz Kafka: *The Trial*. A medusa-moment then occurred. Like some foolhardy troll, The Germanian turned to stone, bleached-pale, its desiccate grit.

zaljubljen u nju do ušiju svim svojim germanskim korpulentnim bićem.

I dok je Vrana radila i bila na milosti Sokola, koji je za uzvrat radio i bio na milosti šefa Univerziteta, odnosno predsednika, Švabo nije imao hrabrosti da se direktno obrati toj crvenkastoj dami, uz sva pravila lepog ponašanja, tj. probranim, ljubaznim rečima koje bi iskazale njegovu krajnje iskrenu simpatiju prema njoj. Pazite, on je, takođe, večno živeo u strahu da će izgubiti svoj bon za menzu.

Međutim, Vrana je znala već godinama ko joj ostavlja sve te male "suvrenire" na radnom stolu. U stvari, ne tako davno, možda pre četiri–pet meseci, njih su se dvoje direktno suočili, što je bio ujedno i vrhunac njihove veze. Taj susret je izgledao veoma čudno ako se posmatra iz jednog, a veoma sentimentalno ako se posmatra iz drugog ugla. Vrana je upravo vraćala neke knjige u biblioteku, odnosno labudovo gnezdo. Pazite nešto, ona je tajno zaista obožavala knjige.

Šta se tada desilo? Ulazeći odvažno i uživajući u svojoj markantnoj pojavi, Švabo je, najzad, doneo odluku da joj se obrati. Mozaik zabrana i opomena, koji je ukrašavao snežnobele zidove biblioteke, za trenutak kao da se zanjiha i nakrivi, a ona stroga službena upozorenja ispisana povišenim tonom znanja i zakona, odjednom se pretvoriše u pijance krvavog oka. Švabo je u sebi video i uokvirio taj nadrealistički prizor, i to tek sat kasnije, dok je ispijao kriglu evropskog piva, *već* žaleći za tom mogućom, sjajnom pobedom, tj. *izgubljenom prilikom*.

Pazite, upravo kada je prilazio Vraninim povijenim leđima, on primeti knjigu u njenim rukama, a treba napomenuti da sve bibliotekarke behu isključivo iz Australije. Bio je to *Proces* Franca Kafke, nikad dovršen, pomisli on. Međutim, tada se nešto neočekivano desilo. Švabo se ukoči, kao neki ljudi vilenjak, bled da ne može biti bleđi, odjednom se spretno

So he'd deftly (strange to be deft for such a fat man) swiveled on his toes and marched off – comforting himself with the obsessive rite of him mumbling-humming:

I think that he thinks that I think that he thinks that I think that he thinks that I think that he thinks that I think that he thinks that I think that he...

And so on...

*

[The Library, The Swan-Done-Den, detailed already, was an excellent library. Its totted itinerary may be resumed, and with aplomb, in the list that follows:

- 23, 423 Books of Finance + Accounting*
- 23, 422 Books of Engineering*
- 23, 421 Books on Mandarin Chinese*
- 8 Books of (bad) Poetry*
- 7 Books of (good) Novels*
- 6 Books on The Mystery That Is The Trinity*
- 3 Books on History (Mainly of the Asian sub-continent)*
- 2 Books of Geography (Mainly of the Asian sub-continent)*
- 1 Book on How to Effect Flawless Plagiarism]*

Which tail of the latter – an adumbration – reminds me...

*

The Germanian and The Weed That Is Palestine shared no love-lost. This enmity stemmed from the beginning of the first year they'd arrived, employed there of a sudden, at that campus in the desert: a Merengue. One, a budding Mathematician, the other come to Superintend (and spruce-up) the management of (mortal) things, rather than meanings (immortal things), across the crucible of that sweltering campus.

okrenuo na petama, što je bilo neobično za tako krupnog čoveka, i odmarširao je dalje, tešeći se onom večnom mantrom, mrmljajući sebi u bradu:

Ja mislim da on misli da ja mislim da on misli da ja mislim da on misli da ja mislim da on misli da ja mislim da on...

I tako dalje...

*

[Već ranije spomenuta biblioteka, odnosno labudovo gnezdo, beše odlično snabdevena. Njena vrednost se može naslutiti iz sledećeg spiska:

23, 423 Knjige o ekonomiji + knjigovodstvu

23, 422 Knjige o tehničkim naukama

23, 421 Knjiga o kineskom mandarinskom narečju

8 Knjiga (loše) poezije

7 Knjiga (dobrih) romana

6 Knjiga o tajnama Svetog trojstva

3 Knjige iz istorije (uglavnom Azijskog podkontinenta)

2 Knjige iz geografije (uglavnom Azijskog podkontinenta)

1 Knjiga o savršenom plagijatu]

Ova poslednja me podseti, onako uopšteno, na sledeći događaj....

*

Švabo i Kukulj Palestina nisu bili baš toliko naklonjeni jedan prema drugom. Njihova obostrana netrpeljivost je izbila odmah na početku, i to prve godine zajedničkog dolaska i zapošljavanja na pustinjском Univerzitetu–šećerlami. Jedan beše matematičar koji puno obećava, a drugi je došao da nadzire i tera na rad podanike–smrtnike, a ne da se bavi nekim korisnim i važnim poslom u toj vatrostalnoj zdeli užarenog Univerziteta.

By chance, they'd both fallen instantly in-love, infatuated puppies, with the same signal dame, between mauve and vermilion. At first, The Raven never caught-on that she was so instantly-pedestalled, and in such a double-barreled manner; even if the barrels of metaphorical grapeshot shot in vitally different idioms. The one spoke the willowy language of love in a sad-calculus; the other spluttered musty metaphysical truths, joining the concrete history (a ½ day-old) of his love, with the universal pantheon, undusted in the closets of sagacity.

And the site of the first (roughshod) encounter of these two contestants was there, at that Swan-place. Both men had followed The Raven, unbeknownst to her and to each other, from her office to that house of spilling, awry tomes. While our dear Oiseau, she with the translucent Opal-esque eyes, was perched (again) on tiptoes at the checkout desk (which was inordinately, Mosaically high-up, especially for such a beauty, squat and honed-close to gravity) – The Weed That Is Palestine swaggered over to face the second librarian, the first's (Austrian) twin. Knowingly within earshot, knowingly within eye-shot, he presently handed over 2 (recently-published) papers of Seminal Mathematics. Indeed, doing so would be a matter of course for any faculty there in the desert; doing so would even be *likely* on the first full-fledged day of work at a new 'academic' (if sun-grilled) berth. However, above all this, The Weed That Is Palestine wanted to Show-Off. For The Raven in the gibbering eye of that young mathematician, was a sublime equation: a number too wild and obscene for Number.

At the moment (or at a lacuna between 2 of them – which is the equivalent, thus, of a rumpus between *any* (2) of them) when his extroverted gambit began to enter the high and soaring phenomenology (which means: the experience of consciousness) of The Raven – The Germanian burst through the oaken doors of the Library, panting for all his fat, and shouted-out for the exchange of (*in potentia*) admiring looks between his

Slučaj htede da se njih dvojica odmah zaljube u istu onu smernu gospu, negde između sleza i cinobera. Isprva, Vrana nije odmah shvatila da je odjednom bila uzdignuta na visoki pijedestal, i to čak dvostruko, iako je ta dvojnost bila metaforički izražena na različite načine. Prvi obožavalac se koristio nežnim jezikom ljubavi i tužnom računicom, a onaj drugi je nespretno koristio zastarele pojmove iz metafizike, pozivajući se na činjenice, zastarele već 1/2 dana, koje bi trebale potvrditi njegovu ljubav u uzvišenom hramu drevne mudrosti.

Prvi sukob, i to surov, između naša dva rivala odigrao se upravo tu, u labuđem gnezdu. Obojica su pratili Vranu, a da toga nisu bili ni svesni, od njene kancelarije pa do prostorija punih razasutih i nakrivljenih tomova. Dok se naša lepa Ptica, prozirnih očiju boje opala, još jednom propinjala na nožne prste ispred neobično uzvišenog stola za izdavanje knjiga, Kukulj Palestina ode, šepureći se, do jedne druge bibliotekarke, blizakinje i Australijanke. Znajući da će ga *ona* sigurno čuti, svestan *njene* neposredne blizine, on uruči onoj drugoj bibliotekarki svoja 2 najnovija naučna rada posvećena semantici u matematici. On je to učinio kao i svi profesori u pustinji. To je bila *uobičajena* praksa prvog radnog dana na palubi tog, suncem sprženog, "akademskog zdanja". Kukulj Palestina se hteo ovde posebno istaći. Vrana je videla u tom brbljivom mladom matematičaru savršenu jednačinu, tj. broj koji je bio isuviše ružan da bi bio zaista onaj pravi *broj*.

U jednom trenu, ili u pauzi između njihova 2 nastupa, što je bilo jednako, dakle, nesporazumu između *njih* 2, i kad njegovo početno otvaranje postade deo uzvišene i lebdeće Vranine pojave, odnosno njene svesti, Švabo grunu na teška vrata biblioteke, dahćući onako debeo, nadjačavši svojim gromkim glasom razmenu (*in potentia*) nežnosti između njegove dragane i onog matematičara–žutokljunca, najednom usporivši i zaustavivši se kao na mestu ukopan. I Kukulj Palestina i Vrana

beloved and the jejune mathematician, to cease in its quick, and arrest itself. Both *The Weed That Is Palestine* and *The Raven* looked round – one in sheer wonder and surprise; one, quite un-mathematically, in bafflement. When *The Germanian* got to the desk, he smiled at *The Raven* in an attempt at charm; then he turned and scowled at his competitor. Then, he smiled again, turning to his darkly-ruby love, and said in clear, limpid German that this was *NO* mathematician of any true ilk. That these 2 papers expressing some additive prowess, some boon among the binaries, were *Apocryphal!* In German, he continued by saying that he had it on very good authority that both were not only eminently, scurrilously (in High-German, now) *un-original* – but that for all that, they were plagiarized to boot!

The Raven said, politely, that she spoke no German; understood none. As did *The Weed That Is Palestine*. And while *The Germanian* believed the first, however unfortunate that was, he didn't the second, contender + foe. So he turned again to *The Raven* and explained in a savage English his news of no-news; ignoring all the while the mute and now-rage-full plea in the eyes of *The Weed That Is Palestine*:

“This man CLAIMS to be a Ratiocinative Creature. But I KNOW HIM for a Charlatan: his numbers do not add up. Here we are in the House of Knowledge: and I challenge him to prove these 2 hefts of gathered calculation are indeed his own...”

So: *The Weed That Is Palestine* displayed, in a very quick and versatile penmanship, *exactly* how he'd arrived at his conclusions. He proved his 2 (seminal, indeed) theorems in less than 40 seconds....

The Raven was impressed (though she'd no Mathematics). *The Germanian* huffed and boiled in boiling red, his cabbage-like face more grilled by the Shame-Loss than by the erstwhile hot and spearing Orb regnant in that desert, the color of peaches and of stone and of fed-up Camel.

zakolutaše očima — ona iznenađena i zbunjena, a on nematematički začuđen. Švabo pride stolu i nasmeši se Vrani, pokušavajući je šarmirati, da bi se onda namršten okrenuo prema svom rivalu. Zatim se on opet okrenu, sa osmehom, prema svojoj tamnocrvenoj ljubavi, saopštavajući joj istovremeno na čistom Nemačkom, kako ovaj dotični čovek *NIJE* nikakav matematičar, a da su ta 2 naučna rada, koja se bave nekim posebnim brojkama u binarnom sistemu, čista **laž!** On dalje nastavi svoj monolog, sad na gornjonemačkom, objašnjavajući da poseduje proverene dokaze da su oba ova rada zaista neoriginalna, a što je još gore, čisti su plagijat!

Vrana učtivo reče da ona ne govori Nemački i da ništa ne razume. Isti je slučaj bio i sa Kukoljem Palestinom. Ali, dok je Švabo verovao u ono prvo, u ono drugo nije, što se ticalo rivala + protivnika. On se opet okrenu prema Vrani i na lošem engleskom joj saopšti još neku vest koja u stvari i nije bila neka vest, potpuno zanemarujući bes koja je izbijala iz Kukolja Palestine:

”Ovaj čovek TVRDI da se koristi logikom. Ali, ja zasigurno ZNAM da je on jedan običan šarlatan i da brojevi u njegovim radovima uopšte nemaju nikakvog smisla. Evo nas u palati znanja, i ja sad zahtevam od njega da dokaže da ova 2 naučna rada zaista pripadaju njemu...”

Kukolj Palestine odmah pokaza, veoma brzim i vešt看 računom, *tačan metod* kojim je došao do svojih računskih rezultata. Dokazao je 2 (seminalne, naravno) teoreme za manje od 40 sekundi...

Vrana je bila zadivljena, iako nije znala matematiku. Švabo je i dalje uzdisao, crvenio i kipio, ličeći na glavu kupusa, koja je bila više ukuvana stidom–porazom nego vrelin nebeskim telom koje je gospodarilo pustinjom boje breskve, kame-na i kamile kojoj je bilo već svega dosta.

Toby Litt

IN CASE I AM BEHEADED

In a dry place, at noon, by an angry young man, slim, dressed in black, better-looking than me – a young man whom no-one takes seriously, although everyone takes what he says he stands for seriously, and in case – as I expect would happen – my hands are not free to gesture, and I am given no chance to speak, before the knife does its always freshly appalling thing. This, strangely, is what I would want to say:

Once upon a time, there was a story. It began quite simply – with the mouth-sound that meant *Under the sun that has just set*.

It began that way because that was how accounts of each day's successful or failed hunt always began.

The old female creature who spoke had watched the hunt from far enough away to take in the whole action, whereas the male and female creatures who had been pursuing the mammoth with spears were all too far into the first person point-of-view to be able to make a general meaning.

But the story was not about exactly what had happened, because in that case it wouldn't have been a story, it would just have been the usual account of events.

'Today,' said the croaky voice, 'you killed a good-tasting mammoth. But many-many days before today, when this mouth that speaks was full of teeth, there was a mammoth who was not-the-same-as. It was a mammoth who turned into a story.'

Around the fire, the people (who just at the moment they heard the first words of the story, became *people*, rather than the creatures they were when they sat down to eat) – the people listened-listened to the old female creature who just at the moment she thought of the first words of the story, and of the sense of what a story might be, became a woman.

U SLUČAJU DA MI ODRUBI GLAVU

Na suvom mjestu, u podne, razjaren mladić, vitak, obučen u crno, koji bolje izgleda od mene – mladić koga niko ne uzima ozbiljno, iako svi vjeruju da ono što govori to i misli i u slučaju – kao što pretpostavljam da bi se dogodilo – da mi ruke nisu slobodne i da mi nije data prilika da govorim, prije nego što nož učini svoje uvijek iznova gnusno djelo, ma kako to zvučalo čudno, evo šta bih rekao:

Bila jednom jedna priča. Počinjala je sasvim obično – tonom koji je značio *Pod suncem koje je upravo zašlo*.

Počinjala je tako jer su tako uvijek počinjali opisi svakodnevnog uspješnog ili neuspješnog lova.

Jedno staro biće, ženka, koja je govorila, posmatrala je lov sa udaljenosti koja je bila dovoljna da razabere sve što se zbivalo, dok su bića s kopljima, mužjaci i ženke, što su gonila mamuta, bila predaleko od tačke gledišta prvog bića da bi mogla da shvate opšti smisao.

Ali priča nije bila o tome šta se tačno dogodilo, jer u tom slučaju ne bi bila priča, već samo uobičajeni opis događaja.

‘Danas ste’, javi se kreštav glas, ‘ubili ukusnog mamuta. Ali prije mnogo-mnogo dana, kada su ova usta što vam govore bila puna zuba, bio jedan mamut koji nije-bio-običan. Bio je to mamut koji se pretvorio u priču.’

Oko vatre su ljudi (koji su upravo u trenutku kad su čuli prve riječi priče postali *ljudi*, a ne bića kakva su bili kada su sjeli da jedu) – slušali staro biće, ženku, koja je upravo u trenutku kad je pomislila na prve riječi priče i mogući smisao onoga o čemu ona govori, postala žena.

‘It was a mammoth who turned into a *story*,’ is the closest translation into my language of the meaning of the mouth-sounds she made, but because this was the first story ever told, which is why I am telling it now, the word for *story* did not exist. So what the old woman actually said was more like, ‘It was a mammoth who turned into a *ghost*.’

At this, the people in the fire-circle made sounds of delight and alarm. Some made sounds of alarm then switched to delight, and some vice versa, and some stuck to the sound they’d started with. They had never made these opposed sounds, all messed up, at one and the same time – and, intermingled, the sounds made a new sound which would one day have a lot to do with art.

It seems worthwhile, having reached this point, to rise upwards a little and notice the children towards the inner edge of the fire-circle, seated between left and right legs of mothers, fathers, uncles, aunts, older brothers and sisters. Until the moment of delighted alarm and alarmed delight, they hadn’t been *children* but simply younger people who had, until the moment of hearing the first story, been younger creatures. The children, who became children by reacting to the reaction of their elders, were closer to the delicate fire, which sent sparks snaking up toward the sooty lip of the cave. The floor on which they sat had been made more comfortable by bringing in grey sand. Bones from that evening’s meal had been placed in a stack. None of the creatures had wanted to roll onto sharp edges in their sleep, so they had kept their cave spick and span. None of them had wanted to mix the smell of rotting bones with the smell of ashes and of one another.

‘The charging mammoth,’ continued the old woman, ‘was pierced with many spears, on the flank nearest to the cave and on the flank furthest from the cave.’ The people were reassured but also disappointed by this sentence, because it could easily have come from an account of events, and they wanted to story to continue as a story. ‘But when it fell down upon the source-of-life, a young hunter climbed onto the mammoth’s head and lifted his spear to stab it down into the mammoth’s eye. Do not ask me why.’

‘Bio je to mamut koji se pretvorio u *priču*‘ je najbliži prevod na moj jezik značenja glasova koje su izgovarala njena usta, ali pošto je ovo bila prva ikada ispričana priča, zbog čega vam je ja sada i pričam, riječ za *priču* nije postojala. Dakle, ono što je starica u stvari rekla, bilo je više kao ‘Bio je to mamut koji se pretvorio u *duha*.‘

Na to su ljudi oko vatre uzvikivali glasove zadovoljstva i uznemirenosti - jedni glasove uznemirenosti, s kojih su prelazili na glasove zadovoljstva, a drugi vice versa, dok su se neki, pak, držali onog glasa kojim su i započeli. Nikada do tada nisu izgovarali tako oprečne glasove, sve zbrkano, odjednom i u isto vrijeme – da bi, izmiješani, ti glasovi dali novi glas koji bi jednoga dana mogao imati puno veze s umjetnošću.

A sada bi bilo dobro malo se uspraviti i obratiti pažnju na djecu što su sjedila oko vatre, a koju su posjeli između lijevih i desnih nogu majki, očeva, stričeva, tetaka, starije braće i sestara. Do momenta zadovoljne uznemirenosti i uznemirenog zadovoljstva oni nisu bili *djeca*, već jednostavno mlađi ljudi koji su bili mlađa bića sve do onog trenutka kad su čuli prvu priču. Djeca, koja su postala djeca tako što su reagovala na reakciju svojih starijih, bila su bliže vatri, iz koje su frcale iskre i koja se zmijoliko penjala ka čađavom rubu pećine. Tlo na kome su sjedili bilo je udobnije kada su unijeli unutra sivi pijesak. Kostii od obroka kojeg su jeli te večeri su stavili na gomilu. Niko od tih bića nije želio da se, okrećući se u snu, nabode na kakvu oštru ivicu, te su svoju pećinu držali čisto i uredno. Niko nije želio da se miris trulećih kostiju pomiješa s mirisom pepela i njihovih tijela.

‘Mamut koga su napadali‘ produži starica, ‘bio je proboden sa mnogo kopalja, u bok sasvim blizu pećine i u bok najdalje od pećine.‘ Ljude je ova rečenica ohrabrila, ali i razočarala, jer je lako mogla biti uzeta iz izvještaja o događajima, a oni su željeli da se priča i dalje odvija kao priča. ‘Ali kad se

The people around the fire together made the mouth-sound which meant *Stop*. And the old woman continued the story with the sentence, 'The hunters around the mammoth together made the sound which means *Stop*. The brother of the young hunter with the raised spear made that sound also. The brother was among all the other hunters, which was his place. He and his brother were born under the same sun and one often used the other's shadow, because no creature could tell them apart.'

The people understood this to mean the two boys were twins. They also understood that the meaning of *in front of* was *obvious to*. The croaky voice said, 'It was in front of all of the hunters that this mammoth was happy to stop breathing and had stopped wanting to be a mammoth. The hunters knew they must wait in calm enjoyment. But the young hunter was too full of fire like the fire-of-wind-and-trees, and his eyes went like this,' the old woman glared, 'and his mouth went like this,' the old woman showed the few teeth she had, 'and he stabbed his spear down and down and down into the mammoth's eye. Do not ask me why. And the young hunter's fire went down and down and down through the spear and into the mammoth's skull, changing its meaning into something from far away that we don't know about.'

The people around the fire looked around them, as if – among the young men there – they could pick out the one from the story. The old woman, sensing this, said, 'This was many-many days before today. The young hunter is not breathing. The brother also. The young hunter is lower than your feet and higher than your head. The brother also.'

'Under that sun, the young hunter pulled his spear from the eye of the mammoth, and looked at the hunters around him. They looked at him, and it was like cold rain falling on all of us when we are far from the cave. The young hunter put his hand over the hole in the eye and made it disappear, but there was still a hole under his hand.'

'And when the mammoth was not breathing, and they cut it into pieces to carry it towards the cave, the hole was still a

sve svelo na izvor-života, mladi lovac se popeo na mamutovu glavu i podigao koplje da ga zabije dole, u mamutovo oko. Duboko. Ne pitajte me zašto.’

Ljudi oko vatre zajedno ispustiše glas koji je značio *Stani*. A starica nastavi priču rečenicom, ‘Lovci oko mamuta zajedno ispustiše glas koji znači *Stani*. Brat mladoga lovcasa uzdignutim kopljem takođe izusti isti glas. Brat je bio među svim drugim lovcima, gdje mu je i bilo mjesto. On i njegov brat su rođeni pod istim suncem i prvi je često koristio sjenku onoga drugog, jer ih niko živ nije mogao razlikovati.’

Ljudi su shvatili da to znači da su dvojica mladića bili blizanci. Takođe su shvatili da je *pred* značilo *jasno*. ‘Bilo je pred svim lovcima, nastavi kreštav glas, ‘da je ovaj mamut jedva čekao da prestane disati i da više nije želio da bude mamut. Lovci su znali da na mirno uživanje moraju čekati.

Ali mladi lovac se upali, kao vatra-od-vjetra-i-drveća, i oči mu postase ovakve, ‘starica bijesno sijevnu očima, ‘a usta zinuše ovako, ‘starica pokaza nekoliko zuba što ih je imala, ‘i on zabode koplje dole i dole i dole u mamutovo oko. Duboko. Ne pitajte me zašto. I vatra mladog lovca siđe dole i dole i dole, kroz koplje i u mamutovu lobanju, mijenjajući joj značenje u nešto iz daleka, o čemu mi ne znamo.’

Ljudi oko vatre pogledaše oko sebe, kao da bi -među tim mladićima- mogli jasno prepoznati onoga iz priče. Osjetivši to, starica reče, ‘Bilo je to prije mnogo, mnogo dana. Mladi lovac ne diše. Brat takođe. Mladi lovac je niže od vaših stopala, a više od vaše glave. Brat takođe.

‘Mladi lovac izvuče svoje koplje iz mamutovog oka - jedino što je mogao da učini - i pogleda lovce oko sebe. Oni pogledaše njega, i to bi poput ledene kiše koja pada na sve nas kad smo daleko od pećine. Mladi lovac stavi ruku preko rupe u oku i učini je nevidljivom, ali rupa je još uvijek bila ispod njegove ruke.

meaning on its head to all the creatures – a meaning like a tall tree on a flat plane.’

The mouth-sound the old woman made did not exactly mean *meaning*, but there is no other word that’s closer apart, perhaps, from *sign*. So, at this time, in this situation, with you there with your knife and me here with my death, *meaning* will have to do.

Firelight lit the old woman’s dark face and made her dull eyes glisten. Firelight rippled like water over the inward surface of the cave where the first story was being told. Although the speaker did not say anything about it, the people felt the black space beyond the edge of the cave. In the relationship between where light reached and where light did not reach, meaning found its beginning. The people felt how far *far* could be, and they began to realize that this feeling was brought to them by the ghost of the story of the story of the ghost.

‘When the sun of that day went down, we ate the best flesh of the mammoth who was not-the-same-as. We ate the red fruit and the other tongue. We ate the body from the dark. It smelled the-same-as when it was cooked. It smelled good. It tasted the-same-as when it was eaten. It tasted good. The young hunter ate among us, in the place beside his brother. We did not know he was not-the-same-as. The young hunter placed onto the bone-stack two and many bones, just as his brother did. He did not know he was not-the-same-as, although he felt meaningful.

‘And then the fire-circle like the sun became a fire-crescent like the moon, as the creatures we were moved away from the dark and cold. We pulled our skins up to our chins. We closed our eyes and let things happen behind our eyes.

‘But the eyes of the young hunter became the hole in the eye of the mammoth. He did not let things happen. He walked away from the fire, because his eyes were full of sight of the mammoth and his ears, also, were loud with the mammoth.

‘When the young hunter’s place became empty, his brother felt the cold here on his back and this soon opened his eyes. He looked for the young hunter and for his spear, but both

‘A kada mamut više nije disao i kada su ga isjekli na komade da ga nose ka pećini, rupa je još uvijek bila značenje na njegovoj glavi za sva bića – značenje poput visokog drveta na otvorenoj ravnici.’

Zvuk koji je žena izustila nije tačno značio *značenje*, ali nema druge riječi koja bi bila bliža izuzev, možda, *znak*. Dakle, u ovom trenutku, u ovoj situaciji, za vas tamo s vašim nožem i mene ovdje sa mojom smrću, *značenje* će biti sasvim prikladno.

Svjetlost vatre obasja staričino tamno lice i njene bezizražajne oči zablistаше. Svjetlost vatre se poput krugova na vodi proširi po unutrašnjosti pećine u kojoj se pričala prva priča. Iako osoba koja je govorila o tome nije ništa rekla, ljudi su osjećali crni prostor iza ruba pećine. U odnosu između dokle je svjetlo dopiralo i dokle svjetlo nije dopiralo, značenje je našlo svoj početak. Ljudi su osjećali koliko daleko *daleko* može biti i počeli da shvataju da im je ovaj osjećaj donio duh priče iz priče o duhu.

‘Kada je sunce od toga dana zašlo, jeli smo najbolje meso mamuta koji nije bio kao običan. Jeli smo crveno voće i drugi jezik. Jeli smo tijelo iz mraka. Mirisalo je isto-kao-kada je bilo kuhano. Dobro je mirisalo. Ukus mu je bio isti-kao kada ga se jelo. Bilo je dobrog ukusa. Mladi lovac je jeo među nama, na mjestu pored svog brata. Nismo znali da nije običan. Mladi lovac je na hrpu kostiju stavio dvije i mnogo kostiju, baš onako kao što je uradio i njegov brat. On nije znao da nije običan, iako se osjećao važnim.

‘A onda je vatreni krug poput sunca postao vatreni polumjesec poput mjeseca, dok smo se mi, bića kakva smo bili, sklanjali od hladnoće i mraka. Navukli smo naše kože do brade. Zatvorili smo oči i pustili da se stvari događaju iza naših očiju.

‘Ali oči mladog lovca postаше rupa u oku mamuta. Nije dopustio da se stvari događaju. On ode od vatre, jer su mu oči bile pune viđenja mamuta, a i u ušima mu je zvonilo od mamuta.

‘Kada je mjesto mladoga lovca ostalo prazno, njegov brat osjeti da mu je hladno, tu, po leđima, što mu uskoro otvori oči. On potraži mladog lovca i njegovo koplje, ali oboje bi u dru-

were in other eyes or none. So the brother picked up his spear and walked away from the fire-circle.

‘Outside the cave, there was a generous moon – and the warmer brother saw the young hunter walking away from the cave with white shoulders and head and spear raised to hunt.

‘Sometimes a brother follows and sometimes a brother does not follow. This brother follows, with his spear raised to hunt.

‘In his feet, he feels more feet than his brother’s feet. This is because the story of the mammoth was there in the darkness, charging directly towards the young hunter.

‘The brother chases after the young hunter, his brother, just as he would chase a wounded animal.

‘The colder brother, further from the cave, also feels the mammoth’s running feet. His eyes are big, under the generous moon which wears no clouds. He runs towards what runs towards him. In the dark, he can see the dark coming out of the dark. This breath was when the story of the mammoth met the moonlight. It’s tusks were long like this,’ and the old woman made elegant swoops away from her body with her fingers, ‘and it’s forehead was like this,’ and she hit her forehead with both fists, ‘and it’s fur flew behind it like this,’ and she blew hard across the fire to make the flames go sideways.

‘The young hunter’s arm was strong under the spear, but the story was too fast and it charged through him like the wind through the trees. So, like any good hunter, the young hunter turned back to face the cave and put his feet in positions of balance and let his arm be his arm. With the same breath, his brother seeing the story of the mammoth charging towards him, put his feet in positions of balance and let his arm be his arm.

‘The two spears of the two young hunters flew with power, above the source-of-life, through the story of the mammoth and into the eye of this hunter or that hunter and the skull of this brother or that brother. But only one of them fell because only one spear hit.’

Again, the old woman heard the sounds for delight and alarm from the people she was among. She breathed in and said, ‘This was many-many days before today, and this brother and that

gim očima ili ni u jednim. A onda brat podiže koplje i udalji se iz kruga vatre.

‘Izvan pećine mjesec je bio ogroman - i topliji brat ugleda mladog lovca kako se, bijelih ramena i glave i s kopljem spremnim za lov, udaljava od pećine.

‘Ponekad brat ide za bratom, ponekad ne. Ovaj brat ide za bratom, s kopljem spremnim za lov.

‘U svojim nogama, osjeća više nogu od nogu svoga brata. To je zato što je tamo u mraku bila priča o mamutu, koja je direktno napadala mladog lovca.

‘Brat goni mladog lovca, svog brata, upravo onako kao što bi gonio ranjenu životinju.

Hladniji brat, dalje od pećine, takođe osjeća mamutove noge kako trče. Oči su mu velike ispod punog mjeseca, što ga ne skriva nijedan oblak. On trči prema onome što trči prema njemu. U mraku, on vidi kako mrak izlazi iz mraka. Ovaj dah je bio kada je priča o mamutu naišla na mjesječinu. Kljove su mu bile ovalike, ‘i starica, elegantnim otklonom prstiju od tijela, pokaza kolike, ‘a čelo mu je bilo ovakvo, ‘i ona se objema šakama udari po čelu, ‘a iza njega se vijorilo njegovo krzno ovako, ‘i ona iz sve snage dunu u vatru da skrene plamen.

‘Ruka mladoga lovca koja je nosila koplje bijaše jaka, ali priča je bila prebrza i pogodila ga, kao što vjetar pogađa drveće. I tako, kao svaki dobar lovac, mladi se lovac okrenu prema pećini, čvrsto se osovi na noge i pusti da ruka čini svoje. U isti mah, njegov brat, vidjevši da priča o mamutu cilja na njega, čvrsto se osovi na noge i pusti da ruka čini svoje.

‘Dva koplja dvojice mladih lovaca snažno poletješe, iznad izvora života, kroz priču o mamutu i u oko ovog lovca ili onog lovca i lobanju ovog brata ili onog brata. Ali je samo jedan od njih pao jer je samo jedno koplje pogodilo.’

I ponovo starica začu od ljudi oko sebe glasove zadovoljstva i uznemirenosti. Ona udahnu i reče, ‘Ovo je bilo prije mnogo-mnogo dana, i ovaj brat i onaj brat su već mnogo-mno-

brother are for many-many days below your feet and also above your head. But, under that moon, the young hunter or brother with two eyes did not stop where his spear stood, because the story of the mammoth was running on and on and on towards the cave.

‘It passed into the light from the fire, and across the fire, and across the creatures whose eyes were closed, and it trampled all of them, and all of them opened their eyes as they felt the pain of being trampled by the weight of the story, and then the mammoth ran on and on and on into the dark of the back of the cave, and after that I know nothing about the mammoth.

‘The young hunter or brother with two eyes ran into the light from the fire, and we all looked at his mouth which was open and his hands which carried no spear.

‘Then he turned away from the cave and ran away from the cave, and after that I know nothing about him.’

The people looked away from the old woman and into the dark and cold, as if expecting to see the young hunter or brother from the story.

After they had turned back, the old woman sensed she was about to finish speaking. ‘None of the creatures followed him into the dark, because they felt the dark was full of meanings.

‘When there was a new sun over there, the creatures went out of the cave and were warm and after some walking found the one. He was not breathing. He had one hole and one eye. There was no spear and there was no other spear. The creatures looked at his shadow, but they could not tell which brother it belonged to. Even his mother could not tell.

‘After this, for many-many days, without the two spears and the two young hunters, the other creatures were more hungry.’

The old woman pointed into the dark and cold outside the cave. ‘Out there,’ she said, ‘is the story of I do not know who.’ And when she said *story* her meaning was *ghost*. Then she closed her mouth, just as I am about to close my mouth.

Now cut off my head, brother.

go dana ispod vaših nogu, a i iznad vaših glava. Ali, te večeri, mladi lovac ili brat sa dva oka se nije zaustavio tamo gdje je stajalo njegovo koplje, jer je priča o mamutu tekla i tekla i tekla prema pećini.

‘Ušla je u svjetlost od vatre i preko vatre i preko bića čije su oči bile zatvorene i sve ih pregazila i svi su otvorili oči osjetivši bol pod teretom priče, a onda je mamut trčao i trčao i trčao u mračnu dubinu pećine i poslije toga ja ne znam ništa o mamutu.

‘Mladi lovac ili brat sa dva oka uleti u svjetlost od vatre i svi smo gledali u njegova usta koja su bila otvorena i u njegove ruke koje nisu nosile koplje.

A onda se on okrenu od pećine i pobježe od pećine i poslije toga ne znam ništa o njemu.’

Ljudi odvrtiše pogled od starice i zagledaše se u mrak i studen, kao da su očekivali da će tamo ugledati mladog lovca ili brata iz priče.

Kad se okrenuše, starica osjeti da će uskoro prestati da govori. ‘Niko od tih bića nije pošao za njim u mrak, jer su osjećali da je mrak pun značenja.

‘Kad je tamo bilo novo sunce, bića izađoše iz pećine i bi im toplo i kad malo prohodaše, nađoše onoga. Nije disao. Imao je jednu rupu i jedno oko. Nije bilo koplja i nije bilo drugog koplja. Bića su gledala u njegovu sjenku, ali nisu znala kojem bratu pripada. Čak ni njegova majka to nije znala.

‘Poslije ovoga, mnogo-mnogo dana, bez dva koplja i dva mlada lovca, ostala su bića bila još gladnija.’

Starica pokaza prstom u mrak i studen izvan pećine. ‘Tamo napolju je,’ reče ona, ‘priča za koju ne znam čija je.’ A kad je rekla *priča*, to je značilo *duh*. Zatim je zatvorila usta, upravo onako kao što ću ja sada da zatvorim svoja.

A sada, odrubi moju glavu, brate.

**LE CONTE FRANÇAIS
FRANCUSKA PRIČA**

Prevod: Nataša Kuzmanović

NICOLAS LIAU / NIKOLA LIJO
FRANCIS THIEVICZ / FRANCIS TIEVIC

Nicolas Liau

LE MOUROI AUX TOURTERELLES

Moi, je n'ai rien oublié de cet endroit qu'on appelle le Mouroir aux Tourterelles. C'est là-bas que tu m'as pris par la taille et que tu m'as embrassé pour la première fois.

Nous n'y avons jamais rencontré âme qui vive. Il faut reconnaître qu'elle est singulière cette fontaine un peu bancal et néanmoins fière au milieu de ses remparts d'aubépines, enfoncée dans ce coin de campagne. Elle a quelque chose d'effrayant, aussi. J'imagine aisément l'inquiétude qu'elle peut susciter chez les êtres les plus impressionnables.

Elle ne nous a jamais fait peur, à nous. Avec son bassin de pierre grise un peu ébréché sur le bord, avec sa haute vasque où des chérubins potelés s'amuse à attraper des poissons aussi gros qu'eux, elle nous plaisait bien. Mais ce qui nous fascinait le plus, c'étaient ces bavures de vase qui maculaient comme des dardes le crâne et les bras des angelots, ces cocons crevés que quelque insecte avait laissés dans leurs orbites creuses, ainsi que ces fils d'araignées qui garrottaient leurs petits doigts ouverts en éventail. Ils semblaient vraiment abandonnés là par le Ciel à un martyr éternel.

Te souviens-tu pourquoi on appelle cet endroit le Mouroir aux Tourterelles ? Parce que, et c'est là chose étrange, de jeunes tourterelles viennent toujours y mourir. Dans l'eau glauque et sans rides de la fontaine, elles flottent à la surface, piégées dans des morceaux de glace, et cela en toutes saisons. L'eau ne paraît pourtant pas froide.

Nikola Lijo

UMRLIŠTE GRLICA

Nikad neću zaboraviti ovo mjesto koje nazivamo Umrlište grlica. Tu si me uhvatio oko struka i prvi put zagrlio.

Nikad nikog nismo sreli na tom mjestu. Treba priznati da je neobična, ta pomalo klimava fontana, zabijena u ovom kutku sela, a opet ponosita u zaklonu bijelih glogova. Isto tako, imala je u sebi nešto zastrašujuće. Lako mi je zamisliti nemir koji može izazvati najosjetljivijim bićima.

Nas nikada nije zastrašila. Mnogo nam se dopadala sa svojim kamenosivim koritom, pomalo okrnjenim rubovima, visokom česmom, gdje su se punački heruvimi zabavljali loveći ribe velike kao i oni sami. No najviše su nas oduševljavale mrlje mulja koje su šarale ruke anđelaka kao lišaj lobanju, raspuknute čaure koje su neki insekti napustili kroz izbušene rupe, kao i paukovu pređu koja je stezala njihove lepezasto raširene prstiče. Zaista su izgledali kao da ih je Bog tu napustio u vječnim mukama.

Sjećaš li se zašto nazivamo ovo mjesto Umrlište grlica? Zato što, neobična je to stvar, mlade grlice uvijek dolaze ovdje umirati. U plavkastoj mirnoj vodi plutaju po površini, uhvaćene u komadiće leda i tako u svim godišnjim dobima. Pa ipak, voda ne izgleda ledena.

Dugo i često smo zajedno posmatrali te sledene leševe, skamenjene u čvrstom i kristalno providnom pokrovu. Neki su zadržali raširena krila kao kod feniksa kad pokušava uzletiti. Drugi su razjapili kljunove i zbacili kandže kao da štrpkaju

Ensemble, nous les avons longtemps et souvent contemplés ces cadavres transis, figés dans leurs suaires durs et translucides comme le cristal. Certains, tels des phénix attendant de prendre leur envol, avaient gardé leurs ailes déployées. D'autres ouvraient grand leur bec et dardaient leurs griffes, comme pour entamer les parois de leur cage gelée. Tous avaient au fond des yeux une auréole livide, empreinte laissée par la mort après qu'elle y a enfoncé ses doigts.

C'était horrible à voir, et en même temps si beau ! En les voyant, la toute première fois, j'ai pleuré.

Je me souviens très bien de cet endroit qu'on appelle le Mouvoir aux Tourterelles. Il y a là-bas un banc en bois sur lequel nous avons échangé caresses, sourires et promesses.

Tes sourires... Ah ! Tes sourires ! Ce n'était pas seulement le bas de ton visage qu'ils ornaient comme d'une guirlande: ils embellissaient aussi ma vie et s'arrondissaient avec une douceur tutélaire au-dessus de mon cœur pour lui offrir un toit. C'est sur les lattes gauchies de ce banc que, à la tombée du jour, tu as serré mon genou dans ta main en jurant de m'emmener avec toi respirer ailleurs un air que je ne connaissais pas. Et moi, au beau milieu de cette campagne vide et muette, dont le soleil lui-même semblait s'effrayer au point de ne pas vouloir y laisser un seul de ses rayons, j'ai entendu tes mots résonner comme un oracle dans l'ombre d'un temple. Ce soir-là, porté par l'espoir, je t'ai tout donné.

Nous nous sommes une fois encore penchés au-dessus du bassin impassible pour observer les oiseaux morts. Pourquoi les tourterelles ? C'est ce que je me suis toujours demandé. Pourquoi les geais, les merles, les mésanges et les pics que l'on surprenait parfois autour de la fontaine ne tombaient-ils jamais dans cette onde mortifère ?

Nous n'en avons jamais vraiment parlé mais je sais que, tout comme moi, tu étais persuadé d'une chose : les tourte-

rešetke zaleđenog kaveza. Svi su imali blijedi krug duboko u očima, pečat što ga je smrt ostavila pošto je tu zarila svoje prste.

Bilo je to jezivo za vidjeti, a u isto vrijeme tako lijepo. Zaplakao sam vidjevši ih po prvi put. Vrlo dobro se sjećam ovog mjesta koje nazivamo Umrlište grlica. Ima ondje jedna drvena klupa na kojoj smo razmjenjivali nježnosti, osmijehe i obećanja.

Tvoji osmijesi...Oh! Tvoji osmijesi. Nisu samo krasili tvoj donji dio lica kao kakav vijenac: uljepšavali su i moj život i gnijezdili se nad mojim srcem nekom zaštitničkom umiljatošću, pružajući mu utočište.

Na krivim daskama ove klupe si mi u sumrak položio ruku na koljeno, kuneći se da ćeš me povesti negdje drugdje da udišem vazduh koji nisam poznavao. Usred ovog pustog i nijemog polja gdje se i samo sunce činilo uplašenim toliko da ne želi tu baciti nijednu jedinu zraku, čuo sam tvoje zvonke riječi kao kod proroka u tmuni hrama. Te večeri sam ti, nošen nadom, sve dao.

Nagnuli smo se još jednom nad hladno korito da posmatramo mrtve ptice. Zašto grlice? Oduvijek sam se to pitao. Zašto kreje, kosovi, sjenice i djetlići koje ponekad zateknemo oko fontane nikad ne padnu u ovaj smrtonosni val?

Nikad nismo zapravo pričali o tome, ali znam da si kao i ja bio ubjeđen u jednu stvar: grlice nisu slijetale ovdje da bi se napojile. One su tu uskakale sopstvenom voljom.

Šaljivdžija u svako doba, često si mi se rugao što sam na kraju stekao naviku da bacam zrnevlje daleko od fontane ne bih li uspio odvratiti grlice da se okupaju tu po posljednji put. Bojim se da nijednu nisam spasio. Uz svaki pokret ruke, prosipajući na sve strane šake zobi, prosa, heljde i pšenice, izgovarao sam malu molitvu za nas dvojicu i imao sam utisak da

relles n'y chutaient pas en cherchant à s'y abreuver. Elles s'y jetaient de leur plein gré.

Facétieux en toute occasion, tu te moquais souvent de moi parce que, à la fin, j'avais pris l'habitude de jeter des graines loin de la fontaine pour essayer de dissuader les tourterelles d'y prendre leur dernier bain. Je n'en ai sauvé aucune, je le crains. Mais en répandant aux quatre vents toutes ces poignées d'avoine, de millet, de sarrasin et d'alpiste, j'accompagnais chaque geste d'une petite prière pour nous deux et j'avais l'impression d'ensemencer ce sol bien-aimé avec mes rêves qui ne demandaient qu'à germer.

Non, je ne peux pas oublier cet endroit qu'on appelle le Mouroir aux Tourterelles. Parce que c'est là-bas que nous nous sommes séparés, là-bas que mes rêves ont pourri en terre. Pas un n'a eu le temps de fleurir.

Ce matin-là, tu ne t'es pas attardé sur le banc en bois. Juste le temps de te pencher pour glisser des mots délavés à mon oreille et m'assurer que nous serions toujours des amis. Que la camaraderie, ce n'était déjà pas si mal. Tu as bien pris soin de ne pas me toucher. Je n'ai rien dit mais je ne pouvais pas ne pas le remarquer.

Et puis tu es parti, sans même un regard pour tous ces oiseaux que tu laissais derrière toi, prisonniers du bassin. Dans leurs cœurs, comme sur le mien, il gelait à pierre fendre. J'ai posé mon front dans mes paumes. Et j'ai pleuré.

Reste-t-il dans tes souvenirs un peu de cet endroit qu'on appelle le Mouroir aux Tourterelles ? Moi, je n'y suis plus jamais retourné.

Je suis resté chez moi et me suis enfermé, tout seul, dans le silence. Tu comprends, je m'en suis voulu de t'avoir déçu, de n'avoir pas su te plaire. Alors j'ai cherché à me faire du mal, je me suis inventé des supplices. Me frapper n'a pas suffi. Je me suis humilié, mis plus bas que terre. J'ai porté toutes les fautes que mon échine creuse pouvait contenir et les ai payées une à une.

sam zasijao po ovoj voljenoj zemlji svoje snove koji samo žele da niknu.

Ne, ne mogu zaboraviti to mjesto koje nazivamo Umrlište grlica. Zato što smo se tamo rastali, jer su mi tamo snovi strunuli u zemlji. Nijedan nije stigao procvjetati.

Tog jutra se nisi zadržao na drvenoj klupi. Tek toliko da se nagneš i provučesh mi kroz uho blijede riječi i da me uvjeriš da ćemo uvijek biti prijatelji. Nakon toga, drugarstvo nije išlo nabolje.

Potrudio si se da me ne dodiruješ. Ništa nisam rekao, ali nisam mogao to da ne opazim.

A poslije si otišao, a da nisi, čak, nijedan pogled uputio svim tim mrtvim pticama koje si ostavljao iza sebe, tim zatočenicima korita. U njihovim srcima, kao i u mome, stezao se led ledeni. Prekrio sam lice dlanovima. I zaplakao.

Da li ti je ostalo išta u sjećanju od ovog mjesta koje nazivamo Umrlište grlica? Nikad se više nisam tu vratio.

Ostao sam kod kuće i začutao, posve sam. Shvataš, htio sam time da te naljutim, ne znajući kako da te privolim. Tad sam pokušao da sebi naudim, smislio sam kazne. Nije bilo dovoljno mučiti se. Ponizio sam se i srozao do dna. Nosio sam sve grijehе koje je moja kriva grbača mogla podnijeti i jedan po jedan ispaštao.

Jednog dana sam skinuo odjeću i prišao ogledalu. Okrenut ka odrazu ovog tijela u kojem nijedan zdrav duh ne bi poželio boraviti, shvatio sam zašto više nisi želio da me dotakneš. Sve ove oštre kosti koje su štrčale ispod kože, uz opasnost da ju probiju, bile su kao kod leša.

Uzeo sam britvu i posjekao se. Nastojao sam da dugim i dubokim posjekotinama preoblikujem ono čega više nije bilo. Međutim, uspio sam samo posvuda iskrvariti. Shvatio sam da ću se uvijek gnušati ovih ruina izranjavanog mesa. Onda sam se ponovo obukao. I zaplakao.

Un jour, j'ai posé mes vêtements et me suis approché d'un miroir. Face au reflet de ce corps qu'aucune âme saine ne souhaiterait habiter, j'ai compris pourquoi tu ne voulais plus me toucher. Tous ces os aigus qui saillaient sous la peau, au risque de la percer, étaient ceux d'un cadavre.

J'ai pris un rasoir et j'ai taillé. Par de longues et profondes estafilades, je me suis efforcé de redonner forme à ce qui n'en avait plus. Mais je n'ai réussi qu'à mettre du sang partout. Ces décombres de chair meurtrie, j'ai compris que je les aurais toujours en horreur. Alors je me suis rhabillé. Et j'ai pleuré.

La vie, ici-bas, a été si mal distribuée. En dépit de tout bon sens. Vois : ceux qui n'aspirent qu'à s'en régaler jusqu'à l'ivresse, la maladie la leur arrache de la bouche ; ceux qui en sont depuis longtemps repus, eux, doivent y mordre encore et encore, mâcher sans cesse et ingurgiter des bouchées toujours plus aigres.

Il y a de cela quelques heures seulement, je me suis enfin résolu à ouvrir les volets derrière lesquels, depuis ton départ et par orgueil, j'ai dissimulé mes larmes et ma faiblesse aux yeux de tous. Sur le rebord d'une fenêtre, j'ai trouvé une jeune musaraigne allongée sur le flanc. Tout son corps malingre était secoué par une respiration pénible et haletante. Elle avait passé la nuit là et était en train de mourir. Empoisonnée, sans doute.

J'ai déposé dans le creux de ma main cette petite chose au pelage humide de rosée. Elle s'est laissée faire. J'ai su, à cet instant, que je pouvais faire quelque chose de grand.

Du bout des ongles, j'ai fouillé au plus profond de mon cœur et j'ai raclé toute la vie que j'ai pu y trouver. Chacune des rognures que j'ai prélevées, je l'ai glissée avec douceur entre les mâchoires de l'animal. J'ai bien observé tous ces débris car je n'avais jamais vu à quoi ressemblait la vie. Et j'ai trouvé ça laid.

Je ne sais pas combien de temps je suis resté là à piller ma poitrine. Je ne sais pas non plus à quel moment exact la musaraigne a cessé de vivre. Mais je sais que je suis tombé à

Život na ovome svijetu je bio tako loše raspoređen. Vrlo loše. Gle: onima koji samo teže da uživaju do zanosa, bolest otima iz usta; oni koji su odavno uhranjeni moraju iznova gristi, žvakati bez prestanka i halapljivo gutati sve kiselije zalogaše.

Ima svega nekoliko sati otkako sam konačno odlučio da otvorim grilje iza kojih sam, nakon tvog odlaska i iz ponosa, skrivao suze i slabost pred drugima. Našao sam na ivici prozora ispruženu mladu tekunicu na izmaku snage. Cijelo njeno slabunjavo tijelo je podrhtavalo od dahtanja i teškog disanja. Ovdje je provela noć i umirala. Otrovana, bez sumnje.

Stavio sam na dlan ovu životinjicu čije je krzno bilo vlažno od rose. Prepustila se. U tom trenutku sam znao da sam mogao učiniti veliku stvar. Iz petnih žila sam zagrebao duboko u srce i sastrugao sav život koji sam mogao u njemu naći. Nježno sam spustio među čeljust životinjice svaki djelić koji sam uzeo. Pažljivo sam posmatrao sve ove krhotine jer nikad nisam vidio na šta je život nalik. Otkrio sam da je ružan.

Shvataš li ti da, čak, ni ova zvjerka nije htjela dio moje živosti koju sam joj otvoreno nudio? Osim ako ju nisam ubio, žureći da joj ustupim sve što sam imao i dajući više nego što je biće moglo podnijeti?

Iscrpljen svim tim, ne očekujući ništa više, uvio sam životinju u maramu i otišao da je sahranim pod okriljem šimšira. Zakopao sam među korijenjem i kamenjem koje vrvi larvama, zajedno sa njom i jedan značajan dio sebe. Utabao sam nogom iskopanu zemlju. I zaplakao sam.

Moje bezizražajno lice izgleda kao da je od drveta, ali mi je srce meko. Ti to znaš. Ti to znaš, zar ne?

Vjerujem da se bilo ko u nekom trenutku dokonosti zatekne jednog dana sa pitanjem, ne kad će izdahnuti, nego gdje i s kim. U svom zavičaju? Na palubi broda? Na trotoaru nekog

genoux quand j'ai baissé les yeux sur ce cadavre menu que le froid avait déjà saisi.

Te rends-tu compte que même cette bête n'a pas voulu de ma vie, cette vie que je lui offrais pourtant librement ? A moins que, dans ma hâte de lui céder tout ce que je possédais, je n'aie fini par la tuer, en lui donnant plus que ce que son être pouvait recevoir ?

Vidé de tout, n'aspirant plus à rien, j'ai roulé l'animal dans un grand mouchoir et suis allé l'enterrer à l'ombre d'un buis. Avec lui, c'est une part importante de moi que j'ai enfouie au milieu de ces racines et de ces pierres grouillantes de larves. J'ai tassé la terre retournée avec mon pied. Et j'ai pleuré.

Mon visage sans expression semble fait de bois, mais mon cœur, lui, est de coton. Tu le sais, toi. Tu le sais, n'est-il pas vrai ?

N'importe qui, je crois, dans un moment de désœuvrement, se surprend un jour à se demander non pas *quand* il rendra son dernier souffle mais *où* et en compagnie de *qui*. Sur sa terre natale ? Sur le pont d'un bateau ? Sur le trottoir d'une ville lointaine ? Dans la chambre d'un hospice ? Seul ? Avec les siens ? A côté de son amant ? Au milieu d'une foule ? Il est bon et en même temps si cruel de ne pas savoir. Moi, j'ai choisi de décider, ou décidé de choisir ; c'est pareil.

Je me rappelle encore la fois où nous avons dormi là-bas, au Mouroir aux Tourterelles. Avant de nous enlacer, nous sommes restés une bonne partie de la nuit, debout, à la lueur d'une torche, près de la fontaine, à nous demander lequel de nous deux oserait tremper son doigt dans l'eau du bassin. Nous avons beaucoup ri. Mais je sais que nous partagions alors la même crainte, la même angoisse. Et si la glace ne capturait pas que les tourterelles ?

Aucun de nous deux ne souhaitait vraiment courir le risque d'attraper une terrible engelure. Alors tu as passé ton pouce sur ma joue pour cueillir le cil qui s'y était déposé et tu as offert à la fontaine cet infime fragment de moi. La torche ne jetait pas une grande lumière mais nous avons vu ce cil toucher la surface de l'eau et s'y changer aussitôt en un diamant de givre.

udaljenog grada? U sobi nekog staračkog doma? Sam? Sa bližnjima? Pored ljubavnika? Među gomilom? Dobro je ne znati, ali isto tako i surovo. Ja sam odabrao da odlučim ili odlučio da izaberem; slično je to.

Još se prisjećam vremena kad smo spavali tamo, u Umrlištu grlica. Prije nego što smo se zagrlili, ostali smo do kasno, stojeći pod svjetlošću baklje, blizu fontane, pitajući se koji se od nas dvojice usuđuje da umoči prst u korito. Mnogo smo se smijali. No znam da smo tad dijelili isti strah, istu strepnju. A šta ako led nije hvatao samo grlice?

Nijedan od nas dvojice nije zapravo želio da se izlaže riziku da dobije strašne promrzline. Onda si palcem pokupio trepavicu koja je spala na moj obraz i stavio u fontanu taj sićušni dio mene. Baklja nije bacala veliku svjetlost, ali smo vidjeli tu trepavicu kako dodiruje površinu vode, te se odmah potom pretvori u dijamant od inja.

Zadrhtao sam. Zato što sam se odjednom uplašio za naše prste. A naročito zbog toga što nisi oklijevao nijednog trena da ispustiš trepavicu u korito. Moju trepavicu. Bio je to znak. Trebalo je da prozrem. To je nesumnjivo razlog što sam odlučio da se još jednom vratim u Umrlište grlica. Vjerujem da ima gore mjesto na ovoj zemlji, gori krajolik da se sačuva utisnut u pogled prije nego što se oči sklope.

Ne budi tužan zbog mene. Sve sam učinio da ponovo naučim živjeti i prihvatiti da je to lijep susret čak i ako sam oduvijek čeznuo da jednostavno postane najljepši.

Sve sam učinio, ne sumnjaj u to. Pokušao sam da oživim svu ovu mehaniku, tako krhku i ćudljivu, ali ima zupčanika koji se ne daju popraviti kao drugi. Prema tome, ne budi tužan zbog mene, jer sam u suštini srećan; srećan što znam da sam ovog jutra plakao poslednji put.

Zanimljivo je da je hladno danas kraj fontane... Jedan gutljaj njene vode trebao bi biti dovoljan. Najviše dva. Pošto mi

J'ai frémi. Parce que j'ai soudain eu peur pour nos doigts. Mais surtout parce que tu n'avais pas hésité un instant à laisser tomber ce cil dans le bassin. Mon cil. C'était un signe. J'aurais dû deviner...

C'est sans doute la raison pour laquelle j'ai fait le choix de retourner encore une fois au Mouroir aux Tourterelles. Il y a, je crois, pire endroit sur cette terre, pire paysage, à garder imprimé dans le regard avant de fermer les yeux.

Ne sois pas triste pour moi. J'ai tout fait pour réapprendre à vivre et accepter de n'être *qu'une* belle rencontre quand j'aspirais depuis toujours à simplement devenir *la* plus belle.

J'ai tout fait, n'en doute pas. J'ai essayé de relancer toute cette mécanique, si fragile et si capricieuse, mais il y a des rouages qui n'ont pas voulu repartir comme les autres. Ne sois donc plus triste pour moi car, au fond, je suis heureux; heureux de savoir que j'ai pleuré ce matin pour la dernière fois.

C'est curieux comme il fait froid, aujourd'hui, autour de la fontaine... Une gorgée de son eau, cela devrait suffire... Deux, tout au plus. Après avoir scellé mes lèvres dans le frimas de son baiser, elle ne se répandra pas n'importe où en moi, non. Elle cherchera mon cœur, s'y précipitera et le traversera comme elle a traversé et traversera toujours le cœur de tous ces oiseaux.

J'ai compris, tu sais. Compris que ce sera douloureux, que ça ne durera cependant pas longtemps. Compris aussi pourquoi les jeunes tourterelles sont les seules à s'y laisser prendre...

Tu disais qu'un geste comme celui-là n'est jamais beau, que ça n'a rien de romantique. Tu as raison. C'est, je crois, juste nécessaire. Vital, pour ainsi dire.

Comme je regrette que tu ne sois pas là pour me donner la main, encore un peu. J'aurais tellement moins peur... là, dans cet endroit qu'on appelle le Mouroir aux Tourterelles, où j'ai eu la faiblesse de croire que je pourrais vivre quand tant de cœurs toujours y meurent.

zapečati usne ledenim poljupcem, neće se u meni slivati bilo kuda, ne. Potražiće moje srce, jurnuće i prodrijeti u njega kao što je prodirala i prodiraće uvijek u srca svih ovih ptica.

Shvatio sam, znaš. Shvatio sam da će biti bolno, ali ipak neće trajati dugo. Takođe sam shvatio zašto su mlade grlice jedine koje se ovdje ulove...

Govorio si da jedno ovakvo djelo nikad nije lijepo, da nema ništa romantično u njemu. U pravu si. Vjerujem da je to jedino neophodno. Suštastveno, takoreći.

Kako žalim što nisi tu da mi još samo malo daš ruku. Mnogo manje bih se bojao... na ovom mjestu koje nazivamo Umrlište grlica, tu gdje sam bio slab da vjerujem da bih mogao poživjeti dok toliko srca neprestano umire.

Francis Thievicz

HÔTEL PARTICULIER

Après avoir sèchement serré la main du gardien du cimetière, l'hydrocéphale nous fit pénétrer dans les allées enténébrées la cité mortuaire à travers lesquelles il nous conduisit d'un pas sûr et habitué.

En soi, ce lieu funèbre était des plus intéressants, les ancestrales statues rongées par la végétation et dégradées par l'humidité et les intempéries fréquentes en cette région, les ifs mal taillés masquant les plus anciennes demeures funestes aux inscriptions illisibles, la lanterne des morts censée guider les âmes... Tout cela réussissait à créer une atmosphère digne d'un roman fantastique. Certes le caractère entendu de la place gardait un aspect devenu banal dans nos esprits repus de lectures sombres, mais il est toujours curieux de retrouver dans la réalité cette ambiance à la fois macabre et solennelle que l'on croit n'exister que dans l'imaginaire.

Nous gravâmes quelques marches et nous postâmes derrière des balustres en surplomb du secteur principal de la nécropole, muets et plongés dans nos impressions propres. Personne ne savait ce qu'allait nous faire découvrir le tenancier de la taverne où nos réunions se déroulaient, pourtant nous avons pu entendre que ce serait là une bizarrerie des plus cocasses, « amusante et intrigante ».

L'un tremblait par la privation de tabac, l'autre avait détourné ses yeux pour contempler les silhouettes des cyprès se découpant sur les cieux glacés de cette nuit d'hiver, d'autres encore s'étaient tout simplement assoupis. Mais enfin, après

Francis Tievic

NEOBIČNO PRENOĆIŠTE

Pošto se hladnjikavo rukovao sa čuvarem groblja, vodoglavac nas odvede do grada mrtvih kroz mračne drvorede kuda nas provede naviknutim i sigurnim korakom.

Samo po sebi, ovo sablasno mjesto je bilo jedno od najzanimljivijih, statue predaka obrasle vegetacijom, oštećene vlagom i čestim nepogodama u ovom području, jedva potkresane tise koje prikrivaju najstarija nesretna počivališta nečitkih natpisa, fenjer umrlih namijenjen da vodi duše...

Sve je to stvaralo atmosferu dostojnu fantastičnog romana. Svakako, čulni karakter ovog mjesta je odavao prizor koji je postao običan našem duhu, prezasićenom mračnim štivom, no uvijek je zanimljivo pronaći u stvarnosti ovakvu sredinu, jezivu i uzvišenu istovremeno, za koju vjerujemo da postoji samo u mašti.

Napredovasmo nekoliko koraka i poredasmo se iza nagnutih ograda u glavnom dijelu nekropole, nijemi i zadubljeni u sopstvene utiske. Niko nije znao šta će nam otkriti vlasnik restorana u kojem su se odvijali naši sastanci, pa ipak smo čuli da bi se ovdje mogla desiti jedna od neobičnijih smijurija, zabavna i zamršena.

Jedan je drhtao zbog nedostatka duvana, drugi je skrenuo pogled da bi razgledao sjenke čempresa koje su se ocrtavale po staklastome nebu ove zimske noći, a treći su, pak, prosto pri-kunjali. No na kraju, nakon dva duga strpljivo provedena sata, vidjesmo svjetlosnu zraku kako u daljini probija kroz mrak.

deux longues heures à patienter, nous vîmes un rai lumineux percer l'obscurité au loin.

Après avoir émis un rire étouffé, Mycroft me passa sans mot la longue-vue. (Ce que je pris au début pour un enfant se révéla être un nain. Un homme d'un mètre tout au plus, portant les vêtements d'un individu de taille normale et boitant dangereusement à cause de l'énorme sac qu'il traînait derrière lui.

Sans même prêter attention aux alentours, probablement sûr d'être le seul à violer la vespérale quiétude, il sortit de son sac un pied de biche et entreprit d'ouvrir un caveau par le devant, par la dalle où l'on fait habituellement passer les bières. Sans même avoir eu à se baisser il y pénétra et on entendit un lugubre vacarme troubler la sérénité funéraire. Ses effets personnels furent jetés dehors et encore divers sons furent émis avant qu'un inquiétant silence n'enveloppe l'atmosphère.

L'hydrocéphale se levant et redescendant vers l'artère principale, nous le suivîmes en direction de là où le nain avait disparu.

«N'ayez crainte, en ce type d'instant hallucinés il n'est même plus capable de raisonner, nous assura le géant au crâne difforme qui ne tentait même pas de feutrer son lourd pas sur le gravier.

Nous formâmes un demi-cercle et l'hydrocéphale, d'une main sûre et puissante, tira au dehors un cercueil éventré où gisait un corps manifestement récent.

«Et où est donc passé le nain? questionna le syphilitique.

-Attendez et vous saurez.»

Nous fîmes tel qu'il nous avait été recommandé, à la lueur d'une lampe à huile qui lançait de maladroits rayons sur l'objet de notre attention. Certains murmures tels des Euréka réjouis brisaient parfois le silence, mais je fus le dernier qui découvrit les remous dont était agité le mort.

Nakon što ispusti prigušen osmijeh, Majkroft mi ćutke prosljedi durbin. U početku sam mislio da vidim dijete, no ispostavi se da je kepec. Čovjek, visine najviše jedan metar, u odjeći osobe prosječnog rasta, koji je ozbiljno hramao zbog ogromnog džaka kojeg je vukao za sobom.

Ne pridavajući pažnju okolini, vjerovatno uvjeren da je jedini koji narušava večernju tišinu, izvadi iz džaka pajser i poče sprijeda otvarati ploču grobnice u kojoj su obično stavljali sanduke. Uđe unutra bez saginjanja te čusmo tužnjikavi uzdah koji je poremetio grobnu tišinu.

Prije nego što nastupi uznemirujuća tišina, izbací napolje odjeću i ispusti različite zvuke.

Vodoglavac se pridiže i spusti do glavne ulice, a mi ga pratismo u pravcu u kojem je nestao kepec.

- Ne bojte se, u ovim trenucima priviđenja nije više sposoban rasuđivati, ubijedi nas div izobličene lobanje koji nije, čak, ni pokušavao da ublaži težak hod po šljunku.

Stali smo u polukrug i vodoglavac, sigurnom i snažnom rukom, povuče napolje otvoren mrtvački kovčeg gdje je počivalo očigledno svježe tijelo.

- Pa kuda je onda prošao kepec?, upita sifilističar.

- Pričekajte i saznaćete.

Uradismo onako kako nam je rečeno, čekasmo pod svjetlom uljane lampe koja je slabo osvjetljavala predmet naše pažnje. Neki šaljivi šapati kao Eureka su povremeno prekídali tišinu, a ja sam ispustio posljednji povik koji je ukazao na komješanja koja su pomjerala mrtvacu.

Mojsije udari tupom stranom pajsera, kojeg se bio dočepao, u prsa leša koji se smjesta pomjери.

Namjestismo leš postranice i na poleđini balzamovanih posmrtnih ostataka pronađosmo kepeca koji je skoro potpuno utonuo u njega, siguran da ćemo ga otkriti koliko i nojevu glavu u pijesku.

Du côté contondant du pied de biche dont il s'était saisi, Moïse martela la poitrine du cadavre qui sur-le-champ remua.

Nous plaçâmes le corps sur le côté et découvrîmes le nain plongé dans le dos de la dépouille éviscérée, presque entièrement abîmé dans la carcasse, aussi certain qu'on ne pouvait le découvrir qu'une autruche la tête fichée dans un trou.

«C'est dans le corps des morts qu'il trouve enfin l'autre-pôté de la vie. De la chair, un peu de peau morte, et la saveur d'un sommeil aux délices décomposés. Voir par les yeux du mort, sentir par les pores de sa peau la chaleur se dissiper, entendre la vie siffler au loin.

«Ce nain n'est ni nécrophile ni nécrophage, il aime seulement à prendre de récents cadavres pour lit. Tel que vous le voyez, il est profondément endormi.

«Dès qu'un nouvel arrivant trouve ici son repos éternel, le gardien appelle le nain, immensément riche, qui paie de colossales sommes pour avoir droit à un peu de repos en ces hôtels très particuliers.»

- Ukratko, u leševima nalazi drugu stranu života. Iz mesa, malo osušene kože i okusa trulih čari sna. Vidjeti očima umrlog, osjećati toplotu kako iščezava kroz pore njegove kože, slušati kako život prohujava u daljinu.

Ovaj kepec nije ni nekrofil ni nekrofag, on samo voli da zamijeni krevet svježim mrtvacem. Kao što vidite, spava dubokim snom.

- Čim neko novi ovdje pronade svoj vječni počinak, čuvar zove neizmjereno bogatog kepeca koji plaća ogromne svote za pravo da u ovom vrlo čudnovatom prenoćištu malo odahne dušom.

**RACCONTO ITALIANO
ITALIJANSKA PRIČA**

Prevod: Anja Pravuljac

ALESSANDRO BARICCO / ALESANDRO BARIKO
PIER PAOLO PASOLINI / PJER PAOLO PAZOLINI
DINO BUZZATI / DINO BUCATI
VITALIANO TREVISAN / VITALIJANO TREVIZAN

Alessandro Baricco

LA SINDROME BOODMAN

“Ancora un momento, cara...Giusto il tempo di finire”.

Il giudice Boodman aveva pronunciato la frase con una certa dolcezza ma senza alzare gli occhi dalla scrivania. Rassegnata e devota, la moglie Anne – nata a Princeton e dunque sorella della famosa amazzone – lasciò la stanza e tornò a intrattenere gli ospiti. Nello studio tornò il silenzio. Da quattordici anni tre mesi e undici giorni il giudice Boodman – gentiluomo noto e stimato in tutta la Contea – aveva deciso di concedersi all’abitudine di far arrivare l’ora di cena intrattenendosi con un solitario. Mai, in tutto quel tempo, era venuto meno al dilettevole impegno. Poteva essergli successo di saltare la cena, questo sì. Ma il solitario, mai. Nella circostanza, il giudice aveva scelto l’*imperatrice*: e la cosa, come ebbe poi a notare il dottor Benedikt, non è da considerarsi ininfluyente ai fini della tragedia che, a partire da quella sera, avrebbe segnato il suo triste declino. L’*imperatrice* non è infatti un semplice solitario: è un solitario mostruoso. Si gioca con quattro mazzi e già solo il disporre sul tavolo lo schieramento iniziale (73 carte collocate secondo apprezzabili geometrie) richiede il suo tempo. Se qualsiasi solitario è un privato duello con il caso l’*Imperatrice* è un duello tutto particolare: più complesso e, in certo modo, solenne.

Ciò può in parte spiegare perché, quella sera d’agosto del 1945, il giudice Boodman se ne stesse chino sulla sua scrivania con un’attenzione che si sarebbe anche potuto definire esagerata. Sotto ai suoi occhi le carte disegnavano un quadro che qualsiasi competente giocatore non avrebbe esitato a giu-

Alesandro Bariko

BUDMANOV SINDROM

„Još samo trenutak, draga... Taman da završim.“

Sudija Budman je izgovorio rečenicu veoma blago, i dalje ne dižući pogled sa pisaćeg stola. Privržena i odana, supruga En - rođena u Prinstonu, dakle sestra poznate amazonke – napusti sobu i vrati se zabavljanju gostiju. U radnu sobu se vrati tišina. Već četrnaest godina, tri mjeseca i jedanaest dana, sudija Budman – poznat i poštovan gospodin diljem okruga - dopušta sebi naviku čekanja večere zabavljajući se igrom solitera. U toku ovoga perioda, nikada nije propustio ovu prijatnu obavezu. Moglo mu se dogoditi da preskoči večeru, to da. Ali soliter, nikada. Silom prilika, sudija je izabrao *caricu*: ova činjenica, kao što je to poslije primijetio doktor Benedikt, ne može se smatrati irelevantnom kada je u pitanju ishod tragedije koja je, počevši te večeri, označila njegov tužni pad. Naime, *carica* nije običan soliter: to je užasan soliter. Igra se sa četiri špila i samo raspoređivanje početnog otvaranja (73 karte postavljene po složenim geometrijskim oblicima) zahtijeva određeno vrijeme. Ako je bilo koji soliter lični duel sa sudbinom, *carica* je po svemu poseban duel: vrlo komplikovan i u određenom smislu veličanstven.

Ovo dijelom može da objasni zašto je te avgustovske večeri 1945. sudija Budman ostao pognut nad svojim radnim stolom sa pažnjom koja bi se mogla definisati i kao pretjerana. Pred njegovim očima karte su stvarale sliku koju bi bilo koji iskusan igrač mogao da ocijeni kao obećavajuću. Činilo se kao da sve najavljuje rijedak slučaj uspjele *carice*. Dakle, sa oprav-

dicare promettente. Tutto sembrava annunciare il raro evento di un' *Imperatrice* riuscita. Fu dunque con motivato ottimismo che il giudice Boodman prese una carta dal tallone e la girò. Sette di fiori. Poteva essere un cinque di quadri o un fante di picche o un dieci di cuori e la sua vita sarebbe scivolata serenamente verso una serena vecchiaia. Ma era un sette di fiori: e quella vita deragliò, impercettibilmente, verso la tragedia. Il giudice rigirò a lungo la carta tra le dita vagando con gli occhi sull'enorme schema che copriva la sua scrivania. Niente da fare: non c'era un solo posto dove quel miserabile sette di fiori potesse servire a qualcosa. Studiò meticolosamente ogni possibilità e andò alla ricerca di qualche precedente, possibile dimenticanza. Niente. Ancora una volta – e questa volta in modo perfido – l' *Imperatrice* aveva vinto.

Il giudice Boodman era persona di ferrei principi e intransigente caratura morale. Tutti i tribunali dello Stato avevano potuto verificarlo. Non deve stupire dunque che in quattordici anni tre mesi e undici giorni mai una volta lo avesse sfiorato l'idea di barare al solitario. Né cesserà mai di stupire il fatto che proprio quella sera – sera in tutto uguale alle altre – gli toccò in sorte di pensare, per la prima volta, a quella deprecabile possibilità. Barare a un solitario è un nulla. Eticamente e tecnicamente è un gesto di comprovabile insignificanza e semplicità. Ma nell'indice della mente del giudice non era previsto. Vi comparve in quel modo aspettato, come venuto dal nulla, portato da una misteriosa epifania. E quel che doveva succedere successe. Il giudice alzò gli occhi, lesse oziosamente l'ora sulla pendola (sei e un quarto), constatò che nella stanza non c'era nessuno e poi, senz'altra spiegazione che quella dell'umana debolezza, rimise il sette di fiori nel mazzo, esitò un attimo e sollevò un'altra carta dal tallone. Fante. Fante di picche.

Una decina di minuti più tardi il giudice Boodman raggiungeva gli ospiti mescolando alla cordialità dei saluti le sue

danim optimizmom sudija Budman uze kartu sa talona i okrenu je. Sedmica tref. Mogla je da bude petica karo ili pikov pub ili desetka herc i njegov život bi mirno plovio prema spokojnoj starosti. Ali bila je to sedmica tref: i takav život je skrenuo, neosjetno, prema tragediji. Sudija je dugo vrtio kartu među prstima lutajući očima po ogromnoj šemi koja je prekrivala njegov radni sto. Ništa se nije moglo učiniti: nije postojalo nijedno mjesto gdje je ta prokleta sedmica tref mogla poslužiti nečemu. Detaljno je proučio svaku mogućnost i vratio se i na moguće prethodne korake. Ništa. Još jednom - a ovaj put na podmukao način – *carica* je pobijedila.

Sudija Budman je bio osoba čeličnih principa i nepopustljivih moralnih kvaliteta. Svi sudovi u zemlji mogli su to potvrditi. Prema tome, ne treba da čudi činjenica da mu u četrnaest godina, tri mjeseca i jedanaest dana nijednom nije palo na pamet da vara na soliteru. Tako nikada neće prestati da čudi to da mu je baš te večeri – iste kao i svake druge – bilo suđeno da pomisli, po prvi put, na tu sramotnu mogućnost. Varati na soliteru nije ništa. Etički i tehnički to je gest potvrđene beznačajnosti i prostote. Ali u sudijinom umu to nije bilo tako. U tom trenutku, to se činilo kao očekivano, ničim izazvano, uzrokovano nekom tajanstvenom epifanijom. I dogodi se ono što se moralo dogoditi. Sudija diže pogled, lijeno pogleda na sat sa klatnom (šest i petnaest), utvrdi da u sobi nema nikoga i potom, bez drugog objašnjenja osim onog o ljudskoj slabosti, vrati sedmicu tref u špil, zastade na trenutak i podiže drugu kartu sa talona. Pub. Pikov pub.

Desetak minuta kasnije, sudija Budman se pridružio gostima miješajući srdačnost pozdrava sa svojim najponiznijim izvinjenjima zbog malog ali neoprostivog zakašnjenja. Pažljivo oko bi na njemu moglo primijetiti onu pretjeranu vedrinu koju imaju samo muževi u trenutku kada, pošto su prevarili suprugu, shvataju da su se izvukli.

più umili scuse per il piccolo ma imperdonabile ritardo. Un occhio attento avrebbe riconosciuto in lui quell'eccesso di giovialità che solo i mariti nell'istante in cui, avendo tradito la moglie, appurano di averla fatta franca.

Solo alcuni giorni dopo il giudice Boodman iniziò a maturare la convinzione che, seppur in modo indiretto e certamente anomalo, non l'aveva assolutamente fatta franca. Tutto iniziò con una notizia un po' vaga pubblicata dai giornali: gli americani avevano sganciato una bomba di enorme potenza su una città giapponese. Ci volle qualche tempo perché il giudice Boodman acquisisse tutti gli elementi utili a identificare, in quella notizia, l'inizio della sua fine: la città giapponese si chiamava Hiroshima, la bomba era una bomba atomica, l'aereo che l'aveva sganciata era un B 29 soprannominato Enola Gay (dal nome della madre del comandante) e soprattutto: la bomba era esplosa – inaugurando una nuova era di terrore – alle 8 e 16 (ora di Tokyo) del 6 agosto. A migliaia di chilometri di distanza, in quel preciso istante il giudice Boodman stava infilando un sette di fiori nel mazzo, estraendone subito dopo un fante di picche. La cosa, per molti uomini, non avrebbe rappresentato altro che una curiosa coincidenza. Ma il giudice Boodman era un uomo strano e, come si è già sottolineato, di significativa caratura morale. Non ebbe dubbi: la bomba non sarebbe mai stata sganciata se lui non avesse barato al solitario. Quella bomba era il castigo di una colpa che era solo sua.

Non è facile essere l'uomo che ha causato la prima catastrofe nucleare, e infatti il giudice Boodman iniziò a soffrire di insonnia e a cadere in periodici stati di confusione mentale. Il sopraggiungere di un infarto e la lunga convalescenza lo portarono ad uno stato di prostrazione fisica e psichica nei confronti del quale l'affetto della moglie Anne e dei figli Simon e Peter si rivelarono alla lunga impotenti. Nonostante i loro sforzi, il giudice si mostrava indifferente a tutto: l'unica

Tek nakon nekoliko dana, u sudiji Budmanu je počela da sazrijeva ideja da se, iako na indirektan i svakako neobičan način, nije nipošto izvukao glatko. Sve je počelo sa poprilično nejasnom vijesti objavljenom u novinama: Amerikanci su bacili bombu ogromne snage na jedan japanski grad. Bilo je potrebno dosta vremena da sudija Budman pokupi sve elemente potrebne da u toj vijesti identifikuje početak svog kraja: japanski grad se zvao Hirošima, bomba je bila atomska, avion koji ju je izbacio bio je tip B 29 nazvan Enola Gej (po majci komandanta) i što je najvažnije: bomba je eksplodirala - najavljujući novu eru terora – u 8 i 16 (po tokijskom vremenu) 6. avgusta. Hiljade kilometara dalje, tačno u tom trenutku, sudija Budman je vraćao sedmicu tref u špil te je odmah potom iz njega izvukao puba pika. Ova činjenica za mnoge ljude ne bi predstavljala ništa drugo nego neobičnu slučajnost. Sudija Budman je bio čudan čovjek i, kao što je već napomenuto, značajnih moralnih kvaliteta. Nije bilo sumnje: bomba nikada ne bi bila bačena da on nije varao na soliteru. Ta bomba je bila kazna za krivicu koja je bila samo njegova.

Nije lako biti čovjek koji je prouzrokovao prvu nuklearnu katastrofu i upravo je zbog toga sudija Budman počeo da pati od nesаницe te da pada u povremena stanja rasejanosti. Iznenadni infarkt i dugi oporavak doveli su ga do stanja fizičke i psihičke slabosti, gdje se pažnja supruge En i sinova Sajmona i Pitera pokazala kao jalova. Bez obzira na njihov trud, sudija je na sve pokazivao ravnodušnost: jedina stvar koja ga je budila iz stanja bezvoljnosti bila je grčevita i nerazumna znatiželja za sve što je moglo imati veze sa bombom u Hirošimi. Porodica, koja nije poznavala njegovu unutrašnju dramu, podržavala je ovu njegovu maniju, iako je nikako nije mogla objasniti. Neko vrijeme, sudija je bio povjeren na liječenje privatnom doktoru Rajtu i antidepresivima. Potom, kada je počeo da pokazuje jasne znakove mentalne nestabilnosti, svima je postalo jasno da

cosa che lo risvegliava dalla sua abulia era una spasmodica e irragionevole curiosità per tutto ciò che potesse riguardare la bomba di Hiroshima. La famiglia, che non conosceva il suo intimo dramma, assecondava questa sua mania, senza peraltro potersela spiegare. Per un po' il giudice fu affidato alle cure del uso medico personale, dottor Wright, e di alcuni farmaci anti-depressivi. Poi, quando iniziò a dare chiari segni di squilibrio mentale, fu chiaro a tutti che era divenuto necessario l'intervento di qualche prestigioso psichiatra. Il giudice fu portato in una nota clinica della zona. Non oppose alcuna resistenza. Solo chiese che nella sua stanza, di fianco al letto, fosse appesa una foto che aveva tempo prima strappato da un rotocalco a grande tiratura. La foto mostrava un fungo atomico, era stata scattata in qualche atollo del Pacifico, ed era a colori.

Il medico che lo curò si chiamava Benedict Benedikt. “Il cognome è quello con la kappa” come lui steso aveva imparato a ripetere fin da bambino. Suo padre, Aulo Benedikt, aveva a lungo tentato di far soldi costruendo pianole meccaniche secondo un particolare brevetto a cui lavorò per anni fino a portarlo a perfezione intorno al 1940, e cioè esattamente quando la richiesta di pianole meccaniche crollò definitivamente in tutta Europa e, in definitiva, in tutto il mondo.

Non fu un uomo dalla vita facile e ciò può aiutare a comprendere la sottile perfidia in cui, il 4 agosto 1913, in un grigio ufficio dell'Anagrafe, scelse per il suo unico figlio l'unico nome sbagliato tra i mille possibili. Il figlio si vendicò diventando psichiatra.

In questa veste, come s'è detto, curò il giudice Boodman dal 1946 al 1951. Fin dall'inizio si rese conto di essere di fronte a un caso straordinario di interesse scientifico. Boodman – contrariamente a quanto pensavano i suoi nipoti Dick, Till, Polt, Mariane e Louise Anne Adelaide – non era pazzo. Non in senso clinico, almeno. Il complesso di colpa che abitava la

je neophodna intervencija nekog cijenjenog psihijatra. Sudija je bio odveden u jednu tamošnju poznatu kliniku. Nije pružio nikakav otpor. Tražio je samo da u njegovoj sobi, pored kreveta, bude okačena fotografija koju je nešto ranije istrgao iz jednog visokotiražnog magazina. Fotografija je prikazivala atomsku gljivu, bila je uslikana sa nekog koralnog ostrva u Pacifiku i bila je u boji.

Doktor koji se o njemu brinuo zvao se Benedict Benedikt. „Prezime je sa k“, kao što je naučio da ponavlja od djetinjstva. Njegov otac Aulo Benedikt dugo je pokušavao da se obogati pravivši mehanička pijanina po posebnom patnetu, na kojem je radio godinama sve dok ga nije doveo do savršenstva 1940, baš kada je potražnja za mehaničkim pijaninima potpuno opala u čitavoj Evropi, a potom i u čitavom svijetu. Bio je čovjek koji nije imao jednostavan život i to može pomoći pri razumijevanju blage podmuklosti kojom je 4. avgusta 1913, u svojoj kancelariji matične službe, izabrao za svog jedinog sina jedino pogrešno ime između hiljada mogućih. Sin mu se osvetio tako što je postao psihijatar.

Sa tom se ulogom, kao što je rečeno, brinuo o sudiji Budmanu od 1946. do 1951. Već od početka je shvatio da se nalazi pred nevjerovatnim slučajem od naučnog interesa. Budman – naprotiv onome što su o njemu mislili njegovi unuci Dik, Til, Polt, Marijen i Luiz En Adelejd – nije bio lud. Bar ne u kliničkom smislu. Osjećaj krivice koji je zaposjeo njegov um nije bio toliko prouzrokovan samim događajem koliko šokantnim i naknadnim tumačenjem tog događaja. Rastresenost uma sudije nije bila izazvana banalnim gestom varanja na soliteru, već uvjerenjem da postoji neka veza, skrivena ali stvarna, između tog gesta i katastrofe čovječanstva. U tom neobičnom funkcionisanju logike, doktor Benedikt prepozna nešto što se nije moglo pripisati prolaznoj neobičnosti domišljatog uma, već nešto što je bilo prepoznatljivo kao vrlo česta nesvjesna

sua mente non era stato originato da un evento in sé, quanto dalla scioccante e posteriore interpretazione di quell'evento. A scompigliare la mente di quel giudice non era stato il gesto minimo di barare al solitario ma la convinzione che ci fosse un nesso, sotterraneo ma oggettivo, tra quel gesto e una catastrofe dell'umanità. In questa particolare operazione logica il dottor

Benedikt riconobbe qualcosa che non era imputabile alla contingente singolarità di una mente spiritosa, ma che era riconoscibile come una tendenza inconscia assai diffusa nel senso comune: la tendenza a credere che sotto la rete delle causalità esplicite il corso del mondo sia regolato da invisibili connessioni che abbinano le inezie a grandi eventi, in particolare al generale, il minimo allo straordinario. Le origini di una simile "credenza" erano sufficientemente misteriose e le sue conseguenze cliniche sufficientemente temibili da convincere il dottor Benedikt di trovarsi di fronte a una sindrome degna di essere analizzata e studiata: quella che, per sua iniziativa, va ancor oggi nota come sindrome Boodman.

Ad essa il dottor Benedikt dedicò tutta la sua vita, con una dedizione e una intransigenza tali da procurargli una cattedra all'Università dell'Oregon, la stima del mondo scientifico internazionale, un considerevole conto in banca, un divorzio, periodici disturbi al duodeno mai sfociati in una vera e propria ulcera e, negli ultimi anni, un curioso tic che lo portava a contrarre improvvisamente tre dita della mano destra lasciando tesi e irrigiditi l'indice e il mignolo. La curiosa coincidenza del risultato finale con un volgare gesto dal significato inequivocabile rendeva la cosa, com'è comprensibile, particolarmente penosa.

Da principio (come ha splendidamente raccontato Joseph Adelgrass nel suo encomiabile *Doktor Benedikt. Das Leben, Das Werk*) il dottor Benedikt si preoccupò di censire un numero di casi clinici sufficiente a giustificare la definizione di una vera e propria sindrome. Sapeva che il giudice Boodman

težnja zdravog razuma: težnja da se vjeruje da ispod mreže eksplicitnih slučajnosti, tokom svijeta upravljaju nevidljive veze koje spajaju sitnice sa velikim događajima, od pojedinačnog ka opštem, banalno sa izvanrednim. Porijeklo ovakvog „vjerovanja“ bilo je dovoljno misteriozno i njegove kliničke posljedice dovoljno opasne da uvjere doktora Benedikta da se nalazi pred sindromom vrijednim analiziranja i proučavanja: sindromom koji je, zbog njegove inicijative, i danas poznat kao Budmanov sindrom.

Njemu je doktor Benedikt posvetio čitav svoj život, sa takvom odanosti i beskompromisnosti koje su mu obezbijedile katedru na Univezitetu Oregon, poštovanje međunarodnog naučnog svijeta, pozamašan bankovni račun, razvod, povremene smetnje na dvanaestopalačnom crijevu koje nikada nisu prerasle u pravi čir i, posljednjih godina, neobičan tik kojim su mu se iznenada grčila tri prsta desne ruke ostavljajući zategnute i ukočene kažiprst i mali prst. Neobično podudaranje konačnog rezultata sa vulgarnim gestom nedvosmislenog značenja stvar je činilo, što je i razumljivo, naročito neugodnom.¹

Od početka (kao što je to blistavo prepričao Josef Alder-glas u svom proslavljenom djelu *Doktor Benedikt. Das Leben, Das Werk*) doktor Benedikt se pobrinuo da popiše određen broj kliničkih slučajeva koji bi mu bio dovoljan da dokaže da je zaista u pitanju pravi sindrom. Znao je da sudija Budman nije bio beznačajan izuzetak, već vrh velikog kliničkog brijega. On je bio jedan: morao je naći druge primjere. Poslao je upitnike svim kolegama sa kojima je gajio određenu prisnost i lično se

---

¹ Tzv. rogovci (il gesto delle corna) je gest dobijen kada se saviju svi prsti ruke osim kažiprsta i malog prsta, koji ostaju ispruženi. U italijanskoj kulturi ovaj gest ima uvredljivo značenje. Porijeklo gesta se veže za ideju nevjernika, a danas je širom Italije rasprostranjeno značenje izdaje, tj. gest se pokazuje osobi koja se želi uvrijediti aluzijom da je prevarena od strane partnera. *Prim. prev.*

non era un'eccezione insignificante ma la punta di un grande iceberg clinico. Lui era uno: doveva trovare gli altri studi. Spedì questionari a tutti i colleghi con cui coltivava una certa consuetudine e si impegnò personalmente in un capillare lavoro di indagine. I sei quaderni in cui annotò i risultati del suo lavoro (e che sono stati meritoriamente riportati alla luce dal già citato professor Adelgrass) testimoniano le difficoltà che segnarono, in una prima fase, l'impresa.

14 marzo

Sig. Burt Malone

“Ha mai potuto verificare delle curiose coincidenze tra avvenimenti della sua vita privata e significativi eventi storici?”

“La mia vita privata è un evento storico.”

“Prego?”

21 aprile

Sig.na Aurelia Croft

“Le è mai capitato di notare come certi suoi piccoli gesti avessero indirettamente causato clamorose catastrofi dell'umanità?”

“Senti tesoro, io i soldi li prendo per scopare. Se ti va di parlare aggiungi un bel centone e lo dici chiaramente, ok?”

Ben presto, tuttavia, incominciarono ad arrivare le prime, significative conferme. Un fabbro dell'Ohio gli scrisse per confessargli che non poteva picchiare la moglie senza che, simultaneamente, deragliasse un treno della Burton Railways Company: allegava documentazione (ritagli di giornali e foto della moglie con ecchimosi). A Stoccarda viveva un professore di matematica che non poteva masturbarci senza provocare, nel sud d'Italia, più o meno ingenti scosse di terremoto. Un sir di cui è prudenza tacere il nome si era suicidato non riuscendo a liberarsi dalla convinzione di aver causato il

angažovao oko detaljnog istraživanja. Šest svesaka u kojima je zabilježio rezultate svog rada (i koji su izneseni na vidjelo zahvaljujući već pomenutom profesoru Alderglasu) svjedoče o teškoćama koje su u prvoj fazi označile ovaj poduhvat.

14. mart

G. Bart Maloun

„Da li ste ikada mogli uočiti neobična podudaranja između događaja iz vašeg privatnog života i značajnih istorijskih događaja?“

„Moj privatni život jeste istorijski događaj.“

„Molim?“

21. april

Gđica Aurelija Kroft

„Da li Vam se ikada dogodilo da primijetite da su neki Vaši mali gestovi indirektno uzrokovali zapanjujuće katastrofe čovječanstva?“

„Slušaj dušo, ja pare uzimam za jebanje. Ako ti je do priče, ubaci još stotku i reci to jasno, ok?“

Međutim, ubrzo su počele da stižu i prve značajne potvrde. Jedan kovač iz Ohaja mu je pisao priznavajući da ne može istući suprugu a da istovremeno ne iskoči iz šina voz Željezničke kompanije Barton: priložio je i dokumentaciju (isječke iz novina i fotografije supruge sa modricama). U Štutgartu je živio profesor matematike koji nije mogao da masturbira a da ne izazove više-manje ogromne zemljotrese na jugu Italije. Jedan ser, čije je ime bolje prećutati iz opreza, ubio se jer nije mogao da se oslobodi uvjerenja da je uzrokovao brodolom Titanika: u isto vrijeme istoga dana napustio je sobu u hotelu Titanik u Bristolu ponijevši sa sobom čitav set ručnika. Farmaceut iz Eseksa uzrokovao je epidemiju u zemljama Trećeg svijeta

naufragio del Titanic: alla stessa ora dello stesso giorno aveva lasciato la stanza d'albergo Titanic di Bristol portandosi via l'intero set di asciugamani. Un farmacista dell'Essex causava epidemia nel Terzo Mondo ogni volta che calpestava un tombino (menava ora vita ritirata in un paesino della campagna irlandese), la moglie di un apprezzato chirurgo francese scatenava violentissimi tifoni nell'Estremo Oriente ogni volta che cucinava melanzane fritte, un pianista russo aveva smesso di eseguire in pubblico la Ballata op. 23 di Chopin dopo aver verificato chela cosa, in passato, aveva causato, con disarmante puntualità, la morte di una qualche star del cinema.

Nel giro di un paio d'anni, il dottor Benedikt riuscì a mettere insieme 218 casi di accertata sindrome di Boodman. E fu sulla base di una simile, non irrilevante casistica che redasse il primo studio ufficiale sull'argomento, pubblicato dalla prestigiosa "International Psychiatric Review" nel marzo del 1954. L'accoglienza degli studiosi fu tiepida. Lo stesso professor Adelgrass, nella sua già citata monografia, ammette che in quella prima e provvisoria stesura al teoria di Benedikt tradiva una certa fragilità d'impianto e qualche deduzione affrettata. Sulla base dei casi studiati, il testo fissava due principi atti a spiegare la genesi del male e le linee portanti di un'eventuale terapia:

1) gran parte dei soggetti colpiti dalla sindrome coltivava una più o meno sotterranea ossessione per l'ordine. Nell'attribuire nessi precisi tra gesti insignificanti ed eventi clamorosi si manifestava l'esigenza di "controllare" la realtà attraverso la certificazione di oggettivi rapporti di causalità. Il fatto che questa attribuzione portasse a precise e dolorose assunzioni di responsabilità era considerata una sorta di garanzia dell'autenticità del processo. Il dolore e il complesso di colpa che seguivano al gesto compiuto e alle sue rovinose conseguenze erano inconsciamente vissuti come prezzo della liberazione dall'angoscia di un caos indistinto e incontrollabile;

svaki put kada bi stao na šaht (sada je vodio povučeni život u jednom irskom selu); žena jednog cijenjenog francuskog hirurgja izazivala je žestoke tajfune na Dalekom istoku svaki put kada bi pravila pržene patlidžane; jedan ruski pijanista prestao je javno da izvodi Šopenovu Baladu op. 23 nakon što je uvidio da je taj čin u prošlosti uzrokovao, sa razoružavajućom preciznosti, smrt poneke filmske zvijezde.

U tih par godina, doktor Benedikt je uspio da sakupi 218 slučajeva potvrđenog Budmanovog sindroma. I upravo je na osnovu slične, nimalo nevažne arhive, priredio prvu službenu studiju o ovoj temi, objavljenu u prestižnom časopisu „International Psychiatric Review“ u martu 1954. Reakcija stručnjaka je bila mlaka. Sam profesor Alderglas, u svojoj već citiranoj monografiji, priznao je da je u toj prvoj i privremenoj verziji Benediktove teorije postojala određena slabost strukture i poneka brzopleta dedukcija. Na osnovu proučavanih slučajeva, studija se fokusirala na dva osnovna principa za objašnjavanje porijekla zla i ključne elemente eventualne terapije:

1. veliki broj lica oboljelih od sindroma gajio je manjeviše skrivenu opsesiju prema redu. U pravljenu preciznih veza između bezazlenih postupaka i zapanjujućih događaja javljala se potreba za „kontrolisanjem“ stvarnosti putem dokazivanja postojećih odnosa između slučajnosti. Činjenica da je ovaj proces zahtijevao precizno i bolno prihvatanje odgovornosti bila je smatrana nekom vrstom garancije za autentičnost procesa. Bol i osjećaj krivice koji su dolazili poslije učinjenog postupka i njegovih pogubnih posljedica nesvjesno su bili doživljeni kao cijena oslobađanja od tjeskobe izazvane nejasnim i nekontrolisanim haosom;

2. u najvećem broju proučavanih slučajeva (181 od 218), postupak koji je izazivao sindrom bio je za osudu: ili je bar bio doživljen kao takav od strane oboljelog lica. Činjenica da je on

2) nella stragrande maggioranza dei casi studiati (181 su 218) il gesto scatenante la sindrome era un gesto colpevole: o quanto meno era vissuto come tale dal soggetto malato. Il fatto che portasse a conseguenze pubbliche e drammatiche diventava così il meccanismo attraverso cui la colpa veniva smascherata e punita. La sproporzione tra colpa e castigo (così evidente, ad esempio, nel caso del giudice Boodman) indicava altresì una sotterranea forma di megalomania o la presenza di grosse frustrazioni esistenziali. Buona parte dei soggetti colpiti dalla sindrome credeva di essere Dio o aveva messo in conto di esserlo.

Per quanto fragili e, in certa misura, ovvi, questi due principi ispirarono per tutti gli anni Cinquanta e nei primi anni Sessanta le ricerche del dottor Benedikt. Approfonditi e aggiornati, compaiono in tutte le sue successive pubblicazioni, accolte dalla comunità scientifica con un interesse via via crescente. Mentre giungevano i primi riconoscimenti ufficiali, il dottor Benedikt si dedicò a sperimentare terapie diverse su soggetti volontariamente offertisi alle sue cure. Fu questa, forse, la parte più affascinante del suo lavoro. I successi collezionati in breve tempo lo portarono a considerare con serietà l'ipotesi di potersi ritenere uno psichiatra di successo. Lo reclamavano, dalle più diverse parti del mondo, i malati più strani: tutti, in qualche modo, affetti da sindrome di Boodman. Il dottor Benedikt selezionava le richieste e si dedicava ai casi più interessanti. Fu nell'estate del 1961 che, tra gli altri, si rivolse a lui un antiquario di Seattle. Si chiamava Providence Providence. Per una sorta di puerile istinto di complicità, il dottor Benedict Benedikt accettò di occuparsi di lui. Sembrava una decisione da nulla. Come si vedrà, non lo era.

Providence Providence aveva 51 anni, una moglie cattolica di sei anni più giovane, ed due figli: Arthur (militare di carriera) e Anne (insegnante di educazione fisica in un college nel Maine). Una famiglia felice. Tutto faceva presagire, per Providence Providence, una serena terza età. Ma, volendo

dovodio do kolektivnih i dramatičnih posljedica je tako postajala mehanizam kojim je krivica bivala raskrinkana i kažnjena. Nesrazmjernost između krivice i kazne (toliko očigledna u Budmanovom slučaju, na primjer) tako je pokazivala prikriveni oblik megalomanije ili prisustvo ozbiljnih egzistencijalnih frustracija. Dobar dio lica oboljelih od sindroma vjerovali su da su Bog ili im je odgovaralo da u to vjeruju.

Koliko god bila slaba i u određenoj mjeri očita, ova dva principa su tokom pedesetih i početkom šezdesetih godina poslužila kao inspiracija za istraživanja doktora Benedikta. Produbljena i dopunjena, pojavila su se u svim njegovim sljedećim publikacijama, prihvaćena od strane naučne zajednice sa sve većim zanimanjem. Dok su stizala prva službena priznanja, doktor Benedikt se posvetio eksperimentisanju sa različitim terapijama na licima koja su se dobrovoljno prijavila za njegovo liječenje. To je vjerovatno bio najprivlačniji dio njegovog rada. Uspjesi postignuti za kratko vrijeme podstakli su ga da ozbiljno razmotri mogućnost da se može smatrati uspješnim psihijatrom. Javljali su mu se, iz najrazličitijih dijelova svijeta, vrlo neobični bolesnici: svi, na neki način, pogođeni Budmanovim sindromom. Doktor Benedikt je birao zahtjeve i posvećivao se najzanimljivijim slučajevima. Ljeta 1961. mu se, između ostalih, obratio jedan antikvar iz Sijetla. Zvao se Providens Providens. Iz čiste potrebe dječjeg saosjećanja, doktor Benedict Benedikt je prihvatio njegov slučaj. Činilo se to kao beznačajna odluka. Kao što će se kasnije pokazati, nije to bila.

Providens Providens je imao 51 godinu, ženu katolkinju šest godina mlađu od njega i dvoje djece: Artur (profesionalni vojnik) i En (profesorica fizičkog vaspitanja na jednom koledžu u Mejnu). Jedna srećna porodica. Za Providensa Providensa sve je nagovještavalo mirnu treću dob. Ali, ako ćemo se

attenersi ai fatti, non si può non registrare come, il 12 luglio 1960, l'antiquario di Seattle si trovò a seguire un ragazzo di cui non avrebbe mai saputo il nome fin dentro al cinema Stars e, in seguito a pochi ma significativi preamboli, a consumare la sua prima esperienza omosessuale tra le sedie di legno del suddetto locale. Erano le cinque del pomeriggio. Alla stessa ora, a non più di cinquecento metri dal cinema, un proiettile spezzava la spina dorsale di Wallace Ridde, proprietario di una catena di alberghi e senatore dello Stato. Non c'era nessuna ragione per collegare l'impensabile e deplorabile incidente accaduto allo Stars e l'efferato omicidio: e infatti Providence Providence, per quanto fortemente turbato da ciò che gli era successo, non li collegò. Ma la singolare coincidenza gli tornò alla memoria quando, un mese e mezzo dopo, il capo della polizia locale fu trovato impiccato sotto il Jefferson Bridge. La morte fu fatta risalire alla sera del 22 agosto: in quel momento Providence era in un garage a consumare con sorprendente soddisfazione la sua seconda esperienza omosessuale con un assicuratore newyorchese di 26 anni. Providence Providence cominciò a trascurare il lavoro, ad apparire stranamente scostante con gli amici e inspiegabilmente taciturno in famiglia. Nei esimesi che seguirono lottò segretamente con le proprie inaspettate inclinazioni, imponendosi una severa disciplina di vita. Ma poiché, come più volte è stato verificato, la carne è debole, si ritrovò per ben tre volte a ricadere in quello che non esitava a considerare un infame peccato. A farne le spese, con disarmante puntualità, furono: Jeff Cosman, avvocato e candidato al Senato, perito in un incidente stradale la cui dinamica non fu mai chiarita, Bill Wright, dirigente sindacale di Seattle, vittima di un attentato di chiaro stampo mafioso, e Kurtten Callemberg, colonnello dell'esercito e consigliere militare del Presidente, ripescato nelle acque del Blatt Lake con un'incudine da 43 chili legata alle caviglie. Providence Providence registrò con flemmatica scientificità le tre coincidenze. Fece in tempo a

držati činjenica, ne može se ne primijetiti da je 12. jula 1960. antikvar iz Sijetla počeo pratiti mladića, čije ime nikada neće saznati, sve do kina Stars, gdje je, poslije kratkotrajnog ali značajnog uvoda, doživio svoje prvo homoseksualno iskustvo između drvenih stolica gorepomenutog lokala. Bilo je pet po podne. U isto vrijeme, ne dalje od petstotinjak metara od kina, hitac je lomio kičmu Volesa Rida, vlasnika lanca hotela i senatora. Nije postojao nijedan razlog za povezivanje nezamislivog i osuđujućeg čina koji se dogodio u Starsu i zvjerskog ubistva: i zaista, Providens Providens, bez obzira na to koliko je bio uznemiren zbog onoga što mu se desilo, nije ih povezo. Neobično podudaranje mu se vratilo u sjećanje kada je, mjesec i po dana poslije, šef lokalne policije pronađen obješen ispod Džeferson bridža. Smrt se dogodila uveče 22. avgusta: u tom trenutku, Providens je u jednoj garaži sa iznenađujućim zadovoljstvom konzumirao svoje drugo homoseksualno iskustvo sa njujorškim osiguravateljem od 26 godina. Providens Providens je počeo da zapušta posao, da se ponaša poprilično odbojno sa prijateljima i dosta ćutljivo prema porodici. U mjesecima koji su uslijedili tajno se borio sa sopstvenim neočekivanim sklonostima, namećući sebi strogu disciplinu života. Ali potom, kao što je više puta dokazano, tijelo je slabo, te je još dobra tri puta pao u ono što je bez ustručavanja smatrao sramotnim grijehom. Sa razoružavajućom preciznosti, ceh su platili: Džef Kosman, advokat i kandidat za Senat, poginuo u saobraćajnoj nesreći čije okolnosti nisu nikada razjašnjene; Bil Rajt, sindikalni rukovodilac iz Sijetla, žrtva atentata sa jasnim mafijaškim pečatom i Kurten Kalemberg, pukovnik i vojni savjetnik predsjednika, izvučen iz voda Blet lejka sa nakovnjem od 43 kilograma pričvršćenim za gležnjeve. Providens Providens je sa naučnom hladnokrvnosti zabilježio tri podudarnosti. Na vrijeme je primijetio da svaki put nesreća pogađa ličnosti sve višeg profila. Potom je sišao s uma.

notare che, di volta in volta, la disgrazia sembrava colpire personaggi di sempre più alto profilo. Poi uscì di senno.

Il dottor Benedikt lo prese in cura nel febbraio '62. Fedele ai propri principi, iniziò col combattere la fobia per il disordine che – scoprì – accompagnava Providence fin da bambino. Poi puntò al cuore del problema: e in soli quattordici mesi di terapia indusse il suo paziente ad accettare la propria omosessualità e a non nascondersela più. La famiglia reagì con composto smarrimento. Providence riprese a lavorare e ritrovò un certo equilibrio psichico. Per la sua completa guarigione mancava un ultimo, fondamentale, tassello: quello che nel linguaggio del dottor Benedikt veniva definito come “la riappropriazione dello shock”.

“Dottore, Le vuole dire che dovrei tornare a cacciarmi in un cinema di periferia con uno di quei benedetti ragazzini?”

“Anche in una sauna può andare benissimo.”

Providence Providence rimandò la cosa per mesi. Un sottile terrore gli serpeggiava nell'animo riuscendo ogni volta, sul più bello, a bloccarlo. Ma il dottor Benedikt, con cinismo da scienziato, continuò a incalzarlo, implacabilmente. Alla fine ebbe ragione dei timori del suo paziente. Il 22 novembre 1963 Providence Providence si trovò a uscire dalla toilette del Lincoln Center di Seattle con il viso arrossato, la camicia fuori dai pantaloni e, nell'animo, l'impressione di esser tornato alla vita. Erano le 12 e 30 del mattino. In quel preciso istante un proiettile spappolava il cranio di John Fitzgerald Kennedy, presidente degli Stati Uniti d'America.

Con cortese ma ferma decisione il dottor Benedikt si rifiutò sempre di commentare il singolare epilogo del “caso Providence”. Però è noto come, qualche mese dopo i fatti raccontati, abbandonò improvvisamente i suoi pazienti e la sua attività universitaria per ritirarsi a vita privata nella sua residenza estiva di Corfe. Lì lavorò per anni e anni silenziosamente, all'opera che nelle sue intenzioni doveva dire la parola definitiva sulla sindro-

Doktor Benedikt ga je počeo liječiti u februaru '62. Vjerran sopstvenim principima, počeo je boreći se sa fobijom od nereda, koja je - kako je otkrio - pratila Providensa još od djetinjstva. Potom je udario u srž problema: u samo četrnaest mjeseci terapije uvjerio je svog pacijenta da prihvati sopstvenu homoseksualnost te da je više ne krije. Reakcija porodice je pokazivala udruženu smušenost. Providens ponovo poče raditi i pronađe određenu psihičku ravnotežu. Za njegov potpuni oporavak nedostajao je posljednji, ključni dio: ono što se u jeziku doktora Benedikta definisalo kao „ponovno proživljavanje šoka“.

„Doktore, želite reći da se moram opet zavući u neko kino na periferiji sa jednim od onih blaženih dječaka?“

„I u nekoj sauni bi bilo odlično.“

Providens Providens je stvar odgađao mjesecima. Suptilan užas mu je milio kroz dušu i Providens ga je uspijevaio blokirati svaki put kada se približavao klimaksu. Ali doktor Benedikt, sa cinizmom naučnika, nastavljao je neumoljivo da vrši pritisak na njega. Na kraju je bio u pravu što se tiče strahova svoga pacijenta. Dana 22. novembra 1963. Providens Providens se našao na izlazu toaleta u Linkoln centru u Sijetlu, zacrvenjenog lica, košulje van pantalona i raspoloženja koje je pokazivalo ponovni povratak u život. Bilo je 12 i 30 popodne. Tačno u tom trenutku, metak je drobio lobanju Džona Ficdžeralda Kenedija, predsjednika Sjedinjenih Američkih Država.

Sa učtivom ali čvrstom odlukom, doktor Benedikt je odbijao da komentariše neobičan epilog „slučaja Providens“. Međutim, treba zapaziti da je par mjeseci poslije prepričanih događaja odjednom napustio svoje pacijente i univerzitetski rad da bi se posvetio privatnom životu u svojoj ljetnjoj rezidenciji u Korfu. Tamo je godinama radio u tišini na djelu koje je, kako je namjeravao, trebalo da dâ zaključak na Budmanov sindrom. Malobrojni ljudi koji su ga u tom periodu mogli posjećivati

me Boodman. I pochi che poterono frequentarlo in quel periodo testimoniano di un suo progressivo decadimento fisico e psichico. Tutti sono concordi nel testimoniare che cadde vittima di violente angosce e di prolungate crisi depressive. In particolare, maturò una fobia impressionante per l'atto di scrivere: era letteralmente terrorizzato dall'eventualità di fare errori di ortografia, ai quali attribuiva enormi e distruttivi poteri maligni. Divenne incapace di scrivere, materialmente, alcunché: inorridiva davanti a una macchina da scrivere e non poteva sopportare la vista di una matita o di una penna. Si dovette ricorrere a una dattilografa che scrivesse sotto dettatura. A questa particolare circostanza, la già citata monografia del professor Adelgrass dedica un intero capitolo, il penultimo. Vi si adombra l'ipotesi, suffragata da alcune testimonianze, che il dottor Benedikt non fosse esente da un principio di sindrome Boodman, e che sostenesse di aver smesso di scrivere dal giorno in cui, per una semplice svista di ortografia, aveva causato il ribaltamento di un bus delle linee londinesi e il conseguente decesso di sei persone. Tale tesi è stata peraltro radicalmente ridimensionata da un saggio di Goddark pubblicato due anni fa in Inghilterra. Le polemiche che ne nacquerò hanno trovato sufficiente eco nell'ambiente da rendere inutile, qui, il ricordarle. Sta di fatto che il libro a cui il dottor Benedikt lavorò negli ultimi anni ci è giunto nella forma di seicentotredici cartelle dattiloscritte e senza l'ausilio di appunti preparatori o chiarificatori. Come è stato unanimemente rilevato dagli studiosi, trattasi di un testo in larga parte incompleto, abbozzato e rapsodico. I pochi passi doatai di una sufficiente disciplina logica risultano incomprensibili o insignificanti. Molte sono lo pagine palesamente prive di senso compiuto.

A dispetto di tutto ciò, la sindrome Boodman è ormai ufficialmente accettata dalla comunità scientifica e appare in tutti i principali testi di storia della psichiatria. Sottoposte a parziali e secondarie revisioni, le teorie del dottor Benedikt rappresentano

svjedoče o njegovom progresivnom fizičkom i psihičkom propadanju. Svi se slažu u činjenici da je postao žrtva žestokih tjeskobnih stanja i dugih depresivnih kriza. Naročito je razvio potresnu fobiju od čina pisanja: bio je doslovno prestravljen zbog mogućnosti pravljenja pravopisnih grešaka, kojima je pridavao ogromne i pogubne zlokobne moći. Postao je nesposoban za pisanje praktično bilo čim: užasavao se pred pisaćom mašinom i nije mogao da podnese prisustvo olovke ili pera. Morao se obratiti jednoj daktilografkinji, koja je pisala ono što joj se diktira. Ovoj neobičnoj okolnosti već pomenuta monografija profesora Alderglasa posvećuje čitavo jedno poglavlje, ono pretposljednje. Javila se uvjerljiva pretpostavka, potkrijepljena nekim svjedočanstvima, da je kod doktora Bendedikta prisutan početak Budmanovog sindroma te da je on tvrdio da je prestao pisati od dana kada je, zbog jedne proste pravopisne omaške, uzrokovao prevrtanje autobusa na londonskoj liniji, što je rezultiralo smrću šest osoba. Inače, ova teza je drastično prerađena u jednom Godarkovom eseju koji je objavljen prije dvije godine u Engleskoj. Polemike koje su se iz toga izrodile su uzrokovale takav odjek da ih se sada potpuno nepotrebno sjećati. Činjenica je da se knjiga na kojoj je doktor Benedikt radio posljednjih godina pojavila u formi od šesto trinaest listova kucanih na mašini i to bez pomoći pripremljenih bilješki i dodatnih objašnjenja. Kako su stručnjaci jednoglasno utvrdili, radilo se o djelu koje je većim dijelom bilo nedovršeno, skicirano i isprekidano. Malobrojni pasusi koji sadržavaju dovoljno racionalne discipline pokazali su se nerazumljivim i nevažnim. Mnogobrojne su stranice kojima je očigledno uskraćen potpuni smisao.

Uprkos svemu tome, Budmanov sindrom je sada već službeno prihvaćen od strane naučne zajednice i pojavljuje se u svim osnovnim tekstovima o istoriji psihijatrije. Podvrgnute djelimičnim i sekundarnim revizijama, teorije doktora Bene-

ancor oggi lo strumento migliore per studiarla e curarla. Molti allievi che su di esse si sono formati svolgono intensa attività terapeutica in tutto il mondo, ottenendo rassicuranti risultati. Un premio Benedikt è stato quattro anni fa fondato a Copenaghen per premiare i più brillanti esiti terapeutici. E' curioso annotare come proprio quest'anno sia stato assegnato al dottor Grammy, nipote per via materna del più volte citato giudice Boodman.

Quanto al dottor Benedikt, si è ucciso con del veleno per topi il 26 aprile 1986 (non è mancato chi ha notato una singolare coincidenza con il disastroso incidente incorso, quel giorno, a una centrale nucleare sovietica, in località Chernobyl). Prima di togliersi la vita, il dottor Benedikt scrisse di suo pugno – e con una meticolosa lentezza che non è difficile intuire dalla pulizia quasi infantile della grafia – un breve biglietto. Ne pubblichiamo qui, per la prima volta, il testo integrale: “La chiave del garage è nel secondo cassetto a destra, in cucina. Salutatemi la signora Podder e ringraziatela per le gardenie. Il mio numero di telefono è 4423-8781. Il mio nome è Benedict. Can-caminin can-caminin spazzacamin. Andate in culo tutti. In culo, in culo, in culo. Vivere è un casino. Morire non sarà più difficile che bere un bicchiere d'acqua”.

dikta i danas predstavljaju najbolje sredstvo za proučavanje i liječenje ovog sindroma. Mnogi stručnjaci koji su se na njima formirali sprovode intenzivnu terapijsku aktivnost u čitavom svijetu, postižući ohrabrujuće rezultate. Prije četiri godine u Kopenhagenu ustanovljena je nagrada Benedikt za najbriljantnije terapijske rezultate. Zanimljivo je primijetiti kako je ona upravo ove godine dodijeljena doktoru Gremiju, unuku preko majčine linije više puta spomenutog sudije Budmana.

Što se tiče doktora Benedikta, ubio se otrovom za miševе 26. aprila 1986. (mnogobrojni su oni koji su primijetili neobično podudaranje sa katastrofalnom nesrećom koja se dogodila toga dana u sovjetskoj nuklearnoj elektrani, u blizini Černobijla). Prije nego što je sebi oduzeo život, doktor Benedikt je napisao sopstvenom rukom – i to pedantno polako, što nije teško naslutiti iz skoro dječje čistoće rukopisa – kratku poruku. Ovdje ćemo po prvi put objaviti njen kompletan sadržaj: „Ključ od garaže je u drugoj ladici zdesna u kuhinji. Pozdravite mi gospođu Poder i zahvalite joj za gardenije. Moj broj telefona je 4423-8781. Moje ime je Benedict. Dim-diminin dim-diminin dim dim pa dim.² Idite svi u guzicu. U guzicu, u guzicu, u guzicu. Život je sranje. Umrijeti neće biti teže nego popiti čašu vode.“

---

² U pitanju su su stihovi dječje pjesme „Dimničar“ Roberta Bernarda Šermana iz filma „Meri Popins“ (1964). *Prim prev.*

Pier Paolo Pasolini

AVVENTURA ADRIATICA

Le strade della Bassa erano dei rettilinei interminabili che si incrociavano come in una carta geografica, e quelli che in Friuli erano semplici casolari, qui avevano l'aspetto: di grandi fattorie, rosse e bianche, si che pareva di essere entrati in un altro mondo, nel Far West, nell'Alaska. Le anguriare si stendevano, verdi, a perdita d'occhio.

Su quelle strade di pietra, senza polvere, si correva meravigliosamente, in bicicletta. Erio correva come un matto, tirandosi dietro gli altri un po' affannati. A sei o sette chilometri dal mare ci fu un guado con una zattera, attraverso un canale che univa il Lemene a una Valle. «Dov'è il mare?» chiedeva ogni momento Erio.

«Laggiù, dietro la palude» gli indicava Paolo dalla zattera che un ragazzo sospingeva lentamente aggrappandosi a un filo di ferro teso da una riva all'altra. Dietro alla Valle, verde e greve, c'era un azzurro, un azzurro di sogno. I quattro compagni passarono come frecce attraverso San Gaetano, e ben presto videro il campanile di Caorle, ma non ancora il mare.

Le case di Caorle comparvero d'improvviso, dipinte violentemente di blu, di nero, di rosso, di verde, di lilla, In mezzo ad esse scorreva un canale zeppo di barche dalle vele afflosciate e rattoppate. Giungendo dalla campagna arida e sporca., appena attraversato il canale, si entrava subito nella piazza del mercato: così Paolo e gli altri quasi miracolosamente si internarono tra le baracche e il chiasso, fin nel cuore delle calli di Caorle, odorose di pesce, tra gruppi di ragazze dagli orecchini e dagli occhi di perla, che cucivano le reti alle soglie delle

Pjer Paolo Pazolini

JADRANSKA AVANTURA

Pravolinijski i beskrajni redovi kuća u Basi ukrštali su se kao na geografskoj karti, a ono što su u Furlaniji jednostavne kuće u polju, ovdje su izgledale kao ogromne farme, crvene i bijele, tako da se činilo da su dio nekog drugog svijeta, na Zapadu, na Aljasci. Polja lubenica su se pružala, zelena, gubeći se iz vida.

Duž tih kamenih ulica, bez prašine, čudesno se jurilo na biciklima. Erio je vozio kao lud ostavljajući za sobom pomalo zadihane prijatelje. Na šest-sedam kilometara od mora nalazio se prelaz sa splavom preko jednog kanala koji je spajao Lemene sa dolinom. - A gdje je more? - pitao je Erio svakog trenutka.

- Dolje, iza močvare - pokazivao mu je Paolo sa splava kojeg je lagano gurao jedan mladić držeći se za žicu zategnutu od jedne do duge obale. Iza zelene i mučne doline nalazilo se plavetnilo, kao u snu. Četiri prijatelja su brzinom munje prošli kroz San Gaetano i ubrzo su vidjeli kaorlski zvonik, ali još uvijek ne i more.

Kaorlske kuće se pojaviše iznenada, jarko obojene u plavo, crno, crveno, zeleno, ljubičasto. Između njih je tekao kanal pun barki sa omekanjem i pokrpanim jedrima. Izlazeći sa suvog i prljavog polja, tek prelazeći kanal, odmah se ulazilo na pijačni trg: tako su se Paolo i ostali skoro čudesno našli između baraka i graje, u samom jezgru kaorlskih sokaka, prepunih mirisa ribe, između grupa djevojaka sa naušnicama i očima od bisera, koje su na pragovima kuća šile mreže; kũcã čija su vra-

case; le porte e le finestrelle erano aperte, e passando per la strada si intravedevano dei piccoli interni.

Giunsero infine ai piedi della diga, dall'altra parte del paese; salirono di corsa i gradini e s'imbatterono nel mare. Era la prima volta che Erio vedeva il mare, e lo osservava mangiando affamato un pezzo di pane.

Scesero subito verso la spiaggia, che ai piedi della diga, si spingeva in direzione di Jesolo e della lontana Venezia verso ponente, stretta, soffocata dalla boschina di acacie - immensi campi minati - fino a un piccolo promontorio, dietro al quale doveva trovarsi la foce della Livenza e la Valle.

In quel momento la spiaggia era ancora quasi deserta: ma dopo un'ora o due fu più affollata di una fiera. Non ci si poteva nemmeno muovere tra la gente distesa e i bambini che giocavano. Erano per lo più compagnie venute dalla terraferma a trascorrere la domenica - compagnie di contadini e di operai, giovani e schiamazzanti. Le poche decine di veri villeggianti stavano raccolte presso la breve fila dei capanni o presso lo Stabilimento di cemento, con la terrazza sul mare. La folla contadina in sottoveste e mutande, cominciava a formicolare dietro la fila dei capanni e degli ombrelloni; così, tra il fragore della risacca e il tumulto di quel mercato c'era da restare istupiditi, da perdere i sensi. Erio camminava come in sogno, dando la mano a Paolo.

Giunsero, passeggiando, fin presso quel promontorio che, dalla diga, avevano visto profilarsi contro l'orizzonte: e quando tornarono indietro era mezzogiorno.

La gente stava ormai mangiando sulla spiaggia, spargendovi la carta oleata e la carta gialla con i resti del pasto. Dei bambini giocavano intorno all'orinatoio. Gli ombrelloni dei villeggianti erano rimasti deserti, e alcuni ragazzetti indigeni vi si erano gettati sotto, chi giocando alle carte, chi stando disteso sulle sdraie con un mozzicone di sigaretta tra le labbra.

ta i prozorčići bili otvoreni tako da se prolazeći ulicom nazirao skroman enterijer.

Napokon stigoše pred branu, sa druge strane sela; u trku se popeše uz stepenice i nabasaše na more. Bio je to prvi put da Erio vidi more te ga je posmatrao izglednjelo jedući komad hljeba.

Odmah siđoše do plaže, koja se od brane protezala u pravcu Jezola i daleke Venecije prema zapadu, zbijena, prigušena šumarkom akacije – beskrajno miniranim poljima – sve do jednog malog rta iza kojeg bi trebalo da Livenca utiče u dolinu.

U tom trenutku plaža je još uvijek bila skoro pusta: ali poslije sat-dva bila je punija od nekog sajma. Nije se moglo čak ni kretati između ispruženih ljudi i razigrane djece. Bili su to uglavnom ljudi pristigli sa kopna sa namjerom da na tom mjestu provedu nedjelju – družine seljaka i radnika, mladih ljudi i galamdžija. Par desetaka pravih turista su bili okupljeni oko kratkog reda pred kabinama ili kod fabrike betona, sa terasom na moru. Seljačka rulja u kombinezonima i gaćama se počinjala tiskati iza reda pred kabinama i oko suncobrana; tako da je čovjek između tutnjave valova i gužve, ostajao zapanjen, gubio je svijest. Erio je hodao kao u snu dajući ruku Paolu.

Šetajući dođoše do onog rta kojeg su sa brane vidjeli ocrtanog naspram horizonta: a kada su se vratili nazad, bilo je već podne.

Narod je sada već jeo na plaži, uokolo rasipajući mastan i žut papir sa ostacima ručka. Neka djeca su se igrala oko javnog nužnika. Suncobrani turista ostali su pusti i par domaćih mladića ležalo je pod njima, neki igrajući karte, a neki ispruženi na ležaljkaama sa opuškom cigarete u ustima.

Prije odlaska na ručak Paolo ubijedi ostale prijatelje da se malo zadrže pod suncobranima, na polupustoj plaži. Jedan od mladića iz Kaorle, klečeći na užarenom pijesku, netremice ga je gledao svojim svijetlim očima, kao da nešto čeka.

Prima di andarsene a pranzo, Paolo convinse gli amici a soffermarsi un poco sotto gli ombrelloni, nella stiiap già semi deserta. Infatti uno dei ragazzetti di Caorle, stando inginocchiato sulla sabbia ardente, lo fissava coi suoi occhi chiari, come se attendesse qualcosa.

«Chi sei?» gli chiese allora Paolo.

«Non si ricorda di me?» rispose ridente il ragazzino
«Sono Apollonio, il figlio del bagnino, ci siamo conosciuti l'anno scorso.»

«Ah, è vero!» esclamò Paolo carezzandogli il ciuffo. «E questi sono i tuoi amici?» continuò, guardando altri due o tre ragazzi che si erano avvicinati,

«Sì.»

«Come ti chiami?» chiese Gilberto, rivolto a uno piccoletto, solido e bruno.

«Armando» fece questi trionfante.

«E tu?»

«Luciano» mormorò il terzo, con due occhi grossi come medaglie.

Paolo e Gilberto diedero loro la mano, e Elio e Benito li imitarono.

«Hai una sigaretta?» chiese Apollonio.

«Non qui» rispose Paolo «te la darò più tardi,»

Sull'orlo del frangente un altro ragazzino biondo accennava con straordinaria eleganza a un passo di *boogie-woogie*, cantando a squarciagola.

«Ci vediamo dopopranzo?» chiese Paolo.

«Certo, vi aspettiamo'!» dissero i ragazzi.

Dopo pranzo ritrovarono gli amici di Caorle seduti sul molo, coi piedi nella schiuma. La spiaggia si era ripopolata e straripava di gente.

«Andiamo a mangiare l'anguria!» esclamò Gilberto: e tutti e sette, fendendo la folla, oltrepassarono i capanni - salirono sull'argine giallo e sporco - e ridiscesero verso il paese con le

- Ko si ti? - upita ga Paolo.

- Ne sjećaš me se? - odgovori mu mladić kroz smijeh. - Ja sam Apolonijo, sin čuvara kupališta, upoznali smo se prošle godine.

- A da, tačno! - uviknu Paolo milujući mu čuperak kose. - A ovo su tvoji prijatelji? - nastavi gledajući dva-tri momka koji su se bili približili.

- Da.

- Kako se zoveš? - upita Đilberto okrenut prema jednom malcu, čvrstom i smeđokosom.

- Armando - odgovori ovaj pobjednički.

- A ti?

- Lučano - promrmlja treći, sa očima velikim kao medalje. Paolo i Đilberto im pružiše ruke, a Erio i Benito učiniše isto.

- Imaš jednu cigaretu? - upita Apolonijo.

- Nemam ovdje, - odgovori Paolo - daću ti je malo kasnije.

Na rubu grebena jedan plavi mladić sa nevjerovatnom elegancijom pokazivao je korak plesa *boogie – woogie*, pjevajući iz sveg glasa.

- Vidimo li se poslije ručka? - upita Paolo.

- Naravno, čekamo vas! - rekoše ostali.

Poslije ručka nađoše kaorlske prijatelje kako sjede na molu, sa nogama umočenim u morsku pjenu. Plaža je ponovo bila puna, vrvjela je od ljudi.

- Hajdemo jesti lubenicu! - uzviknu Đilberto: i sva sedmorica, probijajući se kroz rulju i prolazeći kraj kabina, popeše se na žuti i prljavi nasip, a zatim se ponovo spustiše do sela sa vilama i pansionima boje graška, sa suvim vrtovima i prostrtim vešom koji se suši. Krenuše uličicom prema Santa Margeriti iza šumaraka akacije (koji su sa druge strane dosezali skoro do mora) zasijanih natpisima uperenih prema nebu i izbljedjelih na suncu: «Smrtna opasnost», «Minirana zona».

sue villette novecento e le sue pensioni color pisello, coi suoi orti secchi e i panni stesi ad asciugare. Presero la stradiciola verso Santa Margherita dietro i boschetti di acacie (che dall'altra parte giungevano fin quasi sul mare) seminati di cartelli che puntavano al cielo le scritte «Pericolo di morte», «Zona minata», sbiadite al sole.

Ma poco dopo la stradiciola si tramutava in un sentiero costeggiarne la nuova strada in costruzione verso le foci della Livenza. Naturalmente lì tutto era deserto e invaso dal sole: a sinistra la zona minata, a destra una sterminata anguriara. In mezzo, la baracchetta delle angurie, con due rozze panche e un tavolino pieno di coltelli.

Mangiata l'anguria, si misero in marcia per il viottolo sull'alto argine della strada nuova. Rifacevano il percorso della mattina, ma questa volta giunsero proprio al Porto Santa Margherita: quattro o cinque catapecchie di pescatori lungo la riva della Livenza, che, profonda e accesa come lo smeraldo, sfociava nel mare azzurro chiaro.

«Andiamo in barca?» chiese Benito.

«Già, ma chi ce la dà...» osservò Paolo, guardandosi intorno: sia sulle onde verdi della Livenza che in secco, sulla spiaggia, si vedevano solo delle barche di pescatori nere di catrame.

«Andémo fora!» gridavano i ragazzetti di Caorle.

«Ma come?» ripeteva invaghito Paolo «qui di sicuro non si trovano barche a nolo.»

«Tentiamo!» gridò Gilberto e spiccò la corsa verso una casetta di pescatori. Un giovane pescatore, poco dopo, li conduceva alla sua barca.

«Prendetela» disse «ma non state fuori tanto.» Era una vecchia barca, nera come una bara, tutta screpolata e rugosa, con due strani scalmi, uno alto e uno basso, che parevano due moncherini.

I ragazzetti di Caorle spinsero allegri la barca nell'acqua della Livenza, e tutti vi balzarono dentro: la corrente li trasci-

Potom se uličica pretvarala u obalsku stazu, nova ulica u izgradnji se prostirala prema ušću Livence. Naravno, tamo je sve bilo pusto i osvojeno suncem: sa lijeve strane minirana zona, a sa desne beskrajno polje lubenice. U sredini daščara puna lubenica sa dvije grube klupe i jednim stolom punim noževa.

Pošto su pojeli lubenicu, počеше hodati puteljkom na drugom nasipu nove ulice. Išli su istim pravcem kao i tog jutra, ali ovoga puta dođoše do Porto Santa Margerite: četiri-pet ribarskih kućeraka duž obale Livence, koja se, duboka i sjajna kao smaragd, ulivala u svijetloplavo more.

- Hoćemo li se voziti čamcem? - upita Benito.

- Da, ali otkud nam... - reče Paolo, gledajući okolo: bilo na zelenim valovima Livence, bilo na suvom, na plaži, vidjeli su se samo ribarski čamci crni od katrana.

- 'Ajmo na pučinu! - uzvikivali su mladići iz Kaorle.

- Ali kako? - željno je ponavljao Paolo - ovdje sigurno nećemo naći čamac za unajmljivanje.

- Probajmo! - uzviknu Đilberto i poče trčati prema jednoj ribarskoj kućici. Trenutak poslije neki mladi ribar ih je vodio prema svom čamcu.

- Uzmite ga - reče - ali nemojte dugo biti na moru. Bio je to jedan stari čamac, crn kao mrtvački kovčeg, sav ispucao i hrapav, sa dva čudna kočića za vesla, jednim višim i jednim nižim, koja su ličila na dva patrljka.

Mladići iz Kaorle veseli gurnuše čamac u vodu Livence i svi uskočiše unutra: struja ih je vukla prema moru i nije bilo teško izaći iz ušća, mada niko od njih nije znao koristiti vesla koja su se ukrštala sa ona dva nejednaka kočića naspram prsa veslača.

Plovili su prema pućini sve dok kopno nije bilo daleko i sa desne strane vidjela se čitava Kaorla, sa starim zaobljenim zvonikom, narandžastim kabinama i pustom lukom; sa lijeve

nava verso il mare, e uscire dalla foce non fu difficile, benché nessuno di essi sapesse usare quei remi che si incrociavano, dai due scalmi disuguali, contro il petto del rematore.

Andarono fuori finché la terra fu lontana, e si vide verso destra tutta Caorle, col vecchio campanile rotondo, e i capanni arancione, e il porto deserto; verso sinistra invece si stendeva il litorale selvaggio, disabitato. senza colore. E in mezzo la foce verdissima della Livenza. Andarono verso occidente, restando a lungo e tenendosi al largo. Ogni tanto si tuffavano, nell'acqua d'oro in fondo a cui si scorgeva il tappeto di sabbia cosparso di stelle e di granchi, con l'ombra azzurra della barca.

Dopo una mezzora videro sulla spiaggia un'altra foce: ma così regolare che sembrava più di un canale che di un corso d'acqua,

«Cos'è?» chiese Paolo, «È la Valle» rispose Armando.

«Andiamoci!»

Spinsero la barca verso quel canale, e lasciatala alla foce, in secco, si internarono verso la Valle sulla riva deserta del canale. Sconfinate distese di canne, ole e fontanai, si spingevano a perdita d'occhio, solcate dalle lame azzurre dei canali.

Qualche gabbiano volava stridendo dal mare o verso il mare, e le canne, rossicce, viola e gialle, si muovevano appena al borino.

Attraversato il canale, si misero a correre. Gai e leggeri, gridavano galoppando come una torma di indiani nelle praterie, come corsari nelle paludi di Santa Cruz, finché attraverso letti di alghe soffici e verdi, lingue di sabbia e canneti, giunsero a un altro canaletto: la sua acqua era immobile e calda, e vi galleggiavano iridati dal sole festoni di erbe acquatiche appassite.

Vi si gettarono dentro e diguazzarono a lungo, riempiendo tutta la Valle delle loro grida di gioia.

[1950]

strane se pružala divlja morska obala, nenaseljena, bezbojna. A u sredini zeleno ušće Livence. Išli su prema zapadu, veslajući polako i sa oprezom. Svako malo su zaranjali u vodu zlatnožute boje, do dna na kojem se opažao pješčani tepih posut morskim zvijezdama i rakovima, preko kojeg se pružala plava sjenka čamca.

Poslije pola sata spaziše pored plaže drugo ušće, koje je bilo tako pravilnog oblika da se činilo više kao kanal nego kao tok vode.

- Šta je to? - upita Paolo. - To je dolina - odgovori Armando.

- Hajdemo tamo!

Usmjeriše čamac prema tom kanalu i, pošto su ga ostavili pored ušća, na suvom, zaustaviše se na pustoj obali kanala prema dolini. Bezgranična prostranstva trske i šipražja pružala su se gubeći se iz vida, izbrazdana plavim oštricama kanala.

Pokoji galeb je grakćući letio od mora ili prema moru, a crvenkasta, ljubičasta i žuta trska se njihala na buri.

Pošto su prešli kanal, počеше trčati. Radosni i laki galamili su galopirajući kao gomila indijanaca u preriji, kao gusari u močvarama Santa Kruza, sve dok, prelazeći preko krevētā od mekih i zelenih algi, pješčanih jezičaka i ritova, ne stigoše do jednog drugog kanala: po njegovoj mirnoj i toploj vodi plutali su suncem išarani vijenci uvelih vodenih trava.

Uskočiše u vodu i dugo se prskaše, ispunjavajući čitavu dolinu svojim uzvicima sreće.

Dino Buzzati

L'ALIENAZIONE

Signor Direttore,

sul giornale da lei diretto, e nel quale lavoro da immemorabile tempo, è uscito un articolo firmato col mia nome. Ma non l'ho scritto io.

Non pretendo, signor Direttore, che si faccia una inchiesta per accertare le cause e i modi della coincidenza, per me tutt'altro che simpatica (non mi azzardo a fare l'ipotesi di un intenzionale plagio). Mi rendo conto, infatti, come siano ardue e laboriose, se non impossibili, simili ricerche in un giornale di vasto respiro come il nostro, che esce, nei giorni feriali, con oltre mille pagine, e che ha un organico di redattori presso-ché inconoscibile (c'è chi parla, vero?, di centotrentamila tra cronisti, redattori propriamente detti, inviati speciali, articolisti, critici, grafici, impaginatori, rubrichisti, stenografi, correttori, cartografi, disegnatori, archivisti, ricercatori, fotografi, computeristi, radiotecnici, eccetera).

Penso tuttavia, signor Direttore - benché l'inconveniente non sia dipeso certamente da lei - di poter osar chiedere, per l'avvenire, che sia esercitato un più attento controllo affinché...

No, questa lettera non la manderò.

Prima di tutto, a pensarci bene, non posso pretendere dal direttore una garanzia del genere. I casi di omonimia tra autori di servizi o articoli nel medesimo numero del giornale sono tutt'altro che rari, e forse inevitabili.

È un organismo così mastodontico, il nostro giornale, che, per quanto capace e laborioso, per quanto affiancato da uno

Dino Bucati

OTUĐENJE

Gospodine Direktore,
u novinama kojima upravljate i u kojima radim od pamti-
vijeka, izašao je članak potpisan mojim imenom. Ja ga nisam
napisao.

Ne očekujem, gospodine Direktore, da ćete sprovesti
istragu radi utvrđivanja uzroka i načina koincidencije, meni
nimalo simpatične (ne usuđujem se pretpostaviti da je u pi-
tanju namjerni plagijat). Zaista razumijem koliko su teška i
naporna, ako ne i nemoguća, slična istraživanja u novinama
širokog obima poput naših, koje radnim danima izlaze na pre-
ko hiljadu strana, sa kolektivom kojeg je maltene nemoguće
upoznati (neki kažu, zar ne?, od sto trideset hiljada reportera,
urednika u pravom smislu riječi, specijalnih dopisnika, novi-
nara, kritičara, grafičara, prelamača, kolumnista, stenografa,
korektora, kartografa, crtača, arhivara, istraživača, fotografa,
računarskih tehničara, radio-tehničara, i tako dalje).

Ipak smatram, gospodine Direktore – iako nepravilno sva-
kako nije zavisila od vas – da se mogu usuditi da tražim, što se
budućnosti tiče, pažljiviju kontrolu kako bi...

Ne, neću poslati ovo pismo.

Prije svega, kad dobro razmislim, ne mogu od direktora zahtijevati garanciju ovog tipa. Nerijetki su slučajevi homonimije među autorima reportaža ili članaka u istom broju novina, a možda su i neizbježni.

Gigantski su organizam ove naše novine, ali iako je sposoban i vrijedan, iako zagovara viši nivo izvanrednosti, direk-

stato maggiore formidabile, il direttore non può che impartire delle direttive generali, non può esercitare che una vaga sovrintendenza, come una volta l'imperatore della Cina, data la vastità del reame. Certi numeri speciali festivi, di oltre settemila pagine, non c'è uomo al mondo, pur velocissimo e instancabile, che possa nel giro di una giornata non dico leggerli tutti ma neppure sfogliarli.

Secondariamente, il direttore non si rallegerebbe affatto che un vecchio redattore come me gli segnali una piccola "gaffe" avvenuta nel suo giornale.

D'altra parte, si tratta veramente di una "gaffe", di un incidente involontario? O non era una cosa precisamente voluta da lui che, nei limiti delle possibilità umane, governa la smisurata compagine di questo mam-mut con lungimiranza esemplare?

Era un buon articolo, lo devo ammettere onestamente. E vi ho riscontrato uno stile abbastanza simile al mio. Con delle trovate che sarei contento, confesso, di avere escogitate io. L'argomento - il problema delle aree depresse sulla Luna - non rientra nel mio consueto repertorio (io tratto, da oltre mezzo secolo, la critica pubblicitaria). L'omonimia quindi non dovrebbe preoccuparmi né ferirmi. Ma chi garantisce che l'ignoto collega a poco a poco non si trasferisca anche nel mio orticello?

Chi può essere l'intruso? Potrei, percorrendo chilometri di ascensori e corridoi, attraverso il sesquipedale palazzo che è la sede del giornale, raggiungere il caposervizio che sovrintende al settore delle aree depresse. Si chiama Giorgio Davallà. Lo conosco benissimo, è un vecchio amico e ottimo uomo. Ma prevedo già la scena. "Scusami sai," direbbe "ma l'altro ieri io ero assente. L'articolo non l'ho letto. Questo Buzzati che ha firmato non so chi sia. Deve trattarsi di un collaboratore occasionale. Abbi pazienza. Farò indagini. Ti capisco. Anch'io

tor može samo dati opšte upute, može samo vršiti letimičan nadzor, kao što je to nekada radio car Kine, uzimajući u obzir prostranstvo carstva. Nema tog čovjeka na svijetu, koliko god on bio brz i neumoran, koji bi u jednom danu mogao određene praznične brojeve, sa preko sedam hiljada strana, ne samo da pročita, već ni da prelista.

Pored toga, direktor se ne bi nimalo obradovao da ga jedan stari urednik poput mene upozori na mali gaf koji se desio u njegovim novinama.

S druge strane, da li se zaista radi samo o gafu, o slučajnoj grešci? Da nije u pitanju svjesna namjera onoga koji, u granicama ljudske mogućnosti, upravlja ogromnim timom ovog giganta sa besprijeckornom vidovitošću?

Bio je to dobar članak, moram iskreno priznati. Prepoznao sam stil poprilično sličan mom stilu. Sa rješenjima za koja bih bio srećan, priznajem, da sam ih ja pronašao. Sadržaj – problem ulegnutih oblasti na Mjesecu – ne spada u moj uobičajeni repertoar (ja se, već skoro pola vijeka, bavim publicističkom kritikom). Prema tome, ne bi trebalo da me homonimija ni brine ni vrijeđa. Ali ko može da garantuje da se nepoznati kolega, malo-pomalo, neće prebaciti i u moje dvorište?

Ko bi mogao da bude uljez? Mogao bih, prevaljujući kilometre liftova i hodnika, duž zgrade koja nema kraja, gdje se nalazi sjedište novina, pronaći šefa odsjeka koji nadgleda sektor za ulegnute oblasti. Zove se Đorđo Davala. Poznajem ga vrlo dobro, moj je stari prijatelj i odličan čovjek. Međutim, već vidim scenu. „Izvini,“ rekao bi, „ali ja sam prekjuche bio odsutan. Nisam pročitao članak. Ne znam ko je taj potpisani Bucati. Mora da se radi o povremenom saradniku. Imaj strpljenja. Sprovešću istragu. Razumijem te. I ja bih na tvom mjestu... Izvini, zovu me telefonom iz Ankare...“.

Uz to, pitam se da nije ovaj Dino Bucati, kojeg ne poznajem, samo instrument, možda i nesvjestan, nekog fatalnog pro-

al tuo posto... Adesso scusami, mi chiamano al telefono da Ankara...”

Per di più, mi domando se questo Dino Buzzati, che non conosco, non sia alle volte lo strumento, forse inconsapevole, di un processo fatale. Non sia l’incarnazione nuova di me stesso, destinato a prendere il mio posto.

C’è, lo so, chi mi considera ormai vecchio (ma si può considerare vecchio, vivaddio, uno che ha appena novantasei anni?). E l’aver chiamato a collaborare questo nuovo Dino Buzzati della malora, probabilmente giovanissimo, potrebbe essere perfino un segno di riguardo. Quasi a garantirmi che la mia bandierina, sia pure tenuta da altre mani, continuerà a sventolare.

Certo, mi piacerebbe conoscerlo. Non penso sia un demoniaco William Wilson, uguale a me anche fisicamente, venuto al mondo per dannarmi. Ho chiesto intorno, ho fatto chiedere, ho dato mance, ho saputo. Questo Dino Buzzati esiste, dicono. Pare sia un ragazzo di ventisette, ventott’anni. Molto per bene. Coltissimo, dicono (e in questo caso non mi assomiglia, purtroppo).

No, preferisco non conoscerlo. Preferisco il mistero. Può darsi che egli sia una particola dell’onda che passa su tutti noi, l’onda del tempo, che a poco a poco ci trasmuta e ci divora.

Da qualche mese, del resto, io avverto un fenomeno nuovo e conturbante. Ho cioè la sensazione che di giorno in giorno, quando vado al giornale, i colleghi, i fattorini, i tipografi, mi salutino meno di una volta; o meglio, mi riconoscano meno di una volta.

Come se a poco a poco io fossi un po’ meno me stesso, mi allontanassi lentamente da colui che ero fino a ieri. Come se la mia fisionomia, il mio aspetto, la mia voce, non fossero più tanto miei come una volta. E io adagio adagio stessi per uscire da me stesso, dissolvermi in qualcosa di inconsistente, una larva, un pensiero, un ricordo, un nulla.

cesa. Da nije nova inkarnacija samog mene, kojem je suđeno da zauzme moje mjesto.

Znam da ima onih koji me smatraju već starim (zar se može smatrati starim, bože sačuvaj, neko ko ima tek devedeset šest godina?). I to što je pozvan da sarađuje ovaj novi prokleti Dino Bucati, vjerovatno veoma mlad, može čak biti znak poštovanja. Kao da mi garantuju da će se moja zastavica, iako u tuđim rukama, nastaviti vijoriti.

Naravno, volio bih ga upoznati. Ne mislim da se radi o nekom demonskom Vilijamu Vilsonu, i fizički nalik meni, koji je došao na svijet da me osudi na pakao. Raspitao sam se okolo, poslao sam i druge da pitaju, potkupio sam, saznao sam. Taj Dino Bucati postoji, kako kažu. Izgleda da je momak od dvadeset sedam, dvadeset osam godina. Veoma dobar. Vrlo kulturn, kažu (u tome ne liči na mene, nažalost).

Ne, radije bih da ga ne upoznam. Radije biram misteriju. Može biti da je on neka čestica talasa koji prelazi preko svih nas, talas vremena, koji nas malo-pomalo preobražava i proždire.

Pored toga, posljednjih mjeseci, primjećujem jednu novu i uznemirujuću pojavu. Odnosno, imam osjećaj da me iz dana u dan, kada dolazim na posao, kolege, kuriri, štampari, sve manje pozdravljaju; još bolje, sve me manje prepoznavaju.

Kao da postajem malo-pomalo sve manje ja, kao da se polako udaljavam od onoga ko sam bio do juče. Kao da moja fizionomija, moj izgled, moj glas nisu više toliko moji kao što su nekada bili. A ja samo što nisam polako polako izašao iz samog sebe, rasplinuo se u nešto nepostojano, neki duh, misao, sjećanje, ništa.

Kao da se onaj tamo, moj prokleti imenjak, prigušenim koracima približava da zauzme moje mjesto. Noseći istu moju uniformu, pričajući isti moj jezik, voleći iste stvari; ali u ulozi dvadesetogodišnjaka.

Come se quello là, il dannato mio omonimo, a passi felpati stesse avvicinandosi per prendere il mio posto. Portando la stessa mia uniforme, parlando la mia stessa lingua, amando le medesime cose; ma con l'investitura dei vent'anni.

Stamane sono andato al giornale. Per la prima volta i fattorini all'ingresso non mi hanno salutato. Anzi mi hanno chiesto: « Scusi, signore, desidera? ».

«Come, desidero? Sono Buzzati, no? Che scherzi sono questi? »

« Il dottor Buzzati » ha risposto il capo portiere « è nel suo ufficio. Se lei desidera parlargli, firmi qui, la prego, il modulo.»

Ho firmato. Aspetto. Il fattorino va di là con la mia carta. Ricompare dopo un paio di minuti: « Si accomodi, prego ». Apre la porta.

Là, nello studio, dietro allo scrittoio, sono seduto io. Ma non giovane. Anzi. Della mia stessa età. A me totalmente straniero. Odioso. Mi sorride: « In che cosa posso...? ».

Addio.

Jutros sam otišao u novine. Po prvi put kuriri na ulazu me nisu pozdravili. Štaviše, pitali su me: „Izvinite, gospodine, šta trebate?“

„Kako šta trebam? Ja sam Bucati, zar ne? Kakva je ovo šala?“

„Uvaženi gospodin Bucati“, odgovorio je glavni portir, „nalazi se u svojoj kancelariji. Ako želite da razgovarate sa njim, potpišite ovdje obrazac, molim vas.“

Potpisao sam. Čekam. Kurir odlazi sa mojom karticom. Pojavljuje se poslije par minuta: „Izvolite, molim vas.“ Otvora vrata.

Tamo, u kancelariji, iza radnog stola, sjedio sam ja. Ali nisam bio mlad. Naprotiv. Mojih istih godina. Meni potpuno stran. Mrzak. Nasmija mi se: „Kako mogu da vam...?“

Zbogom.

Vitaliano Trevisan

BIC

Una sera di novembre, il noto musicologo svizzero Peter R., mentre si accingeva a scrivere la parte finale di un saggio su Keith Jarrett, saggio che lo impegnava da più di due anni, nel corso dei quali aveva seguito Keith Jarrett per il mondo, con l'intenzione di riuscire a carpire allo stesso Keith Jarrett quanto serviva al suo lavoro di musicologo, alzò la testa dal saggio e guardò fuori dalla finestra. Prese una sigaretta dal pacchetto di Carnei senza filtro, che teneva sempre a portata di mano, e si mise una mano in tasca per prendere l'accendino. Al posto dell'accendino Bic di colore nero, che usava ormai da più di un mese, si trovò nella tasca un accendino sempre Bic, ma di un colore che non aveva mai visto prima. Un Bic di quel colore era certo di non averlo mai visto. Certo, durante la sua lunga carriera di fumatore, così come succede a tutti i fumatori, anche lui era capitato più di una volta in quella particolare catena di sant'Antonio dei fumatori, meccanismo in virtù del quale i fumatori si scambiano di continuo accendini Bic nei vari colori, formati e imitazioni, e aveva visto ormai tutta la gamma cromatica e morfologica degli accendini Bic; eppure, un accendino Bic di quella particolare sfumatura di verde era sicuro di non averlo mai visto prima di allora. Certo ieri non l'aveva. Ieri avevo il mio solito accendino Bic di colore nero, pensò accendendosi la sigaretta, dunque devo esserne entrato in possesso tra ieri e oggi. E ricordò che la sera prima, dopo aver assistito al concerto di Keith Jarrett, era andato a bere qualcosa con il tecnico del suono di Keith Jarrett, nella

Vitalijano Trevizan

BIC

Jedne novembarske večeri, poznati švajcarski muzikolog Peter R., dok se spremao da napiše završni dio eseja o Kitu Džeretu, eseja u koji uložio više od dvije godine, u toku kojih je pratio Kita Džereta po svijetu sa namjerom da samog Kita Džereta ubijedi u to koliko je bio koristan za njega kao muzikologa, podiže glavu sa eseja i pogleda vani kroz prozor. Uze cigaretu iz kutije „kamela“ bez filtera, koju je uvijek držao na dohvat ruke, te stavi ruku džep da dohvati upaljač. Umjesto crnog „bic“ upaljača, kojeg je koristio više od mjesec dana, u džepu je našao zaista „bicov“ upaljač, ali neke boje koju nije vidio nikada prije. Bio je siguran da „bic“ te boje nije vidio nikada. Istina, u toku njegove duge karijere pušača, kao što se to dešava svim pušačima, i on se našao više puta u lančanoj reakciji pušača, mehanizma na osnovu kojeg pušači neprestano zamjenjuju „bic“ upaljače raznih boja, formi i imitacija te je vidio već čitavu paletu boja i oblika „bic“ upaljača; ipak, bio je siguran da nikada prije nije vidio „bic“ upaljač te posebne nijanse zelene. Svakako ga juče nije imao. Juče sam imao moj uobičajeni „bic“ upaljač crne boje, pomisli on palivši cigaretu, dakle, mora da sam postao njegov vlasnik juče ili danas. Sjeti se da je prethodnu več, poslije koncerta Kita Džereta, otišao na piće sa toncem Kita Džereta, u nadi da će izvući nešto dobro za svoj esej. Mora da je u toku razgovora došlo do zamjene. Sada je bio siguran u to: zamijenio je svoj crni „bic“ sa upaljačem neodređene boje tonca. Odmah pozva hotel u kojem je bio smješten tonac, kao i sam Kit Džeret, i upita za tonca.

speranza di cavarci qualcosa di buono per il suo saggio. Nel corso della conversazione doveva essere avvenuto lo scambio. Ora ne era certo: aveva scambiato il suo Bic di colore nero con quello dal colore indefinito del tecnico del suono. Chiamò subito l'albergo dove il tecnico e lo stesso Keith Jarrett alloggiavano, e chiese del tecnico. Spiegò al tecnico dello scambio di accendini. Questi gli riferì che aveva notato il colore decisamente fuori della norma del suo accendino, ma che no, non lo voleva indietro, dato che anche quello nero funzionava benissimo e... No, disse il tecnico del suono, non l'aveva comprato: se l'era semplicemente trovato in tasca. L'aveva scambiato quasi sicuramente a Tokyo, lasciando il suo Bic rosso a un collega giapponese, un certo Yukio T... Sì, disse il tecnico, aveva l'indirizzo del suo collega giapponese.

Il giorno seguente il musicologo Peter R., lasciando incompiuto il saggio su Keith Jarrett, partì per Tokyo con il primo aereo.

Che cosa sia stato di lui da quel giorno non ci è dato sapere. Qualcuno dice di averlo visto a New York, mentre chiedeva a uno degli uscieri del Metropolitan se riconoscesse come proprio quell'accendino Bic di un verde così particolare che lui... Un'altra voce lo dà a Sydney; un'altra ancora a Kuala Lumpur, sempre sulle tracce del Bic.

Il saggio su Keith Jarrett, rimasto incompiuto, essendo il musicologo scomparso, è stato comunque pubblicato ed è a tutt'oggi considerato, malgrado la sua manifesta incompiutezza, il miglior contributo all'interpretazione del Jarrett che mai sia apparso.

Objasni toncu slučaj zamjene upaljača. Ovaj mu ispriča da je primijetio potpuno nepropisanu boju svog upaljača, ali reče da ga ne želi nazad, pošto je i ovaj crni odlično funkcionisao i... Ne, reče tonac, nije ga kupio: jednostavno ga je pronašao u džepu. Skoro je siguran da ga je zamijenio u Tokiju, ostavljajući svoj crveni „bic“ japanskom kolegi, nekom Jukiju T.... Da, reče tonac, imao je adresu svog japanskog kolege.

Narednog dana, muzikolog Peter R., ostavljajući nedovršen esej o Kitu Džeretu, krenu za Tokio prvim avionom.

Nije poznato šta se sa njim dešavalo poslije tog dana. Neko kaže da ga je vidio u Njujorku, dok je ispitivao jednog od portira Metropolitana da li je njegov taj „bic“ upaljač tako neobične zelene boje da on... Neko drugi ga viđa u Sidneju, neko pak u Kuala Lumpuru, uvijek na tragu „bica“...

Esej o Kitu Džeretu, pošto je ostao nedovršen jer je muzikolog nestao, bez obzira na to je objavljen te se i danas smatra, uprkos očiglednoj nedovršenosti, najvećim doprinosom u tumačenju Džereta koji se ikada pojavio.

סיפור ישראלי
IZRAELSKA PRIČA

Prevod: Ana Šomlo

אנה שומלו / ANA ŠOMLO

אנה שומלו

אחרי שנים רבות

היה זה באמת מזמן. יכולתי לומר לפני יותר משלושים שנים. אבל ככל שהזמן חולף, הזיכרונות איכשהו מתכווצים ומקבלים צורה של אגוז קוקוס. הסיבים המיותרים נופלים ונשארת רק ליבה שנראית כמו החלק החשוב בחיים.

זה קרה בירושלים. למדתי במכון גרינברג, שבו למדו היהודים העולים לארץ את השפה עברית, ויסודות של התורה והתלמוד. כך הכרנו את הספרות ישראלית ורכשנו חברויות חדשות. בשנה הזאת רוב סטודנטים היו מדרום אמריקה, ארגנטינה, בראזיל, צ'ילה, כמה בחורות מניו יורק, נורבגית אחת קתולית, חנה מפולין ושתי בחורות מצ'כיה.

לי איכשהו הקרובה ביותר הייתה רחל ממצרים, אולי כי בבלגרד למדתי באוניברסיטה את השפה הערבית. לעתים קרובות שוחחנו, טיילנו אחרי השיעורים ופטפטנו עד השעות המאוחרות של הלילה. בערבים קרים כשהיו רוחות חזקות, ישבנו בחדר של רחל ושתינו תה. דיברנו על העתיד שלרובנו היה לוט בערפל.

כאשר הגיע מזג אוויר יותר חם, נסענו לצפון עד טבריה, שחינו בכינרת, אגם שעליו כמו שמספרת האגדה, ישו הלך. אחד מחברינו לקבוצה שהיה מבלגרד גידל את שערו, שכר את הסירה ונהג בה חצי עירום, וזה בידח את התיירים והם כאילו ציפו שגם הוא יתחיל ללכת על הגלים.

Ana Šomlo

POSLE MNOGO GODINA

Bilo je to zaista davno. Mogla bih da kažem, pre više od trideset godina. Ali, kako vreme prolazi, to se sećanja nekako sklopčaju, dobiju svoj oblik kao kokosov orah, one suviše vlasi oko njega otpadnu i ostane samo jezgro koje se čini značajnim delom života. Dakle, bilo je to u Jerusalimu. Pohadjala sam Mahon Grinberg, neku vrstu visoke škole, kao postdiplomske studije za Jevreje iz celog sveta koji žele da nauče hebrejski jezik, osnove *Tore* i *Talmuda*, da upoznaju izraelsku književnost i steknu nove prijatelje. Te je godine bilo najviše studenata iz Južne Amerike - Argentine, Brazila i Čilea, nekoliko devojaka iz Njujorka, zatim Kanade, jedna Norvežanka, katolikinja, zatim Hana iz Poljske i dve Čehinje. Meni je, nekako, najbliža bila Rahel iz Egipta, možda stoga što sam u Beogradu studirala arapski jezik. Često smo razgovarale, šetale posle časova i ćaskale do dugo u noć. Uveče smo u hladnim, vetrovitim zimskim večerima sedele kod Rahel u sobi i uz čaj razgovarale o budućnosti koja je za većinu od nas tada bila neizvesna.

Kada je otoplilo putovali smo na sever, do Tiberije i kupali se u jezeru Kineretu, po kome je, kako legenda priča, hodao Isus Hristos. Jedan naš prijatelj iz Beograda pustio je dugu kosu, kupio barku i vozio dopola go, turiste, što je njih veoma razveseljavao, kao da su očekivali da će i on prohodati po talasima. Šetali smo do reke Jordana. Toliko priče oko nje i političkih razmirica, a mogla je, ako se čovek zaleti, da je u jednom skoku preskoči. No, devojke iz Južne Amerike plašile su se da ne upadnu u reku,

טיילנו עד נהר הירדן. שמענו כל כך הרבה סיפורים על המקום הזה והיו גם דיונים מדיניים, והיה אפשרי לחצות את הנהר בדילוג אחד. אבל הבחורות מדרום אמריקה פחדו ליפול בנהר והבחור שהיה הכי חתיך בחברה שלנו העביר אותן מגדה אחת לגדה השנייה. כך הוא שם אבן גדולה באמצע הנהר. ברגל שמאלית עמד על האבן ואחר כך הרים את הבחורה וברגל ימנית העביר אותה לגדה השנייה.

הבחורות האלה צעקו כאילו שלחזר אוכל נכנס חתול. קפצו על השולחן כאילו חיה פראית הופיעה. אבל בערב, כשהיה שקט, לאוהל שלהן באו ידידים מרומניה שהן הכירו אותם בדרך, במסעדה אחת. ואז היה אפשרי לפעמים לשמוע את הצחוק שלהן בקול רם, אבל ולא הייתה שום בהלה. רחל וטומי מטרנסילבניה בילו הרבה זמן איתי. צחקנו למזג של הדרום אמריקאים ודיברנו על זה במה נעסוק כשנגמור את האולפן. טומי התלהב מיופיה של רחל שהייתה דומה לחריטה המצרית העתיקה בכתובות ממצרים. הייתה קורנת עם עיני שקד ועור אלהבסטר. בכל מקום שהיינו הוא צילם אותה.

טומי ורחל התחתנו באותו סתיו ומצאו דירה קטנה ברחביה, האזור הכי יפה בירושלים. רחל קיבלה עבודה בבנק הלאומי וטומי המשיך את הלימודים אשר הפסיק כשעלה ארצה. לעתים קרובות נסענו ביחד לטיולים, ובערבים ישבנו אצלם בדירתם. שיחקנו את המשחק "אל תכעס, בן אדם", לפעמים שיחקנו קלפים "כמי" וכרסמנו גרעינים.

בסוף השנה חזרתי לבלגרד. זמן מה התכתבנו ואז הם עברו לקריית שמונה, העיירה הקרובה לגבול לבנון שבצפון. עם הזמן, התכתבותנו נגמרה, כמו שזוהי קורה בדרך כלל.

בשנות התשעים החלטתי לעלות ארצה עם משפחתי. חשבתי לעיתים קרובות על החברים שלי בתקווה שאני אמצא אותם שוב, וידידותנו תתחדש.

pa ih je najzgodniji mladić u grupi prenosio s jedne obale na drugu, tako što je postavio veliki kamen nasred reke. Levom bi nogom stao na njega, zatim podigao curu i desnom nogom zakoračio na drugu obalu. Devojke su cikale kao kada bi u salu za ručavanje ušla mačka. Poskakale bi na sto kao da se divlja zver pojavila. Medjutim, uveče, kada se sve stiša, u njihove su šatore ulazili rudari, najčešće Rumuni, sa kojima smo se upoznali u jednom usputnom restoranu. Tada bi se samo ponekad čuo potmulu kikut, ali u njemu nije bilo nikakve panike. Rahel i Tomi iz Transilvanije, bili su najčešće sa mnom, smejali smo se južno-američkom temperamentu i pričali o tome šta ćemo raditi kada završimo školu. Tomi se divio Rahelinoj lepoti koja je podsećala na staro-egipatske gravure, sva blistava, sa bademastim očima i kožom alabaster. Gdegod bismo stali, on bi je fotografisao.

Tomi i Rahel venčali su se još iste jeseni i našli lep stančić u Rehaviji, najlepšem kraju Jerusalima. Rahel je dobila posao u Bank Leumi, a Tomi je nastavio studije koje je dolaskom u Izrael bio prekinuo. Putovali smo zajedno na izlete. Naše se malo društvo sakupljalo uveče kod njih. Igrali smo “Čoveče, ne ljuti se!”, ponekad remi i grickali kikiriki.

Ja sam se uskoro vratila u Beograd. Neko vreme smo se dopisivali, a onda su se oni odselili u Kirjat Šmone, grad blizu libanske granice, na severu i tako se naša prepiska nekako ugasila, kao što to obično biva.

Sa odlukom da se devedesetih godina preselim sa porodicom u Izrael, često sam pomišljala na svoje negdašnje prijatelje, sa nadom da ću ih ponovo pronaći i da će se naše prijateljstvo nastaviti. Tako sam odmah, po dolasku, pokušala da ih potražim, raspitivala sam se kod zajeničkih prijatelja, čak jednom prilikom otputovala u Kirjat Šmone, ali tamo sam saznala da su se oni davno odselili, neznano kud.

Stekla sam nove poznanike u Nataniji, gde živim, imala mnogo posla u kući, nastavila sam da pišem i prevodim. Ali,

מיד אחרי העלייה ניסיתי לחפש אותם, התענינתי אצל החברים המשותפים, אפילו פעם אחת נסעתי לקריית שמונה, אבל שם שמעתי שהם מזמן עברו דירה ואיש לא ידע לאן.

הכרתי אנשים חדשים בנתניה שבה אנחנו מתגוררים. עבדתי בבית והמשכתי לכתוב ולתרגם. הבנתי שבגיל מבוגר אני לא יכולה למצוא חברים קרובים כמו אלה שהיו לי בנעורים.

ואז, פעם אחד אצל הספרית שלי, שמעתי את הנשים במספרה מדברות על החתונה של מישוהו, מה נשים לבשו, איזה מתנות הביאו, איך אנשים נראו. לי זה היה סיפור על אנשים זרים והקשבתי רק כדי להיות אדיבה, אבל לא בהתעניינות. בשלב מסוים מישהי הזכירה שמות של טומי ורחל.

אולי את מדברת על משפחת פלר? – שאלתי בהתרגשות.

- כן! – ענתה. – את מכירה אותם?

- פעם הכרתי, מזמן – אמרתי.

- הם גרים מולך בפנת שלמה המלך.

זה היה יום לפני שבת, יום שבו לא עובדים. הלכתי מוקדם בבוקר עד הבניין שבו גרו וחיפשתי את שמותיהם. הבנתי שהם גרים בקומה 7. עמדתי במסדרון של הקומה וחשבתי: עוד מוקדם לבקר אותם. לא רציתי להתקשר, למרות שקיבלתי מספר טלפון. רציתי להפתיע אותם. ברגע הזה עברו על ידי ילדים בריצה ושמעתי קול חזק של אישה: - לאט רות, אל תרוצי! הסתובבתי. במדרגות ירדה אישה זקנה ששערה שיבה ועל ידה איש חיוור, שמן. זיהיתי אותם.

הם ירדו במדרגות.

- את מחפשת מישוהו? – שאל אותי טומי באדיבות.

- כן, - עניתי. אני לאה.

- כן, ואת מי את מחפשת? – שאל שוב.

רחל הסתכלה אליי, אבל לא עצרה. היא מיהרה אחרי הנכדים.

- אני לאה שטרסר – אמרתי. פעם למדנו ביחד במכון גרינברג.

prijatelji u poznim godinama nikada ne mogu da budu bliski kao oni koje ste u mladosti stekli.

Jednom prilikom, gotovo odsutno, slušala sam priču o nekoj svadbi, kako je ko bio obučen, koje je poklone doneo, kako je ko izgledao. Za mene je to bio neki strani svet, slušala sam iz pristojnosti, ali ne i sa interesovanjem. U jednom trenutku moja poznanica je pomenula imena Tomi i Rahel.

- Da nisu, možda, Palerovi? - upitala sam uzbudjeno.

- Da - odgovorila je. - Poznajete li ih?

- Nekada, davno. - rekla sam.

- Pa oni stanuju preko od vas, na uglu ulice Kralja Davida.

Kako je sledećeg dana bila subota, dan kada se ne radi, otišla sam ujutru rano do te zgrade, da pogledam spisak stanara. Našla sam njihova imena na sedmom spratu. Stajala sam u holu i razmišljala. Bilo je rano da ih posetim. Nisam želela da im telefoniram, mada sam od zajedničke prijateljice dobila njihov broj telefona. Htela sam da ih iznenadim. U tom trenutku kraj mene su protršala neka deca, a zatim sam čula rezak ženski glas: - Polako, Rut, ne juri! Osvrnula sam se. Niz stepenice se spuštala, pridržavajući se za gelender, seda, starija žena, a kraj nje dečmekast, bleđ čovek. Prepoznala sam ih.

-Tražite nekog? - oslovio me je ljubazno Tomi.

- Da! - odgovorila sam. Ja sam Lea.

- Da, a koga tražite? - ponovio je pitanje.

Rahel me je pogledala, ali se nije zaustavljala, požurila je za unucima.

- Ja sam Lea Štraser - rekla sam. - Nekada smo studirali zajedno u Mahon Grinbergu.

Tomi je skupio oči, zazmirio i osmehnuo se neodređeno. Zatim je doviknuo: - Rahel. Rahel!

Ona se vratila, vukući unuke nervozno za ruke. - Hajde, Tomi, biće pretoplo, deca su nervozna.

- Sećaš li se Lee? - pitao je. - Izvinite, kako rekoste, prezime?

טומי עמד וחייך ואז קרא לרחל. היא חזרה וגררה בעצבנות את הנכדים - נו טומי אנחנו צריכים למהר. עוד מעט יהיה חם וילידים אין סבלנות. את זוכרת את לאה? - שאל, - סליחה מה אמרת, איך שם משפחה שלך? - בזמן אחרון בקושי אני זוכר את השמות. רגע אחד הסתכלנו זו על זו. היא נראת כאילו מישהו שם לה את האיפור בגסות על הפנים, כאילו צייר בפניה את הקמטים העמוקים שנחוצים לתפקיד החדש שקיבלה. היא ירדה במדרגות. - כמה זמן תישארי כאן? - שאל אותי טומי ולא חיכה לתשובה. הוא הושיט לי את ידו. - אם יהיה לך זמן, נשמח שתבקרי אותנו. את יודעת עכשיו איפה אנחנו גרים - הוא אמר והלך לכיוון הים.

U posljednje vreme teško pamtim imena.

Jedan trenutak smo se gledale. Činilo mi se kao da je nekoj mladoj glumici šminker grubo ucrtao duboke bore, neophodne za novu ulogu koju je dobila.

- Lea? Lea! Kako da ne. Bože, kako ste se izmenili. Nikada vas ne bih poznala! - rekla je. - Da, da. Sećam se odlično. Ali sada, izvinite, moram da žurim. Uskoro će biti jako sunce. Zbog dece - dodala je.

- Koliko ostajete ovde? - pitao me je Tomi. Ne sačekavši odgovor, pružio mi je ruku. - Pa, ako budete imali vremena, sada znate gde smo, biće nam drago da nas posetite. - Skinuo je svoj šešir od slame i uputio se ka moru.

**MAGYAR PRÓZA
MAĐARSKA PRIČA**

FARKAS MOLNÁR PÉTER
PETAR FARKAŠ MOLNAR
SZŐCS HENRIETTE / HENRIETE SIČ
ANDRÁS LÁSZLÓ / LASLO ANDRAŠ
Prevod: Ileš Feher (Fehér Illés)

MARTON-ADY EDINA / EDINA MARTON-ADI
Prevod: Ileš Feher (Fehér Illés) i Maša Starec

FARKAS ZSUZSA / ŽUŽANA FARKAŠ
Prevod: Ileš Feher (Fehér Illés)

Farkas Molnár Péter

KÖVETKEZETESSÉGEK

- Engedd el a lábam.
- Nem.
- Engedd el a lábam!
- Nem.
- Te! Rúgni fogok!
- Jó, legyen. Tessék, elengedtem, így most jó?
- Jobb, de vedd le a kezed a hasamról.
- Most mi van? Szeretlek simogatni.
- Ez magyartalan.
- Jó, tessék, elengedtelek, elfordultam, elhúzódtam. Kapok egy cigit?
- Most?
- Te szórakozol velem?
- Aha...
- Nem értem mi a bajod.
- Azt látom. Tudod a nők szeretkezés után igénylik azt, hogy beszélj velük.
- Rendben. Mit szeretnél?
- Hát... nem is tudom. Talán azt, hogy tedd a kezed a hasamra, simogass, és csókolj meg.
- Hé! És a beszélgetés?
- Az eddig tartott.
- Ez nem valami konzekvens, tudod?
- Ne tereld tudományos síkra. Na gyere...

Petar Farkaš Molnar

DOSLEDNOSTI

- Pusti mi nogu.
- Ne.
- Pusti mi nogu!
- Ne.
- Ti! Šutnuću!
- Dobro, neka bude. Izvoli, pustio sam te, jel sad u redu?
- Bolje je, ali i sa mog trbuha skini ruku.
- Šta je sad? Volim te milovati.
- To nije u duhu gramatike.
- Dobro, evo, pustio sam te, okrenuo, sklonio se. Mogu li dobiti cigaru?
- Sad?
- Ti se sa mnom poigravaš?
- Pa...
- Ne shvatam šta ti je.
- Vidim. Znaš žene posle vođenja ljubavi bi volele da pričaš s njima.
- U redu. Šta bi htela?
- Pa... u stvari ne znam. Možda to da ruku mi na trbuh staviš, da me gladiš i poljubi me.
- E! Zar je to razgovor?
- To je dotle trajalo.
- Pa to nije nešto što je dosledno, znaš li?
- Nemoj na naučnu razinu terati. No dođi...

- Alszol?
- Már nem. Nem hagysz.
- Hoztam a kávéd.
- Én lettem volna a soros.
- Igaz, de felébredtem, és néztelek. Olyan mélyen aludtál, én meg már fenn voltam. Baj?
- Nem, és drága vagy. Csak én lettem volna a soros. Tart-sunk rendet.
- Tudom. És rend a lelke mindennek, anyukám is mindig mondta.
- Hiába gúnyolsz, a következetesség igenis fontos!
- Hm... tudom én azt.
- Most meg mi van?
- Visszabújtam, mi lenne? Tedd le a bögrét.
- Te! Tudod, hogy reggel nem szeretem.
- Hol a különbség?
- Megizzadtam.
- Hülyeség. Remek illatod van.
- Na persze. A számnak különösen.
- Jaj, te! Moss gyorsan fogat.
- Jó. Aztán zuhanyozom majd.
- Nagyszerű lesz. Én pedig borotválkozom, mert a követ-kező ügyis ez lesz: szúrsz.
- Este is mondtam, hogy nem ártana, ha simítanál a képeden.
- Jó, értem én. Akkor zuhanyozol, fogat mosol, én borot-válkozom, és öltözhetünk. Ennyi.
- Haragszol? Tudod, hogy reggel...
- Nem szereted.
- Tévedsz. Elkészni nem szeretek.
- Akkor nyomás! Nem venném a lelkemre.
- Most hová méysz?
- Adok tiszta törölközőt, és megnézem van-e még kávé.
- Hagyd a csudába. Gyere vissza inkább.

- Spavaš li?
- Više ne. Ne daš mi.
- Doneo sam ti kafu.
- Ja bi bila na redu.
- Istina je, ali sam se probudio i gledao te. Tako duboko si spavala, a ja sam se već probudio. Jel to problem?
- Ne i drag si. Samo ja bi bila na redu. Držimo se reda.
- Znam. I mama mi je uvek govorila, red je srž svega.
- Zalud mi se rugaš, doslednost je itekako važna!
- Pa... znam to.
- A šta je sad?
- Uvukao se u krevet, šta bi bilo? Spusti šolju.
- Ti! Znaš da ujutro ne volim.
- Gde je razlika?
- Oznojila sam se.
- Budalaština. Ugodan ti je miris.
- Pa da. Pogotovo mojim ustima.
- Joj, ti! Brzo operi zube.
- Dobro. I tuširaću se posle.
- Odlično. A ja ću se obrijati jer i ovako i onako iza toga sledi: bodeš.
- I uveče sam već rekla da ne bi bilo suviše kad bi pogladio obraze.
- Dobro, shvatam. Dakle tuširaćeš, opraćeš zube, ja ću se obrijati, i možemo se oblačiti. Toliko.
- Zar se ljutiš? Znaš da ujutro...
- Ne voliš.
- Varaš se. Zakasniti ne volim.
- Onda požuri! Ne bi primio na dušu.
- Kud sad ideš?
- Daću ti čist peškiri i pogledaću ima li još kafe.
- Ostavi do đavola. Rađe dođi.
- Ej! A tvoje usne?

– Hé! És a szád?
– Ittam kávé, rágyújtottam. Nem mindegy már?
– Nem vagy következetes.
– Füttyölök a következetességre. Gyorsan fogat mosok. Ne menj sehova!

– Hány óra van?
– Kit érdekel?
– Engem! Tízről heti értékelés van.
– Feltétlenül be kell menned?
– Na ne hülyéskedj. Nem kérhetek szabadságot.
– Hát, pedig muszáj lesz. Fél tíz múlt három perccel.
– Ó, hogy...

– Mivel zörögsz?
– A mosógéppel, mormota.
– Mennyi az idő?
– Rögtön tizenegy. Gondoltam rendet csinállok, ha már itt-hon maradtam.

– Hagyd a csudába. Rendbe szedem magam és elmegyünk ebédelni, a szigetre.

– No persze. És holnap mit veszel fel?
– Hát tudom én? Pólót, farmert, inget, ami van.
– Mindened ott volt a szennyesben. Mikor mostál utoljára?
– Ki nézi azt?
– Én.
– Gyere ide, és megköszönöm.
– Nem! Kifelé! Zuhany, borotva.
– Legalább egy kávé adj.
– Mire megtörölközöl, kész lesz.

– Hol vagy?
– Visszadőltem.

– Popila kafu i zapalila. Zar nije svejedno?
– Nisi dosledna.
– Fućkam se na doslednost. Opraću na brzinu zube. Nikud ne idi!

– Koliko je sati?
– Koga to zanima?
– Mene! U deset je nedeljno ocenjivanje.
– Zar baš neophodno moraš prisustvovati?
– Nemoj ludirati. Ne mogu slobodan dan tražiti.
– Pa, moraćeš. Tri minuta prošlo pola deset.
– Zaboga...

– Čime to lupaš?
– Sa vešmašinom, ti spavalico.
– Koliko je sati?
– Sad će jedanaest. Kad sam već ostala, napraviću red.
– Ostavi do vraga. Urediću se i idemo na ručak, na ostrvo.
– Naravno. I šta ćeš sutra obući?
– Zar je to važno? Majicu, farmerku, košulju, čega bude.
– Sve ti je u sanduku za prljavo rublje. Kad si zadnji put prao?

– Ko to gleda?
– Ja.
– Dođi i zahvaliću ti se.
– Ne! Van! Tuširanje, brijanje.
– Makar mi kafu daj.
– Dok ćeš se obrisati, biće gotova.

– Gde si?
– Prilegla.
– Obučeno?
– Pa idemo na ostrvo, zar ne? Tu ti je kafa.

- Ruhástól?
  - Hát megyünk a szigetre, nem? Itt a kávéd.
  - De azt mondtad...
  - Tudom, mit mondtam. A gép önállóan mos, teregetni ráérek, ha visszajöttünk.
  - Akkor sziget, sült hal?
  - Ha nem iszol sört, részemről benne vagyok.
  - Mi baj van a sörrrel?
  - Semmi, csak bűdös vagy utána.
  - Igyál te is.
  - Nem szeretem, mit csináljak?
  - Pedig egészséges, a nagy melegben felfrissít, magas a tápértéke, este egy pohár segít elaludni.
  - Na hiszen! Pasik... Kaja helyett sör, elalvás előtt sör...
  - Utána egy...
  - Tudom! Cigaretta és egy sör. Hím-soviniszta disznó!
- Most mit akarsz?
- Utána egy sört meg egy cigit.
  - Dehülyevagyte!
-
- Ne bámulj, így nem lehet enni!
  - Szeretem nézni, ahogy eszel.
  - Nagyon éhes voltam.
  - Látom. Eltüntettél két szelet húst, és három palacsintát.
  - Baj?
  - Csudát. Mindig ez volt az álmom. Csendes otthon, béke és nyugalom, a konyhában meg egy nagy seggű asszony ser-tepertél.
  - És a te pocakod?
  - Az más. Ötvenöt évesen megengedhetek magamnak egy pocakot.
  - Hát huszonnyolc évesen én is megengedhetem magamnak a széles csípőt. És amíg esténként nem tömök magamba egy tábla csokit, ne szólj semmit.

- Ali si rekla...
- Znam, šta sam rekla. Mašina sama pere, prostirati ima vremena, kad se vratimo.
- Dakle ostrvo, pečena riba?
- Ako nećeš piti pivo, saglasna sam.
- Jel pivo problem?
- Smrdiš posle.
- Pij i ti.
- Ne volim, šta mogu?
- Ali je zdrav, u velikim vrućinama osvežava, hranjiva vrednost visoka, uveče jedna čaša pomaže da zaspiš.
- Ne verujem! Dvonožci... Umesto hrane pivo, pre spavanja pivo...
- Posle jedna...
- Znam. Cigara i pivo. Mužjak-sovinist, svinja! Šta sad želiš?
- Posle jedno pivo i cigaru.
- Bašsilud!

- Ne bulji, ovako ne mogu jesti!
- Volim gledati kako jedeš.
- Gladna sam bila.
- Vidim, smazala si dve šnite mesa i tri palačinke.
- Jel problem?
- Ma kakvi. Uvek o tome sanjao. Tih dom, mir i tišina a u kuhinji pak guzata žena se prevrće.
- A tvoj stomak?
- To je nešto drugo. Sa pedeset godina nešto stomaka mogu si dopustiti.
- Pa sa davedesetosam godina širi kuk i ja smem dopustiti. I dok uveče po jednu tablu čokolade ne guram u sebe nemoj ništa reći.

– Nem is szólok. Mostantól minden este kapsz egy nagy tábla Cote d’or-t.

– Na persze! Egy hónap múlva cserélhetem a nadrágjaimat, aztán a pólókat, a blúzaimat, deréktájon megjelennek a szép, vastag, fehér hurkácskák, elterebélyesedek, szuszogok és izzadok, mint egy ló. Olyan szagom lesz, mint egy pumaket-recnek...

– Hé! Vigyázz a szádra, a csajomról beszélsz!

– Bolond.

– Az.

– Szeretek itt ülni.

– Tudom, azért járunk ide.

– Örülök ennek a napnak, bár holnap a főnököm kicsinál.

– Kereshetnél más munkát.

– Hozzám költözhetnél, a lakást kiadhatnád, megtermelné a törlesztő részleteket.

– És ha rám unsz majd?

– Ezt ne!

– Miért?

– Mert kizárt, hogy rád unjak.

– Nem tudhatod. Nem látsz a jövőbe. Meddig leszünk együtt?

– Ha rajtam áll, ameddig élek.

– Mondod most. Egy év múlva az agyadra mennék.

– Azon már túl vagyunk. Hé! Te megütöttél?

– Naná! És kapsz még egyet, csak piszkálj.

– Nem tudsz az agyamra menni, mert szeretlek.

– Mondd még egyszer.

– Hogyne! Még elkapatlak.

– Jó volt ez a mai nap.

– Jó. Végigettük.

– Ni ne kažem. Od sada svako večer dobićeš po jednu tablu Kote d' or-a.

– Pa da! Za mesec dana mogu promeniti pantalone, posle majice, pa bluze, na kukovima pojaviće se lepe, bele masnice, raširiću se, poput konja dahtaću i znojiću se. Mirisaću kao kavez pantere...

– Ti! Biraj izraze, o mojoj curi pričaš!

– Uvrnuta je.

– Da.

– Volim tu sedeti.

– Znam, zbog toga dolazimo ovamo.

– Radujem se ovom danu, makar će me sutra šef isprašiti.

– Mogla bi neki drugi posao potražiti.

– Mogla bi se kod mene preseliti, stan izdati, pa bi mesečne rate lako otplaćivala.

– I šta onda, ako ti dojadim?

– To ne!

– Zašto?

– Jer je isključeno da bi mi dojadila.

– Ne možeš znati. Nisi vidovit. Dokle ćemo biti zajedno?

– Ako o meni ovisi, dok živim.

– Kažeš sad. Za godinu dana bi ti se popela na vrh glave.

– To smo već pregrmili. Ej! Jesi me udarila?

– I te kako! I dobićeš još, samo me diraj.

– Ne možeš mi se popeti na glavu jer te volim.

– Reci još jednom.

– Vala! Još bi se uobrazila.

– Dobar je bio taj današnji dan.

– Da. Žderali smo.

– Nemoj udariti na šegu, znaš kako sam mislila. Tako bi uvek bilo dobro.

– Ne hülyéskedd el, tudod, hogy értettem. Jó lenne mindig így.

– Ezt mondtam délután.

– Ezt. De tudod, hogy nem lehet.

– Lehetne. Ne azzal foglalkozz meddig tartana. Én két jó évért odaadnék az életemből tíz rosszat.

– Elhallgattál. Mire gondolsz?

– Hagyjuk, nem érdekes.

– Mondd csak.

– Á, semmi. Elgondolkodtam ezen az egészen. Kettőnkön, anyámékon, az életeinken.

– Ezért hallgattál el?

– Tulajdonképpen igen. Álmodozni ér, nem?

– Ér hát. Miről álmodoztál? Elmeséled?

– Inkább hagyjuk.

– Na, mesélj. Szeretem az álmokat.

– Egy ház, nem túl nagy, valahol csendes helyen. Főznék, várnálak haza. Esténként leülhetnénk csendben a tornácra. Télen a kályha mellől nézhetnénk, ahogy hull a hó...

– Szép. Meg tudnám szokni. Elviselnék így húsz-harminc évet.

– Én is. Lehetne gyerekem.

– Te is elhallgattál...

– El. Gyere, segíték összepakolni a cuccaidat...

– To sam popodne rekao.
– Da. Ali znaš da je nemoguće.
– Moglo bi. Nemoj o tome koliko bi trajalo. Ja bih za dve sretno godine od svog života deset loših dao.

– Ušutila si. Na što misliš?
– Ostavimo, nije interesantno.
– Ipak reci.
– Ma ništa. O toj čitavoj situaciji razmišljala. O nama, mojim roditeljima, o našem životu.
– Zbog toga si ušutila?
– Ustvari da. Vredi li, ne вреди sanjariti?
– Da, вреди. O čemu si sanjarila? Bi ispričala?
– Rađe ostavimo.
– No, pričaj. Volim snove.
– Jedna kuća, ne prevelika, negde na mirnom mestu. Kuvala bi i čekala te. Uveče bi u tišini na verandi sedeli. Zimi pored peći bi mogli gledati kako pada sneg...
– Lepo je. Na to bi se mogao naviknuti. Ovako bih dvadeset-trideset godina izdržao.
– I ja bih. Mogla bi i roditi.

– I ti si ušutio...
– Da. Ajde, pomoćiću ti spakovati...

Szócs Henriette

ÉDES HAZUGSÁGOK

at mondj nekem, édes, kis hazugságokat, éneklis régi, kedvenc slágeremben.

Gyönyörű vagy! Nekem nem csak egy hétre kellesz, hanem egész életemre. Ha te nem gondolod komolyan ezt a kapcsolatot, el se kezdjük! Elváltam már rég. Novemberre biztosan meglesz a válóper, és márciusban nálad leszek. Nem kapok vízumot? Nem baj, megoldom. Szeretnék tőled egy kisbabát, mert vele együtt leszünk igazi család, összeköt bennünket, meg a gyerekeinket is. Elviszlek Rumi sírjához. Hozzád költözöm, biztosan találok ott munkát. Szívem, ne aggódj, lerendezem én azt a bűdös kurvát! Csak kétszer dugtam meg, de nem volt jó. Nem az esetem. Dehogy szeretem, téged szeretlek. Már befejeztem volna, de sirt a telefonban. Este skypeolunk. Dehogy, nem Konyában feküdtem le veled, ott nem lehet aludni, nincs szálloda. Ezentúl a gyerekeimnek szeretnék élni, csak velük akarok foglalkozni. Nem szeretlek se téged, se őt. Te akartál velem találkozni, nem? Majd öt nap múlva megbeszéljük, és remélem, helyre hozzuk a dolgokat. A reptéren várok rád hétfőn este, biztosan ott leszek, édes, ugye te is eljössz? Holnap hívlak, mert ma este meccs lesz. Ja, igen, a BL döntő kedden volt nem hétfőn. Félek megkérdezni újból: hozzám jössz? Fordítsd le a papírokat az esküvőhöz! Nem vehetlek el, a házasság nem nekem való, meg ugye, itt vannak a gyerekek, összeházasodom az anyjuddal megint, csak papíron. Nem bírok lemondani rólad. Majd hívlak. Miről beszélsz? Dolgozom, nem alszom együtt

Henriete Sič

SLATKE LAŽI

Pa reci mi, slatke, sitne laži, pevaju u starom, meni omiljenom šlageru.

Krasna si! Ne trebaš mi za nedelju dana, nego za čitav život. Ako tu vezu ne uzimaš ozbiljno, nemojmo ni započeti! Odavno sam se rastao. Do novembra zasigurno će biti rešen i razvod braka, te u martu sam kod tebe. Neću dobiti vizu? Ništa za to, rešiću. Voleo bi od tebe bebu, jer zajedno s njim ćemo biti prava porodica, spojiće nas a i našu decu. Odvesću te do groba Rumia. Preseliću kod tebe, naćiću tamo posao. Srce moje ne brini, srediću ja onu smrdljivu drocu! Samo dva puta sam nju kresnuo, ali nije bilo prijatno. Nije moj slučaj. Ma kakvi, ne volim nju, tebe volim. Već bih završio ali je plakala preko telefona. Uveče čujemo se preko skajpa. Ma ne, s njom nisam u Konji legao, tamo ne možeš spavati, nema hotela. Od sada samo za moju decu živim, samo s njima hoću baviti se. Ne volim ni tebe, ni nju. Ti si htela sa mnom susresti se, zar ne? Dogovor sledi za pet dana i nadam se, biće sve sređeno. U podeljak uveče čekam te na aerodromu, biću sigurno tamo, slatka moja, i ti ćeš doći, zar ne? Zvaću te sutra jer danas je utakmica. Pa da, finale KN je u utorak bio a ne u ponedeljak. Bojim se ponovo pitati: hoćeš li doći kod mene? Daj prevesti papire za venčanje. Ne mogu se venčati, brak nije za mene, a povrh toga tu su i deca, venčaću se ponovo s njihovom majkom, samo na papiru. Tebe se ne mogu odreći. Zvaću te. O čemu pričaš? Radim, ne spavam s njom, ja u jeftiniji konak

vele, én egy olcsóbb szállodába megyek, nem kell nekem négy csillag. Szép napot, édes, szeretlek. Megbeszéltük, hogy nem vagyunk együtt, mindegyikünk azt csinál, amit akar. Nem számít, hogy néz ki, csak nő legyen. Egyikkel sem olyan jó, mint veled, soha nem is lesz, de ott vannak és kész. Ilyen vagyok, sajnálom, nem tudok megváltozni. Bármikor számíthatsz rám, nem vagyok szemét ember, segítek, ha kell.

Szeretem a hazugságokat, csak azt nem, amikor rájövök. Hiba volt felmelegíteni a fagyasztott patkányt.

idem, četiri zvezdice mi ne trebaju. Prijatan dan ti želim, slatka moja, volim te. Dogovorili smo se da nismo zajedno, svako radi šta god zaželi. Nije bitno, kako izgleda, samo neka žena bude. Ni s jednom nije tako prijatno kao s tobom, nikad ni neće biti, ali tamo su i gotovo. Takav sam, žao mi je, ne mogu se menjati. U bilo koje doba možeš na mene računati, nisam smeće od čoveka, pomoćiću, ako treba.

Volim laži, samo to ne, kad mi sine. Smrznutog štakora zagrejati bila je greška.

András László

MIKOR VAN VÉGE

Akkor van vége, amikor vége van.

És nem akkor van vége, amikor befejeződik, mert ha vége van, akkor még folytatódhat ugyan, de ez nem jelent semmit.

És nem akkor van vége, amikor másutt (máskor, mással etc.) basznak, hanem amikor vége van.

És nem akkor van vége, amikor észreveszik, hanem amikor vége van, és nem is akkor, mikor kimondják vagy kigondolják vagy elhiszik vagy meglátják, hanem amikor vége van.

És nem akkor, amikor valami új elkezdődik, mert attól, hogy vége van, még nem kezdődik el semmi sem.

Vége nem akkor van, amikor szakítanak, otthagynak, összevesznek, elmennek, lelépnek, kirúgnak, kiugranak.

Akkor van vége, amikor vége van.

Amikor vége van, akkor van vége.

Nem akkor van vége, amikor már nincs értelme, mert amikor már nincs értelme, akkor még lehet nagyon sokáig és nagyon rosszul.

Nem akkor van vége, amikor befejeződik, mert lehet, hogy mikor befejeződik, még egyáltalán nincs vége.

Nem akkor van vége, amikor véget akarnak vetni, mert amikor véget akarnak vetni, akkor még javában tart.

Nem akkor van vége, amikor valami új elkezdődik.

Attól, hogy valami új elkezdődik, még nem lesz vége, mert talán éppen ahhoz kell a valami újnak elkezdődnie, hogy ne legyen vége.

Laslo Andraš

KAD JE KRAJ

Tad je kraj, kad je kraj.

I nije tad kraj, kad se završava, jer kad je kraj, tada se još može nastaviti, ali to ama baš ništa ne znači.

I nije tad kraj kad negde drugde (nekom drugom zgodom, s nekom drugom, itd.) preaju, nego kad je kraj.

I nije tad kraj kad primete, nego kad je kraj, a nije ni tad, kad izgovore ili izmisle ili poveruju ili uoče, nego kad je kraj.

I nije tad, kad nešto novo počinje, jer od toga što je kraj, još ništa ne počinje.

Kraj nije tad, kad puca veza, ostave te, posvađaju se, odlaze, pobegnu, izbace te, maglu hvataju.

Tad je kraj, kad je kraj.

Kad je kraj, tad je kraj.

Nije tad kraj, kad više nema smisla, jer kad više nema smisla, tad još može i te kako dugo i đavolski loše.

Nije tad kraj, kad se završava, jer moguće je, kad se završava, još uopšte nije kraj.

Nije tad kraj, kad okončati žele, jer kad okončati žele, tad još uveliko traje.

Nije tad kraj, kad nešto novo počinje.

S tim da nešto počinje, još neće biti kraja, jer možda baš zato treba nešto da počne da ne bude kraja.

Nije tad kraj, kad svaki argument o tome govori da je kraj, i ne tad kad te argumente i naređaju.

Tad je kraj, kad je kraj.

Nem akkor van vége, amikor minden érv a mellett szól, hogy vége van, és nem akkor, amikor ezeket az érveket fel is sorakoztatják.

Akkor van vége, amikor vége van.

Ha szerdán délután háromkor vége lett, attól még lehet, hogy este hatkor, vagy csütörtök reggel ismét úgy érezzük, javában tart, és csak két évvel később, kedden délelőtt tízkor leszünk benne biztosak, de vége nem akkor van, amikor biztosak leszünk benne, hanem amikor vége van.

És lehet, hogy közben még azt hisszük néha, hogy úgy van, mint régen, pedig dehogy.

Mindig úgy van, ahogy most van, most pedig vége van.

Amikor vége van, akkor nehéz.

Ezért van az, hogy egyesek abbahagyják, mielőtt vége lenne, mások viszont továbbcsinálják, amikor már rég vége van.

Ako sredom popodne u tri sata se završilo, još je moguće da uveče u šest, ili u četvrtak ujutro ponovo tako osećamo, da uveliko traje i samo dve godine kasnije, u utorak prepodne u deset sati smo sigurni u to, ali nije tad kraj, kad smo u to sigurni, nego kad je kraj.

I moguće je da u međuvremenu još verujemo da je tako, kako je nekad bilo, međutim vraga.

Uvek je tako, kako je sada, a sada je kraj.

Kad je kraj, tad je teško.

Zbog toga neki pre no što bi došli do kraja prekidaju, a drugi pak nastavljaju iako je već odavno kraj.

Marton-Ady Edina

KÖTÉSMINTA

Egy pillanat alatt szakadt rá. Tornádó a tompán csillanó égen, körformába kapaszkodó, fekete hasú felhők. A szél marcangolni kezdte a zacskót a kezében. Nem tudni mennyit bír a papírszatyor. Gyorsan a kabátjához szorította, nézte a barna anyagon átütő foltokat. Olvadó hó. Pici gyerekként azt gondolta, a csillag alakú pelyhek csillag alakú vízzé olvadnak. Emlékezett a vastag, piros, kötött kesztyűre a hófehér norvégmintával. Persze a norvégmintát csak később tudta megnevezni, amikor kötni tanult az iskolában, a háztartástan órán. Okos negyvenöt percek voltak azok. Megtanulni a pelenkaöltést, a rántást, azt, hogy nem lehet mindenkivel jóban lenni. Julika néni, a tanárnő nem kedvelte őt. Sokáig próbálkozott. Nem ejtette le a szemeket, tökéletesre gyakorolta a mintákat, málna, hullámos, kéve, jobban ment, mint a szorzótábla, mint a környezetismeret. Otthon rántást főzött, három edényt is tönkretett mire rájött a víz-liszt arányra, születésnapjára gyerekeknek készült receptkönyvet kért, megvarrta az apja lyukas zoknijait, a varrógép mellett hagyott nyusedéket. Izgatottan várta a pénteki értékeléseket, de minden alkalommal középezt kapott. Aztán egy nap elfelejtett bemenni az órára. Julika nénit csak az igazgatóiban látta viszont, hónapokkal később, ahol a diri mellett állt és roppant elégedettnek látszott. Az igazgatói figyelemztetés, a szülei szerint, csak egy beírás volt az ellenőrzőben. Az iskolában azonban elterjedt a híre. Különös változást hozott. A társak, akik addig foghegyről beszéltek vele, hirtelen közeledni kezdtek. Szünetekben a padjához telepedtek, vicce-

Edina Marton-Adi

MUSTRA ZA PLETENJE

U tren oka se stuštilo na nju. Tornada na mat sjajnom nebu, ukrug hvatajući, debeli, crni oblaci hvatali su se u krugove. Vetar je počeo da kida kesu u njenoj ruci. Ne zna se šta kesa od papira može da izdrži. Hitro ju je stisla na kaput, posmatrala fleke što su prodirale na braun materijalu. Sneg u otapanju. Kao dete mislila je, da se pahuljice zvezdastog oblika u vodu zvezdastog oblika tope. Setila se debelih, crvenih, pletenih rukavica sa snežnobelom norveškom mustrom. Norvešku mustru je naravno tek kasnije mogla da prepozna, kada su u školi učili pletenje na času domaćinstva. Tih četrdesetpet minuta su bili pametni. Naučili su da povezuju pelene, da prave zapršku i da se ne može biti prijatelj sa svakim. Učiteljica Julika nju nije volela. A ona se dugo trudila. Nije ispustila čvorove, mustre je izvežbala do savršenstva, malina, talasasta, snop, bolje su joj išle od tablice množenja i poznavanja prirode i društva. Kod kuće je pržila zapršku i tri posude uništila dok je pravu meru vode-brašna pogodila, za rođendan je tražila dečiji kuvar, očeve pokidane čarape zakrpila, dronjke ostavljene pored šivaće mašine sašila. Petkom je sa uzbuđenjem čekala ocenjivanje, ali uvek je dobijala samo osrednje ocene. Jednom zaboravila da ode na čas. Učiteljicu Juliku je ponovo videla tek mesecima kasnije u direktorovoj kancelariji, kako stoji pored direktora i neobično zadovoljno izgleda. Direktorov ukor je za njene roditelje bio tek zabeleška u đačkoj knjižici. Međutim, vest se raširila po školi. Donela je čudne promene. Drugari, koji su je do tada omaložavali, odjedanput su počeli da joj se približavaju.

lődtek, nevettek, a kezéhez értek miközben beszéltek hozzá. Az egyik lány egy csatot tűzött a hajába. A mosdóban sokáig nézte azt a csatot. A rövidre vágott, csapzott, barna fürtök közé keveredett piros színnel csillogó idegent. Valami furcsa gombócot érzett tőle a gyomrában, nevetést öklendezett fel magából, kacagott, hangosan kacagott, folytak a könnyei, bele a szájába, már fáj a szeme, a torka, de nem tudta abbahagyni, attól félt, talán soha már. Soha nem lesz vége ennek a kacagásnak, ennek a tükörbe nézésnek, ennek a pillanatnak. Tudta, hogy vissza kell mennie, folytatódik a darab, amiben hirtelen főszerepet kapott, amiben ő lett a primadonna. Megeresztette a vizet, a klórszag kijózanította, a hányinger maradt csak és egy görcsös fájdalom a tarkójában. A banda mindig elkísérte ezután. A csatornaparton kavicsokat dobáltak, amíg könyvet olvasott, vasúti síneken egyensúlyoztak, amíg ő a sínparók közé ülve rajzolta a távolban összeérő vonalakat. A közeli erdőben számháborúztak és bújócskáztak, amíg ő fára mászott. A fiúk nagyon szerették. Nem húzkodták a haját, nem szemétkedtek vele. Magukkal vitték horgászni, biciklizni, az orgonabokorba épített bunkerükbe is beengedték. Jobban szeretett a fiúkkal lenni. Egyszerűbb volt. Tőmondatok, nagy röhögések, közösen szerzett sebek, kosz, por, kaland. Aztán egy nap a Türk odahajolt hozzá a bunkerben és megpuszilta. Csend lett, a fiúk elkerekedett szemmel néztek rájuk. Tehát ilyen a boldogság. Aranyszálakkal befönt mogyorószínű szem, finom, hosszú ujjú kéz, kócos, barna haj. Kimászott a bokorból, lassan sétált haza. Már megpuhult a fény, mindjárt alkonyodik. Lehajtotta a fejét, mosolyogva nézte a járdát. Pár perc telt csak el, amíg utolérte. Ott sétált mellette, hozzáigazította a lépteit. Egy nagy cipő. Egy kisebb. Hát mégiscsak lány. Csak a lányoknak van ilyen apró lába. Egyre erősebb a hóesés. A szél zúgása minden más hangot elnyom. Erősen szorítja a papírszatyrot, jó volna most az a kesztyű. Fázik. Nagyon fázik a keze. Már látja a

Sedeli su pored nje za vreme odmora, pričali viceve, smejali se, ruku joj doticali dok su razgovarali. Jedna devojčica joj je zatakla šnal u kosu. Dugo je tu šnalu posmatrala u kupatilu. Crvene boje, sjajnu, nepoznatu, što se među kratkošišanim, rasčupanim, braun loknama našla. Osetila je nekakav čudan grč u želucu, podrignula je smeh, smejala se, glasno se smejala, suze su potekle, slile su u usta, oči, grlo su je zaboile, ali nije mogla da prestane, bojala se da možda nikad neće moći. Nikad neće biti kraja tom smehu, tom ogledanju u ogledalu, tom trenutku. Bila je svesna da mora da se vrati, da se nastavlja predstava u kojoj je ona postala primadona. Pustila je vodu, od mirisa klora se otreznila, samo su mučnina i grčevit bol na potiljku ostali. Društvo ju je nakon toga uvek pratilo. Na obali kanala su belutke bacali, dok je ona čitala, na šinama su balansirali, dok je ona crtala u daljini spajajuće crte među tračnicama. U obližnjoj šumi su se igrali žmurke i rata brojeva kad se ona penjala na drveće. Dečaci su je jako voleli. Nisu joj kosu čupali, niti su je zadirkivali. Zajedno su išli na pecanje, vozili bicikle, čak su je pustili u bunker napravljen u žbunu jorgovana. Više je volela da bude sa dečacima. Bilo je jednostavnije. Kratke rečenice, velika veselja, zajedno stečene rane, prljavština, prašina, pustolovine. Onda se jednog dana u bunkeru Turk sagnuo i poljubio je. Nastala je tišina, dečaci su ih gledali razrogačenih očiju. Znači, to je radost. Zlatnim nitima prepletene oči boje badema, tanana ruka sa izduženim prstima, razbarušena, kestenjasta kosa. Ispuzala je iz džbuna, polako koračala do kuće. Već se svetlost omekšala, skoro se hvata mrak. Pognula je glavu, smeškajući je gledala pločnik. Bilo je prošlo tek par minuta kad ju je sustigao. Hodao je pored nje, korake njenim prilagodio. Jedna velika cipela. Jedna manja. Pa ipak je ona samo devojčica. Tako sitne noge samo devojčice imaju. Sneg pada sve jače. Fijuk vetra nadjačava sve druge zvukove. Čvrsto drži papirnu kesu, sad bi one rukavice

házat, meggyorsítja a lépteit. A lépcsőházban nagyot sóhajt, elgémberedett ujjjaival leporolja a kabátját. A körfolyosón csend van. Az ajtó előtt kulcsot keres, amikor felnyílik. A férfi mosolyog, nevet, kinyújtja a kezét. Behúzza a lakásba, pusztít nyom a szájára, puhán simítja a haját, forró tenyere alatt szétolvadnak a hópelyhek. Meglehel az ujjait, lesegíti róla a kabátot, közben folyamatosan beszél, mély, lágy a hangja. Belépnek a konyhába, a férfi az asztalra teszi a szatyrot, mállik keze alatt a papír, pakolni kezd. Nem csodálkozik, csak teszi ki egymás után a fonalgombolyagokat, barna, zöld, barna, zöld, kötőtű, újság, könyv, tiszta vázlatfüzet, alma. A nő csak nézi, felemeli a fonalat, a férfi arcához teszi, a szeme mellé. Félrehajtja a fejét, ujjjaival megsimítja a borostás arcot. Tökéletes. Pont illik az arannyal átszőtt mogyorószínűhez. Sál, sapka, pulóver. Mindegy. Egy dolog biztos. Nem norvégmintás.

dobro došle. Zima joj je. Ruke ozeble. Već vidi kuću, ubrzava korake. Na stepeništu duboko uzdahne, smrznutim prstima otrese kaput. U kružnom hodniku je tišina. Pred vratima traži ključ, vrata se otvaraju. Muškarac se nasmeši, smeje se, pruža ruku. Uvlači je u stan, spušta poljubac na njena usta, kosu joj mekano gladi, tope se pod njegovim dlanom pahuljice snega. Duva joj u prste, pomaže joj da kaput skine, usput bez prestanka priča, glas mu je dubok, prijatan. Ulaze u kuhinju, muškarac stavlja kesu na sto, pod njegovim prstima papir se rastače, počinje da raspakuje. Ne čudi se, samo jedan za drugim vadi braon, zelenu, braon, zelenu klupčad pređa, igle za pletenje, novine, knjigu, praznu beležnicu, jabuku. Žena samo gleda, podiže klupčad, prislanja uz lice muškarca, pored očiju. Iskri vi glavu na stranu, prstima pogladi neobrijano lice. Savršeno. Boja badema baš priliči zlatom prepletenim očima. Šal, kapa, vesta. Svejedno je. Jedno je sigurno. Nije norveška mustra.

Farkas Zsuzsa

LEVÉL ADVENT IDEJÉN

Először a múlt karácsonykor hasított belém valami furcsa hiányérzet, amikor valamikori újvidéki szerb szomszédaim boldog ünnepeket kívántak nekünk. Erről, becsületükre legyen mondva, sohasem feledkeznek meg, amióta – vagy húsz éve! – visszaköltöztünk Szabadkára. Szokása szerint felhívott az autóbuzsikalauz Vukašin és felesége, Zora, akiknek gyerekeivel együtt játszott naponta a fiam, akik vigyáztak rá, ha mi elfoglaltak voltunk, s akiktől tökéletesen megtanult szerbül. (Ők meg néhány szót fiamtól magyarul.) És felhívott annak a másik szomszédunknak, dr. Sremčevnek a családja is, akinek felesége mindig kitérte nekem a szívét, ha valami gondja akadt, s aki halála előtt engem követelt a lányától, hogy még egyszer utoljára megöleljen. Nem volt olyan slava, olyan születésnap, amelyen ne lettünk volna jelen. A kilencvenes évek elején megfogadtuk: bárki kerül is uralomra, bármelyik hatalom következik is, mi megvédjük egymást, ha törik, ha szakad.

A fiam magyar iskolába járt, a Petőfi Sándorba, s a magyarokon kívül mindenféle más nemzetiségű barátja is volt. A vasútállomás környéki hatalmas tömbházakból iskola után csak úgy tódultak ki a játszótérre a szerb, a horvát, muzulmán, albán s a magyar gyerekek, együtt fociztak, bicajoztak, együtt jártak a Dunára, s jaj!, egyszer együtt megdobáltak kövel – csak úgy virtusból! – egy mellettük elsuhanó szerelvényt. (Lett is belőle nagy haddelhadd, mi szülők is be lettünk idézve a rendőrségre, de senkinek eszébe sem jutott nemzetiségi vizekre terelni a dolgokat.)

Žužana Farkaš

PISMO U VREME ADVENTA

Prvi put sam čudan osećaj nedostatka prošlog Božića osetila, kad su nam negdašnji novosadski srpski susedi sretne praznike čestitali. To, neka im bude na čast, nikad nisu zaboravili – već nekih dvadesetak godina – od kada smo se vratili u Suboticu. Po običaju nazvao me je šofer autobusa Vukašin i njegova supruga Zora. Moj sin je s njihovim potomcima igrao svakodnevno, oni su ga čuvali kad smo zauzeti bili i od kojih je i srpski perfektno naučio. (Oni su pak od mog sina po koju mađarsku reč.) I nazvala me je i porodica drugog suseda, porodica dr. Sremčeva, čija supruga mi se, kad ju je neka briga tištala, poverila i koja je pre smrti od kćerke zahtevala da me do nje dovede da bi me još jednom, zadnji put zagrlila. Nije bilo ni slave, ni rođendana, kad ne bi bili zajedno. Početkom devedesetih godina zarekli smo se: bilo ko će se dočepati vlasti, bilo kakva vlast sledi, mi ćemo, po svaku cenu, jedan drugog zaštititi.

Moj sin je mađarsku školu pohađao, školu Šandora Petefija, ali pored Mađara i sa pripadnicima drugih nacija se družio. Iz ogromnih stambenih blokova u blizini željezničke stanice deca Srba, Hrvata, Mađara, Muslimana, Šiptara hrlili su na igralište, zajedno igrali nogomet, terali bicikle, zajedno išli na Dunav, i joj! jednom su zajedno kamenovali – iz čista mira! – voz. (Nastala je velika frka, policija je i nas roditelje ispitala, ali nikome nije palo na pamet da tera stvari na nacionalne vode).

Aztán egyszer csak azzal jött haza a gyerek, hogy: „*Képzeld, a szerbek az iskolaudvaron azt kiabálták: ajde da tučemo Mađare!*” A Duna utcában meg azt kérdezték valakik tőlük, amikor magyarul társalogtak, hogy „*Vidi bre, kakav je to jeziki?! „Mađarski”* -- vágják rá a legényké a legnagyobb természetességgel. Mire ők: „*Nema više mađarski!*”

No, akkor hazaköltöztünk Szabadkára. Nem(csak) ezért. S jó volt az utcán, a boltban, az orvosnál, a színházban, az intézményekben folyamatosan hallani az anyanyelvemet. Nagyszerű volt érezni az anyanyelvű kultúra nyújtotta pihe-puha ott-honosságot! Múltak az évek, s egyszer csak azt vettem észre, hogy én már szinte csak magyarokkal beszélgetek, csak magyar újságokat, könyveket olvasok, magyar rádió- és tévéadásokat hallgatok, nézek, magyar rendezvényekre járok... Noha itt élek, ahol élek. És hogy hiányzik valami az életemből, ami valaha megvolt. Valami többlet, valami más, valami érdekes, ami azelőtt úgy meg tudta színesíteni a szürke hétköznapiakat: a szerb és a horvát szomszédok gibanicája, prsnaca, az albánok alvéja, a Dél-Szerbiából érkezett rezesbandák újévi csinadrattája a tömbház előtt, Slavka néni kedves megszólítása, a: „*Komšinice, sunce moje!*”

A háború megtette a magáét az emberi lelkekben. A lehangoló valóság elől magunkba és a magunk etnikumába zárkózunk mindahányan. Hiányzik az a szellemi közeg, amely kerek egészsé, színesebbé tette az életünket. Most újra rádöbbszem erre a szabadkai horvátok és bunyevácok ünnepén, a Veliko prelón, amelyre szinte véletlenszerűen csöppentem be. Micso-da szép és emberi mulatság volt!

Mélyre raktározott, fényes gyerekkori emlékek szakadtak fel bennem a bunyevác népdalokat hallgatva, eszembe jutott bunyevác rokonunk, a vézna Máró néni, aki mindig gyönyörűen megkötött fejkendő-t viselt, s év végén rendre megjelent

A jednom dete mi je sa sledećim rečima došao kući: „Zamisli na školskom dvorištu Srbi su izvikali: ajde da tučemo Mađare!” U Dunavskoj ulici pak, kad su mađarski razgovarali, neki su upitali: „Vidi bre, kakav je to jezik?!” „Mađarski” – sledio je prirodan odgovor mladića. Na to oni: „Nema više mađarski!”

No, tad smo se vratili u Suboticu. Ne (samo) zbog toga. Bilo je prijatno na ulici, kod lekara, u kazalištu, u uredima moj matenji jezik čuti. Uzvišeno je bilo osećati onaj domaćinski ugođaj što kultura maternjeg jezika pruža! Godine su prolazile i odjednom sam primetila da samo sa Mađarima pričam, samo mađarske novine, knjige čitam, mađarske radio stanice slušam, mađarske TV-emisije gledam, mađarske priredbe pohađam... Bez obzira na to da živim gde živim. I da mi nešto u životu fali, što sam nekada imala. Nešto više, nešto drugo, nešto interesantno, što mi je ranije svakodnevnice obogatilo: gibanica, prisnac srpskih i hrvatskih suseda, alva albanaca, ispred stambenih blokova novogodišnja svirka limenih orkestara iz Južne Srbije, prijatno oslovljavanje tetke Slavke: „*Komšinice, sunce moje!*”

U ljudskim dušama rat je učinio svoje. Od otužne stvarnosti svi smo se uvukli u sebe i u vlastite etničke grupe. Fali ona intelektualna sredina, koja je naš život upotpunila, raznim bojama kitila. Sad, na prazniku subotičkih Hrvata i Bunjevaca, na Velikom prelu, gde sam slučajno prisustvovala, to sam sa zaprepašćenjem ponovo osetila. Kakva je ugodna, ljudska terevenka bila!

Slušajući narodne pesme Bunjevaca u meni duboko smeštene, sjajne uspomene detinjstva su se oslobodile. Setila sam se naše rođakinje, suhonjave Bunjevkinje, teta Mare, koja je uvek prekrasno vezenu maramu nosila i koncem godina kod nas redovito se pojavila matoricu i oca čestitati. U tim trenuci-

nálunk matericát és ocát köszönteni, ilyenkor egy pohár bor mellett kieresztve kristálytisztá hangját, eldalolta a „*Mi smo Bunjevci, mi smo Bunjevci, vrela je naša krv*”... meg a „*Kolo igra, tamburica svirá*”-t, és kézen fogva bennünket, gyerekeket, suhogó brokát népviseletében cifrázta a kólót, mi tapsoltunk örömmünkben, aztán meg együtt jártuk a csárdást, s énekeltek Kálmán Imre operettdalait...

Rokonszenves ismeretlen házaspár mellé kerültünk a több száz személyt vendégül látó Veliko prelón. Néhány bemutatkozó mondat után – mintha összebeszéltünk volna – arról kezdtünk elmélkedni, milyen kár, hogy felhagytunk egymás rendezvényeinek a látogatásával. Hagytuk magunkat megtéveszteni a háború vámszedői által.

Nyitni volna jó újra egymás felé, hiszen évszázadok óta együtt élünk mi itt. Összetartozunk. Nyitnunk kellene..., mindenekelőtt a személyes kapcsolatok szintjén. Felelősek vagyunk egymás sorsáért. Meg kellene állítani a romlást.

Állítsuk meg a romlást! Együtt. Úgy könnyebb. Segítsünk egymásnak élni!

ma svojom kristalno čistim glasom otpevala: „*Mi smo Bunjevci, mi smo Bunjevci, vrela je naša krv*”... i „*Kolo igra, tamburica svira*” i uhvativši nas, dečurliju, u šušljivoj narodnoj nošnji od brokata kolo igrala, a mi smo od radosti aplaudirali, zatim zajedno čardaš plesali i pevali pesme iz operete Imrea Kalmana ...

Na Velikom prelu, gde je bilo više stotina gostiju, mesto smo pored simpatičnog bračnog para dobili. Po upoznavanju nakon nekoliko uvodnih rečenica – kao da smo se dogovorili – počeli razglabati o tome da je šteta što smo prestali sa posećivanjem međusobnih priredbi. Dozvolili smo da nas carinici rata zavedu.

Bilo bi dobro jedan prema drugima otvoriti se, pa tu stolicima zajedno živimo. Uzajamno pripadamo. Trebalo bi se otvoriti... prvenstveno na nivou ličnih kontakata. Odgovorni smo za zajedničku sudbu. Trebalo bi srozavanje zaustaviti.

Zaustavimo srozavanje! Zajedno. Tako je lakše. Pomozi-
mo jedan drugom živeti!

**МАКЕДОНСКИОТ РАСКАЗ
MAKEDONSKA PRIČA**

Prevod: Žarko Milenić

СЛАВЧО КОВИЛОСКИ / SLAVČO KOVILOSKI
РАНКО МЛАДЕНОСКИ / RANKO MLADENOSKI
ХРИСТО ПЕТРЕСКИ / HRISTO PETRESKI

Славчо Ковилоски

СЛИКА

Веќе сум заборавил како е да се појде на село, да го почувствувам мирисот на земјата, на гнојот, на брбушките од овците. Додуша, овци во последно време има сѐ помалку; и тие исчезнале како луѓето.

Селово е низинско, само рамно околу тебе, дури онаму во далечините се познаваат ридови и планини. Времето е убаво, воздухот е свеж, нерасипан, а мирисот на тутун од време-навреме ќе ме удри во носот. Тогаш ќе шмркнам, ќе кивнам, ќе се забришам и ќе продложам да го правам она што сум го правел.

Во куќата на дедо ми на уидот стои закачена сликата на Сталин. Знам, уште на времето, дедо ми бил на Срем, а оттогаш иако поминале толку години, иако Другарот умре, иако потоа и поранешната заедничка држава се распадна, иако имаме сопствена држава со сопствени херои, иако косата му побеле, иако рамките на сликата потемнеа, иако никој не обрнуваше внимание, таа си стоеше закачена на уидот во малата кујничка, онде - во кеварчето, како што ја викаа.

Навистина, не ја забележував ни јас, или можеби не е придавав значење, стои таму - стои, никому ништо.

Еден ден, чепкајќи низ кујничката, се закачив со главата по лејките обесени на гредите, вртејќи се ја турнав врећата со брашно и се заплеткав во пајажина. Решив: ќе чистам. И зедев метла, зедев крпи, зедев средство за чистење, зедев долго стапче за да ги собирам пајажините. Зедев сѐ.

Slavčo Koviloski

SLIKA

Već sam zaboravio kako je to biti na selu, da osjetim miris zemlje, đubreta, ovčijih brabonjaka. Doduše, ovaca je u zadnje vrijeme sve manje; i one nestaju kao i ljudi.

To selo je nizinsko, no samo je ravno oko tebe, tamo u daljini, raspoznaju se brda i planine. Vrijeme je lijepo, vazduh je svjež, zdrav, a miris duvana me povremeno udara u nos. Tada šmrknem, kihnem, obrišem se i produžim da radim ono što sam radio.

U kući mog djeda na zidu stoji okačena Staljinova slika. Znam, odavno, djed mi je bio u Sremu, iako su od tada prošle tolike godine, iako je Drug umro, iako se potom bivša zajednička država raspala, iako imamo sopstvenu državu sa sopstvenim herojima, iako mu je kosa posijedila, iako je ram na slici potamnio, iako niko ne obraća pažnju, ona stoji okačena na zidu u maloj kuhinji, kao što rekoh.

Zaista, nisam je zapazio ni ja, ili joj, možda nisam pridavao značaj, stoji tamo - stoji, ni zbog čega.

Jednog dana, čepkajući po kuhinji, zakačio sam glavom po tikvama obješenim na gredama, vrteći se, gurnuo vreću s brašnom i zapetljao se u paučinu. Odlučio sam da čistim. I uzeo sam metlu, uzeo krpe, uzeo sredstvo za čišćenje, uzeo dugi štap da pometem paučinu. Uzeo sam sve.

I počeo sam da preturam: vreće, flaše, pumpe, krompir, tikve, lubenice, paprike, jaja. Premjestio sam naćve, pomjerio sto, izvadio stolice.

И почнав да расфаѓам: вреќи, шишиња, инки, црпки, компири, тикви, лубеници, пиперки, јајца. Ги преместив ноћвите, ја тргнав масата, ги извадив столчињата.

А дедо ми гледаше како работам и ме гледаше. Ништо не зборуваше, само молчеше и ме гледаше. А јас се запотив работејќи. А јас работејќи малку и се пресеков. А јас малку се пресеков работејќи, а дедо ми само ме гледаше како работам и молчеше.

- Ќе честиш пиво - му велам - се изморив.

- Ќе честам - ми вели - навистина се измори.

Ми носи Крали Марко. Во стаклено шише.

Јас пијам. Односно, не пијам, туку само го истурам во грлото.

- Уште малку и скоро сум готов - му велам.

Тој само кимнува со главата. Знам, тешко му е, староста не му дава тој да ја заврши оваа работа. А работа - колку сакаш.

И привршувам. Ми останува само уште сликата на Сталин. Сакам да ја извадам и да за ценемосам некаде. Да ја фрлам во историјата. Тогаш, дедо ми станува полека од столчето и за првпат поведува разговор.

Ми вели:

- Ајде, доста ти е работа, се измори.

Јас го држам Сталин во рацете.

- А што да правам со сликава?

- Остави ја кај што била - ми вели меко - кога ќе умрам јас, тогаш и таа ќе умри со мене.

Јасно ми е. Сликата повторно ја враќам на уидот.

Некои спомени, едноставно, не се бришат. Всушност, кога ќе остариш, само тие ти остануваат.

A djed me je gledao kako radim i gledao. Ništa nije govorio, samo je ćutao i gledao me. A ja sam se preznojio radeći. I ja sam se, radeći, malo i umorio. A ja sam se malo umorio radeći, a djed me je samo gledao kako radim i ćutao.

- Ima da me častiš pivom – rekoh mu. - Umorio sam se.

- Častiću te – reče mi on - zaista si se umorio.

Donio mi je „marka kraljevića“. U staklenoj flaši.

Ja pijem. Odnosno, ne pijem, samo ga ulivam u grlo.

- Još malo i skoro sam gotov – kažem mu.

On samo klima glavom. Znam, teško mu je, starost mu nije dala da završi taj posao. A posla - koliko hoćeš.

Pri kraju sam. Ostaje još samo Staljinova slika. Hoću da je skinem i da je stavim negdje. Da ja bacim u istoriju. Tada je moj djed stao uz stolicu i prvi put poveo razgovor.

Reče mi:

- Hajde, dosta ti je bilo posla, umorio si se.

Ja sam držao Staljina u rukama.

- A šta da radim sa ovom slikom?

- Ostavi je gdje je bila – reče mi meko. - Kada ja umrem tada će i ona da umre sa mnom.

Jasno mi je. Sliku ponovo vraćam na zid.

Neke se uspomene, jednostavno, ne brišu. U stvari, kada ostariš, samo ti one ostaju.

Ранко Младеноски

СОНОТ И МЕСЕЧИНАТА

Тој ден траеше еден век. Се влечеше, бавно се трошеше. Ноќта одеше брзо, трчаше. На полноќ се прекина мојот сон, заврши. Излегов надвор. Влегов во ноќта. Во ноќта ја прескокнав оградата. Нејзината ограда. И мојата. Моето тело се најде пред нејзиниот прозорец. Мојата душа талкаше по безграничните предели на сонот. Ја видов месечината. Месечината удираше во прозорецот и влегуваше во нејзината соба. Го крадеше нејзиниот сон. Ја крадешена.

Мислев: Месечината се вовлекува во нејзината постела, ја милува, ја гали, и ги открива белините, ги гмечи нејзините бесрамно набрекнати гради. Мислев: Месечината ја краде нејзината убавина. Мислев: И во оваа проклета ноќ месечината ќе ја носи по тајните патеки на сонот. Мислев: Зошто воопшто мислам во оваа проклета ноќ?

Го скршив прозорецот. Стаклен свон се разлеа по глумата ноќ. Месечината веќе не сиркаше во нејзината соба. Избегав. Бегав низ дворот и излегов низ главниот влез. Трчав по камената калдрма, а камењата се дробеа под моите нозе. Нозете не ги чувствував. Клокотеше само вриежот во мене и шумот на селската река која со брзи чекори одеше таму некаде, во полето¹.

Навлегов во вакоското. Ова беше вакоско, велеше баба, сега не е, сега нема ништо, велеше. А овде беа и гробиштата, овде беа нашите гробишта, нашите мртви, умрените,

---

¹ Во полето танец водеа сите митолошки суштества и сите богови и светци од сите религии на светот.

Ranko Mladenoski

SAN I MJESEČINA

Taj je dan trajao jedno stoljeće. Vukao se sporo, sporo se trošio. Noć išla brzo, trčala. U ponoć prekine se moj san, završi. Izašao sam. Ušao u noć. U noći preskakao ograde. Njezine ograde. I moje. Moje tijelo nađe se pred njezinim prozorom. Moja duša lutala je po beskrajnim predjelima sna. Vidio sam mjesečinu. Mjesečina je udarala u prozor i ušla u njezinu sobu. Krala njezin san. Krala nju. Mislio sam: Mjesečina se uvlači u njezinu postelju, miluje je i otkriva lijepe bjeline, gnječi njezine besramno nabrekle grudi. Mislio sam: Mjesečina krade njezinu ljepotu. Mislio sam: I ove proklete noći nju će mjesečina nositi po tajnim putevima sna. Mislio sam: Zašto uopće mislim na ovu prokletu noć. Razbio sam prozor. Stakleno zvono razlijeva se po gluhoj noći. Mjesečina više nije zrcalo u njezinoj sobi. Pobjegao sam. Bježao sam niz dvorište i izašao iz glavnog ulaza. Trčao sam po kamenoj kaldrmi, a kamenje se drobilo pod mojim nogama. Nisam osjetio noge. Osjećao sam vrenje u meni i šum seoske rijeke koja je brzim koracima išla nekamo, u polje¹.

Dospio sam na groblje. To je bilo groblje, pričala je baka, sad nije, sad nema ništa, govorila je. A ovdje su bili grobovi naših mrtvih, pričala je. I poslije su ih prebacili gore, na visočije, da s visokog gledaju vrijeme i svijet, rekla je. Da se zna, kaže, tko je umro, tko je živ, da se ne miješaju mrtvi i živi,

---

¹ U polju su kolo vodila sva mitološka bića i bogovi i sveci svih religija na svijetu.

велеше. И потоа ги префрлија горе, на повисоко, од повисоко да го гледаат веков и светов, велеше. Да се знае, велеше, кој е умрен, кој е жив, да не се мешаат умрени и живи, велеше баба. Навлегов во вакоското и ми се пресекоа нозете, олово ми станаа, ме најавна некое тежиниште, како што велеше баба. А баба понекогаш на полноќ, во глуво време, по црни темници, ќе станеше и шеташе низ куќата. Тежиниште некое ноќва, велеше, укма, нечиста работа, гаволска, скраја да е од нас, велеше и се крстеше. И потоа ќе земеше вода крстена и ја прскаше целата куќа. И баеше. Никогаш не дознав што кажуваше.

Мислев: Никакво баење, никаква вода не може да ми ја тргне тежината од нозеве. Мислев: Ќе останам овде и никогаш веќе нема да ја видам нејзината убавина. Мислев: Водата тече. А убаво го слушав шумот на реката која одеше во полето, а доагаше од високата планина².

Излегов од вакоското и излегов на патот кој влегуваше во црквата, во селските гробишта. На лош пат си тргнал синко, во лошо време на лош пат си тргнал, ми рече баба која седеше на патот со скрстени раце вртејќи ги своите ковчести палци во круг. Излегов од патот и се втурнав во дабовата шума која растеше и се движеше по една голема угорница. На врвот го допираше небото.

Мислев: На денот кога ја погребуваа баба врнеше силен дожд, се дупна небото.

Ја газев угорницата. Зад себе ја оставив црквата, селските гробишта, реката која со брзи чекори одеше во полето и патот на кој седеше баба и упорно ги вртеше своите ковчести палци во круг. И ова место е вакоско, велеше баба, овде не смееш ништо да пресечеш, овде не смееш ништо да украдеш и ако овде те стегне за понадвор, ако ти се сомоча, со проштение, велеше баба, овде таква пакост

---

² На високата планина танец водеа сите гаволи од целиот свет.

govorila je baka. Dospio sam na groblje. Presjekle su mi se noge, postale mi olovo, najednom neka težina, kao što je pričala baka. A baka ponekad u ponoć, u gluho doba, po mrkloj noći, ustane i šeće po sobi. Teška neka noć, rekla je, nečista posla, đavolska, bože sakloni, rekla je i prekrížila se. Zatim je uzela svetu vodu i prskala njome cijelu sobu. I bajaše. Nikad nisam saznao što je pričala. Mislio sam: Nikakvo bakanje, ni kakva vode ne može mi ukloniti težinu u nogama, mislio sam: ostat ću ovdje, nikad više neću vidjeti njezinu ljepotu. Mislio sam: Voda teče. A lijepo sam slušao šum rijeke koja ide u polje, a dolazila je iz visoke planine².

Izlazio sam iz groblja i izašao na put koji je vodio do crkve u seoskom groblju. Na loš put pošao si, sinko, u loše vrijeme si i na loš put pošao, reče mi baka koja je sjedila na putu skrštenih ruku vrteći svoje palce u krug. Skrenuo sam s puta i jurnuo u šumu koja raste i diže se uvis. Na vrhu je dopirala do neba. Mislio sam: Na dan kad su pokopali baku, padala je jaka kiša, rušilo se nebo. Gazio sam uzbrdicom. Iza sebe sam ostavio crkvu, seosko groblje, rijeku koja je brzim koracima išla u polje i put na kojem je sjedila baka i uporno vrtjela palcima u krug. Ovo je mjesto groblje, pričala je baka, ovdje ne smiješ ništa presjeći, ovdje ne smiješ ništa ukrasti, i ako te potjera nužda, ako ti se piša, ispričavam se, pričala je baka, ovdje takvu nedoličnost ne smiješ učiniti. Ja sam gazio uzbrdicom, a noge su mi postale sve teže i teže. Iz sela je dolazio šum rijeke, i staklena zvonjava iz izlomljene mjesečine.

Tad sam vidio nju. Među borovim stablima. Lebdjela je, nije dodirivala zemlju. Na sebi je imala tanku, svilenu prozirnu košulju koja joj je prekrivala koljena. Crna raspuštena kosa joj je padala na vlažne kukove, dojke su joj bile nabrekli, a bradavice probile tanku svilenu prozirnu košulju, težile

---

² Na visokoj planini vodili su kolo svi đavli cijelog svijeta.

не смееш да направиш. Јас ја газев мојата угорница, а нозете ми стануваа се потешки и потешки. Од селото доагаше шумот на реката и стаклениот увон од испокрш ената месечина.

Тогаш ја видов неа. Меѓу боровите дрвја. Лебдеше, земјата не ја допираше. На себе имаше тенка свилена проуирна кошула која и ги покриваше колената. Црната распуштена коса и пагаше на сочните колкови, дојките и беа набрекнати, набабрени, а брадавиците ја пробиваа тенката свилена проуирна кошула барајќи да излезат надвор, да влезат во ноќта. Да вдишат свеж воздух. Таинствена Рембрантова светлина бликаше од нејзиното тело и се растураше на четирите страни на светот.

Мислев: Светлината и мракот се сестра и брат кои се мразат, кои не се поднесуваат. Мислев: Таа може да ги измеша времињата, денот го прави ноќ, ноќта - ден, минатото - сегашност, сегашноста - минато. Мислев: Зошто воопшто...

Нејзе Месечината ја крева, велеа лугето, Месечината е виновна. Ќе се крене на полноќ и ќе шета по селските сокаци по месечина. Од Месечината е тоа, велеа. Ама каква Месечина, налутено велеше баба. Неа друго ја крева, знам јас што ја крева, велеше. И мене таква месечина ме кревала. Неа ја крева месечината што и е меѓу нозете, велеше, огнот ја крева, водата, потта и плотта. И тој збор го рече баба, и тој збор го изусти. Поган уста имаше баба. А ја видов неа во дабовата шума носена од месечината во својот сон кон невидливите предели кои се рагаа во нејзината глава. Тие предели беа некаде над нас, на небото³.

Во дабовата шума се разлеваше стаклениот увон, а мене нозете ми станаа олово. Нозеве ми се олово, и реков на баба, кажи лек, чаре, и реков. Местово е такво, рече,

---

³ На небото оро играа сите самовили од целиот свет.

da izađu van, da uđu u noć, da udahnu svjež zrak. Tajnovita Rembrandtova svjetlost titrala je iz njezinog tijela i rasipala na četiri strane svijeta. Mislio sam: Svjetlo i mrak su sestre i brat koji se mrže, koji se ne podnose. Mislio sam: Ona može izmiješati vremena, od dana načiniti noć, od noći dan, od prošlosti sadašnjost, od sadašnjosti – prošlost. Mislio sam: Zašto uopće... Nju mjesečina diže, rekli su mi ljudi, mjesečina je kriva. Krenut će u ponoć i šetat će se po seoskim sokacima po mjesečini. Iz mjesečine je to, rekli su. Ali kakva mjesečina, ljutito je govorila baka. Nju drugo nešto diže, ja znam što je to, pričala je. I mene je takva mjesečina dizala. Njoj diže mjesečina ono što joj je među nogama, govorila je, oganj je diže, voda, znoj. Njoj diže mjesečina kračun, ide ona po kurac. I tu riječ izgovori baka. Pogana usta imala baka. Vidio sam je u šumi, nošena iz mjesečine u svoj san prema nevidljivim predjelima koji se rađaju u njezinoj glavi. Ti su predjeli nekad bili iznad nas, na nebu³.

U šumi se razlijeva stakleno zvono, u nogama mi olovo, rekoh baki, daj mi neki lijek, čaraj, rekao sam joj. Mjesto je takvo, kaže, groblje, nema čaranja za te stvari. Trpi, trči, vuci, reče mi. Nisam čekao više. Stadoh se uspinjati svojim olovnim nogama. A ona je bila još tamo, u šumi. Čekala me u svom snu.

- Dođi za mnom, rekao sam joj, odvest ću te do mjesta tvog sna. Ono postoji gore, rekoh, tamo gdje se spajaju nebo i šuma.

Slušala me pažljivo, a možda me i uopće nije slušala, ne znam. Znam samo da su joj zadrhtali kukovi čim korača prema mjestu kojeg je tražila u svom snu. Produžio sam trčati po mojoj uzbrdici, a možda i puzio, ne sjećam se više. Prošlo je možda tisuću godina dok nisam stigao gore, na vrh šume. A ona je bila tamo. Sa svojim zanosom i sa svojom boli koja se kao izvor pomaljala na njezinom licu i u njezinim očima.

---

³ Na nebu kolo igraju sve vile iz cijelog svijeta.

вакоско, нема чаре за таа работа. Трпи, трчај, влечи, ми рече. Не чекав повеќе. И се владов на угорницата со моите оловни нозе. А таа беше се уште тука, во дабовата шума. Ме чекаше во својот сон.

- Дојди со мене, и реков, ќе те одведам до местото на твојот сон. Тоа постои горе, реков, таму каде што се допираат небото и дабовата шума.

Ме слушаше внимателно, а можеби и воопшто не ме слушаше, не знам. Знаам само дека и растреперија колковите кога зачекори кон местото што го бараше во својот сон. Јас продолжив да трчам по мојата угорница, а можеби и лазев, не се сеќавам веќе. Поминаа можеби илјада години додека стигнав горе, на врвот од дабовата шума. А таа беше таму. Со својот занес и со својата болка која како извор бликаше од нејзиното лице и од нејзините очи.

- Крв, рече, јас крвавам, ми рече со тивок глас, со шепот.

- Не, не крвавиш, реков, ти си чиста и бела, и реков.

- Душата, рече, душата ми крвави, душата ми се испогани, повтори.

Не реков ништо. Молчев. Долго молчев. Можеби илјада години поминаа во тој страшен молк.

Мислев: На погребот од баба пијаниот поп пееше староградски песни.

А нејзината душа ја урнаа тогаш кога ја урнаа црквата. Црквата ја урна времето кое носеше голема лажна надеж. Оттогаш таа не знаеше ни кога е ноќ ни кога е ден. Не знаеше дали по небото шета Месечината или пак Сонцето ја грее земјата. А знаеше таа да излезе по месечина во својата проуирна кошула и да шета по селските синори. Да го чува селото од лоши самовили, од змејови, од ламји, од аждери, од таласами, од јуди. Од разни поганиии таа го чуваше селото⁴.

---

⁴ Над селото оро кршеа сите умрени предци од сегашните селски потомци.

- Krv, reče, ja krvarim, rekla mi je tihim glasom, šapatom.
- Ne, ne krvariš, rekoh, ti si čista i bijela, rekao sam joj.
- Duša, reče, duša mi krvari, duša mi se ispogani, ponavljala je.

Nisam rekao ništa. Šutio sam. Dugo šutio. Možda je tisuću godina prošlo u tom strašnom muku. Mislio sam: Na bakinom pokopu pijani pop je pjevao starogradske pjesme.

A njezinu su dušu uništili tad kad su uništili i crkvu. Crkvu je uništilo vrijeme koje je nosilo veliku lažnu nadu među ljudima. Od tad nije znala ni kad je noć ni kad je dan. Nije znala šeće li po nebu mjesečina ili pak sunce grije zemlju. A znala je izaći po mjesečini u svojoj prozirnoj košulji i šetati po seoskim livadama. Čuvati selo od zlih vila, zmajeva, zloduha. Od raznih zala je čuvala selo⁴.

Rušenjem crkve srušili su i njezinu dušu. Rušenjem crkve srušili su sve u njoj: Ljubav i mržnju, radost i tugu i sebičnost i nesebičnost i sreću i bol, i nadu i beznadnost, i život i smrt. Ostavili je da živi bez nade i bez beznadnosti. Pročitao sam: svijet je golem zahod, a svi mi u njemu smo govna. Mislio sam: možda su na pokopima naših predaka pijani popovi igrali teškoto⁵ da se otkinu od teže naše crnice.

U noći je ona lutala u borovoj šumi i tražila izgubljeni san. Krvave duše. I plakala. Jecala. A ja sam stao pred nju, zakopan u mjestu i nisam je mogao više gledati. Pokrio sam lice rukama i zaplakao. Plakao sam. Dugo plakao. Možda su tisuće godina prošle u tom strašnom plaču. Kad sam otvorio oči nje više nije bilo. Više je nisam vidio. A baka kružeći svojim palcima u krug, reče mi: to je bilo davno, crkvu su odavno srušili, ona je odavno otišla iz ovog sela, ti ne možeš to pamtiti. Mislio sam: Baka ne zna da može izmiješati vremena.

---

⁴ Kolo svih umrlih predaka sadašnjih seoskih potomaka.

⁵ Specifično makedonsko kolo (prev.).

Со уривањето на црквата ја урнаа и нејзината душа. Со рушењето на црквата срушија се во неа: и љубовта и омразата, и радоста и тагата, и себичноста и несебичноста, и среќата и болката, и надежта и безнадежноста, и животот и смртта. Ја оставија да живее без надеж и без безнадежност. Прочитав: «Светот е еден голем нужник, а сите ние во него сме гомна». Мислев: Можеби на погребувањата од нашите предци пијаните попови го играле тешкото за да откинат дел од тежината на нашиот црносон.

Во ноќта таа талкаше во боровата шума и го бараше изгубениот сон. Со искрвавена душа. И плачеше, липаше. А јас стоев пред неа закопан во место и не можев повеќе да ја гледам. Го покрив лицето со своите раце и заплакав. Плачев. Долго плачев.

Можеби илјада години поминаа во тој страшен плач. Кога ги отворив очите, неа веќе ја немаше. Веќе не ја видов.

А баба, вртејќи ги своите ковчести палци во круг, ми рече: Тоа беше одамна, црквата одамна ја урнаа, таа одамна замина од селово, не може ти тоа да го помниш. Мал беше. А можеби и не беше ни роден. Мислев: Баба не знае дека таа може да ги измеш а времињата.

Неа никој повеќе не ја виде. Можеби заминала да ги бара изгубените илузии од нејзиниот забеган сон. А јас се вхашив кога ги видов моите раскрвавени раце. Во моите раце остана нејзината надеж дека ќе ја најде месечината од својот сон. Својата месечина.

Nju nitko više nije vidio. Možda je otišla tražiti izgubljene iluzije iz njezinog zbrkanog sna. A ja sam se zaprepastio kad sam ugledao svoje krvave ruke. U mojim rukama ostala je njezina okrvavljena duša i njezina nada da će naći mjesečinu iz svog sna.

Христо Петрески

ДАРВИНОВА НАГРАДА

Сите локални весници објавија: “Вчера, доцна попладне, на песочната плажата од О. езеро се случи тешка несреќа. Имено, едно младо момче од само 18 години почина откако беше затрупано од лавина од песок висока повеќе од три метри. Несреќата се случила кога песокта од дупката која момчето ја ископало самото претпладнето се урнала и го затрупала, а сите обиди за негово спасување биле безуспешни. Туристите се обиделе да го спасат црпејќи ја песокта со раце и со лопати, но веќе било предоцна. По еден час пристигнал багер и телото на момчето било извадено. Додека траело ‘спасувањето’ околу дупката имало повеќе од илјада капачи“.

- Пу, да му ебам мајката, што ти е судбина.

- Ама имало среќа момчето...

- Глупак, да загинеш од сопствените раце и од сопствената наивност.

- Па, така е тоа секогаш: лугето гинат најмногу поради самите себеси, а многу помалку поради други и од други!

- Ма, ајде, не филозофирај и премногу, тој ден, едноставно, момчето немало среќа.

- А, кој го терал да копа толку длабоко, за самиот да пропадне во сопствената дупка.

- Би рекол: Гаволот!

- Тој, гаволот е во сите нас самите, но ние ретко кога за тоа сме свесни...

- Но, зошто сето тоа го направил, дали бил најпааметниот на пла`ата од сите други?!

Hristo Petreski

DARWINOVA NAGRADA

Svi lokalni listovi su objavili: “Jučer, kasno popodne, na pješčanoj plaži O. jezera se dogodila teška nesreća. Jedan mladić od samo 18 godina je preminuo tako što je bio zatrpan lavinom pijeska visokog više od tri metra. Nesreća se dogodila kada se pijesak, iz rupe koju je mladić iskopao, tog samog prijepodneva, survao i zatrpao ga, a svi pokušaji njegovog spašavanja bili su bezuspješni. Turisti su ga pokušali spasiti vadeći pijesak rukama i lopatom, no već je bilo prekasno. Poslije jednog sata je stigao bager i tijelo mladića je bilo izvađeno. Dok je trajalo ‘spašavanje’ oko rupe je bilo više od tisuću kupača.“

- Kvragu što ti je sudbina.

- Ama imao je sreće mladić...

- Glupak, da umre od vlastite ruke i naivnosti.

- Pa, tako je to uvijek: ljudi ginu najviše svojom krivnjom, a mnogo manje zbog drugih i od drugih!

- Ma, hajde, ne filozofiraj previše, ovog dana, jednostavno, mladić nije imao sreće.

- A, tko ga je tjerao da kopa toliko duboko i da propadne u vlastitoj rupi.

- Rekao bih: Vrag!

- Vrag u nama samima, no rijetko kada smo toga svjesni...

- No, zašto je to napravio, da bi bio najpametniji na plaži?!

- Možda je i bio jer je našao vrlo originalan način da se rashladi.

- Па, мо`еби и бил, зашто нашол многу оригинален начин да се разлади.

- Да, сакал да се направи важен пред сите други.

- Да, на одреден начин и се истакнал.

- Сакал да сврти внимание и...

- Се испекол!

- Мислиш на тоа дека цел ден попусто копал дупка од хели три метри длабочина и тоа со голи раце и една малку поголема и поцврста обична пластична лопатка.

- Тоа воопшто не е ништо чудно: копачите на канали копаат многу повеќе во еден ден и тоа тврда земја.

- Да, ама имаат алат. Песокта е помека и полесна за копање, но брзо па|а, се лизга...

- Е, тука те чекав, момчето, очигледно, не било свесно за опасноста што можела да го снајде.

- Конечно, да се согласиме во нешто: песокта е жива, полека се рони, па брзо се спушта...

- А, зошто момчето ископало толку длабока дупка?

- Туристите рекле дека тоа најверојатно го направило за да се освежи.

- Како да се освежи, со што?

- Па, веднаш штом ја ископало дупката влегло во неа и легнало на влажната песок на самото дно. Поради замор, но и поради пеколната жештина надвор.

- Со дупката, според изјавите на очевидците, момчето привлечно особено внимание, зашто ретко кој поминал покрај дупката, а да не сирнал внатре.

- Младите велеле дека е тоа “кул“, а старите му се чуде на умот, кога ќе го виделе како лежи гол во дупката. Дури некои од постарите жени згрозени од глетката му советува- ле да излезе веднаш надвор, зашто “сигурно ќе настине“.

- Но, момчето сигурно одмавнувало со раката, сакајќи да им докаже дека нема да му биде ништо.

- Da, htio se napraviti važan pred drugima.
- Da, na određen način se istaknuo.
- Htio je skrenuti pažnju pa...
- ... se ispekao!
- Misliš na to da je cijeli dan uzalud kopao rupu tri metra dubine i to golim rukama i jednom malom i običnom plastičnom lopatom.
- To nije ništa čudno: kupači na kanalima kopaju mnogu veće za jedan dan i to u tvrdoj zemlji.
- Da, ali imaju alat. Pijesak je mekši i lakši za kopanje, no brzo pada, se spušta...
- E, tu sam te čekao, mladić, očigledno, nije bio svjestan opasnosti što ga je mogla snaći.
- Konačno da se suglasimo u nečemu: pijesak je živa, polako se roni, brzo se spušta...
- A, zašto je mladić iskopao tako duboku rupu?
- Turisti su rekli da je to najvjerojatnije učinio da se osvježi.
- Kako da se osvježi, čime?
- Pa, samo što je iskopao rupu legao u nju na vlažan pijesak na samo dno. Zbog umora, no i zbog paklene žege vani.
- Tom rupom je, po izjavama očevidaca, mladić privukao osobitu pažnju i rijetko je tko prošao pokraj rupe, a da nije zavirio unutra.
- Mladi su rekli da je to "cool", a stari su se čudili kada su ga vidjeli kako leži gol u rupi. Čak su mu neke od starijih žena, zgrožene od pogleda, savjetovale da izađe odmah van, jer će "sigurno da se prehladi".
- No, mladić je odmahnuo rukom, želeći im reći da mu neće biti ništa.
- A zašto ga nitko nije spriječio dok je kopao toliku rupu?
- A tko nekog uopće sprječava kada pravi takvo nešto na ničijoj gradskoj plaži?

- А, зошто никој не го спречил додека копал толкава дупка?

- Па, кој некого воопшто спречува кога прави такво нешто на ничија градска плажа?

- Најверојатно, сите мислеле дека *играта* ќе заврши исто како и што започнала.

- Да, но момчето продолжило со *играта*, па дури од пријателите побарало тука да му донесат сендвич и кока кола. Дури поканил и некој друг од нив да влезе внатре.

- Но, другите момчиња и девојки не биле толку храбри!

- Тие само се прашувале: како ли ќе излезе надвор; ќе успее ли самиот да се искачи горе, или ќе треба да побараат кај поблиските ресторани и хотели скала?!

- Не се грижете вие ништо, самиот ќе се снајдам - ги утешувало момчето, верувајќи и премногу во сопствените мускули.

- Неговите пријатели изјавуваат дека тоа не му било прв пат на момчето да прави нешто што никој друг не прави.

- Храбрите ги следи среќата, но овојпат...

- Несреќата доаѓа за миг. Одеднаш песокта почнала да се урива и момчето така рече го фатила на спиење.

- Се обидело ли барем да се спаси?

- Тоа никој точно не знае, зашто уривањето траело само неколку секунди. Песокта се струполопила како лавина. Се откорнал голем пласт од горната страна и направил цел кратер.

- Момчето не успеало ни да викне, а и да испуштело глас, кој ли ќе го чуел под толкав песочен нанос.

- Сепак, туристите кои биле веднаш до дупката забележале дека нешто чудно се случило. Пагањето на песокта предизвикало мал тресок и се слушнал звук како кога нешто тешко паѓа на земјата.

- Некои дури тврдат дека почувствувале мал потрес под нозете, а највозбудените почнале веднаш да врискаат и да бараат помош.

- Najvjerojatnije su svi mislili da će ta *igra* završiti isto kako je i počela.

- Da, no mladić je produžio s *igrom*, pa je čak od prijatelja zatražio da mu donesu sendvič i „coca colu“. Čak je pozvao i nekog od njih da uđe unutra.

- No, drugi mladići i djevojke nisu bili toliko hrabri!

- Oni su se samo pitali: kako li će izaći van; hoće li uspjeti sam iskočiti ili će trebati potražiti ljestve u obližnjem restoranu i hotelu?!

- Ne brinite vi ništa, sam ću se snaći - tješio ih je mladić, vjerujući i previše u vlastite mišiće.

- Njegovi prijatelji su izjavili da nije bilo prvi put da mladić čini nešto što nitko drugi ne čini.

- Hrabre sreća prati, no ovaj put...

- Nesreća dođe za čas. Najednom se pijesak počeo odronjavati i mladića je, takoreći, uhvatio na spavanju.

- Je li barem pokušao da se spasi?

- To nitko točno ne zna, jer je survavanje trajalo samo nekoliko sekundi. Pijesak se strovalio kao lavina. Bio je iskopao veliki sloj s gornje strana i načinio cijeli krater.

- Mladiću nije uspjelo ni viknuti, a i da je ispustio glas, tko bi ga čuo pod tolikim pješčanim nanosom.

- Ipak, turisti koji su bili blizu rupe zapazili su da se nešto čudno dogodilo. Pad pijeska je načinio mali tresak i čuo se zvuk kako kada nešto teško pada na zemlju.

- Neki čak tvrde da su oćutili mali potres pod nogama, a najuzbuđeniji su počeli odmah vrištati i tražiti pomoć.

- Jao, koja glupa smrt da kažem.

- E, to smo već rekli...

- Леле, ама глупа смрт, пак ќе речам.
- Е, тоа веќе го рековме...

П. С.

Доделувањето на Дарвиновата награда беше само чиста формалност и никому не му значеше ништо!

(Овојпат, за доделувањето на наградата известија не само локалните, туку и речиси сите “светски“ весници!!!)

P. S.

Dodjela Darwinove nagrade bila je samo čista formalnost i nikomu nije značila ništa!

(Ovaj put su o dodjeli nagrade izvijestile ne samo lokalne, nego i gotovo sve “svjetske“ novine!!!)

**DEUTSCHE GESCHICHTE
NJEMAČKA PRIČA**

RAINER KUNZE / RAJNER KUNCE

Pravod: Zlatko Krasni

ZSUZSANNA GAHSE / SUZANA GAZE

JÜRGEN JANKOFSKY / JIRGEN JANKOFSKI

Prevod: Stevan Tontić

Rainer Kunze

DAS MÄRCHEN VOM DIS

Eine Großmutter sang ihrer kleinen Enkelin das Abendlied. Der Ton Dis aber stahl sich davon. Auf einen Ton mehr oder weniger kommt's nicht an, dachte er und ging bummeln. Halb Seelenhauch, halb Kehlenhauch schwebte er durch die Luft, über sich die Sterne, unter sich die Lieder der Grillen, Katzen und Frösche. Er suchte sich das Lied einer Grille aus und ließ sich in ihm nieder. Doch die Grille verwechselte ihre Beine, als sie den Menschenton hörte in ihrem Gesang, und schwieg. Da suchte er sich das Lied einer Katze aus und ließ sich in ihm nieder. Doch der Katze schlang sich ein Knoten in den Schwanz, als sie den Menschenton hörte in ihrem Gesang, und sie schwieg. Da suchte er sich das Lied eines Frosches aus und ließ sich in ihm nieder. Doch der Frosch tauchte weg, als er den Menschenton hörte in seinem Gesang, und beinahe wäre der Ton Dis ertrunken. Er wunderte sich über die Grille, die Katze und den Frosch.

Halb Seelenhauch, halb Kehlenhauch schwebte er in einen Saal, in dem ein Kapellmeister mit seinen Musikern probte, und gesellte sich zu einer lieblichen Flötenmelodie. Doch der Kapellmeister klopfte mit dem Taktstock aufs Pult und sagte: »Was ist das für ein Dis, es kommt von den Flöten und klingt nicht wie ein Flötenton!« Der Ton Dis hörte den Tadel und gesellte sich zu einer zärtlichen Oboenmelodie. Doch der Kapellmeister klopfte mit dem Taktstock aufs Pult und sagte: »Was ist das für ein Dis, es kommt von den Oboen und klingt nicht wie ein Oboenton!« Der Ton Dis hör-

Rajner Kunce

BAJKA O DIS-u

Jedna baka je svojoj unučici pevala dečju pesmicu. Ali iz nje se tad iskrađe ton Dis. Ton manje ili više, što je to važno, pomisli on i ode u svet. Polu dah iz duše, polu dah iz grla, lebdeo je u vazduhu, iznad zvezda, među pesmama zrikavaca, mačaka i žaba. Odabra pesmu jednog zrikavca i spusti se u nju. Ali kad zrikavac u svojoj pesmi začu ljudski ton, on pobrka noge i začuta. Tada on potraži pesmu jedne mačke i spusti se u nju. Ali kad mačka u svojoj pesmi začu ljudski ton ona uvi svoj rep u čvor i začuta. Tada on potraži pesmu jedne žabe i spusti se u nju. Ali kad žaba u svojoj pesmi začu ljudski ton, ona zaroni u vodu i ton Dis se zamalo udavi. I čudio se zrikavcu, mački i žabi.

Polu dah iz duše, polu dah iz grla; on lebdeći stiže u salu u kojoj je dirigent imao probu sa svojim muzičarima i pridruži se jednoj umiljatoj melodiji flaute. Ali dirigent kucnu palicom o pult i reče: „Kakav je ovo Dis, dolazi iz flaute, a ne zvuči kao flauta!” Ton Dis ču prekor i pridruži se jednoj nežnoj melodiji oboe. Ali dirigent kucnu palicom o pult i reče: „Kakav je ovo Dis, dolazi iz oboe, a ne zvuči kao oboa!” Ton Dis ču prekor i pridruži se jednoj veseloj melodiji iz klarineta. “Grom i pakao”, povika dirigent, „kakav je ovo Dis, sada dolazi od klarineta, a ne zvuči kao klarinet!” Pritom udari tako silovito o pult da ovaj poče da plače i reče: „Drago Dis, idi odavde, jer ja zbog tebe dobijam batine.”

Ton Dis se začudi da pult zbog njega dobija batine i rastuži se.

te den Tadel und gesellte sich zu einer lustigen Klarinettenmelodie. »Himmeldonnerwetter« ,rief der Kapellmeister, »was ist das für ein Dis, jetzt kommt es von den Klarinetten und klingt nicht wie ein Klarinetton! « Dabei schlug er so sehr aufs Pult, daß es zu weinen begann und sagte: »Liebe Dis, geh fort, denn ich bekomme deinetwegen Schläge. «

Der Ton Dis wunderte sich, daß das Pult seinetwegen Schläge bekam, und war traurig.

Halb Seelenhauch, halb Kehlenhauch schwebte er in die Oper. Auf der Bühne sang eine Sängerin ein Lied, das so traurig war wie er, und ihn ergriff eine große Sehnsucht, in diesem Lied zu sein. Kaum aber war er in ihm erklungen, begann das Publikum zu lachen, die Sängerin fiel in Ohnmacht, der Vorhang ging nieder, und der Operndirektor kam auf die Bühne gelaufen und raufte sich die Haare. »Ein Dis, das überhaupt nicht hineingehört! Und wie von einer Großmutter gesungen! Alles ist verdorben! « Der Ton Dis war verzweifelt.

Halb Seelenhauch, halb Kehlenhauch schwebte er durch die Nacht und wußte nicht, wohin. Am Morgen hörte er ein kleines Mädchen ein Lied summen. Auf einmal hielt es inne, horchte in sich hinein und begann von vorn. Doch schien ihm in der Erinnerung ein Ton zu fehlen, denn es unterbrach sich von neuem. Da erkannte der Ton Dis das Abendlied, aus dem er sich davongestohlen hatte, und schwebte in die Erinnerung des Mädchens. Nun konnte es in sich das Abendlied hören, wie die Großmutter es gesungen hatte, und freute sich sehr darüber. Der Ton Dis aber war glücklich, denn er hatte den Platz wiedergefunden, an dem er gebraucht wurde und Freude bereitete.

Er begriff: Auf jeden Ton kommt es an... Und besonders in der Erinnerung eines Kindes.

Polu dah iz duše, polu dah iz grla, on lebdeći stiže u operu. Na pozornici je pevačica pevala pesmu koja je bila tužna koliko i on i njega spopade silna čežnja da bude u toj pesmi. Ali tek što se u njoj začuo, publika poče da se smeje, pevačica pade u nesvest, zavesa se spusti, a direktor opere istrča na pozornicu i poče da čupa kose. „Neki Dis kome ovde uopšte nije mesto! I kao da ga peva neka baka! Sve je upropastio!” Ton Dis beše očajan.

Polu dah iz duše, polu dah iz grla, lebdeo je kroz noć i nije znao kuda će. Ujutru ču jednu devojčicu kako tiho pevuši neku pesmu. Odjednom ona zastade oslušnu u sebi i poče ispočetka. Izgledalo je kao da joj u sećanju nedostaje neki ton, jer opet zastade. Tada ton Dis prepozna dečju pesmicu iz koje se iskrao i ulete u pamćenje devojčice. Sada je mogla da onu pesmu čuje u sebi, onako kako je pevala njena baka i tome se veoma radovala. A ton Dis beše srećan, jer je našao mesto gde je bio potreban i gde se neko radovao.

Shvatio je: Važan je svaki ton... i to naročito u pamćenju jednog deteta.

Zsuzsanna Gahse

WECHSEL

Wenn jemand von Gertrude Stein spricht, spricht er heute noch von der Gegenwart.

Aber mit meiner Kindheit ist die Vergangenheit gemeint. Manches ist vergangen und noch vorhanden, andre Dinge sind, kaum dass sie vorbei sind, wirklich vorbei. Was meine Kindheit betrifft: Sie ist vor einiger Zeit in die Vergangenheit gefallen, und nun liegt sie dort, entfernt, wenn auch seit einigen Jahren gleich weit entfernt, und so staune ich, wie viele verschiedene Dinge und wie viele verschiedene Zeiten es gibt.

Zu dem, was die Zeit und die Zeiten angeht, gehört auch, dass damals, als Gertrude Stein starb, ich auf die Welt kam, es geschah im selben Jahr, ohne dass ich in diese Verbindung etwas Bestimmtes legen wollte; nur die Verbindung selbst ist bestimmt und was sich daraus ergibt.

Zum Beispiel hatte Gertrude Stein, solange sie lebte, über Amerika und Europa gerne gesprochen und hatte dann, als sie nicht mehr lebte, die Veränderungen nicht verfolgen können, und gerade da wurde aus Amerika etwas anderes und aus Europa etwas anderes, und die Wörter Westen und Osten haben neue Bedeutungen bekommen, womit dann ich zu tun habe, die Bedeutungen wollen zu mir gehören, und da denke ich zu meiner Beruhigung an sie, an die Stein, das ist so eine Art Staffeln, bei der sie angefangen hat zu denken und bei der ich versuche, ihr zu sagen, was sich verändert hat und wie sich vom Osten aus Amerika jetzt ausnimmt oder vom Westen.

Anfangs konnte ich nicht wissen, dass diese Dinge mich betreffen würden, aber ich bin von Anfang an in die Bedeu-

Suzana Gaze

PROMJENA

Kad neko govori o Gertrudi Stajn, govori još i danas o sadašnjosti.

Ali s mojim djetinjstvom mislilo se na prošlost. Ponešto je prošlo a još postoji, druge stvari koje jedva da su prošle, stvarno su prošle. Što se mog djetinjstva tiče: ono je prije nekog vremena palo u prošlost, pa sad leži tamo, udaljeno, iako već nekoliko godina jednako udaljeno, te se čudim koliko različitih stvari i koliko različitih vremena ima.

Što se tog vremena i vremenâ tiče, tu spada i to da sam ja tada, kada je Gertruda Stajn umrla, došla na svijet, desilo se to – a da toj vezi ne bih željela pripisati nešto određeno – iste godine; određena je samo veza i ono što iz toga slijedi.

Gertruda Stajn je, na primjer, dok je živjela, rado govorila o Americi i Evropi, a potom, kad nije više živjela, nije mogla pratiti promjene, i upravo je tada iz Amerike nastalo nešto drugo i iz Evrope nešto drugo, i riječi Zapad i Istok zadobile nova značenja, sa čime ja onda imam veze, mene značenja hoće, pa tu, da se smirim, pomislim na nju, tu Stajn, to je neka vrsta stepenika na kom je počela da misli i na kom pokušavam da joj kažem šta se promijenilo i kako se sad Amerika izdvaja u odnosu na Istok ili na Zapad.

Isprva nisam mogla znati da bi me ove stvari zadesile, ali sam otpočetka urasla u značenje promjene. Moje odrastanje trajalo je godinama i tada sam bila na Istoku. U ono doba mogla sam to da primjetim samo zato jer se često, i u našoj kući, govorilo o Zapadu. Samo, postojala je neka svakodnevnica,

tung der Veränderung hineingewachsen. Es hat Jahre gedauert, dass ich aufwuchs, und damals war ich im Osten. Zu jener Zeit hätte ich das nur merken können, weil oft vom Westen geredet wurde, auch bei uns zu Hause. Nur gab es einen Alltag, mittags aßen wir Kartoffelgerichte, die Eier waren bedrückend teuer, im Sommer gab es Melonen, von Milchspeisen oder weil ich unruhig war, bekam ich einen Ausschlag, abends aßen wir geröstetes Brot, später am Abend kamen Gäste zu meinen Eltern heraufgesprungen, zu einer Tasse Kaffee. Daraus konnte ich nicht schließen, dass ich im Osten lebte. Allerdings wusste ich bald, weil es mir viele sagten, dass der Westen süß sei, und da bin ich nun, und woran ich auch zurückdenke, entscheidend ist, dass ich nicht mehr dort bin, nicht mehr im Osten.

In einem der Sommer, damals, dort, traf ich auf einen großgewachsenen, braunhaarigen, nicht sehr beredten, sehr beweglichen etwa achtzehnjährigen Schiffsjungen, der an heißen Tagen nur seine Uniformhose trug und Schuhe, der also ohne Hemd an der Reling stand, die dicken Taue im richtigen Augenblick, wenn das Schiff anlegte, gezielt zu werfen hatte und die eisernen Poller jedesmal traf, wobei ich die Bewegung seiner Schultern beobachtete und beide Schulterblätter sah. Von der Wohnung aus schaute ich täglich zur Donau. Von der Eingangstür des Hauses aus brauchte ich etwa eine Minute zum Fluss, drei Minuten bis zur Schiffsstation, das Schiff brauchte ungefähr fünf Minuten vom Ufer bis zur gegenüberliegenden Insel, fünf Minuten Anlegezeit, dann fuhr es wieder zurück, und nichts lag mir näher als das Wasser und dann der Schiffsjunge.

Einmal hatte er mir Rosen geschenkt, die er dem Mädchen, dem er sie wohl geben wollte, wahrscheinlich nicht geben konnte. Damals war ich erst neun, und mit neun Jahren habe ich erfahren, dass es möglich ist, viele Rosen von dem Schiffsjungen zu bekommen, der einem gefällt, ohne mit den Rosen gemeint zu sein.

Ein kalifornischer Seemann, ein Eisverkäufer in New York, irgendein Garçon aus Paris oder ein Matrose vom Kaspischen

u podne smo jeli jela od krompira, skupoća jaja izazivala je potištenost, ljeti je bilo lubenica, od mliječnih proizvoda ili što sam bila nemirna dobila sam ospice, uveče smo jeli prženice, kasnije tokom večeri roditeljima su dolazili gosti, skoknuvši na šolju kafe. Iz toga nisam mogla zaključiti da sam živjela na Istoku. Razumije se, uskoro sam znala, jer su mi mnogi rekli, da je Zapad sladak, i evo sam tu, i čega god se prisjetim najvažnije je da nisam više tamo, nisam više na Istoku.

Jednoga od ljetâ, tada, tamo, srela sam odraslog, smeđokosog, ne mnogo govorljivog, vrlo pokretljivog, otprilike osamnaestogodišnjeg mornarskog pripravnika, koji je za vrelih dana od uniforme nosio samo hlače i cipele, koji je dakle stajao bez košulje na paljubi, imao da, kad brod pristane, u pravi čas ciljano baci debele konopce i svaki put pogađao gvozdenu bitvu, pri čemu sam posmatrala kretnje njegovih ramena i viđala obje lopatice. Iz stana sam svakodnevno gledala na Dunav. Od ulaznih vrata kuće do obale bio mi je potreban oko jedan minut, tri minuta do pristaništa, brodu je trebalo približno pet minuta od obale do ostrva koje je ležalo na drugoj strani, pet minuta stajanja u luci, onda je opet plovio nazad. Ništa mi nije bilo bliže od vode i toga mladog mornara.

Jedanput mi je poklonio ruže koje vjerovatno nije mogao dati djevojci kojoj ih je svakako želio dati. Tada mi je bilo tek devet godina i s devet sam saznala da se može dobiti mnogo ruža od mladog mornara, koji se nekom svidi i ne misleći na ruže.

Jedan kalifornijski mornar, jedan sladoledžija u Njujorku, nekakav garson iz Pariza ili mornar sa Kaspijskog mora, imaju li spočetka svi ista ramena i slične oči, vremenom će – zavisno od toga gdje duže vrijeme stanuju i gdje odrastu – pokretati leđa različito i na različite načine gledati. Presudno je takođe u kom su godišnjem dobu u određenom mjestu rođeni. Ljudi u Njujorku imaju sada jedan drugi pogled nego prije dvadeset ili

Meer, sollten sie anfangs alle die gleichen Schultern haben und ähnliche Augen, werden im Laufe der Zeit, je nachdem, wo sie längere Zeit wohnen und wo sie aufwachsen, den Rücken unterschiedlich bewegen und auf verschiedene Art schauen. Entscheidend ist auch, in welchem Jahrzehnt sie an einem bestimmten Ort geboren wurden. Die Leute in New York haben jetzt einen anderen Blick als vor zwanzig oder fünfzig Jahren. In Budapest auch. Und das macht die Sache mit den ursprünglich ähnlichen Schultern sowohl verwirrend als auch interessant, und alle werden dadurch mehr und mehr einmalig.

Offensichtlich also hatte ich etwas Einmaliges erlebt. Im Winter, als die Donau zugefroren war, blieb einer der Fußgänger auf der Margaretenbrücke stehen, legte seinen abgetragenen, dicken Pelzmantel auf die Brüstung, sprang hinunter, fiel in der Tiefe auf eine der Eisschollen, hielt sich fest, besann sich und wollte gerettet werden, aber wegen des eisigen Wassers war das rechtzeitig nicht möglich. Und die anderen schauten von der Brücke aus zu, mit ihren damaligen Augen und den passenden Gedanken.

Die Donau ist ein europäischer Fluss, in seinem oberen Verlauf süß, weil er durch den Westen fließt, und so kam etwas Süß bis zu mir herunter, floss weiter durch die Stadt, aus der Stadt hinaus, immer mehr verdünnt, während aber der Strom üppiger wurde und einen eigenen üppigen, warmen Geschmack annahm, und als die Eisschollen geschmolzen waren und auch das Hochwasser abgeflossen war, erfuhr ich, dass der Schiffsjunge zwar noch an der Donau, aber weit weg seine Taue warf. Das bedeutete für mich die erste Erweiterung und Verlängerung des Flusses, da ich über Jugoslawien hinweg bis zum Schwarzen Meer hinab und über Österreich hinweg zum Schwarzwald hinauf denken musste, aber ich will nicht vorgeben, dass ich unentwegt an den Schiffslungen gedacht hätte und dass ich darum von ihm rede. Ich rede wegen der

pedeset godina. U Budimpešti takođe. A to stvar sa prvobitno sličnim ramenima čini isto tako zbunjujućom kao i interesantnom te na taj način svi postaju sve više neponovljivi.

Očito sam, dakle, doživjela nešto neponovljivo. Zimi, kad je Dunav bio zaleđen, neki od pješaka je ostao na Margaretinom mostu, stavio svoj iznošeni, debeli kaput s krznom na ogradu, skočio dole, pao u dubini na jednu od ledenih santi, čvrsto se pridržao, osvijestio i želio biti spasen, ali to, zbog zaleđene vode, nije bilo blagovremeno moguće. A drugi su gledali s mosta svojim tadašnjim očima i primjerenim mislima.

Dunav je evropska rijeka, u svom gornjem toku slatka jer protiče kroz Zapad, pa se tako nešto od slatka spuštalo k meni, teklo dalje kroz grad, van grada, sve tanje, dok je pak rijeka bila sve bujnijom i poprimala sopstveni raskošan, topao ukus, te sam, kad su se sante leda otopile a i nadošla voda otekla, saznala da je mladi mornar, doduše, još na Dunavu, ali je svoje konopce bacio daleko odavde. To je za mene značilo prvo proširenje i promjenu na rijeci, pošto sam morala misliti preko Jugoslavije dole do Crnoga mora i preko Austrije gore do Crne šume [Schwarzwald], ali se neću izgovarati što sam nepokolebljivo mislila na mladog mornara i da zato o njemu govorim. Govorim radi pojednostavljenja o njemu, a znala sam i onda, da bi se u mojoj okolini pojednostavilo sve što se vidjelo dok bih mislila na njega.

Dunav je evropska rijeka, to mogu reći, tako se to kaže, ali u stvarnosti bih morala biti opširnija (Rajna je naprotiv još zlato). On u svom dugačkom koritu dobija šest različitih imena, svako ga naziva kako hoće, njegova boja je neodredljiva, sa svakim imenom poprima različite, nove tonove boja, crne, plave, zemljanomrke, mrkozelene, kroz svaku zemlju teče s drugim izrazom lica, svakodnevno mijenja svoje lice, dubinu, mijenja svoje obale, odveć je lako reći da se prvobitno zvao Danuvius (i trebalo da bude klasično-rimski) i bio time od po-

Vereinfachung von ihm, und auch damals wusste ich, dass in meiner Umgebung alles, was zu sehen war, vereinfacht würde, solange ich an ihn dachte.

Die Donau ist ein europäischer Fluss, das kann ich sagen, das heißt so, aber in Wirklichkeit müsste ich umständlicher werden (der Rhein ist dagegen noch Gold). In ihrem langen Flussbett bekommt sie sechs verschiedene Namen, jeder nennt sie, wie er will, ihre Farbe ist unbestimmbar, mit jedem Namen nimmt sie unterschiedliche, neue Färbungen an, schwarz, blau, erdbraun, grünbraun, in jedem Land fließt sie mit einem anderen Gesichtsausdruck, ändert täglich ihr Gesicht, die Tiefe, ändert ihre Ufer es ist zu leicht zu sagen, dass sie ursprünglich Danuvius hieß (und klassisch-römisch gewesen sein sollte) und damit von Anfang bis zum Ende männlich war oder jetzt, die Donau genannt, vom Anfang bis zur Mündung einheitlich weiblich sei; sie hat kein Geschlecht und ist nicht einheitlich, es gibt viele Donau, und mir gehören so viele Teile, wie ich kenne, oder nichts davon, daher liegt die Zeit, in der ich zu einem bestimmten Teil zu ihr gehörte, entfernt, auch wenn damals nicht nur die Schultern des Schiffsjungen, sondern auch die meinen einmalig zu werden begannen; und jetzt merke ich, dass man im Osten mit großer Aufmerksamkeit betrachtet, wie ein Stück Geschichte abgeschlossen wird, achtet auf einen klaren, runden Abschluss und glaubt daran, etwas abschließen zu können. Hier hingegen schaue ich hinüber, ich wüsste nicht, was wir abzuschließen hätten, und auch Gertrude Stein hatte Schwierigkeit und Zweifel am eindeutigen Punkt.

*Erschienen in der Anthologie „Das Kind in dem ich stak“, C 1991,
Fischer Taschenbuch Verlag, Ffm., geschrieben 1990.*

četka do kraja muški ili da je sada, nazvan Dunav, od početka do ušća jedinstveno ženski [die Donau]; on nema pola i nije jedinstven, ima više Dunava, i meni pripada onoliko dijelova koliko ih poznajem, ili ništa od toga, stoga je daleko vrijeme u kom sam pripadala jednom određenom dijelu, iako su tada počela da bivaju neponovljiva ne samo ramena mladog mornara, već i moja; a sada primjećujem da se na Istoku s velikom pažnjom posmatra kako se zaključuje jedan dio istorije, pazi na jasan, zaokružen zaključak i vjeruje u to da nešto može da se zaključi. Ja ovdje, naprotiv, gledam na drugu stranu, ne znam šta bismo imali da zaključimo, a i Gertruda Stajn imala je teškoću i sumnju u jednoznačnu tačku.

*(Objavljeno u antologiji Das Kind in dem ich stak, C 1991,
Fischer Taschenbuch Verlag, napisano 1990)*

Jürgen Jankofsky

DAS GAVRILO-PRINZIP

Gestern erreichte mich eine Anfrage aus Sarajevo. Ob ich einen Vortrag halten könne über: Perspektiven der Menschheit im Spiegel jüngerer abendländischer Literatur? In Sarajevo! Natürlich vermutete ich einen Scherz, einen reichlich üblen. Ein Rückruf bestätigte mir jedoch rasch die Richtigkeit und Seriosität der Einladung. Alles höchst offiziell, alles höchst professoral. Danach schlief ich schlecht, grottenschlecht.

Normalerweise entwickle ich zu Aufträgen, die ich erwäge anzunehmen, alsbald eine Affinität, verspüre zumindest vage, wie man das Ganze angehen und abhandeln könne. Nun aber rumorte ein unverdaulicher Symbolsalat in mir, durchspukten mich Attentats- und Kriegsszenen.

Und dass ich seit einiger Zeit mit dem Gedanken spielte, zwei meiner Kindheitserinnerungen alsbald zusammen zu schreiben, nämlich, dass ich Losbuden hasste, hier jedoch oft anderen Glück brachte, indem ich mit schlafwandlerischer Sicherheit stets nur Nieten aus dem Lostopf zog, sowie, dass ich einmal fast alle Etappensieger einer Friedensfahrt präzise, doch zum ungläubigen Spott meiner Mitschüler, vorausgesagt hatte, war wohl alles andere als ein konstruktiver, ein seriöser Einstieg ins Thema. Oder?

Eigentlich beherzige ich längst, besser von Angeboten zu lassen, bei denen es von Anfang an hakt, klemmt, sperrt. Sarajevo aber reizte mich über alle Maßen.

So kam ich auf ein Buch von Absalom Mathendele Mbane: „Der Sonnenstaat“: Keine Gefahr mehr, dass sein Volk

Jirgen Jankofski

GAVRILO-PRINCIP

Juče mi stiže jedno pitanje iz Sarajeva. Da li bih mogao održati predavanje o perspektivama čovječanstva u ogledalu novije zapadne literature? U Sarajevu! Pretpostavljao sam, naravno, da se radi o jednoj vrlo opakoj šali. Zvao sam nazad i ipak se uvjerio u ispravnost i ozbiljnost poziva da održim predavanje. Sve krajnje oficijelno, sve krajnje profesorski. Potom sam loše spavao, ama baš loše.

Prema nalogima koje, pošto o njima razmislim, prihvatim, ja normalno odmah razvijam afinitet, u najmanju ruku neodređeno osjećam kako bi se moglo prići cjelini i razraditi je. No sad je u meni bučala neka neprobavljiva salata od simbola, prožimala me sablasne scene atentata i ratova. A budući da sam se već neko vrijeme nosio mišlju da odmah zapišem dva od svojih sjećanja na djetinjstvo, da sam, naime, mrzio dućane sa srečkama, donosio ipak drugima sreću time što sam s mje-sečarskom sigurnošću stalno izvlačio srečke koje gube, kao i da sam jednom gotovo sve etapne pobjednike jedne mirovne vožnje precizno predskazao drugim učenicima koji su to pak primili s podsmjehom nevjerice, bilo je to svakako sve drugo nego konstruktivan, seriozan pristup temi. Ili?

U stvari, odavno sam uzimao u obzir da je bolje okaniti se ponuda kod kojih se od početka zapijalo, zaglavljivalo, zatvaralo. No Sarajevo me je dražilo preko svake mjere.

Tako sam naišao na knjigu “Država sunca” Absaloma Mathendele Mbane. Nema više opasnosti da bi njegov narod mogao izumrijeti, apsolutno ne. AIDS je ukroćen, pošto su sve

aussterben könne, absolut nicht. AIDS wurde gebannt, da alle HIV-positiven Frauen dank der Ratschläge und Fürsorge von Monarchen und Medizinern emsig Rote Beete kauten und all die infizierten Männer brav mit Jungfrauen schliefen.

Jamila Marsa-i-Sharif hingegen schildert in „Utopia“ aus der Sicht einer Burkaträgerin eindrucksvoll die Segnungen grenzenloser Gleichberechtigung und Toleranz nachdem rund um den Globus endlich und endgültig eine Religion obsiegt.

Und Apisai Funafuti klärt in „Robinson“ auf, wie die Reichen und Reichsten der Welt selbst in vollklimatisierten Palästen plötzlich vom drohenden Klimawandel geschockt werden, all ihre Möglichkeiten und ihre Macht einsichtig umgehend zur Abwehr möglicher Klimakatastrophen einsetzen und er auf seiner schon halb überfluteten Insel zu guter Letzt überleben kann.

So plastisch mir diese drei Literaturbeispiele vor Augen standen, war mir aber zugleich klar, dass ich sie auch nicht verwenden konnte. Es sei denn, das Thema meines Vortrages würde modifiziert, abendländisch epigonal oder so...

Da hatte ich auf einmal, wie eingeflüstert, wie eingehaucht, ohrwurmgleich meine Überschrift: Das Gavrilo-Prinzip. Deutlich, überdeutlich: Das Gavrilo-Prinzip! Unverrückbar stand dieser Titel über dem, was ich in Sarajevo sagen wollte, nein, sagen musste, denn es konnte doch kein Zufall sein, dass gerade mein Name aus dem Topf möglicher Anwärter gezogen worden war. Mitnichten!

Was aber war das Gavrilo-Prinzip?

Klar, Gavrilo Princip war derjenige, welcher den Erzherzog... und damit den ganzen Schlamassel auslöste. 28. Juni 1914. Doch dieser Name, allein dieser Name...?

Selbstredend gab's da nichts zu ergoogeln, nichts nachzuschlagen, nichts zu recherchieren, nichts zu finden. Natürlich nicht. Ich würde diesen Begriff prägen, ich würde der Erste sein, der dazu spricht.

HIV-pozitivne žene, zahvaljujući savjetima i brizi monarhá i medicinara, marljivo žvakale crvenu cveklu i svi zaraženi muškarci spavali kako valja sa čednim djevojkama.

Jamila Marsa-i-Sharif, naprotiv, opisuje upečatljivo u “Utopiji”, sa gledišta žene koja nosi burku, blagoslove bezgranične ravnopravnosti i tolerancije nakon što je, najzad i konačno, na cijeloj planeti nadvladala jedna religija.

A Apisai Funafuti objašnjava u “Robinsonu” kako se bogati i najbogatiji na svijetu, čak i u svojim potpuno klimatizovanim palatama, iznenada šokiraju prijetećim klimatskim promjenama, ulažu razložno i neodložno sve svoje mogućnosti i moć u odbranu od mogućih katastrofa, te on na kraju može da preživi na svom već napola poplavljenom ostrvu.

Ma koliko mi plastično stajala ova tri književna primjera pred očima, istovremeno mi je ipak bilo jasno da ih nisam mogao primijeniti. Osim ako se tema mog predavanja ne bi modifikovala, zapadnjački epigonalno ili tako ...

Tu mi se odjednom javio, poput crva, kao došapnut, kao udahnut, moj naslov: Gavrilo-princip. Jasno, prejasno: Gavrilo-princip! Taj naslov je stajao nepomjerljivo iznad toga što sam u Sarajevu želio, ne, morao da kažem, jer ipak nije moglo biti slučajno to da je baš moje ime bilo izvučeno iz šešira mogućih nasljednika u službi. Nipošto!

Ali šta je bio Gavrilo-princip?

Jasno, Gavrilo Princip bješe onaj što je... nadvojvodu, i time izazvao cijelu nesreću. 28. juni 1914. Ipak to ime, samo to ime...?

Razumije se po sebi, ništa se tu nije imalo izguglati, ništa knjige listati, ništa istraživati, ništa naći. Naravno, ne. Ja bih skovao taj pojam, bio prvi koji o tome govori.

No šta bi trebalo da kažem?

Da bezizlaz, lišen svake vizije, provocira bezglavost? Da atentati mogu učiniti daleko više od onog što su atentatori

Doch was sollte ich sagen?

Dass Ausweglosigkeit, bar jeder Vision, Kopfflosigkeit provoziert? Dass Attentate weitaus mehr bewirken können als das, was Attentäter planten? Dass längst nicht mehr die Ohnmächtigen, sondern die Mächtigen, dieser apokalyptische Klüngel, die wirklichen Attentäter sind? Dass keine Zeit mehr ist für erfolgsorientiertes, egozentristisches Gesülze? Dies sogar letztlich für das Schweigen jüngerer, ernst zu nehmender Literaten spricht? Dass da, wo ein Anfang vom Ende lokalisiert werden könnte, schlichtweg keine Perspektiven aufzuzeigen sind? Dass Ausweglosigkeit, bar jeder Vision...

Umso mehr ich über all das nachdachte, kam mir das Ganze mehr und mehr unglaublich vor. Gavriilo-Prinzip! War ich wirklich eingeladen wurden? Hatte ich wirklich zurückgerufen und Bestätigung erfahren? Oder war alles, einfach alles nur ein Hirngespinnst?

Keine Ahnung. Tatsächlich wusste ich schließlich aber vorauszusagen, präzise vorauszusagen, selbst wenn meine Auftraggeber, oder wer auch immer, schadenfroh kichern sollten, wusste ich: Ich würde nach Sarajevo fahren, ja, alsbald, auf eigene Kasse, als Tourist. Weil es mich anzog, seit langem nicht mehr aus dem Kopfe ging, unerklärlich anzog. Doch ich würde ums Verrecken nichts sagen. Nein, ich hatte nichts zu sagen, prinzipiell zum Vortragsthema nichts. Nichts! Ich würde handeln.

planirali? Da odavno nisu više nemoćni, nego su moćnici, ta apokaliptična klika, stvarni atentatori? Da nije više vrijeme za egocentrične, na uspjeh orijentisane verbalne pihitije? To čak ovih dana govori za šutnju mlađih, ozbiljnih literata? Da se tu, gdje bi se mogao lokalizovati početak kraja, ne pokazuju nikakve perspektive? Bezizlaz, lišen svake vizije...

Što sam više o svemu tome razmišljao, cjelina mi se činila sve više i više nevjerodostojnom. Gavriilo-princip! Da li sam stvarno bio pozvan? Da li sam stvarno zvao nazad i dobio potvrđan odgovor? Ili je sve bilo, naprosto sve, samo jedna tlapnja?

Nemam pojma. Ali sam napokon zaista znao predskazati, precizno predskazati, čak i ako bi se moji nalogodavci, ili bilo ko, pakosno kikotali, znao: oputovaću za Sarajevo, da, odmah, o svom trošku, kao turist. Jer me privuklo, odavno mi ne izlazeći iz glave, neobjašnjivo privuklo. Ipak, ne bih ni za živu glavu ništa rekao. Ne, ja nemam ništa da kažem, principijelno ništa o temi predavanja. Ništa! Ja bih djelovao.

**OPOWIADANIE POLSKIE
POLJSKA PRIČA**

Prevod: Biserka Rajčić

WITOLD GOMBROWICZ / VITOLD GOMBROVIČ
BRUNO SCHULZ / BRUNO ŠULC
KORNEL FILIPOWICZ / KORNEL FILIPOVIČ
SŁAWOMIR MROŻEK / SLAVOMIR MROŽEK
ANNA POTOCZEK / ANA POTOČEK

Witold Gombrowicz

TANCERZ MECENASA KRAYKOWSKIEGO

Trzydziesty już i czwarty raz wybrałem się na przedstawienie operetki „Księżna Czardaszka” - a ponieważ było późno, pominąłem ogonek i wprost zwróciłem się do kasjerki: - Kochana pani, przedziutko dla mnie, jak zwykle, na galerię – wtem ktoś wziął mnie z tyłu za kołnierz i zimno – tak, zimno – odciągnął tj. Tam gdzie kończył się ogonek. Serce zabiło mi mocno, zabrakło tchu - czyż to nie jest mordercze, gdy ktoś zostanie naraz wzięty za kołnierz w publicznym lokalu? - lecz obejrzałem się: był to wysoki, wyświeżony, pachnący jegomość z przyszczyżonym wąsikiem. Rozmawiając z dwiema eleganckimi damami i jednym panem, oglądał świeżo kupione bilety.

Wszyscy spojrzeli na mnie - i musiałem coś powiedzieć.

- Czy to pan był łaskaw? - spytałem tonem może ironicznym, może nawet złowróbnym, lecz ponieważ nagle osłabłem, spytałem za cicho.

- He? - spytał, nachylając się ku mnie.

- Czy to pan był łaskaw? - powtórzyłem, lecz znowu - za cicho.

- Tak, ja byłem łaskaw. Tam - na koniec.

Porządek! Europa! - a zwracając się do pań, zauważył:

-Trzeba uczyć, inaczej nie przestaniemy być narodem Zulusów.

Ze czterdzieści par oczu twarzy – serce biło mi, głos zamarł, skierowałem się do wyjścia – w ostatnie chwili (błogosławie ją tę chwilę) – coś przesunęło się we mnie i wróciłem. Stałem w ogonku, kupiłem bilet i zdążyłem akurat na

Vitold Gombrovič

IGRAČ ODVETNIKA KRAJKOVSKOG

Krenuh već trideset četvrti put na predstavu operete “Kne-
ginja čardaša”, i kako bejaše kasno, ne stadoh u red već se di-
rektno obratih prodavačici karata: - Gospođo draga, brzo, kao i
obično, jedno mesto na galeriji – utom me neko ščepa otpozadi
za okovratnik i ledeno – da, ledeno me povuče od kase i gurnu
na pravo mesto, tj. tamo gde se red završavao. Srce mi snažno
zakuca, izgubih dah. Nije li zločin da te neko u javnom lokalu
zgrabi za okovratnik? – osvrnuh se i videh: bejaše to visok,
svež, namirisani gospodin, potšišanih brčića. Razgovarajući s
dvema damama i jednim gospodinom, razgledao je sveže ku-
pljene karte.

Svi me pogledaše – te nešto moradoh reći.

- Da li ste vi to bili ljubazni? – upitah ga malčice ironič-
nim, a možda i mračnim tonom, ali kako iznenada osetih sla-
bost, upitah ga to tiho.

- Thee? – upita on, naginjući se prema meni.

- Da li ste vi to bili ljubazni? – ponovih, ali opet tiho.

Da, ja sam bio ljubazan.- Tamo – na kraj! Red! Evropa! – i
obraćajući se gospođama primeti: - Treba podučavati, neumor-
no podučavati, inače nećemo prestati da budemo Zulu narod.

Od četrdesetak pari očiju i lica – srce mi je jako zalupa,
glas zamre, te se uputih ka izlazu – u poslednjem času (neka je
blagosloven taj trenutak) – nešto se u meni preokrenu i vratih
se. Stadoh u red, kupih kartu, čak stigoh na prve taktove pre-
ludijuma, mada ovoga puta, kao i obično, dušom ne utonuh u

pierwsze takty przygrywki, ale tym razem nie utonąłem, jak zwykle, duszą w przedstawieniu. Podczas gdy księżna Czar-daszka śpiewała, uderzając w kastaniety, przeginając tułów i dysząc, a wykwintni młodzieńcy z podniesionymi kołnier-zami i w cylindrach defilowali sznurem pod jej wzniesionym ramieniem - ja, patrząc na majaczącą w pierwszych rzędach parteru głowę o wypomadowanych blond włosach, powtarza-łem – ach, to tak!

Po pierwszym akcie zeszedłem na dół, oparłem się lekko o parapet orkiestry i – poczekałem trochę. Wtem - ukloniłem się. Nie odpowiedział. A więc jeszcze jeden ukłon – potem zacząłem rozglądać się po łóżach i znów - ukloniłem się, gdy nadszedł odpowiedni moment. Wrzóciłem na górę, drżałem, byłem wyczerpany.

Wyszedłszy z teatru, przystanąłem na chodniku. Wkrótce się ukazał – żegnał się z jedną z pań i z jej mężem: do widzenia się z kochanym państwem, a więc koniecznie – ja proszę! - jutro o dziesiątej w Polonii, moje uszanowanie. Po czym umieścił drugą damę w taksówce i sam miał wsiadać, gdy ja podszedłem. – Przepraszam, że się narzucam, ale może byłby pan łaskaw podwieźć mnie kawałek, ja tak lubię dobrą jazdę.

- Proszę się odczepić ode mnie! - krzyknął.

- Może pan by mnie poparł – zwróciłem się spokojnie do szofera. Niezły spokój czułem w sobie. – Ja lubię... – ale samochód już ruszał. Choć mam niewiele pieniędzy, zaledwie na konieczne potrzeby, wskoczyłem w następną taksówkę i kazałem jechać za nimi. – Przepraszam – rzekłem do stróża brązowej, czteropiętrowej kamienicy – wszak to inżynier Dziubiński wszedł przed chwilą.

- Skąd, panie – odparł – to mecenas Kraykowski z żoną.

fragment

predstavu. Dok je Kneginja Čardaša pevala, udarajući u kasta-
njete, povijajući telo i dahćući, a elegantni mladići podignu-
tih okovratnika i u cilindrima, u nizu su defilovali kraj njenog
podignutog ramena – ja sam, posmatrajući glavu sa napoma-
đenom plavom kosom u prvim redovima partera, ponavljao:
- Ah, to je to!

Posle prvog čina siđoh dole, lako se oslonih o parapet or-
kestra – malčice pričekah. Zatim – poklonih se. On mi ne od-
govori. Još jedan naklon – posle osmotrih lože i opet se – u
odgovarajućem momentu – naklonih. Vratih se gore, počeh da
drhtim, osećajući iscrpljenost.

Izašavši iz pozorišta, zastadoh na trotoaru. Ubrzo se pojavi
i on – opraštao se s jednom gospođom i njenim mužem: - Do-
viđenja, draga gospodo, i naravno, obavezno – moliću lepo!
– sutra u deset u Poloniji, i moje poštovanje. Posle toga smesti
drugu damu u taksi i pre nego što sam uđe, ja pridoh.- Izvinite
ako se namećem, ali možda biste bili ljubazni i parče puta me
povezli, veoma volim dobru vožnju.

- Molim vas, ostavite me na miru! – uzviknu on.

- Podržite me, molim vas – obratih se mirno šoferu. U sebi
sam osećao neverovatno spokojstvo. – Veoma volim... – ali
auto već krenu. Iako imam malo novca, samo za najnužnije
potrebe, uskočih u sledeći taksi i naložih mu da krene za nji-
ma.- Oprostite – rekoh domaru četvorospratnice mrke boje –
da li je malopre ušao inžinjer Đubinjski?

Ta otkud, gospodine – odgovori on – to je bio advokat
Krajkovski sa suprugom.

fragment priče

Bruno Schulz

JESIEN

Znacie ten czas, gdy lato tak bujne i pełne wigoru jeszcze niedawno, lato uniwersalne, obejmujące w swej rozległej sferze wszystko, co tylko pomyśleć dało – ludzi, wypadki i rzeczy – pewnego dnia dostaje ledwo dostrzegalną skazę. Blask słońca spada jeszcze rześście i obficie, w pejzażu jest jeszcze wielkopański, klasyczny gest, który tej porze roku przekazał w spuściznie geniusz Poussina, ale – rzecz dziwna – wracamy z porannej wycieczki dziwnie znudzeni i jałowi: czyżbiśmy się czegoś wstydzili? Czujemy się trochę nieswojo i unikamy wzajemnie naszych spojrzeń – dlaczego? I wiemy, że o zmierzchu pójdzie ten i ów z zakłopotanym uśmiechem w ustronny kąt lata zapukać, zapukać w ścianę, czy ton jest jeszcze całkiem pełny, rzetelny. Jest w tej próbie przewrotna, rozkosz zdrady, zdemaskowania, lekki dreszczyk skandalu. Ale oficjalnie jesteśmy jeszcze pełni respektu, pełni lojalności: taka solidna firma, tak znakomicie ufundowana firma... I mimo to gdy następnego dnia rozchodzi się wieść o konkursie – jest to już wiadomość przedwczorajsza i nie ma już eksplodującej siły skandalu. I podczas gdy licytacja bierze swój trzeźwy i ożywczy bieg, sprofanowane apartamenty opróżniają się i ogałacają, i stają się pełne jasnego, trzeźwego echa - nie budzi to żadnego żalu czy senymentu: cała ta likwidacja lata ma w sobie jakąś lekkość, opieszalność i błahość spóźnionego karnawału, który się przeciągnął w Popielec.

A jednak pesymizm jest może przedwczesny. Jeszcze toczą się rokowania, jeszcze rezerwy lata są niewyczerpane, może

Bruno Šulc

JESEN

Znate li ono vreme, leto bujno i do nedavno puno živosti, univerzalno leto koje svojom prostranom sferom obuhvata sve što se da zamisliti – ljude, događaje i stvari – kada jednoga dana dobija jedva vidljivu naprslinu. Sjaj sunca opada sve više i više, u pejzažu još uvek je gospodski, klasičan gest, koji je tom godišnjem dobu ostavio u nasledstvo Pusenov genije, ali i – neobična stvar – vraćamo se iz jutarnje šetnje čudno umorni i jalovi: da se nečega ne stidimo? Osećamo se malčice nelagodno i izbegavamo uzajamne poglede – zbog čega? Znamo da će u sumrak neko krenuti sa zabrinutim osmehom u skrovit ćošak leta i zakucati, zakucati u zid, da li je ton još uvek krajnje pun i pošten. U tom pokušaju sadržani su podmukla naslada izdaje, demaskiranja, blaga jeza skandala. Mada, zvanično još uvek smo ispunjeni poštovanjem, lojalnošću: tako solidna firma, tako solidno osnovana firma... I pored toga, kada se sledećeg dana proširuje vest o konkursu – to je već prekjučerašnja vest i više nema eksplodirajuću moć skandala. Ali, dok licitacija dobija svoj trezveni i oživljavajući tok, profanisani apartmani se prazne i puste, ispunjavaju svetlim, trezvenim odjekom – to ne izaziva nikakvu žalost ni bolećivost: celokupna ta likvidacija leta ima u sebi neku lakoću, tromost i ništavnost zakasnelog karnevala koji se otegao do Pepeljave srede.

Pa ipak, za pesimizam je možda prerano. Još traju pregovori, rezerve leta su još uvek neiscrpne, još može doći do potpune restitucije... Jer, razboritost, hladnokrvnost, nisu stvar

przyjść jeszcze do pełnej restytucji... Ale rozważa, zimna krew nie są rzeczą letników. Nawet hotelarze, hotelarze po uszy zaangażowani w akcjach lata – kapitulują. Nie! Tak mało lojalności, pietyzmu wobec wiernego sojusznika nie świadczy o wielkim stylu kupieckim! Są to kramikarze, mali i tchórzliwi ludzie, nie myślący na daleką metę. Każdy z nich przyciska do brzucha uciulaną sakiewkę. Zrzucili cynicznie maskę uprzejmości, odziewają smokingi. Z każdego wyłazi płatniczy...

I my także pakujemy kufery. Mam piętnaście lat i jestem całkiem nieobciążony obowiązkami praktyki życiowej. Ponieważ jest jeszcze godzina do wyjazdu, wybiegam jeszcze raz, pożegnać lotnisko, zrewidować dorobek tego lata, zobaczyć, co można zabrać za sobą, a co już trzeba na zawsze zostawić w tym mieście skazanym na zagładę. Ale w małym rondzie parkowym, pustym teraz i jasnym w słońcu popołudniowym, przy pomniku Mickiewicza rozwidnia mi się w duszy prawda o przesileniu lata. W euforii tego objawienia wstępuję na dwa stopnie pomnika, zataczam wzrokiem i rozpostartymi rękoma łuk pełen rozmachu, jakbym się zwracał do całego lotniska, i mówię: Żegnaj cię. Poro! Byłaś bardzo piękna i bogata. Żadne inne lato nie może się porównać z Tobą. Dziś to uznaję, choć nieraz byłem bardzo nieszczęśliwy i smutny z Twego powodu. Zostawiam Ci na pamiątkę wszystkie moje przygody rozsiane po parku, po ulicach, po ogrodach. Nie mogę ze sobą zabrać moich piętnastu lat, one już tu na zawsze zostaną. Prócz tego na werandzie willi, w której mieszkałem, włożyłem w szpare między dwiema belkami rysunek, który zrobiłem Ci na pamiątkę. Ty teraz schodzisz między cienie. Razem z Tobą zajdzie całe to miasto will i ogrodów do krainy cieniów. Nie macie potomstwa. Ty i to miasto umieracie, ostatnie z rodu.

Ale nie jesteś bez winy, o Poro. Powiem Ci, w czym leżała Twa winna. Nie chciałaś, o Poro, poprzestać na granicach rzeczywistości. Żadna rzeczywistość nie zaspokajała Cię. Wy-

letovališnih gostiju. Čak hotelijeri, hotelijeri preko glave angažovani u akcijama leta – kapituliraju. Ne! Tako malo lojalnosti, pijetizma prema vernom savezniku ne svedoči o velikom trgovačkom stilu! To su kramari, mali i plašljivi ljudi koji ne razmišljaju na duge staze. Svako od njih pritiska na stomak novčanik s ušteđevinom. Cinično su zbacili masku pristojnosti, oblače smokinge. Iz svakog izviruje blagajnik...

A mi pakujemo kofere. Imam petnaest godina i uopšte nisam opterećen obavezama praktičnog života. Kako ima još sat vremena do polaska, istrčavam još jednom, da se oprostim od letovališta, da revidiram celokupnu delatnost tog leta, da vidim šta se može poneti sa sobom, a šta treba zauvek ostaviti u tom gradu osuđenom na propast. Međutim, na malom parkovskom rondu, sada praznom i svetlom na popodnevnom suncu, pokraj spomenika Mickjeviču u duši mi se razjasnila istina o letnjem solsticijumu. U euforiji tog otkrića stupam na dva stepenika spomenika, kružim pogledom i raširenih ruku pravim zamašan luk, kao da se obraćam celom letovalištu, i kažem: - Zbogom Vreme! Bilo si lepo i bogato. Nijedno drugo leto ne može se uporediti s Tobom. Danas to priznajem, premda sam mnogo puta zbog Tebe bio nesrećan i tužan. Ostavljam ti za uspomenu sve svoje dogodovštine rasute po parku, po ulicama, po baštama. Ne mogu da ponesem sa sobom svojih petnaest godina, koje će zauvek ostati tu. Osim toga, na verandi vile u kojoj smo stanovali, ugurao sam u pukotinu između dve grede crtež koji sam Ti nacrtao za uspomenu. Ti sada silaziš među senke. Zajedno s Tobom ceo ovaj grad vila i bašti sići će u zemlju senki. Bez potomstva ste. Ti i taj grad umirete, poslednji iz roda.

O Vreme, ti nisi bez krivice. Reći ću Ti u čemu je Tvoja krivica. Nisi želelo, o Vreme, da ostaneš na granicama stvarnosti. Nijedna stvarnost Te ne zadovoljava. Istrčalo si ispred svake realizacije. Ne nalazeći sitost u stvarnosti, stvaralo si

biegałaś poza każdą realizację. Nie znajdując dosytu w rzeczywistości, tworzyłaś nadbudowy z metafor i figur poetyckich. Poruszałaś się w asocjacjach, w aluzjach, w imponderabiliach między rzeczami. Każda rzecz odsyłała do innej rzeczy, tamta powoływała się na dalszą i tak bez końca. Twoja swada nużyła w końcu. Miało się dość tego bujania na falach nieskończonej frazeologii. Tak jest, frazeologii - wybacz to słowo. Stało się to jasne, kiedy tu i tam, w wielu duszach zaczęła się budzić tęsknota do istotności. Z tą chwilą byłaś już przewyciężona. Ukazały się granice Twojej uniwersalności, Twój wielki styl, Twój piękny barok, który za dobrych Twych czasów był adekwatny rzeczywistości, okazał się teraz manierą. Twoje słodczyce i Twoje zadumania miały na sobie piętno młodszej egzaltacji. Twoje noce były otromne i nieskończone, jak megalomaniacznym natchnieniom zakochanych, albo, były rojowskimi widziadłami jak bredzenia halucynujących. Twoje wonie były przesadne i nie na miarę ludzkiego zachwytu. Pod magią Twego dotknięcia dematerializowała się rzecz wszelka, rosła ku dalszym, coraz wyższym formom. Jadło się Twoje jabłko, marząc o owocach rajskich krajobrazów, a przy Twoich brzoskwiniach myślało się o owocach eterycznych, które by się spożywało samym powonieniem. Miałaś na swojej palecie tylko najwyższe rejestry barw, nie znałaś sytości i jędrności ciemnych, ziemistych, tłustych brązów. Jesień to tęsknota duszy ludzkiej do materialności, do istotności, do granic. Gdy z niezbadanych przyczyn metafory, projekty, marzenia ludzkie zaczynają tęsknić do realizacji, przychodzi czas jesieni. Te fantomy, które dotychczas rozprószone w najdalszych sferach ludzkiego kosmosu zabarwiały jego wysokie sklepienia swymi widmami – ściągają teraz do człowieka, szukają ciepła jego oddechu, ciasnego, przytulnego schronienia jego domu, niszy, w której stoi jego łóżko. Dom człowieka staje się, jak stajenka betlejemska, jądrem, dookoła którego zagęszczają przestwór

nadgradnju od metafora i pesničkih figura. Kretalo si se u asocijacijama, u aluzijama, u sitnicama, između stvari. Svaka stvar upućivala te je na drugu stvar, a ova se pozivala na dalju i tako u beskraj. Na kraju, tvoja rečitost je postala dosadna. Bilo je dosta tog ljuljanja na talasima beskonačne frazeologije. Da, frazeologije – oprosti za tu reč. To je postalo jasno kada se ovde-onde, u mnogim dušama počela buditi čežnja za sušastvenim. U tom trenutku bilo si prevaziđeno. Pojavile su se granice Tvoje univerzalnosti, Tvoj veliki stil, Tvoj lepi barok, koji je u Tvoja dobra vremena bio adekvatan stvarnosti, sada se pokazao manirom. Tvoje slasti i Tvoja zamišljenost nosili su na sebi žig mladalačke egzaltacije. Tvoje noći bile su ogromne i beskonačne, kao megalomanska nadahnuća zaljubljenih ili stecišta vizija nalik na halucinatna buncanja. Tvoji mirisi bili su preterani i ne po meri ljudskih ushićenja. Pod magijom Tvog dodira dematerijalizovala se svaka stvar, rastući prema daljim, sve višim formama. Jela se Tvoja jabuka, sanjalo se rajsko voće pejzaža, a pokraj Tvojih bresaka mislilo se na eterično voće koje bi se jelo samim mirisom. Imalo si na svojoj paleti samo najviše registre boja, nisi znalo za sitost i jedrinu tamnih, zemljanih, masnih mrkih boja. Jesen je čežnja ljudske duše za materijalnošću, za bitnošću, za granicama. Kada iz neispitanih razloga metafore, projekti, ljudski snovi počinju da čeznu za realizacijom, dolazi vreme jeseni. Ti fantomi koji su dosad bili rasuti po najudaljenijim sferama ljudskog kosmosa bojili su njegove visoke svodove svojim utvarama – sada se približuju čoveku, traže toplinu njegovog daha, tesno, udobno skrovište njegovog doma, ložnice, u kojoj je postelja. Čovekov dom postaje vitlajemska štalica, jezgro, svi demoni, svi duhovi gornjih i donjih sfera zgušnjavaju prostor. Završilo se vreme lepih klasičnih gestova, latinske frazeologije, podnevnih teatralnih zaobljavanja. Jesen traži sebi jedrinu, prostačku snagu

wszystkie demony, wszystkie duchy górnych i dolnych sfer. Skończył się czas pięknych klasycznych gestów, łacińskiej frazeologii, południowych teatralnych zaokrągłeń. Jesień szuka sobie jędrności, prostackiej siły Dürerow i Breughelów. Pęka ta forma od nadmiaru mateii, twardnieje w węzły i sęki, chwyta ona materię w swe szczęki i kleszcze, gnębi ją, gwałci, ugniata i wypuszcza z swych rąk z śladami tej walki, kłody na wpół obrobione z piętnem niesamowitego życia w grymasach, które im wycisnęła na drewnianych twarzach.

Takie i jeszcze inne rzeczy mówiłem do pustego półkręgu parku, który się jakby przede mną cofał. Wyrzucałem z siebie tylko niektóre słowa tego monologu, bądź to dlatego, iż nie mogłem znaleźć słów odpowiednich, bądź to dlatego, iż markowałem tylko przemówienie, uzupełniając brakujące owoce jesieni, spokrewnione z meblami pokoju, pożywne, smaczne i trwałe. Przypominałem kasztany, te politurowane modele owoców, bilbolety stworzone do zabawy dla dzieci, jabłka jesienne, czerwieniejące dobrą domową, prozaiczną czerwienią na oknach mieszkań.

Zmierzch już zaczął zacządzac powietrze, gdy wróciłem do pensjonatu. Na podwórzu stały już dwa duże powozy przeznaczone do naszego wyjazdu. Rozkulbaczone konie parskały z głowami pograżonymi w workach obroku. Wszystkie drzwi były na rozcież otwarte, świece płonące na stole naszego pokoju pełgały na przeciągu. Ten szybko zapadający zmrok, ci ludzie, którzy potracili twarze w zmierzchu i wynosili pośpiesznie kufry, nieporządek w otwartym, zgwałconym pokoju, wszystko to robiło wrażenie jakiejś pośpiesznej, smutnej, zapóźnionej paniki, jakiejś tragicznej i spłoszonej katastrofy. Wreszcie zajęliśmy miejsca w głębokich powozach i ruszyliśmy. Powiało na nas cimne, głębokie, tęgie powietrze polne. Woźnice wyławiali z tego upojnego powietrza soczyste trzaski długimi biczami i wyrównywali starannie rytm koni. Potężne, odsa-

Direra i Brojgela. Ta forma puca od prekomernosti materije, stvrdnjava se u čvorove i kvrge, hvata materiju svojim čeljustima i kleštima, kinji je, gazi, mesi i ispušta iz svojih ruku s tragovima te borbe, ta poluobrađena debela sa žigom neobičnog života s grimasama koje su im se utisnule na drvenim licima.

Takve i druge stvari govorio sam praznom polukrugu parka koji kao da se povlačio preda mnom. Izbacivao sam iz sebe samo neke reči tog monologa, zbog toga što nisam mogao da nađem odgovarajuće reči ili zbog toga što sam markirao govor, dopunjujući nedostajeće reči gestovima. Pokazivao sam orahe, klasično voće jeseni, u srodstvu sa sobnim nameštajem, hranljivo, ukusno i trajno. Setio sam se kestenja, tih politiranih modela voća, bilbokea stvorenih za dečiju zabavu, jesenjih jabuka koje se crvene dobrim, kućnim, prozaičnim crvenilom na prozorima stanova.

Kada sam se vratio u pansion, sumrak je već počeo da truje vazduh. U dvorištu su već stajala dvojica velika kola predodređena za naš odlazak. Rasedlani konji frktali su s glavama uvučenim u zobnice s obrokom. Sva vrata su bila širom otvorena, sveće koje su gorele na stolu naše sobe lelucale su se na promaji. Taj sumrak koji brzo pada, ti ljudi koji su u sumrak pogubili lica i brzo iznosili kofere, nered u otvorenoj, silovanoj sobi, sve je ostavljalo utisak nekakve užurbane, tužne, okasnele panike, neke tragične i prestrašene katastrofe. Konačno zauzemosmo mesta u dubokim kočijama i krenusmo. Na nas dunu taman, dubok, težak poljski vazduh. Kočijaši su iz tog opojnog vazduha lovili sočne pucnjeve dugih bičeva i brižno izjednačavali ritam konja. Njihove snažne, sjajne sapi njihale su se u tami među udarcima rastresitih repova. Tako su letela usred usamljenog, noćnog pejzaža bez zvezda i svetiljki, jedan za drugim, ta dva konglomerata od konja, tutnjećih kutija i dahućih kožnih mehova. Na trenutke činilo se da se raspadaju,

dzzone wspaniałe kłęby ich kołysały się w ciemności wśród puszystych uderzeń chwostów. Tak niosły się wśród samotnego, nocnego pejzażu bez gwiazd i świateł, jeden za drugim, te dwa konglomeraty z koni, dudniących pudeł i sapiących miechów skórzanych. Chwilami zdawały się rozpadać, rozlatywać jak kraby dzielące się w biegu na części. Wtedy woźnice ujmowali silniej lejce i zbierali do kupy rozluźnione tętenty, zwierali je w karne, regularne kadry. Od zapalonych latarni padały długie cienie w głąb nocy, wydłużały się, odrywały i wielkimi skokami mknęły w dzikie pustkowia. Umykały chyłkiem na długich nogach, ażeby gdzieś daleko, pod lasem, natrzasać się urągłymi gestami z woźniców. Woźnice trzaskali ku nim szeroko batami i nie dawali się wyprowadzić z równowagi. Miasto już spało, gdy wjechaliśmy między domy. Tu i ówdzie paliły się latarnie w pustych ulicach, jak gdyby w tym celu stworzone, by oświetlić jakiś dom o niskim piętrze, balkon, lub wrazić w pamięć numer nad zamkniętą bramą. Zaskoczone nagle o tej późnej porze, zamknięte ślepo sklepiki, bramy z wyslizganymi progami, targane przez wiatr nocny szyldy ukazywały beznadziejne opuszczenie, głębokie sieroctwo rzeczy pozostawionych samych sobie, rzeczy, zapomnianych przez ludzi. Powóz siostry skręcił w boczną ulicę, podczas gdy my pojechaliśmy na rynek. Konie zmieniły rytm biegu, gdy wjechaliśmy w głęboki cień placu. Bosy piekarz na progu otwartej sieni przeszył nas spojrzeniem ciemnych oczu, okno apteczne, jeszcze czuwające, podało i cofnęło balsam malinowy w wielkiej bani. Bruk zgęstniał pod nogami koni, z gmatwaniny tętentu wydzieliły się pojedyncze i zdwojone szczęki podków, coraz rzadsze i wyraźniejsze, i dom nasz z odrapaną fasadą wysunął się z wolna z ciemności i zatrzymał przed pojazdem. Służącą otworzyła nam bramę, trzymała w ręku naftowa lampę z reflektorem. Na schodach wyrastały ogromne nasze cienie, łamiąc się aż na sklepieniach klatki schodowej. Mieszkanie było

razleću poput kraba koje se u trku razdvajaju na delove. Tada su kočijaši snažnije hvatali dizgine i sakupljali u gomilu oslabljen topot konjskih kopita, zbijali ih u disciplinovane, regularne kadrove. Od upaljenih fenjera u dubinu noći padale su duge senke, izduživale se, odvajale i velikim skokovima jurile u divlju pustoš. Kradom su izmicale na dugim nogama, da bi se negde daleko, ispod šume, podrugljivim gestovima narugale kočijašima. Kočijaši su pucali prema njima bičevima i nisu im dopuštali da izgube ravnotežu. Grad je već spavao dok smo prolazili između kuća. Tu i tamo u praznim ulicama palile su se svetiljke, kao da su stvorene za tu svrhu, da osvetle neku kuću s niskim spratom, balkon ili da u sećanje urežu broj iznad zatvorene kapije. Naglo iznenađeni u to pozno doba, zamađaljeni dućančići, kapije s izlizanim pragovima, šildovi koje trza noćni vetar pokazivali su beznadnu napuštenost, duboko siromaštvo stvari prepuštenih samima sebi, stvari koje su ljudi zaboravili. Sestrina kočija je skrenula u bočnu ulicu, dok smo mi krenuli prema trgu. Konji promeniše ritam kasa, kada udosmo u duboku senku trga. Bosi pekar na pragu otvorenog trema prostreli nas pogledom tamnih očiju, prozor apoteke koji je još uvek dežurao, pruži i povuče balzam od maline u velikoj kubastoj posudi. Kaldrma se zgusnu ispod konjskih nogu, iz zbrke topota izdvojiše se pojedinačno i udvostručeno čeljusti potkovića, bivajući sve ređe i izrazitije, a naša kuća s izgrenom fasadom pomoli se lagano iz pomrčine i zaustavi ispred vozila. Služavka nam otvori kapiju, držeći u ruci gasni fenjer s reflektorom. Na stepeništu izrastaše naše ogromne senke, prelamajući se na svodovima. Stan je sada bio osvetljen samo svećom, čiji plamen se leluja od promaje otvorenog prozora. Tamne tapete zahvatala je plesan tuge i gorčine mnogih bolesnih pokolenja. Stari nameštaj, probuđen iz sna, izvučen iz dugotrajne usamljenosti, ličio je na gorko znanje, strpljivom mu-

teraz tylko świecą oświetlone, której płomeń chwiał się od powiewu otwartego okna. Ciemne tapety porastała pleśń zgryzot i goryczy wielu chorych pokoleń. Stare meble, zbudzone ze snu, wydobyte z długiej samotności, zdawały się z gorzką wiedzą, z cierpliwą mądrością patrzeć na powracających. Nie uciekniecie od nas – zdawały się mówić – w końcu musicie powrócić w krąg naszej magii, bo podzieliłyśmy już z góry między siebie wszystkie wasze ruchy i gesty, wstania i siadania i wszystkie wasze przyszłe dni i noce. My czekamy, my wiemy... Ogromne, głębokie łóżka czekały, pełne spiętrzonej, chłodnej pościeli, na nasze ciała. Śluzy nocy skrzypiały już pod naporem ciemnych mas snu, gęstej lawy, która gotowała się wyłamać, wylać z stawideł, z drzwi, z szaf starych, z pieców, w których powzdychiwał wiatr.

„Sygnały”, 1936 r., nr 17.

drošču posmatrajući povratnike. Nećete pobeći od nas – kao da je govorio – na kraju se morate vratiti u krug naše magije, jer smo već unapred, međusobno podelili sve vaše pokrete i gestove, ustajanje i sedanje, sve vaše buduće dane i noći. Mi čekamo, mi znamo... Ogromni, duboki kreveti, ispunjeni nagomilanom, hladnom posteljinom čekali su naša tela. Brane noći već su škripale pod pritiskom tamnih masa sna, guste lave koja se spremala da provali, da se izlije iz ustava, vrata, starih ormana, peći, u kojima je tiho uzdisao vetar.

Kornel Filipowicz

RZADKI MOTYL

Był jesienny spokojny słoneczny poranek. Nie było wiatru, ale gdy otworzyłem drzwi i okna, chłodne, napływające z ocienionej strony domu powietrze zaczęło przewiewać wnętrze mieszkania. Okna mojego pokoju wychodziły jednak na południe, słońce grzało, w pokoju było ciepło. Przerzucałem jakąś książkę czekałem, aby całe moje mieszkanie napełniło się czystym powietrzem, potem miałem zamknąć drzwi i okna i zabrać się do pracy. Podniosłem oczy znad książki i patrzyłem bezmyślnie przed siebie. Patrząc tak widziałem wszystko, nie widząc jednocześnie niczego, zresztą nie potrzebując niczego widzieć, gdyż od wielu lat w moim pokoju prawie nic się nie zmieniło. Meble i przedmioty nie poruszyły się ani o centymetr, niczego spośród nich nie ubyło, niewiele przybyło.

I oto nagle, na rogu pustego stołu, w odległości metra, najwyżej półtora, zobaczyłem istotę żywą, której nie widziałem bardzo dawno, a z tak bliska – chyba nigdy. Był to Paź żeglarz. Gdy pół wieku temu ten niezwykle i bardzo rzadki motyl pojawiał się w zasięgu mojego wzroku, doznawałem uczuć, których siły nie da się z niczym porównać. Jego widok po prostu zapierał mi dech w piersiach. Jakże bardzo pragnąłem go wtedy mieć - złowić, mieć trzepoczącego się w siatce, trzymać go w dłoni, potem, ach oczywiście, zatruć go chloroformem, rozpiąć jego piękne skrzydła na deseczce, przebić go szpilką, mieć go w zbiorach! Móc, często patrzeć na niego! Pragnąłem go tak bardzo schwytać, że w chwilach, kiedy przylatywał z dalekich stron i przysiadł na sekundę na kwiecie, kamieniu,

Kornel Filipovič

REDAK LEPTIR

Bilo je jesenje, mirno i sunčano jutro. Nije bilo vetra, ali kada sam otvorio vrata i prozor, hladan vazduh koji je nadi-
rao sa senovite strane kuće, počeo je da struji u unutrašnjost
stana. Prozori moje sobe su gledali na jug, grejalo je sunce i
u sobi je bilo toplo. Listao sam neku knjigu, čekaao da se ceo
moj stan ispuni čistim vazduhom, posle je trebalo da zatvorim
vrata i prozore i da se bacim na posao. Podigao sam pogled
iznad knjige i ne razmišljajući gledao ispred sebe. Gledajući
tako video sam sve, istovremeno ne videći ništa, uostalom i ne
želeći nešto da vidim, jer se u mojoj sobi već godinama gotovo
ništa nije menjalo. Nameštaj i predmeti nisu se pomerali ni za
santimetar, među njima se ništa nije smanjivalo, a malo šta se
i povećavalo.

Kad iznenada, na uglu praznog stola, na rastojanju od me-
tra, najviše metra i po, ugledah živo biće koje odavno nisam
video iz takve blizine – odnosno, kao nikad dosad. Bio je to
Lastin repak. Kada se pre pola veka taj neobični i veoma redak
leptir pojavio u mom vidnom polju, imao sam osećanje siline
koja se nije mogla uporediti ni sa čim. Njegova pojava oduzi-
mala mi je dah u grudima. Tada sam žarko želeo da ga imam
– da ga ulovim i lepršajućeg posedujem u mreži, da ga držim
u šaci, a posle da ga, ah, naravno, otrujem hloroformom, da
raširim njegova lepa krila na daščici, da ga probušim čiodom
i imam u zbirci! Da mogu često da ga posmatram! Toliko sam
žudeo da ga uhvatim, da je u trenutku kada je doletao iz da-
lekih prostranstava i na sekundu zastajao na cvetu, kamenu ili

na pniu drzewa, to w takich chwilach wszystko inne przesta-
wało istnieć. Nie istniał czas, świat, dom, rodzina, szkoła. Nic.
Nawet ja sam zapomniałem oswoim istnieniu. I oto teraz, w
pewien rano na początku października 1975 roku, ten nie-
zwykły motyl przybył do mnie z bardzo daleka i usiadł blisko
mnie, niewiele dalej niż na odległość wyciągniętej ręki. Nie
miałem żadnych wątpliwości, że to jest on. To był on, wędro-
wiec, podróżnik niestrudzony o locie szybkim, sprawnym jak
lot ptaka. To nie był żaden z tych wątłych i pospolitych motyli,
z którymi wiatr igra jak z opadającymi z drzewa liśćmi, żaden
z tych słabych i głupich, które nie pamiętając, skąd pochodzą
– nie pragną nigdzie wrócić. Żyją chwilą i miejscem, w którym
się przypadkowo znalazły. On – Paź żeglarz - odbywał podróże
dalekie, ale wiedział dokąd i po co. Szybował przeważnie na
dużych wysokościach, ale czasem tknięty jakimś wspomnie-
niem lub nakazem, lub może dla odpoczynku i wytchnienia,
przerywał lot, składał skrzydła i powoli, kołysząc się łagodnie,
spływał na biały, o woni odurzającej, kwiat dzikiego bzu, na
krzak tarniny, na wilgotny brzeg strumienia, na suchą ścież-
kę którą właśnie szedłem. To były chwile, kiedy na moment
miałem go w zasięgu wzroku – ale on natychmiast zrywał się
i odlatywał. Jego niecierpliwy pośpiech zdawał się świadczyć
o tym, że nie był to zwykły motyl, ale tajemny posłaniec podą-
żający z rozkazem od kogoś wielkiego - Boga, słońca, króla?
Był ostrożny, czujny i płochliwy, ale nie z tchórzostwa; że ta-
jemnica, która mu powierzono, nie może wpaść w cudze ręce.
Wtedy, gdy miałem lat dziesięć lub dwanaście, nie wiedzia-
łem, że polując na niego, odbierając mu wolność i życie, mogę
spowodować zerwanie jakichś bardzo ważnych nici łączących
rzeczy i sprawy tego świata: wzgórza, doliny, skały, kwiaty,
niebo, ziemię, powietrze, wodę, noc i dzień. A może jednak
coś niecoś wiedziałem, tylko moja żądza posiadania była sil-
niejsza lęk, że stanie się coś złego? Wtedy – mógł zawalić się

stablu drveta za mene sve prestajalo da postoji. Nisu postojali ni vreme, ni svet, ni kuća, ni porodica, ni škola. Ništa. Čak sam zaboravljao da i sâm postojim.

I, evo, sada, jednoga jutra početkom oktobra 1975. godine taj neobični leptir mi je došao izdaleka i stao blizu mene, ne dalje od ispružene ruke. Nisam uopšte sumnjao da je to on. Bio je to on, lualica, neumorni putnik koji brzo leti, precizno kao što leti ptica. To nije bio nijedan od onih kržljavih i običnih leptirova sa kojima se vetar igra kao sa lišćem koje opada s drveća, niti od onih slabih i glupih koji ne znaju odakle potiču i ne žele nikud da se vrate, koji časak žive i na mestima na kojima su se slučajno našli. On – Lastin repak – odlazio je na daleka putovanja, znajući cilj i svrhu. Uglavnom je jedrio na velikim visinama, povremeno taknut nekom uspomenom ili nalogom, a možda i da bi se odmorio i predahnuo; tada je prekidao let, sklappao krila i lagano, blago se njišući, spuštao na beli cvet divljeg jorgovana omamljujućeg mirisa, na žbun trnjine, na vlažnu obalu potoka, na suhu stazu kojom sam upravo išao. Bili su to trenuci kada sam ga na časak imao u vidnom polju – međutim on je smesta zastajao i odletao. Njegova nestrpljiva žurba kao da je svedočila o tome da nije bio običan leptir već tajanstveni misionar koji s nekom zapovešću hita prema nečem velikom – ka Bogu, suncu, kralju? Bio je oprezan, budan i plašljiv, ali ne iz kukavičluka; znao je da tajna koja mu je poverena ne sme da padne u tuđe ruke. Onda, kada sam imao deset ili dvanaest godina, nisam znao da loveći ga i oduzimajući mu slobodu i život mogu da prekinem neku veoma važnu nit koja povezuje stvari i pitanja ovog sveta: brežuljaka, dolina, stenja, cveća, neba, zemlje, vazduha, vode, noći i dana. A možda sam i sam ponešto znao, samo što je moja žudnja za posedovanjem bila jača od straha, da će se dogoditi nešto rđavo? Tada je mogao da se sruši čitav svet, mogle su da presahnu reke i uvene sve cveće – samo da tog lepog i retkog leptira imam!

cały świat, mogły wyschnąć rzeki i zwiędnąć wszystkie kwiaty – bylebym ja tego pięknego i rzadkiego motyla miał!

Oto miałem go teraz bardzo blisko siebie, wewnątrz mojego pokoju. Szedł, kroczył powoli brzegiem stołu zamykając i otwierając swoje cudowne skrzydła. Ich materiał był najwyższej jakości, świeżość kolorów niezrównana. Krój nienaganny, elegancja nieskazitelna. Wykończenie szczegółów tak solidne jakby. Paź przeznaczony był, aby istnieć wiecznie. Motyl złożył skrzydła, zgasił na chwilę olśniewający blask kolorów, wyłączył napięcie kontrastów żółtości, czerni, błękitu, czerwieni, zastygł nieruchomo. Wydawał się teraz szary, niepozorny. Był pewnie zmęczony daleką podróżą. Odpoczywał. Ja także siedziałem bez ruchu, patrzyłem na niego, trwało to długo. Mogłem w każdej chwili, gdybym tylko zechciał, zrobić krok w stronę okna, zatrzasnąć je, uwięzić motyla, była to tylko kwestia uprzedzenia jego ruchu. Dlaczego nie zerwałem się, nie zatrzasnąłem okna? Dlaczego? Pięćdziesiąt lat temu byłbym to już dawno zrobił. A teraz im dłużej to trwało, tym bardziej traciłem szansę. A wiedziałem przecież, że coś takiego drugi raz w moim życiu się nie zdarzy, że to jest cud, który się nie powtórzy. Motyl poruszył skrzydłami, rozwinął je – i znów zobaczyłem ich żółte, aksamitne wnętrza pokryte mozaiką czarnych, podłużnych plamek i ozdobione czerwonymi i niebieskimi cętkami niby klejnotkowymi. Jeszcze raz zobaczyłem jego doskonałą całość zakończoną dwoma podobnymi do jaskółczego ogona szpicami, które zdawały się mówić: oto jest zakończenie formy, które nie może być inne, bo byłoby gorsze. Jeszcze mogłem podziwiać jego lekkość, dystynkcję, wdęk, siłę. I to, czego opisać się nie da: szczególność, wyjątkowość tej istoty jako zjawiska.

Paź zeglazarz nie odlatywał. Składając i rozkładając skrzydła kroczył powoli na swoich białych, kosmatych łapkach po drewnie stołu. Jeśli nie było już za późno na to, aby go zdobyć,

I, sada, imao sam ga blizu sebe, u mojoj sobi. Kretao se, lagano koračao ivicom stola, sklapajući i rasklapajući svoja čudesna krila. Bila su od najkvalitetnijeg materijala, neuporedive svežine boja. Neupadljivog kroja, besprekorne elegancije. Tako solidno obrubljenih detalja, kao da je bio predodređen da večno živi. Leptir je sklopio krila i na časak se ugasio titravi sjaj boja, nestala je napetost kontrasta između žute, crne, plave, crvene - postao je nepomičan, ukočio se. Činio se siv i neprimetan. Sigurno je bio umoran od dalekog puta. Odmarao se. I ja sam sedeo nepomično i posmatrao ga. Potrajalo je to dugo. Svakoga časa mogao sam, samo ako bi mi se prohtelo, da napravim korak prema prozoru, da ga zalupim i zatočim leptira, da predupredim njegovo kretanje. Zbog čega nisam skočio i zalupio prozor? Zbog čega? Pre pedeset godina odavno bih to uradio. Sada, što je ovo duže trajalo, sve više sam gubio šansu. Znao sam da se ovako nešto drugi put u mom životu neće dogoditi, da je ovo čudo koje se neće ponoviti. Leptir je pomerio krila, rasklopio ih – i ponovo sam ugledao njihovu žutu, baršunastu unutrašnjost prekrivenu mozaikom crnih, duguljastih mrljica, ukrašenu crvenim i plavim tačkicama poput dragog kamenja. Još jednom sam video njegovu savršenu celinu koja se završavala sa dva špica nalik na lastin rep koji kao da kažu: ovo je završetak oblika koji ne može biti drugačiji, jer bi bio ružniji. Još sam mogao da se divim njegovoj lakoći, otmenosti, šarmu, moći. I onom što se ne da opisati: posebnosti, osobenosti tog bića kao pojave.

Lastin repak nije odletao. Sklapajući, šireći krila lagano je koračao svojim belim, kosmatim nožicama po drvenom stolu. Ako nije bilo prekasno da ga osvojim, sigurno je postojao poslednji, veoma kratak delić trenutka, u kome sam to mogao da učinim. Ali, to nisam učinio. Mada sam još uvek bio ono isto biće koje je pre pedeset godina lovilo tog neobičnog leptira, moja osećanja su bila drugačija, drugačijeg kvaliteta. Još

to na pewno była ostatnia po temu chwila, ostatnia, bardzo już krótka część chwili, w której mogłem tego dokonać. Ale nie zrobiłem tego. Bo wprawdzie ja byłem ciągle tą samą istotą, która pięćdziesiąt lat temu polowała na tego niezwykłego motyla, ale moje uczucia były już inne, miały inną jakość. Byłem jeszcze ciągle wystarczająco chłopcem, który bardzo dobrze widzi i dostatecznie mocno przeżywa, ale byłem już tym, który nie uczyni nic, aby przedmiot swojego podziwu posiadać. Bo byłem stary i moje najsilniejsze nawet uczucia graniczyły już z tym, co mnie przeżyje – z wielką bezinteresownością i obojętnością. Było mi jednak trochę smutno, a uczucie to miało jakiś przykry, cierpki i gorzki smak, jakby mi biło żal za kimś, kogo we mnie już nie było. Choć jeszcze widziałem motyla, choć doceniałem jego piękność i niezwykłość - nie bila już od niego ta czarodziejska fascynacja, która kiedyś przejmowała mnie całego złym, okrutnym, domagającym się natychmiastowego zaspokojenia požądaniem. Paź, w chwili gdy go jeszcze widziałem i myślałem o nim, niespodziewanie – choć tego przecież oczekiwałem – zerwał się, zatoczył w powietrzu łuk i zniknął. Zniknął istnieć, tak jak urywa się nagle myśl, jak niknie obraz i cichnie dźwięk. Został pusty róg stołu. Ściany. Drzwi. Okna.

uvek sam bio dečak koji veoma dobro vidi i dovoljno snažno preživljava, ali i neko ko neće učiniti ništa da predmet svog divljenja poseduje. Bio sam star i moja najjača osećanja su se čak graničila s onim što će me nadživeti – s krajnjom nezainteresovanošću i ravnodušnošću. I pored toga bio sam pomalo tužan i to osećanje je imalo nekakav neprijatan, trpak i gorak ukus, kao da žalim za nekim, koga u meni više nije bilo. Iako sam još video leptira, iako sam bio svestan njegove lepote i neobičnosti – od njega nije dopirala ona čarobna fascinacija koja me je celog obuzimala zlom i okrutnom žudnjom koja zahteva munjevito zadovoljenje. Lastin repak, u trenutku dok sam ga još video i razmišljao o njemu, iznenada se – iako to nisam očekivao – trgao, napravio u vazduhu luk i nestao. Nestao, prestao da postoji, kao što se iznenada prekida misao, kao što iščezava slika i utihnjuje zvuk. Ostao je prazan ugao stola. Zidovi. Vrata. Prozori.

Sławomir Mrożek

REWOLUCJA

W moim pokoju łóżko stało tu, szafa tam, a między nimi stół. Aż mi się to znudziło. Łóżko postawiłem tam, a szafę tu.

Przez jakiś czas czułem ożywiony prad nowości. Ale po pewnym czasie-znowu nudę.

Doszedłem do wniosku, że źródłem nudy jest stół, a raczej jego niezmiennie, środkowe położenie.

Stół przesunąłem tam, a łóżko na środek. Niekonformistycznie.

Ponowna nowość ożywiła mnie ponownie i póki trwała, godziłem się na niekonformistyczna niedogodność, którą spowodowała. Bowiem teraz nie mogłem sypiać twarzą do ściany, co zawsze było moja ulubioną pozycją.

Lecz po pewnym czasie nowość przestała być nowością, a pozostała tylko niedogodność. Wobec tego łóżko przesunąłem tu, a szafę na środek.

Tym razem zmiana była radykalna. Bowiem szafa na środku pokoju to więcej niż nonkonformizm. To awangarda.

Lecz po pewnym czasie... Ach, gdyby nie ten "pewien czas". Krótko mówiąc, nawet szafa na środku pokoju przestała mi się wydawać czymś nowym i niezwykłym.

Należało dokonać przelomu, powziąć zasadniczą decyzję. Jeżeli w określonych ramach żadna prawdziwa zmiana nie jest możliwa, to należy wyjść poza te ramy całkowicie. Kiedy nie wystarcza nonkonformizm, kiedy nie skutkuje awangarda, należy dokonać rewolucji.

Slavomir Mrožek

REVOLUCIJA

U mojoj sobi krevet je stajao ovde, orman tamo, a između njih se nalazio sto. To mi je dosadilo. Krevet sam stavio tamo, a orman ovde.

Neko vreme sam osećao čari novine. Ali, nakon izvesnog vremena - opet dosada.

Zaključio sam da je izvor dosade sto, ili pre njegov nepromenljivi središnji položaj.

Sto sam pomerio tamo, a krevet u sredinu. Nonkonformistički.

Ponovna novina me je ponovo oživela i dok je trajala mirio sam se s nonkonformističkom neugodnošću koju je izazvala. Jer, sada nisam mogao da spavam lica okrenutog prema zidu, što je uvek predstavljalo moj omiljeni položaj.

Posle izvesnog vremena novina je prestala da bude novina, ostala je samo neudobnost. Zbog toga sam krevet prebacio ovde, a orman u sredinu.

Ovoga puta promena je bila radikalna. Jer, orman u sredini sobe je više nego nonkonformizam. To je avangarda.

Ali, posle izvesnog vremena... Ah, da nije tog „izvesnog vremena“. Ukratko rečeno, i orman u sredini sobe prestao je da mi se čini nečim novim i neobičnim.

Trebalo je izvršiti prelom, doneti konačnu odluku. Ako u određenim okvirima nije moguća nijedna prava promena, onda treba sasvim izaći iz tih okvira. Kada nije dovoljan nonkonformizam, kada avangarda ne donosi plodove, treba izvršiti revoluciju.

Postanowiłem spać w szafie. Każdy-kto próbował spać w szafie na stojąco-wie, że taka niewygodna w ogóle zasnąć nie pozwala, nie mówiąc o omdlewaniu stóp i bólach kręgosłupa.

Tak, to była właściwa decyzja. Sukces, pełne zwycięstwo. Bo tym razem nawet “pewien czas” okazał się bezsilny. Po pewnym czasie nie tylko nie przyzwyczailem się do zmiany, czyli zmiana pozostała zmianą, lecz przeciwnie, odczuwałem tę zmianę coraz silniej, ponieważ ból wzrastał z upływem czasu.

Wszystko byłoby więc jak najlepiej, gdyby nie moja wytrzymałość fizyczna, która okazała się ograniczona. Pewnej nocy nie wytrzymałem. Wyszedłem z szafy i położyłem się na łóżku.

Spałem trzy doby. Po czym przesunąłem szafę pod ścianę, a stół na środek, bo szafa na środku mi przeszkadzała.

Teraz znowu łóżko stoi tu, szafa tam, a między nimi stół. Gdy dokucza mi nuda, wspominam czasy, kiedy byłem rewolucjonista.

Odlučio sam da spavam u ormanu. Svako ko je pokušavao da spava u ormanu stojeći zna da ta neudobnost ne dopušta da se zaspi, a i da ne govorimo o tome koliko noge mogu da zbole. A tek kičma.

Da, to je bila prava odluka. Uspeh, potpuna pobeda. U ovom slučaju i „izvesno vreme“ se pokazalo bespomoćno. Posle izvesnog vremena ne samo što nisam navikao na promenu, ili promena je ostala promena, već naprotiv, sve jače sam osećao tu promenu, jer je vremenom bol bivao sve jači.

Sve bi bilo u najboljem redu da se moja fizička izdržljivost nije pokazala ograničena. Jedne noći nisam izdržao. Izašao sam iz ormana i legao na krevet.

Spavao sam tri dana i tri noći. Posle toga pomerio sam orman uz zid, sto stavio na sredinu, jer mi je orman na sredini smetao.

Sada, opet, krevet je ovde, orman tamo, a između njih je sto. Kada mi zasmeta dosada, setim se vremena kada sam bio revolucionar.

Anna Potoczek

MIŁOŚĆ

Dźwięki brzmiały w ciszy pustego budynku instytutu chemii wyraźnie i czysto, następując po sobie w takim samym jak zawsze porządku. Podobna kolejność dźwięków powtarzała się o tej porze od wielu lat, ale do ścisłych wymogów prywatnego rytuału należało również udawanie, że go nie ma, i że oni oboje, odgrywając go i porozumiewając się jego subtelnym językiem, nic w gruncie rzeczy o nim nie wiedzą i do niczego z jego powodu nie są zobowiązani. Zwłaszcza całkowity brak zobowiązań i pełna wolność postępowania budowały niepisaną konstytucję ich wspólnej tajemnicy.

Dźwięki następują jedno po drugim. Ona nadśłuchuje, choć mogłaby odtworzyć je z pamięci tak szczegółowo, jakby miała w głowie magnetofon, i może naprawdę miała w myślach jakiś neurofizjologiczny odtwarzacz doznań słuchowych, skoro potrafiła z wyprzedzeniem określić dobiegające zza ściany szuranie krzesła, skrzypienie szafy, a nawet, gdy pogoda była bezwietrzna, cichą muzykę palców, pracujących na klawiaturze komputera. Sekwencja dźwięków miała w sobie kojącą regularność i odbieranie jej dawało poczucie porozumienia, tej bezsłownej bliskości, która w miarę upływu lat stawała się coraz dalsza i dalsza. Przyzwyczaiała się już do odgłosów, które były adresowane wprost do jej nikłej i biernej obecności za ścianą. Tak, w tym właśnie tkwił sekret, jakiego nikt nigdy nie zdoła się domyślić. Hałasował dla niej. Było to całkiem oczywiste, bo wcale nie musiałby odsuwać krzesła aż tak głośno, gdyby nic chciał zakomunikować, że jest zmęczony, ani nie prze-

Ana Potoček

LJUBAV

Zvuci su odjekivali u tišini prazne zgrade Hemijskog instituta, jasno i čisto, sledeći jedan za drugim, uvek istim redom. Sličan redosled zvukova ponavljao se već godinama, svake nedelje u isto vreme, ali u stroga pravila privatnog rituala spadalo je takođe pretvaranje da ga nema i da oboje, upražnjavajući ga i sporazumevajući se njegovim suptilnim jezikom, u suštini o njemu ništa ne znaju i da ih oni ni na šta ne obavezuju. Potpuno odsustvo obaveza i krajnja sloboda ponašanja činili su poseban nepisani zakon njihove zajedničke tajne.

Zvuci slede jedni za drugima. Ona osluškuje, mada bi mogla napamet da ih reprodukuje, detaljno, kao da u glavi ima magnetofon, a možda je u mislima stvarno i imala nekakav neurofiziološki generator slušnih utisaka, da je unapred uspevala da odredi kašalj koji dopire s druge strane zida, struganje stolice, škripu otvaranja bibliotečkog ormara, a kada nije bilo vetra, tihu muziku prstiju na tastaturi kompjutera. Sekvenca zvukova sadržala je umirujuću pravilnost, tako da je njeno osluškivanje pružalo osećanje sporazumevanja, one bliskosti bez reči, koja je tokom godina bivala sve veća i veća. Već se navikla na odjeke upućene direktno njenom majušnom i pasivnom prisustvu s druge strane zida. Da, u tome je bila tajna koju nikada niko neće uspeti da otkrije. Zbog nje je pravio buku. Bilo je to krajnje očigledno, jer uopšte nije morao tako glasno da pomera stolice, da nije hteo da joj saopšti da je umoran, da nije želeo da joj skrene pažnju na lep zalazak sunca, ne bi premeštao saksije na prozorskoj dasci. Upravo na tome se

-stawiałby doniczek na parapecie okiennym, gdyby nie ochota zwrócenia jej uwagi na piękny zachód słońca. Na tym właśnie polegał ich sekret, wspólny język, jeden jedyny miłosny język na świecie, który wyrażając obopólną bliskość, obywatł się nie tylko bez słów, ale i bez obecności. Trwał pomiędzy nimi od wielu lat, pozwalając kochać się i nie widywać, być w związku miłosnym i nie mieć ze sobą nic wspólnego. To właśnie było w ich uczuciu niepowtarzalne i najważniejsze.

Pracował do późna. Wiedziała, że on dobrze wie o jej obecności za ścianą i spodziewała się, że zostawi na biurku komputerowy wydruk najnowszego artykułu. Zawsze zostawiał jej swoje prace do wglądu, dając do zrozumienia (poprzez system znaków układanych przez nich oboje w jego gabinecie), że życzy sobie, by je czytała, zastanawiała się, myślała nad nimi. Niczego przed nią nie ukrywał. Czasami tylko, jeśli dotyczyły tematów tajnych, chował je, ale zostawiał dla niej klucz od szafy, oznaczony jakimś symbolem, łatwy do znalezienia, zachęcając w ten sposób, by sięgnęła sama po papiery, których on, zgodnie z niepisaną regułą, dać jej nie mógł. Brała klucz, czytała, a potem zostawiała mu symbol zwrotny, który wyrażał jej zdanie i potwierdzał, że zawsze jest na bieżąco z każdą z jego prac. Bywało, że porozumiewali się drogą odwrotną, to ona zostawiała mu na biurku swoje artykuły, a on odpowiadał w poczcie komputerowej, co o nich sądzi. Właściwie jedyne rozmowy, wyłączna komunikacja słowna, od czasu do czasu nieunikniona i niezbędna, płynęły pomiędzy nimi za pośrednictwem komputera, ponieważ odkryli, że myśl odbita na ekranie przez maszynę jest wystarczająco bezosobowa, by nie łamać i nie naruszać konwencji ich miłości. Komputer stał się dla nich tym, czym dawniej były bileciki ukrywane w bukietach kwiatów.

Czekała cierpliwie, aż on wyjdzie ze swego gabinetu, by mogła wreszcie do niego wejść i przeczytać najnowsze wyniki

temeljila njihova tajna, njihov zajednički jezik, jedini ljubavni jezik na svetu koji se, izražavajući obostranu bliskost, odvijao ne samo bez reči nego i bez prisustva. Postojao je među njima mnogo godina, omogućujući da se vole i ne viđaju, da budu u ljubavnoj vezi a da međusobno nemaju ničeg zajedničkog. Upravo to je u njihovom osećanju bilo neponovljivo i najvrednije.

Radio je do kasno. Znala je da mu je dobro poznato njeno prisustvo s druge strane zida, očekivala je da će joj na pisaćem stolu s kompjuterom ostaviti kopiju najnovijeg članka. Uvek joj je ostavljao svoje radove na uvid, dajući joj do znanja (pomoću sistema znakova koji su oboje sastavljali u njegovom kabinetu), da želi da ih pročita, da razmišlja o njima. Ništa nije skrivao pred njom. Samo ih je s vremena na vreme, kada su u pitanju bile tajne teme, sklanjao, mada joj je ostavljao ključ od ormara, označen nekakvim simbolom, koji se mogao lako naći, podstičići je na taj način da sama posegne za papirima, koje joj on, u skladu s nepisanim pravilom, nije mogao dati. Uzimala je ključ, čitala, zatim mu ostavljala nekakav povratni simbol, koji je izražavao njen sud i, naravno, potvrđivao da je u toku svakog njegovog rada. Sporazumevali su se i obrnutim putem, ona mu je na pisaćem stolu ostavljala svoje radove, a on joj je kompjuterskom poštom odgovarao šta o njima misli. Zapravo jedini razgovor, isključivo verbalna komunikacija, s vremena na vreme neizbežna i neophodna, tekla je među njima posredstvom kompjutera, jer su otkrili da je mašina odštampana na ekranu dovoljno bezlična da ne krši i ne narušava konvenciju njihove ljubavi. Dakle, kompjuter je za njih postao isto što i svojevremeno ceduljice skrivane u buketima cveća.

Strpljivo je čekala da izađe iz svog kabineta i da konačno može da uđe kod njega i pročita tekuće rezultate njegovih analiza. Znala bi da bi bio nezadovoljan ako to ne bi uradila, čak

jego analiz. Wiedziała, że byłby niezadowolony, gdyby tego zaniedbała i nawet grypa nie mogła zwolnić jej z obowiązku wykazania, że zawsze interesuje ją to, co on robi. Czuła, że to go cieszy, jest mu potrzebne. Z biegiem czasu delikatnie wymógł nawet, by pod jego nieobecność czynnie uczestniczyła w korekcie, poprawiając umówionym kolorem jakiś rażący błąd albo dodając otuchy serdeczną karteczką. Robiła to, notując na marginesie „pozdrawiam” lub „myślę o tobie” i umieszczała zamiast podpisu wzór chemiczny. Tęskniąc za nim kreśliła czule „jonofor chlorkowy pozdrawia cię...” albo „łączę wiosenne uśmiechy od formaldehydu...” Potem z bijącym sercem czekała na odpowiedź. Najczęściej nie było żadnej, lecz czasem komputer dziękował zwięzłym wydrukiem: „Przyjąłem”. Czuła się wtedy naprawdę szczęśliwa.

Tak, było to szczęście dyskrecji i rozłączenia. To on nadał mu taki kształt. Cierpliwie, za pomocą niezliczonych aluzji i metafor tłumaczył, że uczucie pokrewnych umysłów rozkwita silniej w nieobecności niż w obecności, i że prawdziwa sztuka miłosna polega nie na byciu ze sobą, lecz na rozłącze, która nie skończy się nigdy, ponieważ jest niespełnialna. To, co spełnione, ginie, więc dla wspólnego dobra odrzucił od początku wszelką cielesność i stał się mistrzem miłości metafizycznej.

Wracala do niej myślą każdego wieczoru spędzanego samotnie w opustoszałym instytucie. Codziennie przebywali tam zupełnie sami, prawie sam na sam, ona w jednym gabinecie, a on w drugim, oboje wiedząc, że są tam, gdzie byli, kochający się od lat i od lat rozdzieleni nieprzekraczalną barierą ściany i dwojga sąsiednich drzwi. Drzwi i ściana były mocniejsze niż pancerz i prawie tak mocne jak miłość. Wiedziała już, że nigdy ich nie przekroczy, że wszelkie starania w tym kierunku są pozabawione sensu. Nie chciał, by weszła do środka, gdy on tam był, ponieważ kochał ją uczuciem, dla którego bliskość i dotyk jest śmiercią. Dał jej to do zrozumienia. Tylko to zrozumienie dodawało i w tej samej chwili ujmowało jej siłę.

ni najteži grip nije mogao da je oslobodi obaveze da pokaže da se interesuje za ono što on radi. Osećala je da ga to raduje, da mu je potrebno. Vremenom je delikatno iznudio da u njegovom odsustvu aktivno učestvuje u korigovanju, popravljajući dogovorenom bojom neku upadljivu grešku, ili da ga hrabri ostavljajući mu među stranicama nekakvu duhovitu ceduljicu. Radila je to beležeći na marginama „pozdrav“, ili „mislim na tebe“, stavljajući umesto potpisa nekakvu hemijsku formulu. Čeznući za njim, napisala bi nežno „hlorni jonofor te pozdravlja...“ ili „prolećni osmesi od formaldehida...“ Posle je uz lupanje srca čekala odgovor. Najčešće nije bilo nikakvog odgovora, ili joj je kompjuter katkad zahvaljivao kratkim tekstom: „Primio“. Tada se istinski osećala srećnom.

Da, bila je to sreća apsolutne diskrecije i rastavljenosti. On joj je pridao upravo takvu formu. Strpljivo, pomoću brojnih aluzija i metafora, tumačio joj je da osećanje srodnih umova cveta snažnije u odsustvu nego u prisustvu i da se pravo ljubavno umeće ne sastoji u tome da se bude zajedno već u rastavljenosti koja se nikada neće okončati, jer je neostvariva. Ono što je ostvarivo nestaje, prema tome zbog opšteg dobra na samom početku je odbacio svaku telesnost, postavši tako nedostižni vodič na putevima metafizičke ljubavi. Toj metafizici se vraćala svake večeri koju je samotnički provodila u opustelom Institutu. Tamo su prebivali potpuno sami, svako ponaosob, ona u jednom kabinetu, a on u drugom, znajući oboje da su tamo gde su bili, voleći se godinama i godinama razdvojeni nepremostivom barijerom zida i dvoma susednim vratima. Vrata i zid bili su jači od oklopa i tako reći isto snažni kao ljubav. Znala je da ih nikada neće prekoračiti, da je svaki pokušaj u tom pravcu lišen smisla. Nije hteo da ona uđe unutra dok je bio tamo, jer ju je voleo osećanjem za koje su bliskost i dodir čista smrt. To joj je dao do znanja. To shvatanje istovremeno joj je dodavalo i oduzimalo snagu.

Czasami, coraz rzadziej, chciała jednak, by coś się w tym zmieniło, na przykład, żeby on kiedyś zadzwonił do niej i zwracając się po imieniu porozmawiał przez chwilę o codziennych sprawach. Chciała usłyszeć z bliska jego głos. Śmieszne, karciała się surowo i zwracając się sama do siebie w osobie drugiej, mówiła: przecież napisał do ciebie dziś dwie pocztę, nie bądź zachłanna, najgorsze są kobiety, które nie znają granic. Ale potem znów uparcie wyobrażała sobie coś niemożliwego, sytuację, gdy nie tylko odezwałby się do niej wprost, lecz nawet zapukał do drzwi i stanął w progu. Dobrze, ale co właściwie miałby jej do powiedzenia, już stojąc w progu? Coś o chemii kwantów? O nowej chłodni na próbówki? O tym, że w instytucie znów pojawiły się szczury? Wykluczone. Tego w żaden sposób nie mogła sobie wyobrazić. Coś tak śmiałego nie przychodziło jej nawet do głowy.

Gdy zakochała się w nim jako młoda dziewczyna, tuż po studiach, podejmując pierwszą pracę, nie przypuszczała, że możliwy jest związek, w którym nie istnieje nic, poza samą miłością, kierowaną głosami zza ściany i komendami komputera. I dopiero później przyszło jej zrozumieć, jaka głębia może tkwić w nieobecności, która jest wiecznym głodem, nieościągłą sublimacją!

Początki były skromne. Rozmawiali ze sobą wtedy, rozmawiali, siedząc obok siebie, w odległości, jaką mógłby naruszyć jakiś nieostrożny gest. Potem ona wyjechała służbowo na pewien czas, pisała listy, wiele listów, które przyjął, a potem oddał jej z wyznaniem, że nie może ich zatrzymać. Powiedział, że uratowały mu życie, a jednak zwrócił je bez wahania i bez uczucia żalu. Jeszcze później rozumiała dlaczego - listy pełne były dotknięć palców, oddechów, pełne obecności osoby piszącej, a tego znieść nie mógł, nie potrafił. Jego tolerancja drugiej osoby nie wyrażała zgody nawet na sam pomysł korespondencji. Chciał jej myśli, a nie jej pisma. Chciał jej obecno-

Ponekad, mada sve ređe, ipak je želela da se nešto u svemu tome promeni, na primer da joj jednom telefonira i obrati po imenu, da s njom porazgovara telefonom o svakodnevним stvarima. Htela je da izbliza čuje njegov glas. Smešno je, ali je sledećeg trenutka strogo korila sebe, obraćajući se sebi u drugom licu, govoreći: zar ti danas nije napisao dva pisma, ne budi gramziva, najgore su žene koje ne znaju za granice. Kasnije, opet je uporno zamišljala nešto nemoguće, situaciju u kojoj ne samo što bi joj se obratio direktno, nego bi čak zakucao na vrata, zastao na pragu. Dobro, ali šta bi joj zapravo rekao stojeći na pragu? Nešto iz kvantne hemije? O novoj hladnjači za opite? O tome da su se u Institutu opet pojavili pacovi? Isključeno. To nikako nije mogla da zamisli. Nešto tako smelo njena mašta nije mogla da pretpostavi.

Kada se u njega zaljubila kao mlada devojka, odmah po završetku studija, dobivši prvi posao, nije pretpostavljala da je moguća veza u kojoj ne postoji ništa osim same ljubavi, rukovođena glasovima s druge strane zida i komandama kompjutera. Tek kasnije mogla je da shvati kakva dubina može biti sadržana u odsustvu koje je večna glad, nedostižna sublimacija!

Počeci su bili skromni. Razgovarali su međusobno kada su razgovarali, sedeći jedno naspram drugog, na rastojanju koje bi mogao narušiti nekakav neoprezan gest. Kasnije je neko vreme bila na službenom putu, pisala pisma, mnoga pisma koja je primio vratiće joj, izjavivši da ih ne može zadržati. Rekao je da su mu spasla život, ali ih joj je ipak, bez kolebanja i žaljenja, vratio. Kasnije je shvatila i zbog čega – pisma su bila puna dodira prstiju, daha, prisustva osobe koja ih je psala, a to nije mogao, nije uspevao da podnese. Njegovo tolerisanje druge osobe nije se mirilo čak ni s mišlju o prepisci. Hteo je njene misli, ali ne i njena pisma. Hteo je njeno prisustvo, zatvoreno

ści, zamkniętej w sąsiednim pokoju, z którego ona może wyjść tylko wtedy, gdy jego już nie ma.

Wszystko inne było mu obce. Z początku zezwalał na rozmowy i listy, by, jak się domyśliła, ją oswoić. Oswojona, musiała przyzwyczać się do tego, że kocha kogoś, kogo nie ma. Zrozumiała to. I zrozumiawszy, poczuła wreszcie, że on podziela jej miłość, jest z niej zadowolony.

Zrozumienie nic przyszło łatwo. Długo sądziła, że jest po prostu oszukiwana, choć nie umiała znaleźć powodów dla tak przewrotnego oszustwa. Zebrała informacje, pytała znajomych i pokrzepił ją fakt, że nikt nie miał o nim nic złego do powiedzenia. Był samotnikiem, ale to jeszcze nie powód do podejrzeń. Wolny czas spędzał ze starymi rodzicami, lecz z biegiem lat miał go dla nich coraz mniej. Jego kariera uczonego prowadziła wzwyż, zawsze w górę, ku rejonom, gdzie panowały niepodzielnie cząstki elementarne i gdzie była ona, zamknięta w sąsiednim pokoju jak w akceleratorze, promieniująca uczuciem, którego magnetyzm nie został jeszcze zbadany przez nikogo. Być może to właśnie był klucz do zagadki? Gdyby tak było rzeczywiście, nie sądziłaby, że jest to powód, który może zranić. Przeciwnie. Dodałoby jej to tylko pewności siebie. Wiedziałyby wtedy, że jego uczucie nigdy nie osłabnie.

Nim zapanowała pomiędzy nimi prawdziwie niema harmonia, ich związek przeżywał kryzysy i to ona (któżby inny) była ich powodem. Nieuzasadniona gorycz kazała jej na przykład wpadać znienacka do jego gabinetu i... i co właściwie, skoro nie łączyło ich nic konkretnego, więc jakich wyjaśnień mogła *żądać* od sąsiada, który od miesięcy i lat nie tylko niczego nie obiecywał, lecz nawet z nią nie rozmawiał?

Lecz czasem wpadała tam i gdy tylko otwierała usta, nim jeszcze zdołała powiedzieć cokolwiek, on podnosił, patrząc jej w oczy, słuchawkę telefonu i mówił (!) do kogoś, kto jakby na to tylko czekał: „Przyjdź natychmiast, omówimy wresz-

u susednoj sobi, iz koje može izaći samo onda kada njega više nema.

Sve ostalo bilo mu je strano. U početku joj je dopuštao razgovore i pisma, da bi je, kako se domišljala, osvojio. Osvojena, morala je da se navikne na to da voli nekog koga nema. To je konačno razumela. Razumevši, iznenada je osetila da on deli njenu ljubav, da je zadovoljan njom.

Razumevanje nije došlo lako. Dugo je smatrala da je jednostavno obmanjivana, iako nije umela da nađe razloge za tu dvoličnu obmanu. Sakupila je informacije, raspitivala se o njemu kod poznanika, shvatila da o njemu niko ništa konkretno rđavo nije rekao. Bio je usamljenik, ali to još uvek nije bio razlog za sumnje. Kratke slobodne trenutke provodio je sa starim roditeljima, znajući da je vremenom i za roditelje imao sve manje vremena. Njegova naučnička karijera vodila ga je sve više i više, uvek gore, ka regionima gde vladaju nedeljive elementarne čestice, gde je bila ona, zatvorena u susednoj sobi kao u akceleratoru, zračeći osećanja, čiji magnetizam još niko nikada nije iscrpno proučio. Možda je upravo to bio povod i ključ za celokupnu zagonetku? Da je tako stvarno bilo ne bi smatrala to razlogom koji može da rani. Već naprotiv. To bi je samo utvrdilo u samouverenju. U tom slučaju bi znala da njegova interesovanja nikada neće oslabiti, s obzirom na to da tako snažno zrači.

Pre nego što je među njima zavladao nemi sklad, njihova veza je prolazila kroz ozbiljne krize, čiji je povod bila ona (jer, ko bi drugi?). Neopravdana gorčina nalagala joj je, na primer, da iznenada upada u njegov kabinet i... kako ih nije vezivalo ništa konkretno, kakva objašnjenja je mogla da zahteva od suseda koji mesecima i godinama, ne samo što ništa nije obećavao nego čak s njom nije ni razgovarao?

Pa ipak, povremeno je upadala tamo i samo što bi otvorila usta, pre nego što bi uspela bilo šta da kaže, on je dizao tele-

cie twoją sprawę...” Omówienie czegokolwiek był dla niego czynem bohaterskim. Rozumiała to. Wychodziła z niejasnym uczuciem triumfu.

Jednak kiedyś jego milczenie doprowadziło ją do prawdziwego szału i postanowiła zmusić samą siebie do decyzji odejścia z instytutu. Wiedziała, że jej bezsilna wola nie zdoła podjąć tego wyzwania i tylko on, żądając dla niej kary, mógłby popchnąć ją ku jakiemuś innemu życiu, którego, prawdę mówiąc, już sobie nie wyobrażała. Chciała go sprowokować, zrobić coś, co będzie niewybacalne, czego on nie mógłby znieść. Lecz co? Długo głowiła się i obmyślała sposoby, aż w końcu, pełna buntu, postanowiła po prostu zaprosić go na herbatę.

Jak zwykle pracował tuż obok. Był wieczór. Za oknem wiał wiatr i czuła, że futryny drżą od powiewu, który przenikał wprost do środka. Serce jej biło. Wsłuchiwała się w każdy szelest, w zgrzyt klucza w zamku, skrzypienie drzwi, daleki hałas odsuwanego krzesła. Z zamkniętymi oczami układała w głowie te dźwięki, które nagle zyskały własną tożsamość, istniały jakby niezależnie od niego, od niej, od reszty świata. Mając je obok siebie, o władnięta przeczuciem, że dziś właśnie stanie się coś ważnego, wystukała na klawiaturze komputera kilka słów: „Zapraszam cię na herbatę. Czekam. Przyjdź”.

Nie odpowiedział. Wtedy napisała prawdziwy list. Wyjaśniła w nim, że czując się źle w samotności pustego budynku, chętnie wypiłaby w towarzystwie przyjaciela szklankę herbaty. Jest jej bardzo trudno żyć tak blisko i tak daleko od niego, być może źle go rozumie, więc ta jedna szklanka mogłaby wiele wyjaśnić, ogrzać, ochłodzić lub zmienić... List był grzeczny i w powściągliwym tonie. Zawiesiła go na drzwiach, pukając przy tym leciutko. Teraz to się stanie, pomyślała drżąc. Wróciła do siebie na palcach i oddała się cała czystemu oczekiwaniu.

Czekała. Woda w elektrycznym dzbanku kilkakrotnie zagotowała się i wystygła, ekspresowa herbata zamokła, a plasterki cytryny straciły świeżość. Późnym wieczorem usłyszała

fonsku slušalicu i gledajući je u oči, govorio (!) nekom ko je samo na to čekao: „Smesta dođi, konačno ćemo razmotriti tvoj problem...“ Razmatranje bilo čega za njega je predstavljalo junački čin. Razumela je to. Izlazila je s nejasnim osećanjem trijumfa.

Jednom ju je njegova ćutnja dovela do istinskog besa i ona je odlučila da primora sebe da napusti Institut. Znala je da je njena slaba volja neće naterati da prihvati taj izazov i da bi je samo on, zahtevajući za nju kaznu, mogao gurnuti u drugačiji život koji, istinu govoreći, više nije ni zamišljala. Htela je da ga provocira, da učini nešto neoprostivo, što on neće podneti. Ali, šta? Dugo je lupala glavu, izmišljala načine, odlučivši na kraju, krajnje pobunjena, da ga pozove na najobičniji čaj.

Kao i obično, radio je odmah pored nje. Bilo je večer. Na polju je duvao vetar, osećala je kako ragastovi podrhtavaju od jačine vetra koji je direktno prodirao unutra. Srce joj je lupalo. Udubljivala se u svaki šum, u škrgut ključa u bravi, u škripu vrata, u udaljenu buku pomerane stolice. Zatvorenih očiju ređala je u glavi te zvuke, koji su iznenada dobijali vlastiti identitet, postojali nekako nezavisno od njega, od nje, od ostatka svesti. Imajući ih pored sebe, savladana osećanjem da će se upravo danas dogoditi nešto značajno, otkucala je na tastaturi kompjutera poziv: „Pozivam te na čaj. Dođi. Čekam.“

Nije odgovorio. Tada je napisala pravo pismo. U pismu ga je obavestila da bi s obzirom da se loše oseća u toj praznoj zgradi rado popila šolju čaja u njegovom društvu. Veoma joj je teško da živi tako blizu i tako udaljena od njega, da ga možda rđavo razume, ali da jedna šoljica može mnogo da objasni, ogreje, ohladi, ili promeni... Pismo je bilo učtivo i pored isповesti sasvim uzdržano. Okačila ga je na vrata, zakucavši pri tom sasvim tiho. To će se sada dogoditi, pomislila je drhteći. Vratila se u svoj kabinet na prstima i sva predala čistom očekivanju.

jego kroki. Szedł spokojnie, zamykał drzwi, sprawdził zamek klamką, potem minął jej pokój, kroki oddalały się, nie wierzyła własnym uszom, a jednak po prostu wyszedł, warkot odjeżdżającego samochodu był ostatnim dźwiękiem, jaki prze-dał się przez wiatr. W głębi serca, znając go, spodziewała się czegoś takiego, a jednak cios trafił ją za mocno. Postanowiła odejść z pracy, odejść od niego, ale wcześniej jeszcze, raz jeden zrobić mu na złość. Tylko tyle. Na złość. I już nic więcej.

Zdobycie kluczy do jego gabinetu było proste, wystarczyło powiedzieć portrierowi, że ma uszkodzony komputer i chce pracować w sąsiednim gabinecie. Weszła do środka. Pokój był zawałony papierami, pachniał kurzem i starzejącą się kalką, ale też tytoniem i wodą, nie wylewaną z wazonu chyba od miesięcy. Rozglądając się po tej graciarni, w której nie było nic ładnego, poczuła zawrót głowy. I może to właśnie zawrót głowy wyzwolił w niej nagły plan.

Po chwili papiery walały się już na podłodze, na biurku, wszędzie. Ale jej satysfakcja nie byłaby pełna, gdyby nie przyznała się do winy, nie rzuciła wyzwania, nie zostawiła podpisu pod swoim dziełem. I oto był jej podpis - przyniosła ze swojego gabinetu świeżą różę, którą połamała i ułożyła na szczycie śmieci w taki sposób, że w pierwszej chwili można ją było wziąć za całość. Rozpadała się przy dotknięciu. To ja, mówiła róża. Zobacz, weź mnie do ręki, powąchaj. To ja.

Następnego dnia nie poszła do pracy sądząc, że jest już wylana. Jednak po południu zadzwoniła do niej koleżanka pytając, czy coś się stało. Wszyscy niepokoiłiśmy się o ciebie, powiedziała, ale najbardziej niespokojny był twój. sąsiad. Po prostu szalał z niepokoju. Prosił mnie, bym cię odnalazła i przekazała, że cię szukamy, masz wracać jak najszybciej, już jutro, jeśli tylko jesteś zdrowa.

Wróciła jeszcze tego samego wieczoru, drogą znaną na pamięć. Wszystkie okna były już ciemne, powiedziała portriero-

Čekala je. Voda u električnom bokalu je nekoliko puta provrila i ohladila se, čaj u kesicama se raskašio, a kolutovi limuna izgubili svežinu. Kasno uveče čula je njegove korake. Išao je mirno, zatvarao vrata, proveravao bravu, zatim mimoišao njenu sobu, koraci su se udaljavali, nije verovala vlastitim ušima, on je jednostavno izašao, brujanje auta, koji se udaljivao, bilo je poslednji zvuk koji se čuo kroz vetar. U dubini srca, znajući ga, očekivala je nešto tako, pa ipak to ju je užasno pogodilo. Odlučila je da napusti posao, da ode od njega, ali da mu pre toga još jednom napravi pakost. Samo toliko. Pakost. I ništa više.

Lako je dobila ključeve od njegovog kabineta, dovoljno je bilo reći na portirnici da joj je kompjuter pokvaren i da hoće da radi u susednoj sobi. Ušla je unutra. Soba je bila prenatrpana papirima, mirisala na prašinu i stari indigo, a takođe na duvan i vodu koja mesecima nije prosipana iz vaze. Vrteći se po toj ropotarnici, u kojoj nije bilo ničeg lepog, osetila je vrtoglavicu. Ali ju je možda baš vrtoglavica iznenada naterala da skuje plan.

Trenutak kasnije papiri su se valjali po podu, po pisaćem stolu, svuda. Međutim, njeno zadovoljstvo ne bi bilo potpuno kad ne bi priznala krivicu, da nije bacila izazov, da ispod njenog dela nije ostavila potpis. Evo kakav je bio njen potpis – iz svog kabineta donela je svežu crvenu ružu koju je polomila i stavila na gomilu smeća, i mada je prvom trenutku delovala kao cela, pri dodiru se raspadala. To sam ja – govorila je ruža. Pogledaj me, uzmi u ruku, pomiriši – to sam ja.

Sledećeg dana nije otišla na posao, smatrajući da je već otpuštena. Popodne joj je telefonirala koleginica, pitajući da joj se nešto nije dogodilo. Svi smo se zbog tebe zabrinuli, rekla je, a najviše tvoj sused. Bio je ludo uznemiren. Molio me da te nađem i kažem da te tražimo, da treba da se što pre vratiš, već sutra, samo ako si zdrava.

wi, że zapomniała w gabinecie ważnych dokumentów, a zresztą on i tak o nic nie pytał. Minęła własny gabinet i zapasowym kluczem otworzyła jego drzwi. Gdy błysnęło światło, zobaczyła coś, czego nawet we śnie nie śmiałyby sobie wyobrazić. W pokoju panował surowy porządek, wszystko było na swoim miejscu, ale tuż za komputerem stała mała menzurka napełniona wodą, do której skrupu-latnie zebrano połamane części róży. Patrzyła na tę różę, która potwierdzała: „tak, to ja...”, i nic mogła powstrzymać się od łez wzruszenia i szczęścia.

Gdy następnego dnia, zawstydzona i pełna skruchy, zapukała znów do tych samych drzwi, usłyszała w jego „proszę” jakieś smutne stłumienie. Weszła. W świetle płynącym z północnego okna jego szczupła twarz wydawała się jeszcze szczuplejsza. Siedział bokiem, pochylony nad ekranem maszyny, ale natychmiast utrwaliła w pamięci bolesny zarys ramion i głębokie zmarszczki w kątach ust. Nie było wątpliwości - cierpiał. W jednej chwili cała jej uraza stopniała i krok, który zrobiła w jego stronę, był krokiem przebaczenia i pojednania. Dopiero wtedy podniósł na nią oczy. Były bardzo jasne, promieniujące tym dziwnym błękitem, który czasem zdarza się u ludzi o ciemnych włosach i śniadej cerze, ostiym i przenikliwym jak lód. „Proszę natychmiast wyjść”, powiedział. Nie zrozumiała. Zrobiła jeszcze jeden krok w przód, krok wyznający mu całe bez-radne „to przecież ja”. Zerwał się z miejsca i stał przed nią ze zmienioną twarzą. „Proszę wyjść, czy pani nie słyszy?” Czerwona róża stała w tle. „Proszę wyjść”, wrzasnął jeszcze raz, siniejąc i blednąc. Nie miała wyboru, wyszła. Zatrzasnął za nią drzwi. Na korytarzu oparła się o ścianę i wciągnęła w płuca długi, zimny haust powietrza. Była już teraz całkowicie pewna, że on ją kocha. Wściekłą furię jego głosu mogła tłumaczyć tylko odwzajemniona miłość.

Przez kilka następnych dni nie mogła otrząsnąć się z wrażenia. Źle spała. Zjawiał się w jej snach uśmiechnięty i dobry,

Vratila se još iste večeri. Vratila se u Institut putem koji je znala napamet. Svi prozori su bili u mraku, portiru je rekla da je u kabinetu zaboravila važna dokumenta, uostalom on i tako nije ništa pitao. Mimoišla je vlastiti kabinet i rezervnim ključem otvorila njegova vrata. Kad je sinulo svetlo ugledala je nešto što ni u snu nije mogla pretpostaviti. U sobi je vladao strogi red, sve je bilo na svom mestu, međutim iza same tastature kompjutera nalazila se mala menzura puna vode, a u njoj brižno sakupljeni delovi crvene ruže. Pogledala je u tu ružu koja je u njenom pogledu potvrdila „da, to sam ja...“ i rasplakala se od uzbuđenja i sreće.

Kada je sledećeg dana, postićena i pokajnički zakucala ponovo na ona vrata, čula je u njegovom „molim“ nekakvu tužnu potištenost. Ušla je. U svetlosti koja je dopirala kroz severni prozor njegovo mršavo lice delovalo je još mršavije. Sedeo je koso, nagnut nad ekranom mašine; međutim u sećanju joj je ostao bolni obris njegovih ramena i duboke bore u uglovima ustiju. Patio je. U jednom trenutku sva njena povređenost se istopila, korak koji je učinila prema njemu bio je korak oprostaja i pomirenja. Tada je podigao oči prema njoj. Bile su veoma svetle, s onim iznenađujućim plavetnilom koje se katkad sreće kod ljudi tamne kose i tena, ostrim i prodornim kao led. „Molim vas, smesta izađite“ – reče on. Nije razumela. Napravila je još jedan korak napred, korak koji mu je priznavao celokupno bespomoćno „pa, to sam ja“. Trgao se i stao ispred nje promenjena lica. „Molim vas, izađite, zar niste čuli?“ U pozadini stajala je crvena ruža. „Molim vas, izađite“, dreknuo je još jednom, bivajući čas modar, čas bled. Izašla je. Zalupio je vrata za njom. U hodniku se oslonila o zid i u pluća udahnula dug, hladan gutljaj vazduha. Sada je bila uverena apsolutno da je voli. Bes njegovog glasa mogla je da protumači samo kao krajnje uzvraćenu ljubav.

brodząc w szarej mgle, która kojarzyła się ze śmiercią. Czowała, że coraz bardziej boi się go i boi się o niego, gotowa zarazem zrobić wszystko, by go już więcej nie widzieć i równie dużo, by go jednak zobaczyć. Owszem, widywali się. Widziała go czasem przez okno albo w sekretariacie instytutu, całego i zdrowego, w nastroju ani dobrym, ani złym, takim jak zawsze. Nie rozmawiali ze sobą ani razu i ona nie przeczuwała jeszcze, że to dopiero początek zupełnego milczenia, które stanie się już niebawem znakiem ich związku. Nie mogła pojąć, że brak słów nic o-znacza wcale braku porozumienia. Nie podejrzewała, że to możliwe i nie wiedziała nic o przejmującej pełni braku bezpośredniego kontaktu, aż do pewnego dnia, gdy znów tęsknota skłoniła ją, by odwiedzić wieczorem jego gabinet.

Menzurka stała na dawnym miejscu, z pieczołowicie zasuszonymi szczątkami róży. Pachniało tytoniem. Na biurku, półotwarty i zapraszający, leżał komputerowy wydruk jego ostatniej pracy, zostawiony, jak jej się wydawało, w intencji przywitania kogoś, kto nie został zaproszony do lektury wprost... Wyciągnęła rękę. Czy pisał dla niej? Czy zbieżność jego tematu z wnioskami, które ona przedstawiła niedawno na naukowej konferencji, była tylko przypadkowa?

Tym razem zostawiła mu na biurku pocztówkę z gołąbkami. Po kilku dniach, podczas których mijali się na korytarzu jak ludzie obcy, znów weszła do jego gabinetu i znalazła gołąbka w miejscu, w którym go zostawiła. Ośmieliło ją to. Odtąd odwiedzała wieczorami jego gabinet dość regularnie, spędzała tam coraz więcej czasu, korzystała z jego biblioteki, czytywała jego czasopisma, czasem nawet używała bez pytania niektórych przyrządów, które pozostawały w instytucie wyłącznie do jego dyspozycji. Zawsze jednak zostawiała wewnątrz jakieś ślady swojego pobytu i nigdy nie pozwoliłaby sobie na wejście do środka ot tak, bez dania mu znaku, że była, że w ich coraz głębszej nieobecności ona zawsze o nim pamięta. Wiedział więc i

Sledećih nekoliko dana nije mogla da se otrese utiska. Loše je spavala. Sanjala ga je nasmejanog i dobrog, kako plovi sivom maglom koja joj je asocijala smrt. Sve više je osećala da ga se boji, kao i da se boji za njega, istovremeno spremna da učini sve da ga više ne vidi, kao i da učini puno da bi ga ipak videla. Naravno, vidali su se. Povremeno ga je vidala kroz prozor ili u sekretarijatu Instituta, živog i zdravog, ni dobro ni loše raspoloženog, uvek istog. Nijednom nisu razgovarali, ona još nije predosećala da je to tek početak potpune ćutnje koja će uskoro postati najkarakterističnija crta njihove veze. Još uvek nije umela da shvati da odsustvo reči ni najmanje ne znači odsustvo komunikacije. Nije sumnjala da je to moguće, niti je bilo šta znala o uzbudljivoj izražajnosti odsustva neposrednog kontakta, sve do jedne večeri kada ju je čežnja ponovo primorala da uveče poseti njegov kabinet.

Menzura je stajala na starom mestu, s brižno osušenim ostacima ruže. Mirisalo je na duvan. Na pisaćem stolu ležao je poluotvoreni kompjuterski otisak njegovog poslednjeg rada, pozivajući, kako se činilo, nekog ko nije pozvan direktno na čitanje... Pružila je ruke. Da li je to napisao za nju? Da li je u pitanju srodnost teme s rezultatima koje je nedavno predstavila na naučnoj konferenciji slučajna?

Toga puta na pisaćem stolu mu je ostavila razglednicu s golubom. Nekoliko dana kasnije, tokom kojih su se mimoilazili u hodniku kao stranci, ponovo je ušla u njegov kabinet i našla goluba na mestu na kome ga je ostavila. To ju je ohrabriilo. Otad je uveče prilično redovno posećivala njegov kabinet, provodila tamo sve više vremena, koristila njegovu biblioteku, čitala njegove časopise, katkad je bez pitanja koristila neke uređaje u Institutu koje je samo on imao na raspolaganju. Uvek je unutra ostavljala nekakve tragove o svom boravku, ne dozvoljavajući sebi da unutra uđe tek tako, bez ostavljanja znaka da je bila i da u njihovom sve dubljem odsustvu uvek misli na

o dorobionym kluczu do drzwi, i o wieczornych odwiedzinach już właściwie naturalnych, i o pozostawianiu znaków. Symbole jej odwiedzin pęczniały w jego gabinecie w prawdziwą kolekcję, obejmującą książki, fotografie, zasuszone kwiaty, chusteczki do nosa, pocztówki, a nawet wycięte z czasopism przepisy kulinarne. Kiedyś ofiarowała mu małą, kamienną kopię mumii egipskiej, którą umieścił natychmiast na honorowym miejscu. Nie tylko godził się na te drobiazgi, ale nawet otaczał się nimi jak kłosem ich wspólnego rozłączenia. Nie wyrzucał niczego, i to raczej ona pozbywała się czasem jakiejś pamiątki zakurzonej i brudnej. Wyrzucała ją do kosza na śmieci, a potem odważnie znosiła zmarszczenie brwi, jakie wysyłał jej z daleka na publicznych seminariach. Wyraźnie lubił te błahostki, choć nigdy nie powiedział jej o nich ani słowa. Nie skomentował ich istnienia nawet po latach, gdy zaczęli odzywać się do siebie, a on przełamał się na tyle, by rewanżować się jej drobnymi prezentami z naukowych podróży -kwiatkiem z bibułki, zestrzelonym na strzelnicy, papierową serwetką z dobrej restauracji, prospektem hotelu z widokiem na nieznane morze. Ale nawet wtedy nie zdradzał, co znaczyły dla niego te niezliczone dowody jej obecności pod jego nieobecność. Nie ulegało wątpliwości, że były dla niego ważne. W jakimś zagadkowym sensie ona również była dla niego ważna. Lecz czym był ten sens? Tego nigdy nie pojęła. Marzyła o chwili, gdy on wróci wieczorem do instytutu i złapie ją na gorącym uczynku przebywania w gabinecie. Lecz na próżno. Czasami miała przecucie, że jest blisko, na ulicy pod oknami, naprawdę tuż, tuż. Jeśli tak było, zawsze przyznawał jej pierwszeństwo, umożliwiał wielkodusznie, by przebywała sam na sam z jego cieniem.

Powoli zaczęła przyjmować do wiadomości ten rodzaj związku. Owszem, zdarzały się jej chwile buntu, gdy korzystała z zaproszeń do kina albo do restauracji, przyjmowała kolegów w domu i pozwalała sobie nawet na odrobinę kokieterii. Nigdy jednak nie zdołała przełamać się na tyle, by zapo-

njega. Dakle, znao je o napravljenom ključu od njegovih vrata, o već gotovo prirodnim večernjim posetama, o ostavljanju znakova. Simboli njenih poseta njegovom kabinetu pupili su u pravu kolekciju koja je obuhvatala knjige, fotografije, osušeno cveće, maramice za nos, razglednice, čak kuhinjske recepte izrezane iz novina. Jednom mu je čak poklonila malu, finu imitaciju egipatske mumije koju je smesta stavio na počasno mesto. Ne samo što se slagao sa svim tim sitnicama, nego se čak okruživao njima kao zvonom njihove zajedničke razjedinjenosti; nije izbacivao ništa, pre se ona s vremena na vreme lišavala neke suvišne prašnjave i prljave uspomene. Izbacivala ju je u korpu za otpatke, a kasnije hrabro podnosila mrštenje obrva koje joj je upućivao izdaleka, na seminarima, iznad ramena suseda. Otvoreno je voleo te sitnice, iako joj o njima nikada ni reči nije rekao. Nije komentarisao njihovo postojanje, čak ni posle niza godina, kada su ponovo počeli da razgovaraju o najjednostavnijim temama, kada se on prelomio i počeo da revanšira sitnim poklonima koje je donosio sa službenog puta – cvetom od papira, pogođenog na strelištu, papirnatom salvetom iz dobrog restorana, prospektom nekakvog hotela s pogledom na nepoznato more. Ali čak ni tada joj nije govorio šta mu znače svi ti brojni dokazi njenog prisustva u njegovom odsustvu (ponekad je čak mislila da pre nego što uveče uđe u svoj kabinet da proverava da li je svetlo u njemu upaljeno, a ako je tako da joj priznaje prvenstvo u raspolaganju njegovim radnim mestom, u prebivanju nasamo s njegovom senkom). Konačno je shvatila da je više voleo ćutnju. Lagano i s naporom je primila k znanju tu vrstu veze.

Naravno u njoj je povremeno dolazilo do pobune, kada je koristila pozive u bioskop ili restoran, primala kolege kod kuće, čak im dopuštala izvesnu familijarnost. Međutim, nikada nije uspela da se prelomi i jednostavno ode od njega, da jednom zauvek raskine s njegovim užasavajućim odsustvom.

mnieć o nim, odejść, zerwać raz na zawsze z jego milczeniem. Czas mijał więc, a oni trwali jak zakłęci, coraz bardziej przyzwyczajeni do siebie nawzajem, już właściwie nierozdzielni, połączeni na zło i dobro przez cienką ścianę dzielącą pokoje.

Aż wreszcie doszło do tego, że nawet jeśli on pracował u siebie, a ona u siebie, nie przychodziło im nawet do głowy, że mogliby pracować razem. Mimo to, a może właśnie dlatego, ich związek wciąż niedostrzegalnie pogłębiał się. Na przykład, on coraz częściej hałasował, a ona odpowiadała mu podobnym hałasem krzesłem albo biurkiem, co oznaczało, że słyszy, i myśli o nim, po czym siadali, każde oddzielnie, do swoich prac. Pozostawali w instytucie do późna, opuszczając go zawsze w tej samej kolejności, najpierw on, a potem ona, odwiedzivszy wcześniej jego gabinet.

Wieczorem, gdy zaczyna się, lub raczej, gdy toczy się niezmienną koleją to opowiadanie, sekwencja drobnych wydarzeń jest powszednia i zwykła: on wychodzi, ona słyszy jego cichnące kroki i warkot samochodu, spokojnie zamyka swoje i otwiera jego drzwi, wchodzi do gabinetu, który należy już chyba nazwać ich wspólnym gabinetem, omiata wzrokiem wnętrze znane na pamięć, niedbale sprawdza nowości, przerzuca świeże czasopismo i książkę, której jeszcze nic widziała, bierze do ręki tekst artykułu, nad którym ślęczał, czerwonym ołówkiem poprawia błąd literowy i to już wszystko na dziś, podnosi się z krzesła, przeciąga, czuje, że jest zmęczona, z ust wyrывa się jej westchnienie, wprowadzające do płuc wszechobecny tu zapach tytoniu i kurzu. Zawraca spod drzwi, żeby sprawdzić, czy kwiaty są podlane, muska gałązkę wędnącą w wazonie, myśl jej biegnie ku wykładowi, który wygłosi w przyszłym tygodniu, zauważa dziurę w pończosze, jest jej jednak trochę smutno samej w tym pustym budynku, tęskni sama już nie wie za czym, jest zakochana.

Vreme je prolazilo, a oni su postojai jedno kraj drugog kao ukleti, sve naviknutiji jedno na drugo, već nerazdvojni, povezani u dobru i zlu, kroz zid koji je odvajao njihove sobe.

Međutim, nijednom im nije palo napamet da bi mogli da rade zajedno, čak kada je on radio u svom a ona u svom kabinetu. I pored toga, a možda upravo zbog toga njihova veza se sve neprimetnije produbljivala. Na primer, on je sve češće pravio buku u svom kabinetu, a ona mu je odgovarala identičnom bukom, stolicom ili pisaćim stolom, što je značilo da ga čuje i misli na njega, ili su tek posle te razmene škripe i šuštanja sedali za svoj posao, svako u svom kabinetu. Radili su obično do kasno u noć, napuštajući Institut uvek istim redom, najpre on, a posle ona, obišavši prethodno njegov kabinet, u kome je dodavala nešto svojoj kolekciji ili zabave radi menjala položaj predmeta.

Uveče, kada počinje ili pre kada se nastavlja ova priča, sekvence sitnih događanja su obične i uobičajene: on izlazi, ona čuje njegove sve tiše korake i brujanje automobila, mirno zatvara svoja i otvara njegova vrata, ulazi u kabinet koji bi se već mogao nazvati zajedničkim, pogledom obavlja unutrašnjost, koju već zna napamet, nehajno proverava novine, sveže časopise i knjige koje još nije videla, uzima u ruke tekst članka nad kojim je naporno radio, crvenom olovkom popravlja slovnu grešku i to je za danas sve, ustaje sa stolice, proteže se, oseća se umornom, iz usta joj izleće uzdah, zatim u svoja pluća udiše ovde prisutni miris duvana i prašine. Kod vrata skreće da bi proverila da li je cveće zaliveno, u prolazu dodiruje nekakvu odsečenu grančicu koja vene u vazi, njena misao hita ka predavanju koje će održati sledeće nedelje, primećuje rupu na čarapi, oseća se malčice tužnom u toj pustojoj zgradi, čezne za ne znam čim, zaljubljena je.

**RROMANI PARAMIČI
ROMSKA PRIČA**

HEDINA SIJARČIĆ TAHIROVIĆ

RUŽDIJA RUSO SEJDOVIĆ
Prevod: autor

Hedina Tahirović Sijarčić

ISPOVIJED

Početak ove priče se desio davno, vrlo davno, dok sam još bila učenica, a moj otac u punoj snazi.

Moj otac nije dugo sjedio u školskoj klupi, nije imao nikakvo akademsko iskustvo, životnog iskustva napretek. Ali, ja ne vjerujem da je sam život najbolja škola. Nije bio ni za njega. Derviš Tahirović, moj otac, zarađivao je svoj hljeb i hranio porodicu radeći kao taksista, ponekad dan-noć.

Njegove ruke su bile pregrube za pisanje, jer to su bile ruke od nekoliko zanata. Prije nego što sam bila pošla u školu, radio je u firmi „Metalotehna“ na Skenderiji. Onda je htio biti sam svoj gazda pa je kupio kamion „Pragu“ i radio kao privatni poduzetnik, autoprevoznik. „Praga“ je bio stari kamion, koji se stalno kvario, a otac ga sa ljubavlju popravljao i krpio, jer je ipak sa njim dobro zarađivao. Kad je taj kamion potpuno propao, kupio je „Fiatov“ kamiončić i radio sa njim.

Pored naše kuće je napravio garažu u kojoj je prijateljima popravljao auta, pa je kapalo još zarade. U neko doba je sabrao dovoljno novca da kupi auto s kojim je počeo taksirati. Ali nikad ga nije napustila ljubav prema kovačkom zanatu, kojeg je izučio kod svog oca. Nakon rada kao taksista, radio je u svojoj garaži, sam je konstruisao auto-prikolicu, sam je rezao dijelove i vario ih. Ubrzo se to pročulo na njegovom taksi-stajalištu, pa su i njegove kolege naručivale kod njega prikolice, jer su one dobijale prolaznu ocjenu kod pregleda saobraćajnih inspektora. „Rom k'o grom“, toj njegovoj ocjeni samog sebe se moglo vjerovati.

Njegove ruke su znale praviti i male stvari, za nas djecu. Od metala su izrezivale zvijezde, mjeseci, krugovi, kojima smo kitili našu božićnu jelku. Sjećam se i konja u trku, kojeg je pravio od žice. Bio je mnogo vrijedan moj otac.

DJETINJSTVO NA GORICI

„Sjedi, sine Dinda, i piši!“

Koliko puta sam u djetinjstvu čula te riječi.

Dinda, tako me otac zvao od milja. A sine, umjesto kćeri, to se kod nas tako govorilo, i sinovima i kćerima, kad bi se nekom mlađem obraćalo sa nježnošću i savjetom. Moj otac je bio u nekom posebnom duhovnom stanju kad me je zvao sebi da zajedno pravimo zapis o njegovoj porodici. On bi diktirao a ja, pisala, jer on nije baš vješt u tome. A ja bih trebala imati puno, puno strpljenja dok bi on počeo.

I sada vidim tu sliku: otac sjedi na ivici kreveta a pored njega mala stolica, na stolici tepsija, u tepsiji na tanjiru meze i pun bokalčić i štamplić rakije. „Piši, Dinda“, a zatim potonu u sebe. Zamislio se a njegove mutne, za mene uvijek lijepe oči odlutale bi daleko. Gledala sam u njegove oči i pokušavala zaviriti u njegovu dušu. Željela sam vidjeti to što on vidi, tako zamišljen. On je htio da se nešto zapiše.

Ali šta?! Kako da ispriča priču onaj koji nije naviknut na dugi razgovor? Samo na kratke, nepovezane rečenice. I sa nama, svojom djecom, govorio je očima. Od njega smo i mi to naučili, dovoljno je bilo samo da se pogledamo i da znamo šta treba uraditi. Naši razgovori očima su nešto što je samo naše. Usne stisnute u šutnji, a oči govore. Za druge ljude, za posma-

trače, to je bilo samo gledanje. A za nas su to bili porodični razgovori, tajanstveni, jer niko nije mogao dokučiti značenje onog što mi govorimo jedni drugima. Naš tata i mi, njegove kćeri, mi smo znali šta svako svjetlucanje, svaka iskra u očima drugog znači.

„Pišeš li, Dinda“, kaže on kao da je cijelo vrijeme govorio glasno.

„Pišem tata“, odgovaram ja.

Eto, i u tome smo bili posebni. Druga djeca u našim mahalama su svoje očeve zvali „babo“. A mi smo našeg zvali „tata“. Ne znam zašto. Možda je on to nekad rekao najstarijoj kćeri i tako ostalo u porodici. I po tome smo se razlikovali od druge djece u mahali. A nije lako kad si u mahali drugačiji od ostalih. Naše rodice su svoga oca, našeg amidžu, zvale babom. Naše „tata“ je bio još jedan razlog za ruganje. Prvi je bio naša boja kože, koja je bila bjelja od njihove. Ljubomorne i zavidne, zvale su nas gospođama. Druga djeca iz mahale su ih slijedila. Gospođe Tahirovičke, rugali su nam se. A mi se nismo osjećale ni gospođama a ni drugačijim zbog našeg bijelog tena. Mi smo bile ono što nam je i tata bio, Romkinje sa Gorice.

Ruždija Ruso Sejdović

ABĀV

(andar e prozaqi ćidutni *EREMIT ŗutnje i nemiri jednog ćergara*, Podgorica 2011, CEKUM)

1.

Palal e bari, xolĀriko vĀrba pe` rromnĀća te 3al vaj na, manglĀs te kerel laqi vĀja<sup>1</sup> thaj te 3al-tar laća k-o abĀv. MĀsaj si, kova ni a3ukerel akava drom jekhto lesqi rromni lesĀar, no sa laqi familia. Vov si lenqo 3amutro, ćirdino manuŗ thaj savorre mangen barem jek` drom leća te godetin.

Palutne berŗa ni delas pe` lenqe abĀva. Ni 3alas pe` lesqe, naŗelas katar lenqe adeturi thaj godetja. Na sasas amal lenqe trajoća, von gĀndina, kaj si lenqo 3amutro andar aver rroman-o pero. Okova savo si and-e lenqe jakha telĀrdo. Vov si caxrutno rrom. A von na. E caxrutne rroma, sar kaj phenen; ćoren, xoxaven, azgini manuŗa si, maren pe` thaj xan pe`, pien thaj ni 3anen te khelen thaj te kamen.

Sathaj, sebet e 3amutresqo laćhipe`, na sasas len nijek` alav saveća ŗaj sa kova zorĀrenas. O 3amutro sasas averećhandes. Nisar n-aŗti alnajinas, jek` caxrutno rrom kaj maj but kamel po vaxt te nakhavel pe` varesave lila. A vov n-aŗti alnaja o gĀndo lenqe muzikaqo. N-aŗti ulavelas lenqe gilĀ thaj sa aŗnelas sar jek` bari gili bi anglipasqo² the bi agoripasqo. Thaj kana kidinĀvonas jekthanes, e phure thaj e terne, biagorno khelenas:

---

¹ kamipen

² ŗirdipnasqo

Ruždija Ruso Sejđović

VESELJE

(iz zbirke propovjedaka *EREMIT šutnje i nemiri jednog čergara*, Podgorica 2011, CEKUM)

1.

Posle duge, zamorne rasprave sa ženom i premišljanja da li da ide ili ne, ipak je odlučio da joj ispuni želju i ode na Abāv¹. Moraće, jer to ovoga puta ne očekuje samo njegova žena, nego i cela njena familija. On je njihov zet, prilično povučen čovek i svi žele s njim da se barem jednom provesele.

Prošlih godina je propustio mnoga njihova veselja. Izbegavao je fešte, izostajao iz običaja i tradicije. Nije bio učesnik njihovog života jer je, mislili su, pripadao drugom plemenu. Onom koji u njihovim očima zauzima prilično ponižavajući položaj. On je čergar. A oni ne. Čergari, kako kažu; krađu, lažu, opasni su ljudi, tuku se i galame, piju i ne znaju da igraju i da vole.

Ipak, zbog zetove povučenosti, nijesu imali nijedan razlog kojim bi potvrdili svoje predrasude. On je bio malo drugačiji. Nisu mogli nikako da shvate, da jedan čergar svoje slobodno vreme obožava da troši nad knjigom. A on nije mogao da shvati suštinu njihove muzike. Nije mogao da razlikuje njihove pesme jer su ličile jedna na drugu toliko da je bilo teško da primeti početak jedne ili završetak druge. Osobito kada bi se

---

¹ *Abāv* - slavlje, svadba /na romskom jeziku/

thaj kana i muzika a čhelas, von angle baxtale khelenas, thaj vakārenas: “jaša-jaša”. E manuśesqe kerdolas pe` kaj si o xoraxando abāv. A e gilavne gilabenas “aman-aman”. O žamutro akava aśunelas sar “amen”. Vaj savorre sasas e alavenča “jaša-jaša” thaj “aman-aman” baxtale thaj čhudenas bare love trujal p-e manuśa save baśalenas. Lenqe istrumenturā kitinas lovenča, čhuvdinos lenqe e love and-e gada, palal e kaiśa, thaj palal e specialno kerdine thava savenča phandinaspō šero, thaj sa kova mujelas p-o karnivāli. A e gilavne vakārenas maj but “aman-aman”, a e rroma vazdine vastenča “jaša-jaša”.

So maj but andar kova gīndinelas, sa maj hari cerdilas le` o ilo pe lenqe abāva te žal. Vaj p-o gīndo ni kamelas te zorarel sar varro baro. Kana lesqi rromni pučhelas le` kamel li lenqe abāva, vov phenelas: “Sar te na...” – thaj miśkilas najenča and-e pesqi čuči poski.

Sa kova na sasas lesqe thema and-e lesqo trājō. Pe so čhuvelas sāma thaj andar so šaj but gīndinelas sasas o baśalipe` e khangerenqe zilenqe. Kova baśalipe` savo mujelas p-e devlesqo glāso, anelas lesqe odēsqe varesavo mukhlipe`. Jekhto kodola zvōnurā šaj lesqo śanto peravenas. Te sasas and-o anglunipe` o alav, gīndinelas, kova sasas jek` baśalipe` saveča o butārno sa trujal peste kerdas. Thaj kana aśunelas varesavo bango baśalipe`, mangelas te aśunel o baśalipe` e khangerenqe zvonorenqo ili gilabipe` e khangerenqe manuśenqo, rodindos te avel paśal lende.

Sathaj, akava drom phaglās pe` thaj manglās te žal pe` rromnāča k-o abāv. Kodoja texarin, sar sajek` aver dīves gelotar kahro pe butī gīndindos kaj ka avel khere sar sajek` drom. No vaś kodova dīves o šefo³ rodias pe butārndar te keren jek` sāvato baj but butī.. Kadja, vi vov sas mūsaj jek` sāvato maj but butī te kerel. Dikhelas e čhurika angla peste save trubulas te patārel, jek` p-o jek` lelas and-o vast thaj dikhindos

---

³ *šerutno*

na podijumu u kolo skupili, i mladi i stari, bez prestanka igrali: čak i kada bi muzika prestala jer od galame to niko nije ni primjećivao. Najčešća reč bila bi «*jaša-jaša*». Čovek bi pomislio da je na turskoj svadbi. A pevači bi ponavljali reči “*aman-aman*”. Zet je ove uzvike povezivao sa “Amen”. Ali, svi su uz reči “*jaša-jaša*” i “*aman-aman*” bivali srećni i prilično razbacivali svojim novcem. Čašćavali su muzičare kiteći instrumente, uvlačeći im novčanice u košulje, za pojaseve, ili za to, specijalno vezane trake oko čela, pa bi čitava ta gungula više ličila na karneval. Pevači su se zato trudili da što češće puta uzvikuju “*aman-aman*”, a veseljac i su mahali rukama uvis i uzvraćali sa “*jaša-jaša*”.

Što je više o tome razmišljao, njemu je bivalo odbojnije da posećuje njihove proslave. Ali svoj nelagodan osećaj i mišljenje nije želeo da favorizuje i istakne kao nešto važno. Na ženina pitanja da li on voli njihove Abijava, uvek bi odgovarao: “Kako da ne...” - i mrdao prstima u džepu.

Zapravo to nije bila njegova tema u životu. Na šta je skretao pažnju i o čemu je mogao prilično dugo da razmišlja bili su tonovi crkvenih zvona. Ti zvukovi koji su oponašali božji glas, unosili su lagodan osećaj slobode njegovoj duši. On je narušavanje svoje tišine mogao jedino njima da dopusti. Ako je u početku svega postojala reč, razmišljao je, onda je ona imala zvuk s kojim je stvaralac života stvarao sve oko sebe. I svaki put kada bi slušao neko muzičko mrmljanje, želeo je da čuje crkvena zvona ili pojanje crkvenog hora, žudeći da se nađe u njihovoj blizini.

Ipak ovoga puta je odlučio da ode sa svojom ženom na *abijav*. Tog jutra, kao i uvek, mrzovoljno je otišao na posao nadajući se da će završiti u isto vreme kao i svaki dan. No, baš tog dana njegov šef je zahtevao da mu radnici ostanu još koji sat više. Tako, i on je morao jedan sat vremena duže da radi. Gledao je noževe pred sobom koje je morao da kontroliše i

and-e fize gîndinelas sar te mothovel pe` rromnăqe kaj maj palal ka avel khere. Lesqi rromni šaj gîndinelas kaj kova kašti kerel, pànda avri laqe familiaça te na iklel.

Trebutno sasas te telefonil. O glàso laqe rromnăqo, dik`, na sasas, xolăriko.

“Trubul, čačas, pànda jek` sàvato... tu av haziri te za-tar. A me maj palal ka bešav p-o trèno.”

“Ni xoxaves?”

“Na! Akava drom na!»

«Dikasas amen, thaj le tuça love e muzikaqe!»

Žuto savàta maj palal , ačhelas p-o peròno te ažukerel o vozo⁴. Vastença and-e kaputosqe poskaqe savesqe kragna⁵ vazdiàs zi k-e kan, dikhelas pe` neve lakirime curuvlă. Beginelas lenqi strafin, dikhlõnas pakivales lesqe premenaça. Kana and-o trèno bešlo-tar pašal i felăstrin liàs te gîndil andar kova sar lesqi rromni uravel pe` a sar vov. Voj pe` patave šulavelas, neve premene kinelas, thaj pe abăvne e pantalùne⁶ arakhelas. Sar kaj si barikani manušni savi si prinžardi p-e abăva.

Kana inklisto andar o trèno dukhalas le` lesqi korr thaj i zeja. Lesqi korr zorajli, thaj pesqo šero pharo xatârelas. Sasas but khino. Sar giă ka khelel and-o kolo? Sar ka veselipe`?-pučhel pe`. Sasas dosna, paširatăça, thaj gelo-tar k-o tàksi. Kana sasas pučhlo “kaj?”, dikhel ke naj le` adrèsa kaj si o abăv! O fòro sasas kova, vaj na sasas le` i adrèsa. Dikhel and-o taksivo, thaj kana dikhlas ka-o šofèri, phendas lesqe kaj zal-tar po rromano abăv.

-Na-i pharipe. – phenel o taksasta⁷. Nesave manušen ingărdem inkă.

⁴ lino andar i serbikani čhib voz: *trèno, sastrutno vurdon, jagalo*

⁵ *gùlerură*

⁶ *kâlce, xoleva, dimije* - and-e autorosqo dialèkto

⁷ o manuš savo tradel o taksivo, o šofèri

pakuje, uzimao jedan po jedan u ruku i buljeći u oštrice razmišljao o tome kako da objasni svoj prekovremeni rad. Njegova žena mogla bi da pomisli da on ponovo izmišlja neki razlog, samo da još jedan put izbegne izlazak sa njenom porodicom.

Morao je da telefonira. Glas njegove žene začudo, nije delovao nervozno i mrzovoljno.

“Moram, stvarno, još jedan sat... ti se spremi i idi. A ja ću odmah nakon posla na voz.”

“Ne, ti lažeš?”

“Ovoga puta ne!”

“Vidimo se, i ponesi sa sobom novac za muziku!”

Par sati kasnije, stajao je na peronu i čekao voz. Sa rukama u džepovima kaputa čiju je kragnu podigao da mu je sezala do ušiju, posmatrao je tek kupljene lakirane cipele. Dopadao mu se njihov odsjaj, delovale su svečano uz crno odelo. Kada se u vozu smestio uz prozor razmišljao je o velikoj razlici koja postoji u odevanju između njega i njegove žene. Ona je svoju robu negovala, brižljivo pakovala i redovno kupovala detalje svoje tradicionalne svadbarske nošnje. Kao da se radi o osobi kojoj predstoji važan nastup, premijera.

Nakon sat vožnje, izašavši iz voza osećao je bolove u leđima i u rukama. Vrat mu je bio napet, i osećao je da mu glava otežava. Bio je veoma umoran. Kako će zaigrati u kolu? Kako će da se veseli?- pitao se. Bilo je prilično kasno, skoro se smrklo, i morao je da se odveze taksijem. Tek kada je bio upitan “kuda?”, primetio je da on zapravo i nema adresu na kojoj se održava skup! Grad je bio taj, ali mu je adresa nedostajala. Zurio je u taksistu, a potom, shvatajući svoju zbunjenost, jednostavno reče da ide na romsku proslavu.

-Nema problema. - uzvрати taksista. Neke ljude sam već odvezao tamo.

-Sathaj, zas-tar inkä.- sar pesqe phenel thaj mukhläs pe` and-e morthäqi bešandi<sup>8</sup>. Manglas so šaj maj anglal te resel, te šaj maj anglal iril pe`.

Dindos and-i sàla savi sasas kitime sialicença thaj plasti-kane luludënça, linäs te rodel pe` rromnä thaj laqi famìlia. Ama sa e manuša trujal leste biprinžarde sas. Gelo-tar k-o šanko. E astajla and-e viza thovde, pherde xaben thaj pipe` sar kaj na sas zorale sa kova te astaren. E rroma thaj lenqe rromnä e čhavorrença bešenas p-e lüngi bešande thaj xanas thaj pienas. Kazom but xabe, savo perelas p-o pòdo, vov maj anglal nikana ni dikhlah. I mùzika sasas kodoja savi prinžarelas, jekhto e žiškinje khelenas. Savorre čingarenas. E čhavorre rovenas. E rroma pe` rromnënça denas azgini vòrba. Gündisardäs kaj kova keren sebet e ašundi mùzika, ama kana i mùzika maj po lokhes bašavelas, e rroma angle azgini vakärenas. O žamutro polokhes linäs te siklöl p-e kadaja xanamika.

Palal o šanko, kana-kana čhudelas pesqi jak` p-i sàla te šaj dikhel pe` rromnä thaj laqe famìlia. Na sasas lendar khonik. Vov polokhes pielas p-i piva⁹, thaj angla e opaš i rät, dikhindos kaj khonik ni del le` khanč te xal, e anglutne kelnerostar¹⁰ rodäs varesavo xaben.

- Sar kova gëndines – pučhel le` o kèlneri dikhindos le porade jakhença.

- Te xay, sar avera...

- Palal o šanko našti! – čingardäs p-e leste thaj gelo-tar e tivsiaça. Vov mangelas vareso te phenel, thaj rodäs pànda jek piva. Thaj pànda jek, thaj pànda jek.

-A savo abäv si akava?- pučhel anglutne pašal peste.

-Suneti!

---

⁸ *bešalin, skamin*

⁹ lino andar i serbikani čhib *piva: bira, lovina, kerkali*

¹⁰ o manuš kaj sevel xaben thaj pipen; *konobàri* - and-e autorosqo dialèkto

- Pa onda, idemo tamo, kao za sebe reče i komotnije se udubi u kožno sedište. Želeo je zaista što pre da stigne, samo zato da bi mogao što pre da se vrati.

Ušavši u salu koja je bila okićena raznobojnim sijalicama i vencima plastičnog cveća, pokušavao je da primeti svoju ženu i njene bližnje. Ali svi ljudi oko njega su bili nepoznati. Ipak, prišao je šanku. Posmatrao je stolove u nizu postavljene, prepune pića i hrane kao da su bili nejakim da sve to izdrže. Ljudi i žene sa decom u naručju sedeli su na drvenim klupama i halapljivo jeli i pili. Toliko obilje hrane, koja je padala na pod, on nikada pre nije video. Muzika je bila ista ona koju je očekivao, samo su žene igrale. Svi su galamili. Deca su plakala. Muževi su svojim ženama govorili povišenim i komandujućim tonom. Pomislio je da to čine zbog larme, ali i u onim momentima kada se ona stišavala, oni su istom snagom nastavljali vikati i galamiti. Zet se polako privikavao na tu atmosferu.

Za šankom, s vremena na vreme neprestano je bacao pogled po sali ne bi li primetio svoju ženu ili nekog od njene familije. Od njih nikog nije bilo. On je polako pijuckao pivo, i pred ponoć, videvši da ga niko ne nudi jelom, od prvog konobara je zatražio nešto da pojede.

- Kako to misliš - upita ga konobar posmatrajući ga zbunjeno.

- Da jedem, kao ostali...

- Za šankom ne može! -odbrusi mu i sa poslužavnikom u ruci udalji se hitrim korakom. On htede nešto da izusti a potom zatraži još jedno pivo. Potom još jedno, i još jedno.

-A kakva je ovo proslava?- upita prvog do sebe.

-Sunet!

-A gde je slavljenik?

-Spava, odavno je kod kuće, to je dete.

Tada mu je bilo posve jasno da je on zapravo na pogrešnu adresu došao. Ali sad je bilo kasno da se tu nešto promeni.

-A kaj o sunetia?

-Sovel, khere si, kova si čhavorro.

Akana sas lesqe zor kaj reslās p-i aver abāv. Ama akana kasno sas te zal-tar te rodel pe rromnā.

Dikhelas p-o pòdiumo sar e rromnā khelen. Lenqo khelipe` mujelas po poresqo khelipe`, ama von sasas sar ladutne, khelenas bi kamipasqo te mothoven so žanen pe` khelipaça. E šerença karing i phuv, kodola rromnā sasas sar telal i zor kothe. Povarkana pe` kulkonença mothovenas kaj and-e peste xatären o khelipe`. O žamutro dikhelas p-e lende kaj von but maj lače žanen te khelen thaj kova sar kaj dikhelas p-e lenqo garuvdo asajpe` savo xatārdolas pe` p-e lenqe vušta. Kana vazdenas p-o šero thaj dikhenas trujal, p-o miškipe` cira mukenas thaj kova sasas šukar te dikhlōl-pe ko xarno xatāripe` e muzikaqo.

Najença bašavelas p-o šanko, astardinos pe` jakha p-o pòdiumo kaj sa maj but rromnā inklenas te khelen, aciçarindos te dikhel okola momèntura kana e rromnā bistrenas pe` the mukhenas pe trupoça, and-o ritmo e muzikaqo, kana čačes lenas te khelen. Kodola xarne strafina khelipasqe, vaj izrape` lenqe truposqo, saveça sa maj but o žamutro astardo sas. Kodola khelinde rromnā anenas o azginluko and-e lesqo odī thaj sar kaj xatārdās o kamipe` te inklel thaj vov opre maškar e rromnā lença te khelel. Dikhindos trujal, dikhlas kaj e rroma ni dikhenas e khelavne rromnēn. Kadja, k-e khelavne sas sar bastarde. And-e kova e muruša čhudenas pe` lovença k-e muzikànturā thaj e gilavne thaj o maškar e abāvesqo sas, po than e khelipasqo, k-o čhudipe` e lovenqo. Okola aver žene xanas te pienas. K-o uštavipe`, thaj and-jek` zor te na mukhlel pe` o khelipe`, kerdōlās pe` lesqe sar kaj varekon tasavel o odī. Vareso but korralo xatārelas, varesavo kernipe` khandelas and-e sala, dikhelas baro ulavdipe` maškar e xolārike jakha e muršenqe thaj e šukar muja e žiškinēnqe sa-venqe naštutno sas te mothoven po šukaripe` thaj baripe`.

Gledao je na podijumu Ciganke koje su igrale. Njihova igra podsećala je na trbušni ples, ali prilično ukočeno, bez neke strasti i volje da pokažu šta znaju. Oborenih glava i pogleda, te žene su podsećale na prisilne učesnice obaveznog rituala. Ipak, svojim nedorečenim pokretima bedara i kukova ukazivali su na unutrašnju tajanstvenu igru. Osećao je da sve te žene znaju mnogo lepše da igraju i kao da je to video po njihovim blagim osmesima koji bi nakratko sevnuli njihovim usnama. Kada bi podigle pogled i gledale uokolo, svoje pokrete bi samo na tren oslobodile i to bi poprimalo draž skrivenog zanosa kao da je bio zabranjen.

Prstima je kloparao po šanku, zadržavajući pogled na podijum koji se sve više punio igračicama, želeći da primeti baš one momente kada bi se Ciganke pomalo zaboravile i opuštajući se, uz ritam muzike, zaista zaigrale. Ti kratki problesci skrivene igre, ili drhtaja tela stvarali su neku privlačnost, kojom je sve više bivao osvajan. Unosili su nemir u njegovu dušu i skoro da je osećao neki poriv da ode na podijum i zaigra. Gledajući okolo, primetio je da su vrlo retki posmatrali zaigrane Ciganke i pratili njihovo izvijanje. One su tako bile nezapažene i zanemarene. Istovremeno muškarci su čašćavali muzičare i pevače novcem tako da je centralni događaj, umesto igre, bivalo nadmetanje u rasipanju novčanica. Drugi su bili zauzeti svojom hranom i pićem. To zanemarivanje, a istovremeno i nevidljiva zabrana opuštenog plesa žena, činilo mu se kao gušenje bića koje želi da živi. Nešto primitivno u svemu tome mu je smetalo, nešto je trulo pahnulo u celoj toj sali, a nesklad između namrgođenih, skoro neprijateljskih pogleda muškaraca i blagih, lepih lica žena kojima kao da je bilo zabranjeno da telom slobodno iskažu svoju unutrašnju strast i vanjsku lepotu.

Taj nesklad se pojačao oko ponoći kada je u salu, okružena sa par igračica ušla Ciganka koja je svojom visinom nadmašila sve prisutne, a lepotom kao da nije pripadala ovom mestu.

K-o ulavdipe` sas xor kana and-i sàla, duje trine dënça, däs jek` rromni savi maj bari sas avere rromnëndar, pe` šukaripaça sar kaj naj sas akatar. Anglal hari manuša dikhle la. Laço muj strafinelas, thaj voj polokhes geli-tar po pòdiumo cirdindos p-e peste sa maj but e muršenqe jakha. Vov, te na aver dikhen le`, perada po šero a pe` jakha astarelas k-e but šuzi rromni.

Sas hari thaj šukar xurävdi. Sebet po tango brek, katar laqe kulkuri e patave zanas rigate thaj kothe açhelas nangi. O asajpe izralas p-e laqe šukar vušta, a laço khelipe` putardo sasas thaj mukhlo. Ingerdi muzikaça, khelelas vazdine šereça, rodindos maj baro than khelipnasqe trujal peste. Savorre zanas-tar rigate, mukhenas laqe than thaj kana inklisti p-o pòdiumo linäs te vürtipe` thaj e muzikaça te mukhel p-o gläso.

O žamutro dikhelas la sar mato, sar kaj kodoja rromni khlelas ži cira maj anglal lesqo gindindo khelipe`. Thaj voj kova kerelas boldindos pe` pesqe trupoça thaj e muzikaça. Sar kaj xatärdas kaj sa maj but jakha dikhen la, korkorre delas pesqo trüpo te avel dikhindo. Delas, muzikaça, pesqo trüpo e jakhenqe te pien le`.

Dikhindos k-e khelavne rromnäqe lesqe jakha dikhenas suno savo, sajek` drom kana jek` rromni khelel, si le phanglipe` paramičaça. Sajek` drom kana e rromnäqo punro žal e muzikaça, žungadol o xatäripe` bimulipasqo thaj o tradipe` andar o savaxtnipe` savo si astardo te jek` farbime; o tradipe` and-i ilüzia, patütno<sup>11</sup> šunärdo träjo, kaj o odı vakärel e miškupaça thaj e krleça. Kodola gläsura, save e rromnäqe khelipaça den godı p-e kova sar si o manuś kerdo, den telal e morthi sar zor e žungalipasqe savo, savaxt, o rromano odı mothovel sar xor pe` vòrbaqo thaj e amalipasqo e lumjaça.

Čupavi balença thaj mate jakhença katar o momènto kana dikhlä kodoja šukare rromnä o žamutro xasajlo peça thaj lesqo odı polokhes linäs te astarel le`, tradindos le` thaj vov te

---

¹¹ *nado* anθ-o autorosqo dialèkto

Isprva je malo ljudi primećivalo. Njen lik je zračio, i ona je lagano igrajući korak po korak prilazila podijumu privlačeći muške poglede. On je, da ne bi ostali приметili, oborio glavu ali svoj pogled skoro netremice držao na toj prelepoj ženi.

Bila je lepršavo i oskudno odevena. Zbog vitkog stasa, bedra su se sama oslobađala odeće tako da joj telo na više mesta beše obnaženo. Smešila se izražajno i toplo, a njena igra je zračila slobodom. Zanesena, plesala je visoko uzdignute glave, žudeći da oko sebe zadobije što veći prostor. Svi su joj lagano ostavljali mesto i kada se popela na podijum počela je da se vrti i da povremeno uz muziku ispušta uzdahe. On je gledao opčinjen, kao da je ta Ciganka igrala njegovu maločas zamišljenu igru. Ona je to činila u skladu sa svojom igrom izvijajući se u lakim spiralama telom. Kao da je osetila da je mnogi tek sada primećuju, sama je sebi dozvolila užitak da joj telo biva gledano. Nudila je, uz muziku, svoje telo očima koje su je požudno pile.

Posmatrajući tu plesačicu njegove su oči gledale san koji, svaki put kada Ciganka zaista zaigra, ima dodira sa mitom. Svaki put kada noga Ciganke krokne uz ritam muzike, bude se osećanja besmrtnosti i odmetništva iz stvarnosti koja je ukočena i jednobojna; izgnanstvo u iluziju, sanjani život, gde duša razgovara sa pokretom i zvukom. Ti tonovi, koji uz pokrete trbuha i bedara Ciganke podsećaju na čin stvaranja čoveka, ulaze pod kožu zajedno sa prkosom tragizmu koji, skoro uvek, romska duša ispolji kao vrhunac svog govora i svoje komunikacije sa svetom.

Razbarušene kose i opijena pogleda ukazivaše na to da je on od momenta kada je video ovu lepoticu izgubio kontrolu nad sobom i da je postepeno njegova duša obuhvatala njegovo telo, terajući ga da i sam zaigra i da se približi toj nesvakidašnjoj ženi koja se jedino sa božanstvom mogla uporediti. Teturajući se između stolova ka podijumu, klimavo, gurajući

khelel thaj te pašol kodoja bisavaxtne rromnäqe savi jekhto p-o devlikanipe` šaj mujelas. Phirindos maškar e sinie karing o pòdiumo, spidindos angla peste e skamina thaj e manušen, dikhindos e rromnën, vov liäs te cirdel e manušenqe jakha p-e peste and-i sàla. Sar kaj savorre line te dikhen and-e leste, thaj kova sar kaj vi e rromni dikhlas. Kana laqe jakha astardile lesqe jakhença, sar kaj xatãrdas lesqo matipe`, thaj laqo asajpe boldilas te avel aver, kova savo rodel te reslöl, te avel astardo. Laqo khelipe`, kana xatãrdas e amales, line te nakhen and-o kovlo ritmo thaj kerdölas pe kaj duj odã ingãrde khelipaça mangen te istaren pe`. Kova çerrde, vov inklindos p-o pòdiu-mo linäs te khelel trujal late, voj linäs leça te asal, thaj jakhença phirelas p-e leste. Kova thaj vov kerelas ži kana i mùzika ni ačhili. A von, ni ašundos kova, astarde and-o brek, line angle te khelen. Ama kova sasas xarnes, laqo rrom, xolãriko astardäs la vastestar thaj spindindos la kotar žungales dikhlas e žamutres. E rromni bichaldas kaxrimo dikhipe`, sar kaj najil pe` e biprinžarde manušesqe savo laça kheldas. A vov te akana xatãrdas kaj varesavo bixramome kris phaglas, a sas lesqe ravš kova. Kana i mùzika linäs palem te bašavel vov kheldas ži hari kothe, korkorre, savorre gele-tar katar o pòdiumo. Kana i atmosfëra sebet i čhindi mùzika linäs te lel žungalo karaktëri, vov polokhes, khosindos pesqo sed¹² katar o čikat thaj asandos irisajlo palal o šanko kaj linã angle te piel p-i piva.

Kova kaj i mùzika andar jek` drom thaj hari ačhiläs and-o sa kova than kerdilas pe jek` nasvali atmosfëra. E žene save pienas leça k-o šanko, durajle lestar. Na sas lesqe žanglo sosqe: savo bilačhipe` thaj savo žungalipe` kerdas?

Gindindos andar akava xatãrdas pe` korkorro. Linäs te kerel godi andar e rromenqi šajkadja. Akathe, akava drom vov sas jekhto dosti. Maškar e manuša xatãrdas kaj palal o

---

¹² *khamlipen, znojo* – lino andar e autorosqo dialëkto (andar i serbikani čhib)

stolice i prisutne, gledajući Ciganku, on privuče pažnju ljudi u sali. Gotovo da su svi gledali njega i to je, u početku, zbunjena plesačica primetila, ali samo za trenutak. Kada joj se pogled sreo sa njegovim, kao da je shvatila njegovu opijenost, i njen osmeħ je poprimio posve drugačiji izgled, onaj koji izaziva i dozvoljava da bude dodirnut. Njeni su pokreti, kad je osetila partnera, poprimili neki blaži ritam i činilo se da dvoje ljudi približavani strašću moraju jedno drugog da dodirnu. To su i učinili, on je popevši se na podijum počeo da kruži oko Ciganke koja mu se smešila, i pogledom lutala po njemu. To je i on činio sve dok odjednom muzika nije stala. Oni to nisu primetili, i skoro grleći se, nastavili su da igraju. Ali to trajaše kratko, jer je, njen muž, ljutitim i brutalnim pokretom zgrabio za ruku i gurajući je sa podijuma krvnički pogledao njenog partnera. Ciganka posla tužan pogled, kao zahvalnost i izvinjenje nepoznatom saigraču. On je tek tada shvatio da je neko opasno nepisano pravilo prekršio, ali bilo mu je svejedno. Kad je muzika nastavila, uz pokrete koje ni sam nije znao odakle mu izviru, igrao je još koji tren sam, jer su gotovo svi napustili podijum. Kada je atmosfera u sali zbog iznenadne tišine poprimila preteći karakter, on se polako, brišući znoj sa čela i blago se smešeci, vratio šanku gde je nastavio da pijucka pivo.

Naglim i kratkim prekidom muzike stvorio se u čitavom prostoru vakuum koji je bio naelektrisan. Ljudi koji su pili za šankom pored njega udaljili su se uz mrgođenje. Nije mogao da shvati zbog čega. Šta je zapravo loše i pogrešno uradio?

Razmišljajući o tome, osećao se prilično usamljen. Pokušavao je da analizira ustaljeno mišljenje o gostoprimstvu Roma. Ovoga puta on je ovde bio jedini gost. Među tim ljudima, posle svog ekcesa sa igračicom, nije bio vise nepoželjan. Zato, da bi smirio svoje i tuđe uzburkale strasti i prezir okoline koji je prvi put osetio u sebi, odlučio je da izađe napolje.

khelipe` e šukare rromnăça na-i maj but astaro. Golesqe, te telârel pesqiri thaj averenqi xoli thaj o éingaripen e trujalne manušenqo manglas te inklel avri. Manglas so šaj maj sig te duravöl katar kodola manuša save sa maj žungales dikhenas le` palal o sanko.

Kana linăs te inklel avri dikhlăs kaj palal leste žan trin rroma. Ni čhutas bari sama p-e lende, thaj avri, and-e răt, xatârdas bari dab p-o šero. Varekon čaladas le`.

Perindos p-i phuv i dukh nakhlas sa lesqe trupoça.

2.

Teharin, putardindos pe` jakha dikhlas kaj pašlöl and-i čik. Dikhlăs and-e dromesqi sialica opral peste savi lilăs pe` opral lesqo šero. O khandipe` andar i kanta e žubresqi delas andar lesqo nak` ži k-o porr, kaj sar galavo kerdölas pe pharipe`. O šil xalas le` p-e khura thaj te akana dikhlas kaj si parrnango. Lesqo vast, sar korkorre, žalas karing i poski kaj trobulas te avel lesqi éisi. I poski sas čuči. Dindos pe` zejença p-i khandini kanta bešlo-tar bi isosqo and-o gindo. P-o telutno vušt xatârdas bari dukh, haj o rat delas and-e lesqo muj.

Linăs te uštel p-e punre. A sa p-e pesqo trüpo xatârdas dukha. And-e pesqe kana šunelas mùzika savi paširătăça ašundăs. Xolăça, sar nasvalo žukel ni kamlas khanči bilačipe` te xatârel. Sa so kerde lesqe manglasa te bistrel lenqe.

Vaj n-ašti bistrel lenqe e neve lakirime curuvlă, ko aračutni jag and-o odĭ, ko jakha hte kulkuri save dukhan maj but katar e čhinde vušta thaj dilo šero.

Xutindos prrnango p-i stanica, žanglas savi duk` savaxt ka ačhel and-e leste.

Poželeo je da se što pre udalji od svih tih ljudi koji su ga sve zloćudnije gledali što je duže boravio za šankom.

Krenuvši ka izlazu primetio je da za njim izlaze još tri muškarca. Nije puno obraćao pažnju na njih, ali izašavši napo- lje, u mrak, osetio je jak udarac u lice.

Padajući ničice, osetio je bol koji mu je prošao cijelim ti- jelom.

2.

Pred zoru, budeći se iz nesvesti primetio je da leži u ka- ljuzi. Pogledao je u svetlost uličnog osvetljenja visoko iznad glave. Smrad iz obližnje kante za smeće ulazio mu je kroz no- snice sve do stomaka, gde mu se kao klupko stvarala mučnina. Hladnoća ga je prožimala po tabanima i tek posle nekoliko trenutaka je primetio da je bos. Ruka mu, skoro mahinalno, pođe ka džepu pantalona gde bi morao biti njegov novčanik. Džep je bio prazan. Naslonivši se na smrdljivu kantu sedeo je bez ijedne misli u glavi. Na donjoj usni osećao je užasan bol, i ukus zgrušene krvi, koja mu je punila usta.

Pokušao je da se uspravi na noge. Ali osećao je bolove svuda po telu. U ušima su mu bučali taktovi od sinoć poznate ciganske pesme. Sa gorčinom, poput bolesnog psa ipak nije mogao ništa loše da misli. Sve što su mu učinili želeo je da oprostí.

Ali nikako nije mogao da oprostí nove lakovane cipele, onaj sinoćni žar u grudima, one oči i ona bedra koja bole ra- zornije dušu od ove natečene usne i lude glave.

Cupkajući bosonog na stanici, znao je koji će bol u njemu zauvek ostati.

**РУССКИЙ РАССКАЗ
RUSKA PRIČA**

**АЛЕКСАНДР СОЛЖЕНИЦЫН
ALEKSANDAR SOLŽENJICIN**

Prevod:

**Ljiljana Gojković, Dubravka Gobović,
Aleksandra Zgonjanin, Tanja Malešević, Danijela Štrbac
Redaktor: Zoran Kostić**

**ВЯЧЕСЛАВ КУПРИЯНОВ
VJAČESLAV KUPRIJANOV**

**ЮРИЙ НЕЧИПОРЕНКО / JURIJ NEČIPORENKO
Prevod: Žarko Milenić**

**АЛЕКСЕЙ ВАРЛАМОВ / ALEKSEJ VARLAMOV
Prevod: Zdravko Kecman**

**МАРИЯ ГАЛИНА / MARIJA GALINA
Prevod: Žarko Milenić**

Александр Солженицын

ЛИСТВЕННИЦА

Что за диковинное дерево!

Сколько видим её — хвойная, хвойная, да. Того и разряду, значит? А, нет. Пристывает осень, рядом уходят лиственные в опад, почти как гибнут. Тогда — по соболезности? не покину вас! мои и без меня перестоят покойно — осыпается и она. Да как дружно осыпается и празднично — мельканием солнечных искр.

Сказать, что — сердцем, сердцевиной мягка? Опять же нет: её древесная ткань — наинадёжная в мире, и топор её не всякий возьмёт, и для сплава неподымна, и покинутая в воде — не гниёт, а крепится всё ближе к вечному камню.

Ну, а возвратится снова, всякий год как внезапным даром, ласковое тепло, — знать, ещё годочек нам отпущен, можно и опять зазеленеть — и к своим вернуться через шелковистые иголки.

Ведь — и люди такие есть.

Aleksandar Solženjcin

TISA

Kakvo nevjerovatno drvo?

Koliko uspijevam da vidim – četinar je, da, četinar... Znači, toj vrsti i pripada? A, ne. Nastupa jesen, obližnja bjelogorica gubi lišće, baš kao da umire. Ali zašto i tisa? Iz sažaljivosti? – Pridružujem vam se, a moji će i bez mene dugo i mirno trajati – pa i ona odbacuje lišće. I to još kako zdušno i svečano – svitkajući sunčanim iskrama.

Reklo bi se, mekog je srca, srevine? Opet ne: njeno drvo – najtvrdje na svijetu, malo koja sjekira obara, i za splav je neprikladno, i u vodi ne truli, šta više, postaje još tvrdje – sve bliže vječnom kamenu.

Da, kao i svake godine, poput iznenadnog dara, vратиće se prijatna toplina – znači, predstoji još jedna godinica, opet ću zazelenjeti i vratiti se svojim svilastim iglicama.

Gle, i ljudi takvih ima.

Prev. Ljiljana Gojković

КОЛОКОЛЬНЯ

Кто хочет увидеть единым взором, в один окоём, нашу недотопленную Россию — не упустите посмотреть на калязинскую колокольню.

Она стояла при соборе, в гуще изобильного торгового города, близ Гостиного двора, и на площадь к ней спускались улицы двухэтажных купеческих особняков. И никакой же провидец не предсказал тогда, что древний этот город, переживший разорения жестокие и от татар, и от поляков, на своём восьмом веку будет, невежественной волей самодурных властителей, утоплен на две трети в Волге: всё бы спасла вторая плотина, да поскупились большевики на неё. (Да что! - Молога и вся на дне.) И сегодня, стань на прибрежной грани, — даже воображению твоему уже не поднять из хляби этот изневольный Китеж, или Атлантиду, ушедшую на дюжину саженой глубины.

Но осталась от утопленного города — высокостройная колокольня. Собор взорвали или растащили на кирпичи ради нашего будущего — а колокольню почему-то не доспели свалить, даже вовсе не тронули, как заповедную бы. И — вот, стоит из воды, добротнейшей кладки, белого кирпича, в шести ярусах сужаясь кверху (полтора яруса залито), в последние годы уж и отместку присыпали к ней для сохранности низа, — стоит, нисколько не покосясь, не искривясь, пятью просквоженными пролётами, а дальше луковкой и шпилем — в небо! Да ещё на шпиле — каким чудом? — крест уцелел. От крупных волжских теплоходов, не добирающих высотой, как издали глянуть, и на пол-яруса, — шлёпают волны по белым стенам, и с палуб уже пятьдесят лет глазают советские пассажиры.

ZVONIK

Ko hoće da vidi jednim pogledom, jednim sagledavanjem, našu nepotopljenu Rusiju – neka ne propusti da vidi kaljaziński zvonik.

On se uzdizao uz sabor u centru bogatog trgovačkog grada, blizu hotela, a ka trgu na kom se nalazio spuštale su se ulice sa dvospratnim trgovačkim vilama. I nikakav vidovnjak nije mogao tada predskazati da će taj drevni grad, koji je preživio žestoka razaranja i od Tatara i od Poljaka, u osmom vijeku svog postojanja, samovoljom glupe vlastele, sa svoje dvije trećine biti potopljen Volgom: a sve bi spasila druga brana, samo da su se boljševici odlučili za nju. (Ali kako da ne! – pa i Maloga¹ je cijela na dnu.) I danas, dok stojiš na obali – čak ni tvoja uobrazilja ne može iz mulja da izdigne taj nesrećni Kitež², tu Atlantidu, potonulu na dvanaest hvati³ dubine.

Ipak, od potopljenog grada ostao je visoki zvonik. Sabor su raznijeli eksplozivom ili razidali na cigle radi naše budućnosti – a zvonik zbog nečega nisu uspjeli srušiti, čak ga nisu ni pipnuli, kao da je bio pod zaštitom. I eto, on je iznad vode, solidno građen, bijele opeke, sa šest galerija sve užih ka vrhu (sprat i po je pod vodom), čak su posljednjih godina i nasip pravili radi zaštite – stoji on i dalje, ni najmanje iskrivljen, niti ukošen, sa pet velikih otvora, iznad kojih se uzdiže šiljato kube – put neba! I još na vrhu – kojim čudom? – krst je preživio. Gledano iz daleka, sa velikih Volginih brodova, nižih od zvonika, čak do pola sprata se uspinju talasi po bijelim zidovima, i već pedeset godina u to zure sovjetski putnici sa paluba.

---

¹ Potopljeni grad u Jaroslavskoj oblasti

² Prema legendi potopljeni grad na sjevernom dijelu Nižnjegorodske oblasti, poznat kao „ruska Atlantida“

³ Mjera za dužinu ravna 2,13m

Как по израненным, бродишь по грустным уцелевшим улочкам, где и с покошенными уже домишками тех поспешно переселённых затопленцев. На фальшивой набережной калязинские бабы, сохраняя старую приверженность к исконной мягкости и чистоте волжской воды, тщатся выполаскивать бельё. Полузамерший, переломленный, недобитый город, с малым остатком прежних отменных зданий. Но и в этой запусте у покинутых тут, обманутых людей нет другого выбора, как жить. И жить — здесь.

И для них тут, и для всех, кто однажды увидел это диво: ведь стоит колокольня! Как наша надежда. Как наша молитва: нет, всю Русь до конца не попустит Господь утопить...

ЛИХОЕ ЗЕЛЬЕ

Сколько же труда кладёт земледелец: сохранить зёрна до срока, посеять угодно, доходить до плодов растения добрые. Но с дикой резвостью взбрасываются сорняки — не только без ухода-досмотра, а против всякого ухода, в насмешку. То-то и пословица: лихое зелье — нескоро в землю уйдёт.

Отчего ж у добрых растений всегда сил меньше? Видя невылазность человеческой истории, что в дальнем-дальнем давне, что в наисегоднешнем сегодня, — понуро склоняешь голову: да, знать — таков закон всемирный. И нам из него не выбиться — никогда, никакими благими издумками, никакими земными прожеками.

До конца человечества.

И отпущено каждому живущему только: свой труд — и своя душа.

Tumaraš po izranjavanim, tužnim sokacima, gdje-gdje i sa iskošenim kućicama tih na brzinu preseljenih potopljenika. Na podzidanoj obali kaljazinske žene, čuvajući staru privrženost ka iskonskoj mekoći i čistoti Volge, vrijedno ispiraju platno. Poluzamrli, prelomljeni, nedotučeni grad, sa neznatnim ostacima nekad otmenih zdanja. Ali i u toj pustoši, ti napušteni i obmanuti ljudi ne znaju kako drugačije živjeti. I žive tu.

I za njih, i za svakoga, ko je jedanput vidio to čudo, stoji zvonik! Kao naša nada, kao naša molitva: ne, Gospod neće dozvoliti da cijelu Rusiju do kraja potope...

Prev. Dubravka Gobović

ZLOBILJE

Koliko truda uloži zemljoradnik: da sačuva zrno do roka, da posije na vrijeme, da sve do roda nadgleda rast plemenitog rastinja. Međutim, divljom razuzdanošću buja korov, pri tom bez truda i brige, bez bilo kakvog nadgledanja, kao u inat. Otu-da i poslovice: zlobilje – u zemlju niko ne vrati.

Otkuda kod plemenitog rastinja uvijek manje snage? Osvrneš li se na neizbježnu istoriju, onu stariju i ovu noviju – nevoljno obaraš glavu: da, tako je to- takav je zakon kosmički. I mi njemu ne možemo umaći nikada, nikakvim veličanstvenim idejama, nikakvim zemaljskim izumima.

Do kraja čovječanstva.

I dato je svakom živom stvoru tek toliko: sopstveni trud – i sopstvena duša.

Prev. Aleksandra Zgonjanin

УТРО

Что происходит за ночь с нашей душой? В неподвижной онемелости твоего сна она как бы получает волю, отдельно от этого тела, пройти через некие чистые пространства, освободиться ото всего ничтожного, что налипало на ней или морщило её в прошлый день, да даже и в целые годы. И возвращается с первозданной снежистой белизной. И распаивает тебе необъятно покойное, ясное утреннее состояние.

Как думается в эти минуты! Кажется: сейчас ты с какой-то нечаянной пронизательностью — что-то такое поймёшь, чего никогда... чего...

Замираешь. Будто в тебе вот-вот тронется в рост нечто, какого ты в себе не изведывал, не подозревал. Почти не дыша, призываешь — тот светлый росток, ту верхушку белой лилийки, которая вот сейчас выдвинется из непротронутой глади вечной воды.

Благодательны эти миги! Ты — выше самого себя. Ты что-то несравненное можешь открыть, решить, задумать — только бы не расколыхать, только б не дать протревожить эту озёрную гладь в тебе самом...

Но что-нибудь вскоре непременно встряхивает, взламывает чуткую ту натяжённость, иногда чужое действие, слово, иногда твоя же мелкая мысль. И — чародейство исчезло. Сразу — нет той дивной бесколышности, нет того озерка.

И во весь день ты его уже не вернёшь никаким усилием.

Да и не во всякое утро.

JUTRO

Šta se dešava tokom noći s našom dušom? Kroz nepokretnu onijemjelost tvoga sna ona kao da dobija volju, odvojeno od tijela da prođe kroz neka čista prostranstva, da se oslobodi od svega ništavnog što se lijepilo na nju ili tištilo je prethodnog dana, pa čak i tokom cijele godine; i vraća se sa prvobitnom snježnom bjelinom, i širi ti beskrajni mir, to jasno jutarnje stanje.

Kako se razmišlja u tim trenucima! Učini se: s neakvom iznenadnom pronicljivošću poimaš ono nešto, što nikada nisi...

Zamireš. Kao da upravo u tebi nastaje nešto do tada nepoznato i nečekivano. Skoro ne dišući, dozivaš taj svijetli pupoljak, taj bjeličasti vršak ljiljana, koji se, eto, promalja iz netaknute površine vječite vode.

Blaženi trenuci! Ti – nadvisio samog sebe. Ti i nemoguće možeš otkriti, riješiti, zamisliti... Samo da se ne raspriši, samo da se ne uzburka taj jezerski mir u tebi samom...

Međutim, neizostavno, ubrzo nešto narušava, lomi tu osjetljivu napetost, nekad je to tuđi postupak, riječ, a nekada je to tvoja nedostojna misao. I čarolija je iščezla. Odjednom, nema one divne smirenosti, nema onog jezerceta.

I tokom cijelog dana nikakvim naporom ga ne možeš vratiti.

A to su tako rijetka jutra.

Prev. Tanja Malešević

В СУМЕРКИ

Хорошо помню очень у нас на Юге распространённое — сумерничанье. Перенесенное из дореволюции, может быть ещё подкрепилось оно скудными и опасными годами гражданской войны. Но обычай этот жил и раньше. Склоняла к тому многомесячная теплота южных сумерек? — а многие были изважены: никогда не спешить с лампой. Ещё засветло управясь с делами, кто и со скотом, — не склонялись, однако, и спать ложиться. Выходили на завалянки, на уличные или дворовые скамейки, а то и просто сиживали в комнате, да при окнах открытых, без огня не напорхнёт мелкота. Садились тихо — один, другой, третий, как бы в задумчивости. И подолгу молчали. А кто и говорил — то негромко, нерезко, невялыв. Почему-то в разговорах тех ни у кого не возникало задора спорить, или желчно упрекать, или ссориться. Лица — не видны почти, потом и вовсе, — и что-то незнакомое, вот, опознаётся в них, да и в голосах, что мы упустили заметить и за годы.

Овладевало всеми чувство чего-то единого, нам никогда не видимого, что тихо спускалось с гаснущего послезакатного неба, растворялось в воздухе, вливалось через окна, — та, незамечаемая в суете дня, глубокая серьёзность жизни, её нерастеребленный смысл. Наше касание к упускаемой загадке.

U SUTONU

Dobro pamtim, kod nas na Jugu veoma je rasprostranjeno – sutonovanje. Preneseno iz vremena prije revolucije, možda se još učvrstilo u godinama siromaštva i opasnosti Građanskog rata. Ali, taj običaj je postojao i ranije. Ili je na to uticala višemjesečna toplota južnih sutona? – ili to što su se mnogi pravili važni: nikada ne žuriti sa lampom. Još za vidjela završavaju kućne poslove, neko one oko stoke, svako svoje i idi na spavanje. Izlazili su da sjede na klupama, uličnim ili dvorišnim, ili bi samo sjedili u sobi, pored otvorenih prozora, bez svjetla, da ne bi insekti. Sjedili u tišini – jedan, drugi, treći, i izgledali zamišljeno. I dugo bi ćutali.

A i onaj ko je govorio, govorio je tiho, sporo, bez upadica. Zbog nečega, u tim razgovorima niko nije pokazivao spremnost na sporenje, žučno protivljenje ili svađu. Lica koja se jedva naziru, a kasnije su poptuno nevidljiva, i nešto nepoznato, eto, prepoznaje se u njima, čak i u glasovima, nešto što čak godinama ne uspijevamo primjetiti.

Sve je obuhvatao jedan osjećaj nečeg zajedničkog, nečeg što je nama nevidljivo, što se tiho spuštalo sa neba koje se gasilo poslije zalaska sunca, rastvaralo u vazduhu, ulazilo kroz prozore: ona, u vrevi dana neprimjetna, duboka ozbiljnost života, njegov suštinski smisao

Naše doticanje upuštene zagonetke.

Prev. Danijela Štrbac

Вячеслав Куприянов

ЛОПАТА

В полном разгаре была полевая страда, было всем до земли, а не до неба. А оно, на грех и на счастье, было ярко-синим, чистым и пустым, так что при появлении в нем значительного предмета все подняли головы кверху.

Предмет имел форму плоского диска, а посередине казался прозрачным, чем-то он напоминал медузу, если кто смотрел когда-нибудь на медузу из-под воды, если же нет, то его лучше сравнить с одуванчиком, правда приплюснутым, и, скажем, сорвешь его и дуешь, чтобы он облетел, а он не облетит, а полетит весь в высоту, станет в той высоте огромным, а потом снова будет снижаться, – так вот, это то самое зрелище.

Предмет все увеличивался в размерах и увеличивал таким образом тревогу глядящих на него снизу: а не покроет ли он собою всё поле, а то и всю округу, а то и целое полушарие? Тревога была столь неопределенной, что бежать спасаться не решали

Бригадир Филипп Семенович, подбоченясь, глядел ввысь вместе со всеми, потом, не опуская головы, подождал хозяйственным жестом помощника и распорядился с лаконичностью хирурга:

– Володя, живо в деревню: хлебец, соль, полотенчишко... Мигом!

И Володя исчез, появившись снова через такой промежуток времени, когда предмет известил о себе уже не только видом, но и звуком высокой тональности, – местный гармонист утверждал позже, что это была мелодия популярной песни «Валенки...»

Vjačeslav Kuprijanov

LOPATA

U punom jeku je bila žetva, bilo je svima do zemlje, a ne do neba. A ono je, na žalost ili srećom, bilo jarko plavo, čisto i pusto, tako da su prema njemu, pri pojavi značajnog objekta svi podigli glave.

Objekt je imao oblik pljosnatog diska, a u sredini se činio providnim, nekako je podsjećao na meduzu, ako je ko posmatrao kada meduzu pod vodom. Ako ne, tada ga je bilo bolje uporediti s maslačkom, doduše spljoštenim, i, recimo, ubereš ga i duvaš da bi odletio, a on ne odleti, nego poleti sav u visinu, postane u toj visini ogroman, a onda ponovo počne da se spušta – tako je to izgledalo.

Objekt se uvećavao u razmjerama i uvećavao na taj način uznemirenost onih što su ga gledali odozdo: hoće li prekriti cijelu njivu, cijeli okrug, cijelu hemisferu? Uznemirenost je bila toliko neodrediva da nisu odlučili bježati da se spasu.

Brigadir Filip Semjonovič, podbočen, gledao je uvis zajedno sa svima, potom, ne spuštajući glavu, pozvao domaćinskim gestom pomoćnika i naredio lakoničnošću hirurga:

– Voloda, idi u selo: hljeb, so, peškir... Brzo!

I Voloda je nestao, pojavivši se ponovo poslije takvog vremenskog perioda kada je objekt izvijestio o svom prisustvu ne samo izgledom, no i zvukom visoke tonalnosti – mjesni harmonikaš je utvrdio kasnije da je to bila melodija popularne pjesme „Valjenke⁴...“

---

⁴ Vrsta čizama – prev.

Предмет между тем снизился настолько, что стал заметен орнамент на его днище. Потом стало ясно, что это не украшение, а сеть трубопроводов. Но вот музыка стихла, и аппарат, оказавшийся величиной с племенного быка, присел на пахоту.

– За мной! Только по порядку, без толчеи! – и двинулся к необлетевшему одуванчику, к медузе, величиной с племенного быка.

Между тем из чрева медузы вышли двое. Как положено, в скафандрах. Они были среднего роста, но пропорции смахивали на младенческие: громадная головища под стеклянным куполом, туловище, зашнурованное в сплетенный как бы из удавов корсет, и короткие, но, видимо, сочлененные ножки, – они позволяли существам быстро семенить по рыхлой пахоте поля. Существа размахивали верхними конечностями, пальцы которых отрастали как бы от локтя и достигали длины до полуметра каждый. Вот этими-то конечностями и размахивали внезапные гости.

– Эки руки-то загребушие, – проворчал про себя Филипп Семенович, в то время как в его руках хлебец потихоньку трясся и соль из солонки чуть просыпалась, но Филипп Семенович не заметил этого.

Существа между тем развернули какую-то карту и жестикулировали с явной досадой, если их эмоции хоть в чем-то подобны нашим.

Наконец они утомонились и уставились на приближающуюся толпу с бригадиром во главе. В их разочарованных позах появилось что-то вроде надежды. И когда Филипп Семенович, бледный, но исполненный достоинства, разинул рот, чтобы срывающимся голосом прогаркать: – Добро пожаловать, гости дорогие! – его остановили понятным жестом, помахав перед его носом растопыренной космической ладонью.

Помахивавший нажал затем кнопку на своем обмундировании, включил портативный микрофончик, из которого на чистом местном диалекте послышалось:

– Лопату здесь, часом, не находили?

Objekt se, međutim, spustio toliko da je postao vidljiv ornament na njegovom dnu. Potom je postalo jasno da to nije bio ukras, nego mreža cjevovoda. No muzika je utihla i objekat, ukazavši se veličinom rasnog bika, spustio se na oranicu.

– Za mnom! Samo po redu, bez žurbe! – i krenuo k neodletjevšem maslačku, meduzi, veličine rasnog bika.

Međutim iz crijeva meduze je izašlo dvoje. Kako i treba, u skafandarima. Oni su bili srednjeg rasta, no proporcijama su podsjećali na djecu: velike glave pod staklenom kupolom, trup zašnjiiran u korzet, spleten kao u udava, i kratke, no, očito, noge sa zglobovima – one su dozvoljavale tim bićima brzo koračati po rahloj oranici njive. Bića su mahala gornjim krajevima, prstima koji kao da su izrastali iz lakta i dostizali dužinu do pola metra svaki. Tim su krajevima i mahali iznenadni gosti.

– Kakve grabljive ruke – promrmljao je za sebe Filip Semjonovič, u to vrijeme dok se u njegovim rukama hljeb pomalo tresao i so iz slanika malo prosipala, no Filip Semjonovič to nije primijetio.

Bića su, međutim, raširila nekakvu kartu i gestikulirali s očitom zlovoljom, ako su njihove emocije po čemu nalik našim.

Na kraju su se utišali i usmjerili na približavajuću grupu s brigadirom na čelu. U njihovim razočaranim pozama pojavilo se nešto poput nade. I kada je Filip Semjonovič, blijed, no pun dostojanstva, otvorio usta da bi neujednačenim glasom prozborio: – Dobro nam došli, dragi gosti! – njega su zaustavili razumljivim gestom, mahnuvši pred njegovim nosom raširenom kosmičkom rukom.

Onaj koji je mahnuo je zatim pritisnuo dugme na svojoj opremi, uključio prenosni mikrofona, iz kojeg se na čistom mjesnom dijalektu začulo:

– Lopatu ovdje niste našli?

И репортерский микрофон сунули под нос Филиппу Семеновичу.

– Какую лопату? – озадаченно промямлил бригадир.

– Понимаете, 700 миллионов лет, 11 месяцев, 4 дня, 5 часов и 48 минут тому назад наши люди посетили эту планету для пополнения нашего Андромедийского зверинца диплодоками. После выполнения задания перед взлетом – именно из этой точки – было замечено, что одно из колес аппарата завязло. Колесо расчистили лопатой, и, когда вернулись домой, ревизия установила, что эту лопату какой-то ротозей оставил на вашей планете. Кто был преступник, выяснить не удалось, так как за перелет сменилось около восьмидесяти поколений. Так или иначе, пришлось срочно возвращаться сюда за казенной вещью.

Эта честь и выпала нам, благодаря нашим предкам в восьмидесятом колене. Так вы не находили лопату?

– Лопату? – с ужасом в голосе переспросил сызнова Филипп Семенович. – Так у нас сколько хочешь лопат... Володя, – обратился он к помощнику, – мигом на склад, захвати парочку поновее...

– О, нет, так не годится, – грустно ответил прибор. – Либо та самая лопата, либо никакой. Программа у нас однозначная. Ладно уж, придется порожняком назад лететь. Да... Разве найдешь?

– А что теперь будет-то за это? – с сочувствием спросил Филипп Семенович.

– Под суд, – ответил прибор. – Нам-то что, мы свой долг выполнили. Это наше восьмидесятое поколение отдаваться будет.

Существо отключило все свои кнопки и со своим спутником (спутницей?) полезло обратно в чрево медузы.

Оба они еще помахали руками на прощанье и плавно оторвались от земли.

Вновь послышалась музыка, не столь мажорная, как при снижении. Местный гармонист утверждал потом, что это была известная мелодия «Средь высоких хлебов затерялося...»

I reporterski mikrofon sunuli pod nos Filipu Semjonoviču.

– Kakvu lopatu? – zapanjeno promrmlja brigadir.

– Shvatate, prije 700 miliona godina, 11 mjeseci, 4 dana, 5 sati i 48 minuta naši ljudi su posjetili ovu planetu da bi popunili naš zoološki vrt na Andromedi diplodocima. Poslije ispunjenja zadatka, pred uzlet – upravo iz ove tačke – bilo je primijećeno da se jedan od točkova letjelice zaglavio. Točak su raščistili lopatom, i, kada su se vratili, revizija je ustanovila da je tu lopatu neki nesprenjaković ostavio na vašoj planeti. Ko je bio prestupnik, nije se pojasnilo, te se tokom leta smijenilo oko osamdeset pokoljenja. Tako ili drugačije, treba hitno vratiti ovamo po državni predmet.

Ta čast je pripala nama, zahvaljujući našim precima u osamdesetom koljenu. Niste našli lopatu?

– Lopatu? – s užasom u glasu ponovo upita Filip Semjonovič. – Imamo koliko god hoćete lopata... Volođa – obrati se on pomoćniku – brzo u skladište, donesi par novijih...

– O, ne, tako ne može – tužno odgovori pribor. – Ili ta lopata, ili nikakva. Naš program je striktno određen. Onda moramo nazad letjeti neobavljenog posla. Da...

– A šta će sad da bude zbog toga? – saosjećajno upita Filip Semjonovič.

– Na sud – odgovori pribor. – Mi smo svoj dug ispunili. Naše osamdeseto pokoljenje će odgovarati.

Biće isključujući svu svoju dugmađi i sa svojim saputnikom (saputnicom?) uđe nazad u crijevo meduze.

Oba su mahnuli rukama za oprostaj i s lakoćom se odigli od tla.

Ponovo se začula muzika, ne tako bodra kao pri spuštanju. Mjesni harmonikaš je tvrdio potom da je to bila čuvena melodija „Usred visoke pšenice se izgubilo...“

Юрий Нечипоренко

ЭМИГРАНТ

Один человек попал надолго за границу. А именно в Германию, о которой до этого он слышал много плохого. И что же вы думаете - понравилась она ему, страшно понравилась - всей душой полюбил, и хозяйственность её обитателей, и аккуратность, и ухоженность всего вокруг - так полюбил сильно, так прилепился сердцем своим, глазами и душой прикипел - в общем, здорово втюрился. И даже женщину немецкую там себе нашёл, хранительницу очага...

Очаг у нее был - дом чудесный, двухэтажный, после мужа оставшийся, ухоженный и добротный. На такой дом не налюбуеться, он сразу вас в частную собственность обратит - только посмотрите разок как аккуратно кирпичик к кирпичику подогнан, как дорожка песком посыпана, да какие внутри комнаты - светлые, просторные! В таких хочется жить, дышать всю жизнь до самого последнего вдоха...

В общем, полюбил тот человек всё вместе - дом, немочку, клочок земли, сад, а вместе с ними заодно - и землю-Германию - Вестфалию, Силезию, Саксонию или какая уж она там - с Рейном величавым, с Гарцем, с горами-Альпами, - в общем, со всем вечно сказочным - показалось ему, что тут его Родина, нашел он землю, наконец, свою, что с самого детства до своих сорока годов искал, видел во снах, любил - и плакал от невозможности настигнуть.

А ведь увидел он эти города и деревни, дома и сады в самое невыгодное для них время - когда они были избиты,

Jurij Nečiporenko

EMIGRANT

Jedan je čovjek otišao na duže vrijeme u inostranstvo. I to baš u Njemačku o kojoj je do tada čuo mnogo toga lošeg. I šta mislite – dopala se ona njemu, jako mu se dopala – svom ju je dušom zavolio, i ekonomičnost njenih stanovnika i urednost svega naokolo – tako ju je jako zavolio, tako mu je prirasla za srce, oči i dušu - uopšte. Zaljubio se u nju. I čak je ženu Njemicu tamo našao sebi, čuvaricu ognjišta...

Njeno je ognjište bila kuća čudesa, kuća na sprat, ostala joj poslije muža, uredna i lijepa. Takve se kuće nikad nagle dati – samo pogledate kako je uredno cigla na ciglu složena, kako je staza posuta pijeskom, kakve su unutra sobe – svijetle, prostrane! U takvoj se kući hoće živjeti, disati cijelog života, do posljednjeg daha...

Uopšte, zavolio je taj čovjek sve zajedno – kuću, Njemicu, komad zemlje, vrt, a zajedno s njima i zemlju Njemačku – Westfaliju, Sleziju, Saksoniju ili kakva je već ona tamo – s velikom Rajnom, s Garceem, s Alpama - uopšte, sa svim vječno čudesnim - učinilo mu se da je tu njegova domovina, našao je on zemlju, na kraju, svoju, koju je od djetinjstva do svojih četrdesetih godina tražio, sanjao, volio – i plakao od nemogućnosti da je nađe.

A sad je vidio gradove i sela, kuće i voćnjake i u za njih najgore vrijeme – kada su bili porušeni, izgaženi – i ljudi bili izmučeni, iscrpljeni, plašljivi, nepovjerljivi i opasni. Vidio ih je odmah poslije rata, dugog, mnogoljetnog, istrošene ljudske duše.

искорежены, разрушены, загажены, - и люди были измотаны, истасканы, пугливы, недоверчивы, опасливы. Увидел он их сразу после войны, долгой, многолетней, истрепавшей людские души .

Наперекор всему этому влюбился, как мальчишка, влюбился солдат, простой рядовой, влюбился в побежденную Германию, распростертую, поверженную землю, в женщину простую немецкую, и в дом её, ничем, в общем, не особенный, такой же дом рядовой, как и другие дома вокруг.

Повадился он к ней ходить втихую, конечно, чтобы не выследили товарищи командиры, сержанты да старшины, лейтенанты да капитаны, майоры и полковники. Чтобы не помешали его простому счастью. Приходил рядовой Советской Армии в дом к немецкой побеждённой женщине, и любил её и плакала она, и не хотела отпускать его от себя. Нужен был женщине мужчина, дому - хозяин, земле - работник. Потеряла земля эта немецкого мужа, немецкого солдата, - и кричала, плакала, казалось, вся она тогда беззвучными слезами. Ряды аккуратных домиков словно были без хозяев, без солдат, которых оторвали от своей земли, - и послали завоевывать чужую. А вместо даров той, чужой земли пришли оттуда чужие солдаты, на ней рождённые, - а немецкие солдаты в неё легли. Такая произошла штука: вернулся в дом другой солдат - стал окна вставлять, подправлять расшатанные двери, — так, как будто он здесь все годы жил и жил.

Но недолго продолжалось медовое счастье дома и женщины немецкой - может месяц, может, три - как пришел приказ: собираться советским домой, возвращаться туда, куда перед этим ушли немецкие солдаты. А где мой дом - подумал человек сорока лет. И ответил себе - здесь. И остался.

Usprkos svemu tomu, zaljubio se kao mladić, zaljubio se kao vojnik, običan vojnik, zaljubio se u pobijedenu Njemačku, prostranu, pobijedenu zemlju, u ženu jednostavnu, njemačku, i u njenu kuću, koja uopšte ni po čemu nije bila osobita, takva kuća kao i druge uokolo.

Naviknuo on njoj ići krišom, naravno, da ga ne bi vidjeli drugovi komandiri, vodnici i oficiri, poručnici i kapetani, majori i pukovnici. Da mu ne bi poremetili sreću. Dolazio je vojnik sovjetske vojske u kuću njemačkoj pobijedenoj ženi, i voljela ga je ona i plakala, i nije ga htjela pustiti od sebe. Potreban je bio ženi muškarac, kući – domaćin, zemlji – radnik. Izgubila je ta zemlja njemačkog muža, njemačkog vojnika – i vikala, plakala, činilo se, sva ona tada nijemim suzama. Redovi urednih kuća gotovo da su jaukali bez domaćina, bez vojnika, koje su otrgli od svoje zemlje – i poslali da osvaja tuđu. A umjesto darova iz te, tuđe, zemlje došli su odatle tuđi vojnici, na njoj rođeni – a njemački vojnici u nju legli. Tako se dogodilo: vratio se u kuću drugi vojnik – stao postavljati prozore, popravljati izvaljena vrata – tako kao da je on tu sve godine živio i živio.

No nije dugo trajala sreća kuće i žene njemačke – možda mjesec, možda tri – kad je došla zapovijed – spremite se, Sovjeti, kući, vraćajte se onamo otkuda su otišli njemački vojnici. A gdje je moja kuća – upitao se čovjek od četrdeset godina. I odgovorio sebi – ovdje. I ostao.

Postrojili vojnike u postrojbi i vide – nema jednog. Prazno mjesto. Kako to? Zašto? I raportira vodnik poručniku, poručnik kapetanu, kapetan majoru – da je nestao jedan vojnik. A kako može nestati vojnik? Vojnik je ili ubijen ili je dezertir. Ne može nestati. Nije ubijen – znači da je dezertir. I uze zapovjednik postrojbe automat, svoju trofejnu emku⁵, šofera – ide u tu

---

⁵ Sovjetski automobil GAZ-M1 – prev.

Построили солдат в части и смотрят: нет одного. Пусто место. Как так? Почему? И докладывает сержант взводному, взводный капитану, капитан майору - что пропал один солдат. А как может пропасть солдат? Солдат либо убит, либо дезертир. Иначе он не может пропасть. Не убит - значит дезертир. И берет командир части автомат, свою “Эмку” трофейную, шофера - едет в тот дом, который солдат полюбил. Потому что любовь, как не скрывай - а все равно людям видна: заметили люди, что повадился солдат пропадать по ночам - выследили его, прознали-доложили командиру части, какой дом и какую немецкую фройлен полюбил солдат.

Едет майор туда на своей машине, чтобы проверить, — правда ли то, что так сильно полюбил солдат из вверенной ему части немецкую землю, женщину и дом. Едет с автоматом, — потому что любовь бывает очень сильной, и без оружия ее не прекратишь, не разорвешь. Едет сам, без охраны, потому что в себе уверен майор - много было в его жизни историй, когда он не то, что любовь - жизнь чужую прекращал автоматом. Храбрый майор, а рядом с ним — шофер, человек сорока лет, баранку крутит - привык выполнять приказы, возить на рискованные дела майора своего. Да что тут-то за дело - мужика от бабы оторвать. Это дело - тьфу. Уже конец войны, не такие дела бывали. Едут два здоровых мужика в дом, забирать солдата.

Едут-приезжают. А немочке-то каково? Мужа вначале забрали. Наконец счастье улыбнулось. Но ненадолго. Приехали командиры с автоматами. В дом вошли. Начали обыск. На чердаке нет. На втором этаже - нет. На первом - нет. Под кроватями - нет. В саду - нет. В сарае - нет. Женщина стоит - не шелохнется.

Майор разочарован, недоволен. Азарт его берет. Неужели неправильно донесли, не у этой женщины спрятался солдат, не к ней ходил, не с ней любился, не эти окна

kuću koju je vojnik zavolio. Zato što je ljubav, ako je i kriješ, svejedno ljudima vidljiva – primijetili ljudi da je naučio vojnik nestajati noću - slijedili ga, saznali-dojavili zapovjedniku jedinice koja je to kuća i kakvu njemačku Fräulein⁶ zavolio vojnik.

Ide major tamo svojim automobilom da provjeri je li to istina da je tako jako zavolio vojnik iz njemu povjerene jedinice njemačku zemlju, ženu i kuću. Ide sa automatom – zato što ljubav bude vrlo jaka, i bez oružja je ne možeš prekinuti ni razoriti. Ide sam, bez čuvara, zato što je on samouvjeren major – mnogo je bilo u njegovom životu priča, kada je on ne ljubav, nego tuđi život prekinuo automatom. Hrabar major, a s njim vozač, čovjek od četrdeset godina, okreće volan – naviknuo izvršavati naređenja, voziti na rizična djela svoga majora. Da, to je zadatak - otrgnuti muškarca od žene. Takva stvar - fuj. Već je kraj rata, no biva i toga. Idu dva zgodna muškarca u kuću, da odvedu vojnika.

Idu - dolaze. A ta Njemica? Muža joj prvo odveli. Na kraju joj se sreća nasmiješila. No ne zadugo. Došli zapovjednici sa mašinkama. U kuću ušli. Počeli pretres. Na tavanu ga nema. Na spratu - nema. U prizemlju - nema. Pod krevetima - nema. U bašti - nema. U šupi – nema. Žena stoji – nepokretna.

Major je razočaran, nezadovoljan. Bijesan. Zar su pogriješili, nije kod te žene nestao vojnik, nije njoj išao, nije se s njom ljubio, nije te prozore ostaklio, vrata postavio? Nisu li pogriješili, nije to ta kuća, vojnik je otišao, neuhvaćen, suv iz vode - sve izigrao?

– Gdje je podrum?

Ne razumije. Njemica. Fräulein. Plavokosa ćuti. Evo vrata, evo otvora na podu. U podrumu je prazno. Bačva. Madrac. U bačvi nije. Ići? Zar ići? Taknuli madrac bajonetom. Madrac se trgnuo, oživio. Rasporili ga – unutra se pokazao, zašiven u

---

⁶ *Njem.* gospođica – prev.

стеклил, двери навешивал? Неужели промашка — дом не тот, солдат ушел не пойманным, сухим из воды - всех перехитрил?

- Где подвал?

Не понимает. Немка. Немочка. Фройлен. Белокурая молчит. Вот дверь, вот люк. В подвале пусто. Бочка. Матрас. В бочке нет. Уходить? Что ж, уходить. Ткнули в матрас штыком. Матрас дернулся, ожил. Распорол — внутри оказался зашит в пуху и перьях рядовой солдат, кто любил этот дом, и эту кровать и матрас, наверное, тоже любил, знаете, какие немецкие матрасы: огромные, пуховые, сделаны на славу - не то, что наши солдатские ватные да тощие. В пуху, — отплеываясь и чихая, стоит перед майором дезертир Советской армии, позарившийся на теплую жизнь с доброй женой в хорошем доме... Майор к нему даже не стал прикасаться - повел дулом автомата.

- Иди!

Сели в машину. Из окон соседи выглядывают, солдаты на улице столпились: то-то представление — поймали дезертира в пуху и в перьях. Уже не отряхнуть, не очиститься - прилипчивые пушистые немецкие перья из упитанных германских курочек, нежные пушинки забились за пазуху, за воротник.

Понуро сидит на заднем сиденье неудачливый дезертир. Командир вперед сел - чтобы не касаться его, чтобы перья не перелетали на полковничью шинель. Автомат на колени положил.

Едут. Везут пугало огородное. С позором везут дезертира. Был рядовой, — а как полюбил Германию: женщину и дом - стал дезертир. Потерял лицо советского солдата. Так и едут - впереди победители — сзади униженный. Дважды униженный - и как солдат, и как мужчина любимый фройлен — прямо перед ней, в ее глазах...

perje redov koji je volio tu kuću i taj krevet i madrac je, vjerojatno, volio, znate li kakvi su njemački madraci: ogromni, pernati, sjajno urađeni – ne kao što su naši vojnički od vate i kržljavi. U perju – pljuje i kiše, stoji pred majorom dezerterske sovjetske vojske, koji se polakomio za toplim životom sa dobrom ženom u dobroj kući... Major njemu čak nije ni prišao – uperio je u njega cijev mašinke.

- Idi!

Sjeli su u automobil. Sa prozora susjedi gledaju, vojnici se na ulici okupili: predstava – uhvatili dezertera u perju. Neotresen, nije se očistio – prilijepilo se njemačko perje od utovljenih njemačkih kokoši, za pazuh, za ovratnik.

Pokunjeno sjedi na zadnjem sjedištu nesretni dezerterski zapovjednik. Sjeo naprijed - da ga ne dodirne, da ne bi perje preletjelo na majorovu kabanicu. Mašinku je stavio na koljena.

Idu. Vode baštensko stražilo. Pažljivo vode dezertera. Bio je vojnik, a kako je zavolio Njemačku - ženu i kuću – postao je dezerterski.

Izgubio je lice sovjetskog vojnika. Tako i idu - naprijed. Pobjednici – straga pobijeđeni. Dvaput pobijeđen – i kao vojnik, i kao muškarac voljene Fräulein – pravo pred njom, u njenim očima...

Vadi poniženi parabelum iz sare čizme – i puca u potiljak zapovjednika-pobjednika.

Vozač pušta volan i hvata objema rukama za cijev, za članke vojnika. Automobil svom brzinom sleti u jarak i prevrne se.

Obojica su krvavi, izađu iz njega vojnik i vozač i stanu se tući.

Parabelum je izgubljen. Tuku se rukama. U automobilu su kanistri. Tuku se kanistrima. Ustaju, padaju, valjaju se po zemlji. Zgrabe sve što im dopadne u ruke – tucanik, kamenje s puta. Bacaju jedan drugom u oči, u čelo, u nos, nastoje razbiti jedan drugom glave – no već im nedostaje snage.

Вынимает униженный парабеллум из-за голенища - и стреляет в затылок командиру-победителю.

Шофер выпускает руль и хватает двумя руками за ствол, за кисти рук солдата. Машина на скорости въезжает в кювет и переворачивается.

Оба в крови, выбираются из нее солдат и шофер - и начинают драться.

Парабеллум потерян. Дерутся руками. В машине канистры. Дерутся канистрами. Устают, падают, катаются по земле. Цепляют все, что попадет - щебенку, придорожные камни. Бросают друг другу в глаза, в лоб, в нос, пытаются разmozжить голову, разбить - но не хватает уже сил.

Царапаются и кусаются. Грызут друг друга, ухватившись за волосы, за горло. Их увидели, подойти побоялись - позвонили в часть. Когда приехали солдаты, оба мужчины сорока лет уже почти не дышали. Они были неотличимы — оба в крови, в пуху, в пыли, в грязи... Чуть не загрызли друг друга. Растащили, различили - одного из них судили и очень быстро, в тот же вечер расстреляли. За то, что так сильно Германию любил.

А к майору, командиру части на следующий день приехала жена. В гости. Как раз успела на похороны.

Вот такая странная история произошла сразу после войны. И все из-за того, что один человек очень полюбил Германию - и дом, и землю, и женщину - так сильно, что захотел остаться. Теперь с этим, слава Богу, почти нет проблем.

Любишь — живи.

Grebu se i grizu. Grizu jedan drugog, hvatajući se za kosu, za grlo. Vidjeli su ih, no bojali su im se prići – nazvali su jedinicu. Kada su došli vojnici, oba muškarca od četrdeset godina gotovo da nisu disali. Nisu se mogli razlikovati – obojica u krvi, u perju, u prašini, u prljavštini... Umalo nisu izgrizli jedan drugog. Razdvojili su ih, uvidjeli ko je ko – jednom od njih sudili su vrlo brzo, iste su ga večeri strijeljali. Zato što je tako jako volio Njemačku.

A majoru, zapovjedniku jedinice, sljedećeg dana došla žena. U goste. Uspjela je doći na sahranu.

Eto takav se čudan događaj dogodio odmah poslije rata. I sve zato što je jedan čovjek jako volio Njemačku – i kuću, i zemlju, i ženu – tako jako da je htio ostati. Sad s tim, hvala bogu, više nema problema.

Voliš li – živiš.

Алексей Варламов

ЧОЛОВИК

Впервые я увидел Карпаты зимой, когда мне исполнилось двадцать лет. Мы приехали рано утром в большой поселок Межгорье, по-местному Межгирье. Солнце только что поднялось из-за гор, которыми со всех сторон был окружен поселок. Он совсем не походил на наши деревни. Избы, заборы, люди - все было иным и вызывало острое любопытство. Мы пересели на маленький автобус и поехали дальше в горы.

Автобус взбирался на кручи, покрытые снегом и высокими елками, склоны гор приблизились к самым окнам. После бессонной ночи в холодном зале ожидания на вокзале в Мукачево хотелось спать, но спать было жалко. На чистом синем небе светило необычно яркое солнце, и контраст между светом и тенью был разительным до рези в глазах. Мы ехали, наверное, больше двух часов, горы оказывались то с одной, то с другой стороны, вниз уходили глубокие овраги и скалистые ущелья с незамерзающими ручьями. Иногда по дороге попадались отдельно стоящие, окруженные плетнями дома, небольшие поля, сараи, часовни - и снова тянулись склоны гор. Наконец мы оказались в большом селе, где сходились две долины. Называлось оно Новоселица.

Посреди села рядом с котельной располагалась двухэтажная школа, а при ней интернат, в котором жили дети из дальних деревень. По утрам Новоселица наполнялась детскими голосами. Мы видели, как дети идут в школу,

Aleksej Varlamov

ČOLOVIK

Prvi put sam vidio Karpate zimi, kada sam napunio dvadeset godina. Doputovali smo rano ujutro u veliko naselje Mežgorje, po domaćem Mežgirje. Sunce samo što se pomolilo iza planina, kojima je sa svih strana bilo okruženo naselje. Ono nije sasvim nalik na naša sela. Kolibe, ograde, ljudi – sve je izgledalo drugačije i izazivalo posebnu radoznalost. Zatim smo se premjestili u mali autobus i odvezli se dalje u planine.

Autobus se uspeo na strmu padinu, pokrivenu snijegom i visokim jelkama, stijene planina približile su se do samih prozora. Poslije besane noći u hladnoj čekaonici na željezničkoj stanici u Mukačevu htjeli smo da spavamo, ali nam je bilo žao spavati. Na čistom nebu sijalo je neobično jarko sunce, a kontrast između svjetla i sjene je bio tako oštar da su me boljele oči. Išli smo, vjerovatno, više od dva sata, planine su se pokazivale i na jednoj, i na drugoj strani, dole su se prostirale u duboke provalije i kamene klisure sa još nezamrzlim potocima. Ponegdje na putu nalazile su se, odvojene, okružene ogradama, kuće, nevelika polja, štale, kapele – i ponovo se protezale padine planina. Na kraju, našli smo se u velikom selu, gdje su se sastajale dvije doline. Zvalo se Novoselica.

U sred sela nalazila se dvoetažna škola sa kotlovnicom, a uz nju internat, u kojem su živjela djeca iz udaljenih sela. Ujutro je Novoselica bila ispunjeno dječijim glasovima. Vidjeli smo kako djeca odlaze u školu, i slušali, kako govore čudnim melodičnim jezikom, mješavinom ukrajinskog, slovačkog, poljskog i mađarskog. Zatim smo lutali u paru po raznim kra-

и слышали, как они говорят на странном певучем языке, представлявшем собой смесь украинского, словацкого, польского и венгерского. Потом мы разбредались по двое по разным концам деревни, стучались в дома к старикам и старухам и спрашивали их о народных поверьях, нечистой силе, ведьмах, колдунах, о том, как раньше играли свадьбы, как хоронили, рожали, праздновали праздники, сажали пшеницу и убирали урожай. Старухи отвечали что помнили, их ответы мы записывали в тетради или на магнитофон, а вечерами собирались в большой комнате, переписывали собранное на карточки, ужинали, немножко выпивали и выясняли, в каком доме лучше накормили. Карпатские хозяйки бывали гостеприимны, и внимание приезжих им льстило, тем более что часто спрашивающий и отвечающий менялись местами и образованные студентки рассказывали бабкам о похоронном обряде такие подробности, каких те и не слыхали.

В этой интеллектуальной девичьей компании я был единственный новичок, невежда и лицо мужского пола. Последнее было причиной, почему меня взяли в экспедицию. Появление студенток обыкновенно будоражило местную молодежь, по вечерам деревенские парни ломались к сборщицам фольклора, звали их на танцы в клуб, и я был нужен в качестве охранника, хотя и не представлял, что смогу сделать один против целого села.

Однако в Новоселице было тихо, никакие парни столичными девицами не интересовались, и единственный местный мужичок, с которым мы сталкивались, был молодой учитель венгр, живший с нами в интернате. Это был смуглый черноволосый человек лет двадцати пяти с очень печальным выражением лица. Был он угрюм, подавлен, и какая-то ужасная тоска была в его черных глазах. За две недели мне почти ни разу не удалось его разгово-

jevima sela, kucali na vrata staraca i starica i pitali ih o narodnim vjerovanjima, zlim duhovima, vješticama, čarobnjacima, o tome, kako su prije igrali na svadbama, kako su se sahranjivali, radali, praznovali praznike, sijali pšenicu i skupljali ljetinu. Starci su odgovarali ono šta su pamtili, a mi smo zapisivali u sveske ili snimali na kasetofone, a uveče se skupljali u velikoj sobi, prepisivali skupljeno u kataloške kartice, večerali, pomalo pili i razjašnjavali u kojoj kući je najbolja hrana. Karpatski domaćini su bili gostoljubivi, i polaskani pažnjom posjetilaca, tim više što su oni što pitaju i oni što odgovaraju mijenjali svoja mjesta te su obrazovane studentkinje govorile ženama o pogrebnim obredima takve podrobnosti o kakvima one nisu bile čule.

U toj intelektualnoj djevojačkoj grupi bio sam jedini početnik, neznalica i osoba muškog pola. Ovo posljednje je bilo razlog zašto su me uzeli u ekspediciju. Pojava studentkinja je obično uzbuđivala lokalnu mladež, uveče su se seoski momci bavili folklorom, pozivali ih na igranje u klub, ja sam bio potreban kao obezbjeđenje, iako nisam mogao pretpostaviti, šta mogu učiniti sam protiv cijelog sela.

Međutim u Novoselici je bilo mirno, momci nisu bile zainteresovani za djevojke iz glavnog grada i jedini lokalni mjesni muškarac, kojeg smo sretali, bio je mladi učitelj, Mađar, koji je živio sa nama u internatu. Bio je to tamnoputi, crnokosi čovjek od oko dvadeset pet godina sa veoma tužnim izrazom lica. On je bio mrzovoljan, potišten, i nekakva teška tuga bila je u njegovim crnim očima. Za skoro dvije nedjelje ni jednom mi nije uspjelo da sa njim razgovaram. Samo jednom je priznao, šta osjeća u sebi, da se osjeća potpunim strancem u selu i želi da ode u Mađarsku, poslije čega je učutao zauvijek. Ostalo je nejasno kako je Mađar dospio ovdje i zašto ne ode, ako hoće da ode? Ali je tu bilo čudno sve, kao da sam došao u neku sasvim drugu zemlju. U Novoselici su bili svi atributi so-

рять. Лишь однажды он признался, что чувствует себя в деревне совершенно чужим и хочет уехать в Венгрию, после чего замолчал навсегда, и это казалось непонятным: почему венгр, как он здесь оказался и почему не уезжает, если хочет уехать? Но странным тут было все, как если бы я приехал совсем в другую страну. В Новоселице имелись все атрибуты советской жизни: сельсовет, колхоз, висели в школе портреты Ленина, дети носили пионерские галстуки, взрослые вели счет на советские рубли, но все равно это был совершенно иной мир. Не враждебный, но иной.

Я не понимал почти ничего из того, что рассказывали его обитатели, и, когда мы шли с моей напарницей от дома к дому, она пересказывала мне истории про ведьм, наводящих порчу на скотину, про девушек, которые превращаются в русалок и крадут у коров молоко, про маленького черта-выхованка, которого заводит себе колдунья-басурканица, для чего берет неразвившееся куриное яйцо, носит его весь Великий пост под мышкой и не моется даже в Чистый Четверг, а когда на Пасху народ выходит из церкви и поет «Христос воскрес», тихо шепчет «и мой воскрес».

Валя хорошо в этом разбиралась, может быть, даже немножко верила в то, что все это правда, но мне ее древности казались не слишком интересными. Зато сами горы, темные елки, красивые дома - все будоражило душу. Мне даже нравился наш интернат, куда мы возвратились в темноте под усыпанным звездами небом, я показывал Вале Млечный путь, а она говорила, что это Чумацкий шлях, по которому ехали чумаки и рассыпали соль. Голос у нее был звонкий, и сама она мне тоже нравилась. Впрочем, в экспедиции было много хороших девушек, еще больше красивых лиц встречались на улицах Новоселицы, и я не знал, на ком остановить глаз.

Вскоре я даже начал различать и запоминать отдельные слова, которые часто повторяли старухи: колысь, фай-

vjetskog života: seoski sovjet, kolhoz, u školi su visili portreti Lenjina, djeca su nosila pionirske marame, odrasli računali u sovjetskim rubljama, ali ipak je to bio sasvim drugi svijet. Ne neprijateljski, ali drugačiji.

Skoro ništa nisam razumio od onoga što su govorili njegovi stanovnici, a, kada smo išli s mojom saradnicom od kuće do kuće, ona mi je ispričala priču o vješticama, koje štete stoci, o djevojkama koje se pretvaraju u sirene i krađu kravlje mlijeko, o malom đavolu–vaspitaniku, kojega podigne čarobnica–vještica, tako što uzme neoplođeno kokošije jaje, nosi ga ispod miške cijelog Velikog posta i ne pere se čak ni na Čisti Četvrtak, a kada na Vaskrs narod izlazi iz crkve i pjeva „Hristos vaskrse“, tiho šapće „i moj vaskrse.“

Valja se u to dobro razumjela, čak je i malo vjerovala da je sve to istina, ali za mene te starine nisu bile naročito zanimljive. Ali su planine, tamne jelke, lijepe kuće – uzbuđivale dušu. Čak mi se sviđao naš internat, gdje smo se vraćali po mraku pod zvijezdama osutim nebom, pokazao sam Valji Mliječni put, a ona mi je rekla da je to Čumacki put, po kojem su išli čumaci⁷ i rasipali so. Glas joj je bio zvonak, i ona mi se veoma sviđala. Međutim, u ekspediciji je bilo mnogo lijepih djevojaka, sve ljepša od ljepše koje sam sretao u Novoselica-ma i nisam znao, na kojoj da zaustavim pogled.

Ubrzo sam počeo da pravim razliku i pamtim određene riječi, koje su često ponavljali stari ljudi: kolis, fajno, rizdvo, Zelena Sveta. Nisu nam davali samo ukusnu hranu, dobijali smo i sala, hljeba i domaće kobasice da ponesemo sa sobom. I svaki put su me pitali ko mi je Valja, i, ko sam ja njoj, te su, mislim, bili su nezadovoljni Valjinim hladnim odgovorom, da mi jedno drugom nismo ništa.

Poslije nedjelju dana provedenih u Novoselicu, otišli smo u susjedno selo Leskovec. Sunce je sijalo sasvim prolječno,

---

⁷ Putujući trgovci (u Ukrajini) – prev.

но, риздво, Зэлэна Свята. Нас не только вкусно кормили, а давали еще с собой сала, хлеба и домашней колбасы. И всякий раз спрашивали, кто мне Валя и кто ей я, и, по-моему, бывали недовольны сухим Валиным ответом, что мы друг другу никто.

Через неделю обойдя всю Новоселицу, мы отправились в соседнюю деревню Лесковец. Солнце светило совсем по-весеннему, снег осел, по обочинам дороги текли ручьи, весна уже приближалась. Дорога оказалась долгой. Только к вечеру мы пришли на место. Деревня была совсем небольшой и не походила на большое село, где мы жили. Ровного места тут не было вовсе, дома были раскиданы по склону горы, и среди них стояла маленькая аккуратная деревянная церковь, окруженная елями. Мы прошли по извилистой улице, никто не вышел нам встречу, деревня то ли вымерла, то ли затаилась. Наконец в одном доме увидели маленькую старушку в тканой юбке, и Валя попросила разрешения зайти.

- А це чоловик твой? - спросила бабка, внимательно нас разглядывая.

- Чоловик, - кивнула Валя.

Я удивленно на нее посмотрел, но Валя уже начала расспрашивать хозяйку о детях, о ценах, о скотине, как она делала всегда, когда мы приходили в незнакомый дом. Во всем она разбиралась, точно было ей не двадцать два года, а гораздо больше, и казалось, что простые вопросы о повседневной жизни для нее не есть годами наигранный прием, а ей действительно все интересно. И старуха, поначалу отнекивавшаяся и говорившая, что ничего не помнит, начала вытаскивать из глубин памяти и подсознания что-то очень древнее, сохранившееся в этих горах.

Они сидели вдвоем на лавочке напротив меня и о чем-то шептались: столичная студентка и неграмотная закар-

snijeg se topio, po ivicama puteva tekli su potočići, približavalo se proljeće. Put je bio dug. Tek u večernjim satima smo stigli u mjesto. Selo je bilo sasvim malo i nije izgledalo kao veliko, u kojima smo bili živjeli. Nije bilo ravne zemlje, kuće su bile razbacane po padinama planine, u središtu se nalazila mala uredna drvena crkva, okružena jelama. Prošli smo kroz krivudave ulice, niko nam nije izašao u susret, selo se činilo izumrlo, ili se pritajilo. Konačno smo u jednoj kući ugledali malu staricu u tkanoj suknji, i Valja ju je zamolila da uđemo.

- A ce čolovik tvoj? – upitala je baba, pažljivo nas posmatrajući.

- Čolovik - klimnula je glavom Valja.

Pogledao sam je iznenađeno, ali Valja je već počela ispitivati domaćicu o djeci, o cijenama, o stoci, kao što je radila uvijek, kada smo dolazili u nepoznat dom. Ona se u sve razumjela, bilo joj je tačno dvadeset dvije godine, a činilo se da ima mnogo više, a to što postavlja pitanja o svakodnevnom životu godinama za nju nije bila rutina, da joj je sve to bilo zanimljivo. Starica, isprva odričaše i odgovaraše da se ničega ne sjeća, počela je istiskivati iz dubine sjećanja i podsvijesti nešto veoma drevno, sačuvano u tim planinama.

One su zajedno sjedile na klupi naspram mene i šaputale o tome: studentkinja iz glavnog grada i nepismena zakarpatska starica, i činilo se, da nije bilo na svijetu ljudi bliskijih i zanimljivijih jedno drugom.

„Nepismena – to je baš dobro – šapnula mi je Valja, kada je starica izašla nakratko – Nepismene žene znaju više.“

Ova je, vjerovatno, istinski mnogo znala. Valja je strpljivo zapisivala iza nje u svoju svesku. Njeno se lice zarumenilo, oči gorile, nikada nisam u nje vidio toliko uzbuđenja.

Smrkavalo se, mislio sam o tome, kako ćemo se vratiti nazad i da se ne izgubimo na putu. A Valja se nimalo nije žu-

патская старуха, и казалось, не было в мире более близких и интересных друг другу людей.

«Неграмотная - это очень хорошо, - шепнула мне Валя, когда старуха ненадолго вышла. - Неграмотные бабки больше знают».

Эта, наверное, действительно много знала. Валя торопливо записывала за ней в тетрадь. Лицо у нее раскраснелось, глаза горели, никогда я не видел ее такой возбужденной.

Смеркалось, я думал о том, как мы пойдем назад и не заблудимся ли по дороге. А Валя никуда не торопилась. Вскоре старик вошел в избу. Он был весь такой маленький, сухонький, промытый.

- То чоловік с жинкой, - сказала ему старуха, на нас показывая.

- А дети у них е?

- Детей немає.

Старик ласково кивнул и сказал, что баня еще не остыла.

- Пидете до бани?

Я оглянулся на Валю.

- А можно? - обрадовалась она. - У нас в интернате совсем помыться негде. Пойдем, Сережа?

Мы вышли на улицу. Солнце зашло за гору, стало морозно, и зеленая стояла над ней первая звезда. Деревня была удивительно красива в этот час. Над домами поднимался дымок. Где-то лаяла собака. Снег скрипел под ногами.

- Зачем ты это придумала?

- Так нам будет больше доверия. Она никогда бы не рассказала мне всего, если бы знала, что я не замужем. Девушкам многого не расскажешь.

Я не стал спрашивать, чего именно не расскажешь. Мне было отчего-то грустно в эту минуту. Вспоминался

mila. Ubrzo je i starac ušao u kolibu. On je bio sav tako mali, suhonjav, ispijen.

- To čolovik s ženom - reče mu starica, pokazujući na nas.

- A imaju li djece?

- Djece nemaju.

Starac je klimnuo glavom i rekao da je banja⁸ još topla.

- Hoćete li u banju?

Pogledao sam Valju.

- Možemo li? - obradovala se ona. – Kod nas u internat ne možemo da se nigdje operemo. Hoćemo li, Serjoža?

Izašli smo. Sunce je zašlo iza planine, bilo je hladno, na nebu je bila prva zvijezda. Selo je bilo čudesno lijepo u ovo doba. Iznad kuća dizao se dim. Negdje je lajao pas. Snijeg je škripao pod nogama.

- Zašto si to smislila?

- Tako ćemo imati više povjerenja. Ona nikada ne bi rekla sve, kada bi znala, da nisam udata. Djevojkama se mnogo ne govori.

Nisam je pitao zašto mi tačno ne kaže. Bilo mi je teško u tom trenutku. Sjetio sam se tužnog Mađara. Zvijezda je bilo sve više. One su se pojavljivale pred našim očima. Išli smo uskom stazom i uskoro se našli u banji. Nisam razumio, šta se događa i šta Valja hoće od mene. Njena igra izgledala mi je zabavna, ali samo kada smo bili među ljudima, ali ovdje, u uskom prostoru pred banjom, gdje se Valja žustro skidala, ništa nisam razumio, ali sam bio siguran, kada ostanemo sami, igra će se završiti, ona će ponovo postati drug, kolega, bog zna šta, prijateljica kojoj pričam o svojim intimnim nezgodama, povjeravam joj se, kao što su se njoj povjeravali ti starci.

- Stidiš se mene? – rekla je ona, zbog nečega, šapatom. – Ništa se ne vidi.

---

⁸ Rusko parno kupatilo – prev.

печальный венгр. Звезд стало больше. Они появлялись на глазах. Мы шли по узкой тропинке и вскоре очутились у бани. Я не понимал, что происходит и что хочет от меня Валя. Мне казалась забавной ее игра, но только когда мы были на людях, а здесь, в узком пространстве предбанника, где Валя деловито раздевалась, я ничего не понимал, однако был уверен, что, как только мы останемся вдвоем, спектакль закончится, она снова станет товарищем, коллегой, да Бог его знает кем, подружкой, которой я рассказывал свои сердечные невзгоды, доверяя ей так же, как доверяли ей старухи.

- Ты что, стесняешься меня? - сказала она почему-то шепотом. - Ведь ничего не видно.

Потоптавшись, я снял одежду, осторожно сложил ее на лавке, все еще думая, что это обернется шуткой.

В бане горел огарок свечи. Она мыла голову, несколько меня не смущаясь. Маленькие круглые груди бесстыже и трогательно на меня смотрели. Наверное, жена точно так же не стесняется мужа, с которым прожила десять лет.

- Дверь скорей закрывай. Холод напустишь.

Потом мы пили с дедом горилку и ели кровяную колбасу, старик жаловался, что "колгосп" сломал двенадцать капличек, которые вели на Кальварию, и, странное дело, я понимал все, что он рассказывал. А Валя, одетая в старухин сарафан, училась работать на ткацком станке. На веревке у печки сохло постиранное ею наше белье.

Нас положили спать в отдельной комнате, и мы не сомкнули глаз до утра. Ночь была долгая, и я не знал, как мы будем смотреть друг на друга утром и что будет с нами дальше, но тогда было это совсем неважно. Все было у меня тогда в первый раз - горы, деревня, женщина.

Tapkavši, skinuo sam odjeću, pažljivo je složio na klupu, i dalje razmišljajući, da će to biti šala.

U banji je gorio komad svijeće. Ona je prala glavu, nimalo se od mene ne zbunivši. Male okrugle grudi besramno i dirljivo su me gledale. Vjerovatno se žena baš tako ne stidi muža, sa kojim je živjela deset godina.

-Vrata brzo zatvori. Upuštaš hladnoću.

Zatim smo pili votku sa djedom i jeli krvavicu, starac se požalio, da je „kolgosp⁹“ srušio dvanaest kapela, koje su vodile na Golgotu, i, čudno, ja sam sve razumio, što je govorio. Valja je bila odjevena u staričin sarafan¹⁰, i učila se tkati na razboju. Na konopcu iznad šporeta sušila se naša oprana odjeća. Odveli su nas da spavamo u odvojenu sobu, ali mi nismo sklopili oči do jutra. Noć je bila duga, a ja nisam znao, kako ćemo ujutro pogledati jedno drugo, i šta će dalje biti sa nama, ali to je bilo nevažno. Kod mene je to sve bilo prvi put – planina, selo, žena.

---

⁹ *Ukr.* skr. kolektivno gospodarstvo, *rus.* kolhoz, zadružno poljoprivredno gazdinstvo u SSSR – prev.

¹⁰ Ruska narodna ženska haljina bez rukava – prev.

Мария Галина

ЕВРЕИ

- Эмигранты? Да, и много. Бежали в Варшаву, в Прагу. И оседали здесь. Деньги кончались, или встречали знакомых. Наверное, им казалось, их тут никто уже не достанет. Краина мира.

Не краина, подумал он. Ось. Когда все вертится, все опрокидывается, она одна неподвижна.

Пуховики, габардиновые, драповые пальто. Кепки, ушанки, адидасовские петушки... Напор торгаша и высокомерие посвященного. Маленький рынок. Жалкий. Он видел не в пример богаче. Советика, германика. Когда умрут последние свидетели, все это перестанет что-либо значить. Станет просто историей.

В снеговых проплешинах виднелась бурая свалывшаяся трава.

- Свои газеты? Литературные альманахи? А как же. Сюда бежали небедные люди. Культурные.

Гладкое розовое лицо и цыплячий желтый пух на макушке. Кепка лежала на клеенке, изнанкой вверх, словно ее хозяин просил милостыню. Тут же книги, хорошие, добротные, в крепких переплетах. Книги тех времен, когда страницы еще не склеивали, а сшивали. На обложках мелкими капельками оседала влага. Некоторые, впрочем, самые ценные или самые ветхие, были обернуты в полупрозрачный, зацарапанный полиэтилен.

- Но у меня нету. Я больше по изо. Гравюры, плакаты. Не нужны плакаты?

Marija Galina

JEVREJI

- Emigranti? Da, mnogo ih je bilo. Bježali su u Varšavu, u Prag. I nastanjivali se ovdje. Novaca im ponestajalo ili su sretali poznanike. Vjerovatno im se činilo da ih tu niko neće naći. Rub svijeta.

Ne rub, pomisli on. Os. Kada se sve vrti, sve okreće, on je jedini nepokretan.

Perine, gabardenski, drap kaput. Kačketi, ušanke¹¹, adidasovski pjetašci... Napor sitnih trgovaca i gordost posvećenoga. Mala pijaca. Jadna. On je nije vidio kao bogatu. Sovjetika, germanika. Kada umru posljednji svjedoci, sve to prestane nešto značiti. Postane naprosto istorija.

Na mjestima golim od snijega vidjela se smeđa, uvela trava.

- Naše novine? Književni almanasi? Naravno! Ovamo nisu bježali bijedni ljudi. Bježali su kulturni.

Glatko ružičasto lice i pileće žute malje na tjemenu. Kačket je ležao na voštanom platnu, naopačke, kao da je njegov vlasnik tražio milostinju. Tu su knjige, lijepe, dobre, u tvrdom povezu. Knjige iz onih vremena kada stranice još nisu bili liječili, nego šivali. Na koricama se u sitnim kapljicama nalazila vlaga. Neke, inače najvrednije ili najstarije, bile su uvijene u poluprovodni, ogreban polietilen.

- No u mene ih nema. U mene su više slike. Gravire, plakati. Ne trebaju vam plakati?

---

¹¹ *Rus.* kape s naušnicima – prev.

А ведь мог бы сказать – да, конечно, достать из вон того разбухшего кожаного портфеля перетянутую бечевой стопку растрепанных листков. Так не бывает. Жаль.

- А у кого может быть?

Человек-цыпленок задумался.

- Библиотеки? Там время от времени списывают фонды.

Наверняка у цыпленка там связи. Обхаживает пожилых библиотекарей, цветы дарит, конфеты. И они ему сливают, когда идет списание. И он приезжает, роется, отбирает ценное. Тоже своего рода такой Шпет. Или Воробкевич. Жуки-навозники культуры.

Цыпленок топтался с ноги на ногу, на нем были фетровые ботинки «прощай молодость», кажется, женские. Почему они все такие странные? Те, кто имеет дело со старыми вещами.

- Я ищу все, что связано с литературной группой «Алмазный витязь».

- Не слышал, - сказал цыпленок.

- Была тут такая. У. Вертиго. Нина Корш, Кароль Баволь.

- А, Баволь. Художник? Он вроде бы совсем недавно умер.

Совсем недавно, это, господи, когда?

Человек-цыпленок приблизился на шаг, осторожно ступая между книгами, вытянул шею, отчего еще больше стал похож на цыпленка-переростка.

- Я попробую достать, - сказал он интимно, - но это будет стоить недешево.

У кого? Еще один собиратель? Прикормленная цыпленком библиотекаря?

Солнечные лучи упали на стену и от нее струйками повалил пар, словно внутри была замурована небольшая паровая машина. Недешево – сколько это? А, ладно!

A mogao bih reći– da, naravno, izvadio bi iz svoga otrcanog kožnog fascikla omotanog užetom hrpu poderanih listova. Ali tako nije bilo. Šteta.

- A u koga može biti?

Čovjek-pile se zamisli.

- Biblioteke? Tamo povremeno popisuju fond.

Vjerovatno pile tamo ima veze. Obilazi stare bibliotekarke, daruje im cvijeće, čokoladne bombone. A one njemu jave kada ide popis. I on dolazi, pretražuje, bira ono vrijedno. Takođe svegoga roda takoi Špet¹². Ili Vorobkevič¹³. Balebari kulture.

Pile topće s noge na nogu, na njemu su filcane cipele «zbogom mladosti», čini se, ženske. Zašto su oni svi takvi čudni? Ti, koji rade sa starim stvarima.

- Zanima me sve što je vezano sa književnom grupom «Dijamantni vitez¹⁴».

- Nisam čuo za njih – reče pile.

- Bila je tu takva. U. Vertigo. Nina Korš, Karolj Bavolj.

- A, Bavolj. Slikar? On je, čini mi se, sasvim nedavno umro.

Sasvim nedavno? O, bože, kada?

Čovjek-pile se približi na korak, pažljivo koračajući među knjigama, izvi vrat, zbog čega je još više bio nalik na preraslo pile.

- Probaću da nabavim - reče on intimno - no to će malo da košta.

Od koga? Još jedan sakupljač? Bibliotekarka koju je pile namamilo?

Sunčani zraci upali na zid i od njih se digla para, kao da je unutra bila zazidana mala parna mašina. Malo – koliko? Ma, dobro!

---

¹² Gustav Špet (1879-1037), ruski filozof i prevodilac. Uhapšen i posmrtno rehabilitovan – prev.

¹³ Sidir Vorobkevič (1836-1903), ukrajinski pisac i kompozitor – prev.

¹⁴ Izmišljena grupa.

- Завтра подойдите примерно в это же время.

- Спасибо, - сказал он, - а скажите, все эти эмигранты? Что с ними случилось потом?

Со стены взлетела и повисла в воздухе, трепеща крыльями, взерошенная крохотная птичка. Воробей? Странно, когда кто-то летает вот так, за здорово живешь. Странно и неприятно.

- То же, что со всеми, - сказал цыпленок.

*

До чего мерзкий климат. А он-то думал, тут будет тепло.

- Может, кто-то и успел уехать, но никто почти не успевал. Всегда кажется, есть еще время. Завтра. Послезавтра. На следующей неделе. Как же так – уехать? Ведь все так налажено. Любимая кондитерская. Кофейня. Клиенты, дом. Что, все бросить и уехать? А мамин буфет? А сервиз, который на свадьбу? А кошка? Кому оставить кошку?

- Кошку... конечно.

- Когда пришли немцы, - сказал цыпленок, - было то же самое. Как – уезжать? Куда, зачем? Нас там никто не ждет. Не может быть, чтобы это безумие длилось долго. Это совсем скоро закончится, вот увидите. И потом, а как же моя клиника? А моя сапожная мастерская? А мои книги? Мальчик только-только пошел в ешиву... А мамин сервиз? А серебро? А, в конце концов, кошка?

- Кошка, - повторил он, - да.

- Вон там стоит, видите? В пальто. Черном таком. Иудаика. Ханукии, меноры, бсамим. Мезузы. Йад. Знаете, что такое йад?

- Нет.

- Указка для чтения торы. Серебро, скань. Чернь. Прекрасная работа. Тонкая. Сюда не берет. Но если нужно, может принести. Договориться?

- Sutra dođite otprilike u ovo vrijeme.

- Hvala - reče on.

-Recite mi, svi ti emigranti? Šta se s njima poslije desilo?

Sa zida je uzletjela i uzdigla se u vazduhu, trepećući krilima, ptičica. Vrabac? Čudno, kada neko leti tako, nizašto živiš. Čudno i neprijatno.

- To što i svima – reče pile.

*

Loša klima. A on mislio da će tuda bude toplo.

- Možda je neko i uspio da ode, no niko skoro nije uspijevao. Uvijek se čini da još ima vremena. Sutra. Prekosutra. Sljedeće nedjelje. Kako to – otići? Sve je tako uređeno. Omiljena slastičarnica. Kafana. Klijenti, kuća. Sve napustiti i otići? A mamin bife? A servis za svadbu? A mačka? Kome ostaviti mačku?

- Mačku... naravno.

- Kada su došli Nijemci – reče pile - bilo je isto. Kako otići? Kuda, zašto? Nas tamo niko ne čeka. Ne može biti da to bezumlje potraje dugo. To će se vrlo brzo završiti, vidjećete. Te kako će moja klinika? A moja obučarska radnja? A moje knjige? Mališan samo što je pošao u ješivu¹⁵... A mamin servis? A srebro? A, na kraju krajeva, mačka?

- Mačka – ponovi on - da.

- Eno tamo stoji, vidite? U kaputu. Crnom. Judaika. Hanukii, menori, bsamim. Mezuzi. Jad. Znate li šta je to jad?

- Ne.

- Označilac za čitanje Tore. Srebro, filigran. Crn. Prekrasna stvar. Profinjena. Ovdje je nemam. No ako treba, mogu donijeti. Da se dogovorimo?

- Razumijem. Hvala. Ne, meni ne treba judaika.

---

¹⁵ *Hebr.* Talmudska škola za mlade Jevreje – prev.

- Я понял. Спасибо. Нет, мне не нужна иудаика.

- У Юзефа были? В еврейском ресторане? Подделка. Дешевая подделка. Эта его рыба...

- Я знаю, - сказал он машинально, - у его мамы были проблемы с рыбой.

- Да не в том же дело! Просто, ну... Все сидят и едят, и говорят, ах, как это мило. Как это... *этнографично!* - Последнее слово цыпленок чуть ли не выплюнул.

Он, защищаясь, поднял ладони.

- Я просто поел в ресторане. Мне его порекомендовала пани Агата.

- Пани Агата, да. Юзеф ей платит, чтобы она направляла клиентов, вы не знали? И чтобы одевалась так, как одевалась. Людям приятно, что еще сохранились традиции. К тому же у кого спросить, как не у человека с собакой? Все всегда все спрашивают у хозяев собак.

- Но она намекнула, чтобы я не брал рыбу. Так не делают за деньги.

- Это потому что ей еще и греческая ресторация накидывает. Она и масонскую ресторацию рекламирует. Просто вы ей показались неподходящим клиентом для масонской. Послушайте, может, вас интересует масонство? Масонские знаки? Символика? У нас очень богатая история масонства.

- Нет, спасибо. Ваши масоны – по-моему просто шуты.

- Зря вы так. Это они для отвода глаз, а на самом деле очень влиятельны, очень. Ну, вы же читали! Умберто Эко, кого там еще...

- Читал. Не надо путать жизнь и литературу.

- А как вы их растащите? – печально спросил человек-цыпленок.

- Bili ste kod Jožefa? U jevrejskom restoranu? Falsifikat. Jeftini falsifikat. Ta njegova riba...

- Znam - reče on mahinalno - u njegove mame su bili problemi s ribom.

- Ma nije u tome stvar! Prosto, no... Svi sjede i jedu i govore, ah, kako je to lijepo. Kako je to... *etnografično!* – Zadnju riječ pile skoro da je ispljunuo.

On je, zaštitivši se, podigao ruke.

- Ja sam naprosto jeo u restoranu. Meni ga je preporučila pana Agata.

- Pana Agata, da. Jožef joj plaća da bi mu dovela goste, niste znali? I da se oblači tako kako se oblači. Ljudima je prijatno da su sačuvali tradiciju. Uz to koga pitati ako ne čovjeka sa psom? Svi uvijek sve pitaju vlasnike pasa.

- No ona je nabacila da ne uzmem ribu. Tako ne rade za novac.

- To je zato što njoj dodaje i grčki restoran. Ona reklamira i masonski restoran. Naprosto ste joj se vi učinili kao nepogodan gost za masonski. Čujte, možda vas interesuje masonstvo? Masonski znaci? Simbolika? U nas je vrlo bogata istorija masonstva.

- Ne, hvala. Vaši masoni – mislim da su naprosto dvorske lude.

- Nije tako. Oni su takvi da se zamažu oči, a u stvari su vrlo uticajni, vrlo. Čitali ste! Umberto Eco, ko je tamo još...

- Čitao sam. Ne treba miješati život i književnost.

- A kako ih vi odjeljujete? – tužno upita čovjek-pile.

*

Pod sunčevim svjetlom mahovina se učinila zelenija, a plijesan – tamnija. Bujno cvjetanje života. Raznovrsne trave. Pod zidom otvrdli komadi snijega, oglodani po krajevima, izmjenjivali su se s masnom, malo otkravljenom prljavštinom.

В солнечном свете мох казался зеленее, а плесень – темнее. Буйное цветение жизни. Практически разнотравье. Под стеной отвердевшие ломти снега, обглоданные по краям, чередовались с жирной подтаявшей грязью.

- Нет, сегодня не было. – Торговец германистикой покачал головой, блеснув косо посаженным на горбатый нос пенсне.

- А он обычно каждый день бывает?

- Нет, вроде. Я сам не каждый день бываю.

- А кто бывает каждый день?

- Этот.

Тот, который этот, стоял рядом с распухшим бесформенным портфелем и безразлично смотрел вдаль. Сейчас, на пронзительном свете было видно, что обшлага длинного черного пальто порыжели и истрепались, а ворот побит молью.

- Вы случайно не знаете, такой человек, немолодой, торговал здесь редкими книгами... у него еще желтый такой пух на голове, торчком. Не знаете, что с ним?

Так мог бы повернуться голем – всем телом. Лицо осталось безучастным. В морщинах, словно мох в каменный кладке, застряла клочковатая щетина.

- Конечно, знаю. Он попал в подвал.

- В подвал?

- Да. В подвал Сакрекерок. - Черный человек терпеливо повторил по слогам. - Сак-ре-керок.

- Женский монастырь, - рассеянно подсказал германист. – Там в войну была тюрьма НКВД. Ладно, я это уже слышал.

Германист отошел, демонстративно посвистывая и глядя в синее клочковатое небо.

- Ne, danas nije bio – trgovac germanistikom je odmahnuo glavom. Bljesnuli su cvikeri nakoso posađeni na grbavi nos.

- A on svaki dan dolazi?

- Ne, baš. Ja sam ne dolazim svaki dan.

- A ko dolazi svaki dan?

- On.

Taj on koji je stajao blizu, s debelim bezobličnim fasci-klom i ravnodušno gledao u daljinu. Sad je na providnom svjetlu bilo vidljivo da su posuvranci dugog crnog kaputa požutjeli i iskrzani, a kragnu izgrizli moljci.

- Znete li takvog čovjeka, nije mlad, trgovao je ovdje rijetkim knjigama... ima žute malje na glavi, strče mu. Ne znate šta je s njim?

Osvrnuo se velik – cijelim tijelom. Lice mu je ostalo bezizražajno. U borama, kao mahovina na kamenom grobu, zasjela razmršena čekinja.

- Naravno da znam. On je dospio u podrum.

- U podrum?

- Da. U podrum Sakrekerok – crnokosi strpljivo ponovi po slogovima: - Sak-re-kerok.

- Ženski manastir - rasijano dodade germanist. – Tamo je u ratu bio zatvor NKVD. Za to sam već čuo.

Germanist se udaljio, demonstrativno zazviždao i pogledao u plavo nebo s oblacima u hrpama.

- Rusi otišli i došli Nijemci, i Nijemci režu katance, i šta oni, pitam ja vas, vide? Recite mi šta oni vide?

- Leševe - reče on neprijatno – leševe strijeljanih.

- Brda - dodade crni skoro uzbuđeno – brda leševa! I u svima, u svima rupa u glavi. Evo, ovdje. I Nijemci, ti Nijemci, razumijete...

Iz čovjeka u crnom je mirisalo na naftalin i na vlažni podrum.

- Русские ушли, и пришли немцы, и вот немцы сбивают замки, и что они, спрашиваются, видят? Нет, вы мне скажите, что они видят?

- Трупы, - сказал он неохотно, - трупы расстрелянных.

- Горы, - подхватил черный человек почти восторженно, - горы трупов! И у всех, у всех дыра в голове. Вот тут. И немцы, ну эти немцы, вы же понимаете...

От человека в черном пахло нафталином и сырым погребом.

- Они же такие аккуратные, немцы. А там, в подвале, очень грязно. И они пригоняют евреев и говорят, вы, жида, арбайтен, шнеллер, шнеллер. Еврей должен работать, иначе он бесполезный еврей. И евреи спускаются в подвал, и берут трупы, за руки, за ноги. Нельзя прикасаться к мертвецам, это очень нехорошо. Но они тащат, тащат. И им кричат, аккуратней кладите, рядком, вот так... куда кладешь, пархатый? И пока бедные евреи носят трупы, немцы зовут добрых граждан и говорят им, вот, смотрите, там жида носят трупы у Сакрекерок. Может, кто-то найдет папу? Найдет маму? Сына? Да? Мы же не звери, мы битте, ищите ваших родственников. Похороните их по-человечески. Вот они лежат, с дырками в голове. Студенты, профессора... Поляки, русские. Евреи. Сионисты лежат с дырой в голове. Бундовцы лежат с дырой в голове. И проклятые троцкисты. Но это, конечно правильно, что бундовцы и проклятые троцкисты лежат с дырой в голове, никого не интересуют проклятые троцкисты. И честных граждан не интересуют проклятые троцкисты, но они все равно бегут к Сакрекеркам и видят, чертовы жида носят трупы. И носят, и носят, и носят. И кто-то несет чью-то маму, а кто-то чьего-то папу. И руки у жидов в крови и лапсердаки у них в крови, и даже ермолки в крови. И честные горожане начинают бросаться на евреев с кулаками, и бить

- Oni su tako pažljivi, Nijemci. A tamo, u podrumu, je vrlo prljavo. I oni tjeraju jevreje i govore, vi, juden, arbeiten, schneller, schneller¹⁶. Jevrej mora da radi, inače je beskoristan jevrej. I jevrej se spušta u podrum i uzima leševe za ruke, za noge. Ne smiju se dodirivati mrtvaci, to nikako nije dobro. No oni vuku, vuku. I njima viču, pažljivije slagajte, redom, tako... kuda stavljaš, šugavi? I dok jadni jevreji nose leševe, Nijemci zovu dobre građane i govore im, pogledajte, tamo jevreji nose trupla u Sakrekerok. Možda neko nađe papu? Nađe mamu? Sina? Da? Mi nismo životinje, bitte, tražite vašu rodbinu. Sahrinite ih ljudski. Oni leže s rupama u glavi. Studenti, profesori... Poljaci, Rusi. Jevreji. Cionisti leže s rupom u glavi. Bundovci¹⁷ leže s rupom u glavi. I prokleti trockisti. No to je, naravno pravilno da bundovci i prokleti trockisti leže s rupom u glavi, nikoga ne zanimaju prokleti trockisti. Ni poštenih građana ne zanimaju prokleti trockisti, no oni svejedno jure k Sakrekerkam i vide da vražji jevreji nose trupla. I nose, i nose, i nose. I neko nosi nečiju mamu, a neko nečijeg tatu. I ruke jevreja su krvave, i lapserdaki¹⁸ su im krvavi, i čak su im jermolke¹⁹ krvave. I poštenu građani počnu se bacati na jevreje šakama, i biti ih, biti ih... I Nijemci, da bi umirili poštenu građaninu, počinju pucati u jevreje tu, u dvorištu. I govore dobrim građanima – sada ćemo da privedemo još jevreja, ti su neprikladni, ti su slomljeni što su vukli trupla.

- Vi to niste mogli vidjeti - reče on. – Oni koji su to vidjeli više nisu živi. Odavno.

- Ko vam je rekao da sam živ? Ja sam glas. Ja sam prazna truba. Ja sam šofar²⁰. Ja sam glasnik Strašnog suda. Ja ću go-

¹⁶ *Njem.* Jevreji, radite, brže, brže – prev.

¹⁷ *Jidiš* – Savez radnika Litve, Poljske i Rusije (do Revolucije), menjševička organizacija – prev.

¹⁸ Kratki kaputi poljskih jevreja – prev.

¹⁹ Kape patrijarhalnih jevreja – prev.

²⁰ *Hebr.* jevrejski instrument izrađen iz roga – prev.

их, бить их... И немцы, чтобы успокоить честных горожан, начинают стрелять в евреев прямо тут же, во дворе. И говорят добрым гражданам – сейчас мы приведем еще евреев, эти непригодны, эти поломались, некому таскать трупы.

- Вы не могли этого видеть, - сказал он. - Тех, кто это видел, уже нет в живых. Давно.

- Кто вам сказал, что я живой? Я голос. Я полая труба. Я шофар. Я вестник Страшного суда. Я буду говорить, пока кто-то будет меня слушать. Нельзя убить голос.

- Все уже кончилось, - сказал он, - все уже давно кончилось.

- Они их все еще тащат. Я же вижу. Зачем вы мне говорите, что все кончилось.

- Слушайте, - германист приблизился, придерживая пенсне пальцем, - вы бы шли отсюда, пока он не начал рассказывать про канализацию.

- А что про канализацию?

- Они там прятались. У нас очень старая канализация. Может... кто-то так и не вышел? Так и остался там жить? Мутировали постепенно. Люди Икс, смотрели такой фильм? Вы, кстати, не интересуетесь оккупационной полиграфией? У меня есть неплохие...

- Нет, - сказал он, - не интересуюсь.

voriti sve dok me neko bude slušao. Ne smije se ubiti glas.

- Sve je gotovo - reče on. - Sve je odavno gotovo.

- Oni ih i dalje vuku. Ja ih vidim. Zašto vi meni govorite da je sve gotovo.

- Čujte - germanist se približi, pridržavajući cvikere prstom – idite dok on nije počeo da govori o kanalizaciji.

- A šta o kanalizaciji?

- Oni su se tamo sakrili. U nas je vrlo stara kanalizacija. Možda... neko nije izašao? Ostao tamo da živi? Mutirali postepeno. X-men, jeste li gledali taj film? Vas, uzgred rečeno, ne interesuje okupaciona poligrafija? Imam dobru...

- Ne - reče on - ne interesuje.

**SLOVENSKÁ POVIEDKA
SLOVAČKA PRIČA**

MARTIN KASARDA / MARTIN KASARDA
MONIKA KOMPANIKOVÁ
MONIKA KOMPANJKOVA
Prevod: Zdenka Valent-Belić

Martin Kasarda

LÍSTOK DO NEBA

Bolo mi trocha ľúto, keď som odpojil starého otca od dýchacieho prístroja. Bolo mi ľúto pri predstave, že tá pekná sestrička, Lucia sa volá, tá milo usmiata dievčinka v lacných pančuškách a naškrobenej sestričkovskej uniforme, sa mi stratí z očí. Veď, načo by som chodil na geriatriciu, všakže, keď starý otec dodýchal.

Raz som jej ponúkol čokoládu, nebola proti. Aj mi inokedy navarila kávu a videla, že sa pekne starám o starkého. Veď aj nie, bývam v jeho byte, celkom mi samému vyhovuje, že je tu. Že bol tu. Odišiel, kúpil som mu lístok do neba.

Večer v nemocnici, som tu vlastne len vďaka jej dobrotivosti. Nevyhnala ma s koncom návštevných hodín, dal som jej mandarínku. Komu by som aj vadil, takýchto, ako starký, sú tu desiatky. Len pípajú, kvapkajú, nechávajú si do pľúc vháňať kyslík. Niektorí žmurkajú. Alebo aj nie. Sú v šedivej zóne medzi ja a nikto.

Lucia, možno si so mnou poplače, keď jej poviem, že starký nedýcha. Taká smutná bude rada, že ju pozvem na prechádzku a potom, veď je jar, jej poviem, poviem jej. Že na ňu myslím. Aj keď som sám, v tom dedovom byte. Vlastne už mojom. Áno, aj pod sprchou na ňu myslím. Na jej prsty schované v pančuškách.

Idem plakať. Aby som mal červené oči, starý otec. Ako rýchlo sa meníš. Smrť robí ľuďi krajšími, zmierenými. Si šťastný, vidím ti to na tom pokoji. Nič nevyžaruješ. Duch odišiel. Potom spravím rozruch.

Martin Kasarda

KARTA NA NEBO

Pomalo mi je bilo krivo kada sam dedu isključio sa uređaja za disanje. Bilo mi je žao pri pomisli da će se ta lepa medicinska sestra, Lucia se zove, ona draga nasmejana devojčica u jeftinim čarapicama i štirkanjoj medicinskoj uniformi, izgubiti iz mog vidokruga. Jer, što bismo dolazili na gerijatriju, je li tako, ako je deka preminuo?

Jednom sam joj ponudio čokoladu, nije imala ništa protiv. Drugi put mi je skuvala kafu i videla je da se lepo brinem o dedi. Kako i ne bi, ja živim u njegovom stanu, i meni odgovara da on bude tu. Što jeste bio tu. Otišao je, kupio sam mu kartu na nebo.

U bolnici mogu da ostajem uveče samo zahvaljujući njevoj predusretljivosti. Nije me isterivala nakon isteka vremena za posete, dao sam joj mandarinu. Kome bih ja mogao da smetam, ovakvih kao deka ima na desetine. Samo pište, kaplju, u pluća im ubacuju kiseonik. Neki trepću. Ili ne. Nalaze se u sivoj zoni između ja i niko.

Lucija, možda će zajedno sa mnom zaplakati kada joj kažem da deda ne diše više. Pošto će biti tužna, prijaće joj šetnja sa mnom a onda, proleće je, reći ću joj, ja ću reći njoj. Da mislim na nju. Iako sam sâm u dedinom stanu. Zapravo u mom. Da, i pod tušem mislim na nju. Na njene prste sakrivene u čarapama.

Sad ću da zaplačem, deko, da bih imao crvene oči. Kako se brzo menjaš. Smrt ljude čini lepšima, smirenijima. Srećan si, vidim to po tvom spokoju. Ništa ne zračiš. Duh je otišao. Onda napravim dar-mar.

„Videla som t'a.“

Je to jej hlas, sú to jej lýtka, jej šľapky, čo vidím na zemi. Bojím sa zdvihnúť zrak.

„Marek, to, čo si spravil...“

„Mlč, prosím. Som naozaj zúfalý. Nevládzem sem už chodiť. Veď on už nežil, len živoril. Všetci ste hovorili, že takto môže ležať ešte päť rokov. A ja, vieš, ja musím aj žiť.“

Ticho neexistuje, ani v nemocnici.

Počujem, ako žmurká, cítim pot na rukách. Má ma v moci, drží ma pri posteli svojim pohľadom. Možno, keby som vyskočil, odsotil ju, ušiel. Pritlačil k zárubni, dal jej ruku na ústa. Povedal jej, nech mlčí, že inak vypnem prístroj aj jej.

„Marek, bol to tvoj starý otec a ty si...“

Trasiem sa, možno ako na poslednom súde, kľáčim pri posteli, čelo si opieram o jeho ruku. Už nie je teplá.

„Chcel som mu dobre. Viem, že je mu lepšie tam, kam šiel.“

Cítim jej teplo, je blízko mňa. Kľakne si. Cítim jej ruku na pleciach.

„Pomodlime sa,“ šepká, jej hlas, jej dotyk. Do očí sa mi tísnu slzy, nechcem ich, ale tísnu sa. „Spravil si veľkú vec.“

Veľkú vec. Vlastne som rozhodol o smrti, vydal povolávací rozkaz. Aby som mohol byť, niekto už byť nemusí.

„Nikto sa o tom nemusí dozvedieť, koniec prichádza pokojne. Daroval si mu pokoj, Marek, večný pokoj. Zbavil si ho bolesti, ničotného žitia,“ šepká. „Bol to tvoj starý otec a teraz si začal vďaka nemu žiť. Veľa ľudí by si zaslúžilo mať také deti a vnúčatá, ktoré ich tak ľúbia, že im pomôžu skončiť utrpenie. Že ich pošlú s láskou do neba.“

Hladká ma po chrbte. Ale aj v duši. Cítim, že vie, že ju milujem. Že som tu kvôli nej. Ale smrť starého otca je udalosť, ktorá mi zabráni chodiť za ňou.

„Vždy keď niečo získavame, tak aj strácame. Získal som život bez starého otca, ale strácam teba.“ Dvihol som uplakané

„Videla sam te!“

To je njen glas, to su njeni listovi, njene papuče što ih vidim na zemlji. Plašim se da podignem pogled.

„Marek, šta si to učinio...“

„Ćuti, molim te! Stvarno sam očajan. Ne mogu više da dolazim ovamo. Pa on nije više živio, samo je životario. Svi ste govorili da ovako može da leži još pet godina. A ja, znaš, ja moram da živim.“

Tišina ne postoji, ni u bolnici.

Čujem, kako trepće, osećam znoj na rukama. Imam osećaj da me drži na uzdi, drži me pored kreveta svojim pogledom. Možda ako bih skočio, odgurnuo bih je, pobegao. Pritisnuo bih je na dovrtak, stavio joj ruku preko usta. Rekao joj da ćuti, da ću inače isključiti uređaj.

„Marek, to je bio tvoj deda, a ti si...“

Drhtim, možda kao na Poslednjem sudu, klečim pored kreveta, čelo naslanjam na njegovu ruku. Više nije topla.

„Želeo sam mu dobro. Znam da mu je bolje tamo, kuda je otišao.“

Osećam njenu toplinu, blizu mene je. Klekne. Osećam njenu ruku na ramenima.

„Pomolimo se“, šapuće, njen glas, njen dodir. U oči mi nagrnu suze, ne želim ih, ali nadiru. „Učinio si veliko delo.“

Veliko delo. U stvari sam odlučio o smrti, izdao sam mu rešenje. Da bih mogao da postojim, neko mora da ne postoji više.

„To niko ne mora da sazna, kraj dolazi tiho. Podario si mu spokoj, Marek, večni mir. Oslobodio si ga bola, ništavila života“, šapuće. „Bio je to tvoj deda a sada si zahvaljujući njemu počeo da živiš. Mnogi ljudi bi voleli da imaju takvu decu i unuke, koji ih toliko vole da će im pomoći u okončanju patnje. Da ih s ljubavlju pošalju na nebo.“

Mazi me po leđima. Ali i u duši. Osećam da zna da je volim. Da sam ovde zbog nje. Ali dedina smrt je događaj koji će me sprečiti da ubuduće dolazim.

oči a pozrel som sa na Luciu. „Ja som sem chodil nie za ním, ale aby som ťa videl, aby som zazrel kúsok tvojej bielej anjelskej uniformy.“

Pozera sa na mňa svojimi bledými očami. Usmieva sa. Má studenú ruku, ktorou ma hladí po líci.

„Marek, tým anjelom si ty, chceš mi pomáhať? Chceš pomáhať tým, čo sú živí?“

Približuje sa k mojej tvári. Kľáčime pri mŕtvole starého otca a dotýkame sa perami.

„Mám nočnú každý tretí deň. Môžeš prísť. A každý tretí deň môžeš pomáhať.“

Diabol si nikdy nekupuje len polovicu duše.

„Čovek kada nešto dobije, nešto i izgubi. Dobio sam život bez dede, ali gubim tebe.“ Podigao sam uplakane oči i zagledao se u Luciju. „Nisam ja dolazio zbog njega, nego da bih tebe video, da bih ugledao delić tvoje bele anđeoske uniforme.“

Gleda me svojim bledim očima. Smeška se. Ruka kojom me mazi po licu joj je hladna.

„Marek, taj anđeo si ti, želiš li da mi pomažeš? Želiš li da pomažeš onima koji jesu živi?“

Približava se mom licu. Klečimo pored dedinog leša i dirujemo se usnama.

„Radim noćnu smenu svakog trećeg dana. Može da dođeš. I svakog tećeg dana možeš da pomažeš.“

Đavo nikada ne kupuje samo pola duše.

Monika Kompaniková

VLAK

Bežím na stanicu, ledva stihnem kúpiť lístok. Vlak je špinavý a prekúrený, no je mi to celkom jedno, už sa nestážujem, len konštatujem. Prechádzam uličkou, sledujem tváre a postavy ľudí, hľadám kupé, kde je viac voľných miest ako tých obsadených, no také sa v tomto vlaku nenachádza. Odhadujem, kto z pasažierov by mohol byť mojím potenciálnym klientom, teda kto je podľa výšky mesačného príjmu sociálny prípad alebo občan v hmotnej núdzi a kto skôr či neskôr navštíví kanceláriu bezplatnej právnej pomoci, on sám alebo príbuzní po jeho smrti. Tak ako vždy, aj dnes dúfam, že ma žiaden z bývalých klientov nespozná a nebude mi v priechode medzi dvoma vŕzgajúcimi vagónmi vykladať, akým smerom sa uberá jeho život, nebude nadávať ani na mňa, ani na štát, ani na cigáňov, kapitalistov, či krízu a nebude prosiť o pomoc. Dúfam, že dnes nestretnem nikoho známeho. Dúfam, že sa vagón neodpojí alebo sa za jazdy nerozletia prastaré dvere rozheganej súpravy a mňa neodhodí víchor medzi haldy stavebného odpadu pod železničným násypom. Každá cesta ranným vlakom je plná nástrah a nebezpečenstiev, cítiť, ako sa ľudia chúlia do seba, vnárajú do svojich mobilov, ako sa obávajú kontaktu, otázky, mimovoľného dotyku cudzej nohy.

Nájdem kupé s jediným voľným miestom, no je to miesto pri okne, vedľa chlapca s modrým čírom. Kožený vybijaný krivák pôsobí nedobytné, no chlapec na mňa pozrie povzbudivo. Predsa zaváham – prečo je prázdne práve to exkluzívne miesto pri okne? Preletím tváre. Pri dverách sedí staršia pani,

Monika Kompanjikova

VOZ

Trčim na stanicu, jedva stižem da kupim karte. Voz je prljav i pregrejan, ali meni je potpuno svejedno, više se ne žalim – samo konstatujem. Prolazim hodnikom, pratim lica i prilike ljudi, tražim kupe u kom ima više slobodnih nego zauzetih mesta, ali takvih u ovom vozu nema. Procenjujem ko bi od putnika mogao da bude moj potencijalni klijent, dakle ko je prema visini mesečnih primanja socijalni slučaj ili građanin kog muči neimaština i koji će pre ili kasnije doći u kancelariju za besplatnu pravnu pomoć, on lično ili rodbina nakon njegove smrti. Kao i uvek, i danas se nadam da me niko od bivših klijenata neće prepoznati i da mi neće u prolazu između dva škripeća vagona izlagati u kom pravcu se kreće njegov život, neće psovati ni mene, ni državu, ni Cigane, kapitaliste niti krizu i neće moliti za pomoć. Nadam se da danas neću sresti nikog poznatog. Nadam se da se vagon neće otkačiti ili se u toku vožnje neće razleteti prastara vrata rasklimatane kompozicije i da mene neće odbaciti vetar na gomilu građevinskog otpada ispod železničkog nasipa. Svako putovanje jutarnjim vozom je puno zamki i opasnosti, oseća se kako se ljudi zatvaraju u sebe, udubljuju se u svoje mobilne telefone, kako se plaše kontakta, pitanja, neželjenog dodira tuđe noge.

Pronaći ćemo kupe sa jedinim slobodnim mestom, ali je to mesto pored prozora, pored dečaka sa plavom krestom. Kožnjak sa nitnama deluje nedostižno, ali dečak me pogleda ohrabrujuće. Svejedno se pokolebam – zašto je prazno upravo to ekskluzivno mesto pored prozora? Preletim pogledom

oproti otrávená mladá žena, otrávený muž, zrejme otec a dievčatko z ktorého priam srší radosť z cestovania medzimestskou hromadnou dopravou. Žiadni adepti z úseku sociálnej pomoci. Všetci okrem dievčatka mlčia, všetci vyzerajú dokonale nezúčastnene, akoby tam ani neboli, akoby sa ich táto útrpná cesta netýkala, všetci vrátane mňa sa snažia zrást' s preglejkovým obložením vozňa druhej triedy. Staršia pani je trochu vydesená, zjavne necestuje často. Mladý otec civie do stropu, mladá matka sa zaoberá nitkou trčiacou z jej fairtrade-bio-eko šiat neurčitej farby a obludného strihu, pozošívanych z farebných kúskov, pod šatami úspešne skrýva svoj éterický pôvab, z ktorého by iná žena vyžmýkala vizuálne pomerne atraktívny kapitál. Chlapec s čírom napriek svojmu punkovému oblečeniu dráždivo vonia a keď žuje žuvačku, sánka sa mu pekne vykrojí a z chlapca je hneď muž, na ktorého sa dobre aspoň pozerá. O dva tri roky ho uzemní stabilná práca a hypotéka z neho zoškrabe všetky tie zbytočné krikľavé naplaveniny. A bude po punku.

Opriem si čelo o sklo. Vlak sa pohne. Za oknom sivá krajina. V pravidelných intervaloch rozmazaný obraz pretínajú stĺpy lemujúce trať. Novembrové polia nasiaknuté vodou, v mlákach sa mihajú koruny stromov, čierne čiary, konáre, kamene, stopy v blate, popri trati chvíľu beží pes. Spadnuté lístie odkrýva čierne skládky, vrecia so stavebným odpadom, chladničky, pračky, matrace, celé kusy domácností vydedené v struhách a kanáloch medzi násypom a cestou, ktorá niekoľko kilometrov beží paralelne so železničnou traťou. Rozprší sa, krížom cez okno, takmer súbežne s obzorom šľahajú kvapky vody a štiepia už aj tak dosť skreslený obraz na malé ostré úlomky. Dievčatko sa začne mrviť, otec svoj zrak bezpečne zasekne do medzery medzi hlavami spolutrpiacich, mamička trpezlivo vyťahuje po milimetroch nitku zo svojich šiat a namotáva ju na ukazovák. Šaty sa párajú, rozpadávajú na malé

po licima. Pored vrata sedi starija gospođa, preko puta smorena mlada žena, smoreni muškarac, očigledno otac devojčice iz koje kipi radost što putuje međugradskim javnim prevozom. Niko od njih nije kandidat za sektor socijalne pomoći. Svi sem devojčice čute, svi deluju savršeno nezainteresovano, kao da nisu tu, kao da ih se ovo mučno putovanje ne tiče, svi uključujući mene se trude da srastu sa oplatom od šperploče vagona drugog razreda. Starija gospođa je pomalo zgranuta, očigledno ne putuje često. Mladi otac bulji u plafon, mlada majka se bavi koncem koji viri iz njenog fertrejd-bio-eko odela neodređene boje i monstuoznog kroja, sašivenog od raznobojnih komadića, ispod odela uspešno skriva svoj eterični šarm, iz kog bi druga žena iscedila vizuelno relativno atraktivni kapital. Dečak sa krestom uprkos svojoj pankerskoj odeći iritantno miriše a dok žvače žvaku, vilica se lepo oblikuje i dečak se na trenutak pretvori u muškarca prijatnog na pogled. Za dve-tri godine će ga prizemiti stabilan posao i hipoteka će sa njega sastrugati sav taj suvišni drečavi mulj. I pank će otići u prošlost.

Naslonim se čelom na staklo. Voz krene. Iza prozora je sivi pejzaž. U pravilnim intervalima razmazanu sliku presecaju bandere koje iviče kolosek. Novembarska polja natopljena vodom, u barama prelete krošnje drveća, crne linije, granje, kamenje, tragovi u blatu, duž koloseka potrči pas. Opalo lišće otkriva crna skladišta, džakove sa šutom, frižidere, veš mašine, jogi dušeke, čitave komade domaćinstva izbačene u jarugama i kanalima između nasipa i puta, koji nekoliko kilometara hita paralelno uz šine. Rasprsne se dijagonalno preko prozora, skoro paralelno sa horizontom prskaju kapljice vode i cepaju već prilično deformisanu sliku na male oštre fragmente. Devojčica se uzvrpolji, otac svoj pogled bezbedno zaglavi u procep između saputnika, majka strpljivo milimetar po milimetar izvlači končić iz svog odela i namotava ga na kažiprst. Odelo se para, raspada se na male raznobojne delove, ženi ispadne dojka.

farebné dieliky, žene vypadne prsník. Mohol by, bolo by aspoň veselšie. Chlapec s čírom sústredene hladká telefón. Jeho nezúčastnenosť nie je krčovitá ani hraná, jeho vnímanie je v tej chvíli kompletne presmerované mimo vlakovú súpravu. S tou ho spája jedine služba bezplatného wifi pripojenia.

Dievčatko začne impulzívne kopat' nohami, pani sediaci naproti sa nebadane pohne. Všetko vidím čiastočne periférne, čiastočne v odrazoch na mokrom okne, obrázky sa miešajú. Na mužovej hlave sa kníšu parohy z konárov, žena má na tvári masku zo sčernetých slnečnicových hlavičiek, hnijúcich na poli, ktoré sa rozťahuje okolo trate. Dievčatko kope nohami čoraz razantnejšie, vzduch v uzavretom priestore hustne miesený rytmickými pohybmi svetlomodrých pančušíek. Pani sa celá scvrkne, stiahne svoje nohy pod sedačku a pevnejšie obooma rukami zovrie čiernu kabelu, ktorú má celý čas položenú na kolenách. Odkášle si. Dievča zdvihne oči a premeria si pani pohľadom, ten sa zhruba v úrovni kabely zmení zo zvedavého na vyzývavý. Posunie sa dopredu, pančušky sa blysnú v dvoch rýchlych švihoch, pani ťažko vzdychne a pozrie na matku. Tej už modrie konček ukazováka stiahnutý niťou a o to, čo sa deje vedľa nej, nemá záujem, vyzerá akoby si priškrtila aj prívod krvi do mozgu. Pani si odkášle ešte raz, dievča sa ostentatívne odvráti a zahrá nezáujem, no o chvíľu už nožičky kmitajú zas. - Mohli by ste svojej dcérke povedať, aby ma nekopala? - spýta sa pani, tón jej hlasu aj v krátkej vete stihne preskočiť od hnevu k ospravedlňujúcemu porozumeniu. Matka prekvapene mykne rukou, nitka sa s krátkym lupnutím pretrhne, jej interné potrubia sa uvoľnia, zlomok sekundy zmätene hľadá v priestore pevný bod. Nájde ho. Koniec nite sa hompáľa nad jej kolonom a to ju nahnevá, kým vystúpia, ešte mohla vytiahnuť niekoľko centimetrov, ešte mala rezervu. - Viete, my naše dieťa vychovávame tak nejako... slobodnejšie. Rozumiete, nech sama príde na to, čo sa patrí a čo nie. Hádam jej nebudem nie-

Mogla bi, bilo bi makar veselije. Dečak sa krestom koncentrisano mazi telefon. Njegova nezainteresovanost nije grčevita niti ispozirana, njegova percepcija je u tom trenutku kompletno preusmerena van vozne kompozicije. Jedino što ga spaja sa njome je želja za besplatnom wi-fi mrežom.

Devojčica počne da impulsivno šutira, gospođa koja sedi preko puta se naprimetno pokrene. Sve posmatram delimično perifernim vidom a delimično kroz odraze na prozoru, slike se mešaju. Na muškarčevoj glavi se ljuljaju rogovi od granja, žena na licu ima masku od pocrnelih glavica suncokreta, koji trule na njivama, koje se razvlači oko šina. Devojčica šutira sve odlučnije, vazduh u zatvorenom prostoru gusne zasićen ritmičkim pokretima svetloplavih čarapica. Gospođa se sva skupi, uvuče noge ispod sedišta i jače sa obe ruke stisne crnu tašnu, koja je joj sve vreme položena na kolenima. Nakašlje se. Devojka podigne oči i odmeri gospođu pogledom, koji se negde oko torbe promeni sa radoznalog na izazivački. Pomeri se napred, čarapice bljesnu u dva brza pokreta, gospođa teško uzdahne i pogleda u majku. Njoj je već plavi vrh kažiprsta zategnut končićem i za ono što se dešava pored nje nije zainteresovana, izgleda kao da je zaustavila i dovod krvi u mozak. Gospođa se nakašlje dva puta, devojčica se pompezno okrene i odglumi nezainteresovanost, ali tren kasnije nožice se ponovo njišu. – Da li biste mogli ćerkici da kažete da me ne šutira? – pita gospođa, ton njenog glasa i u kratkoj rečenici stigne da preskoči od besa ka izvinjavajućem razumevanju. Majka iznenađeno cimne rukom, končić se praćen kratkim zvukom prekine, njene interne cevi se oslobode, delić sekunde smeteno traži u prostoru čvrstu tačku. Pronađe je. Kraj končića se ljulja iznad njenog kolena i to je naljuti, mogla je da izvuče još par centimetara pre nego što izađu, još je imala prostor. - Znae, mi naše dete vaspitavamo tako... slobodnije. Razumete, da sama shvati šta jeste pristojno a šta nije. Neću joj valjda ja naredi-

čo prikazovať! - Pani sa pozrie na otca dievčaťa. Otec však nie je prítomný, aj keď matka vraví my, on nie je my, on sa stal pre tú chvíľu súčasťou materiálneho vybavenia vlakovej súpravy. Dievčatko sa zachichoce, nožičky sa opäť rozkmitajú, ukončia tento krátky rozhovor. Pani si sadne bokom, kolená pritisne ku dverám, čiernu kabelu postaví pred seba ako štít a schúli sa do svojej bezbrannosti. Skrčená v medzigeneračných úvahách prečká posledných päť minút cesty.

Krajina za oknom sa mení. Pribúdajú budovy, ploty, stĺpy, koľaje sa štiepia a rozvetvujú, niektoré podlezú vráta areálu fabriky, niektoré končia zatavené v kuse betónu. Nefunkčné haly s vytlčenými oknami, dažďom vymyté nečitateľné nápisy na múroch a strechách. Ošarpané fasády budov prekrývajú veľkoplošné reklamy a ako farebné leukoplasty pre deti nalepené na tele mesta odvádzajú pozornosť od otvorených povrchových zranení. Vlak vchádza do mesta nekonečných nákupov, zábavy, perspektív a prosperity, radosť z vyslobodenia cítiť aj v kupé. Pani sa opatrne postaví, svoj čierny štít položí na sedadlo a pustí sa uväzovať zložitý uzol na šatke. Tatko je opäť prítomný, kontroluje telefón. Matka niekde schovala vzácnu nitku, pátram po nej na zemi, na prázdnom sedadle, no nitky niet. Týpne mi noha, postavím sa na ňu, opriem o okno a zatnem zuby. Vlak stojí, ľudia sa sunú uličkou.

Chlapec s čírom vstane tiež, pretiahne sa a prehodí si cez plece remeň tašky. Pri dverách sa pristaví, obráti tvárou k nám, vytiahne z úst žuvačku a prilepí ju dievčatku do vlasov, do rovno zastrihutej ofinky nad prekvapenými očkami. - Aj my sme mali doma takú slobodnejšiu výchovu, - povie a vyjde z kupé. Slnko prerazí klenbu sivých oblakov.

vati! – Gospođa pogleda u oca devojčice. Otac nije prisutan, mada majka kaže mi, on nije mi, on je postao u tom trenutku deo materijalne opreme vozne kompozicije. Devojčica se zakikoće, nogice ponovo počnu da se njišu. Kratak razgovor je završen. Gospođa sedne postrance, kolena stisne o vrata, crnu torbu postavi ispred sebe kao štit i šćućuri se u svoju nemoć. Zgrčena u međugeneracijska razmišljanja izdržaće poslednjih pet minuta putovanja.

Pejzaž iza prozora se menja. Pojavljuju se zgrade, ograde, šine se granaju, neke se podvuku ispod kapija fabričkog kruga, neke završavaju zabetonirane. Nefunkcionalne hale sa razlupanim prozorima, kišom isprani nečitki natpisi po zidovima i krovovima. Oronule fasade zgrada prekrivaju grandiozne reklame i poput raznobojnih flastera za decu zalepljene na telu grada skreću pažnju sa otvorenih površinskih rana. Voz ulazi u grad beskrajnih kupovina, zabave, perspektive i prosperiteta, radost zbog oslobođenja se oseti u kupeu. Gospođa obazrivo ustane, svoj crni štit stavi na sedište i počne da vezuje komplikovani čvor na marami. Tatica je ponovo prisutan, proverava telefon. Majka je negde sakrila dragoceni končić, tražim ga po podu, na praznom sedištu, ali končića nema. Trne mi noga, stanem na nju, naslonim se na prozor i stisnem zube. Voz stoji, ljudi hitaju prolazom.

Dečak sa krestom takođe ustane, protegli se i prebaci preko ramena kaiš torbe. Pored vrata se zaustavi, okrene se licem prema nama, izvuče iz ustiju žvaku i zalepi devojčici u kosu, pravo u odsečene šiške iznad iznenađenih okica – I mi smo kod kuće imali tako slobodnije vaspitanje, - reče i izađe iz kupea. Sunce probije svod sivih oblaka.

SLOVENSKA ZGODBA SLOVENAČKA PRIČA

NEJC GAZVODA
MILAN DEKLEVA
JURIJ HUDOLIN

Prevod: Zdravko Kecman

MARKO KRAVOS
Prevod: Sanja Širec

MARKO SOSIČ
Prevod: Željko Perović

Nejc Gazvoda

POLETNA ROMANCA

Kratka zgodba

“...ko je iz vode prišla na plažo in se zleknila na brisačo, mi je rahlo stopil. Njeni dolgi, črni lasje so se lesketali in bradavice je imela rahlo trde. Nikjer ni bilo nikogar, samo zahajajoče sonce je obarvalo njeno kožo in mojo mogočno batino, ki sem jo komajda skrival pod kopalkami. Najlepše pa je bilo to, da sem vedel da je moja. Vsak trenutek teh čudovitih počitnic bo prežet z njo. Poljubil sem jo. Pogledala me je, me rahlo krcnila po nosu, nato pa nežno zašepetala v uho:

“Preden greva nazaj v klimatizirano hotelsko sobo z razgledom na morje, bi ti ga rada čutno pofafala, nato pa me lahko nategneš v rit.”

Pogledal sem jo, hotel nekaj reči, a mi je glas zastal. Iz oči so se mi ulile solze.

“Ljubim te,” sem zašepetal. Sonce nama je pomežiknilo iz daljnega horizonta.

***

V sejni sobi je bila tišina. Malce nelagodno sem se pre-sedel. Simulacije je bilo konec in vsi so se počasi izklapljali. Ostarel možak v lepi obleki poleg mene je rahlo zakašljaj. Nekaj časa je bilo vse tiho. Opazoval sem jih, kako strmijo pred-se in globoko dihajo. Deset možakarjev, vsi v letih, nekateri plešasti, drugi šarmanto sivi. Glavni med njimi je sedel na čelu mize, nasproti meni, in se smehljaj.

Nejc Gazvoda

PROLJEĆNA ROMANSA

Kratka priča

„ ... kad je iz vode došla na plažu i izvalila se na peškir, lagano mi je prišao. Njene duge, crne kose su se svjetlucale i bradavice je imala blago tvrde. Nikoga nije bilo nigdje, samo zalazeće sunce je obojilo njenu kožu i moj nabrekli ud, kojeg sam jedva skrivao u kupaćim gaćicama. Najljepše je bilo to što sam znao da je moja. Svaki trenutak tog čudesnog odmora biće prožet sa njom. Pogledala me je, meko me kvrcnula po nosu, zatim nježno zašaputala u uho:

„Prije nego što pođemo nazad u klimatizovanu hotelsku sobu sa pogledom na more, rado bih ti ga osjećajno pofafala, zatim možeš da me naguziš.“

Pogledao sam je, htio nešto reći, ali mi je zastao glas. Iz očiju su mi izlile suze.

„Volim te“ - prošaputao sam. Sunce nam je zažmirkalo sa dalekog horizonta.

***

U sali za sjednice bila je tišina. Malčice neugodno sam se usjedio. Simulaciji je bio kraj i svi su se polako isključivali. Ostarjeli muškarac u lijepom odijelu pored mene blago se zakašljao. Neko vrijeme je sve bilo mirno. Posmatrao sam ih kako bulje ispred sebe i duboko dišu. Deset muškaraca, svi u godinama, neki plećati, drugi šarmantno sivi. Glavni među njima je sjedio na čelu stola, nasuprot mene, i smješkao se.

“Mojster ste,” je rekel. “Mojster. Brez besed sem. Taka domišljija. Taki neverjetni detajli. Tako čudovito sonce. In morje... to neskončno morje. Prodali jo bomo kot paket za mlade avanturiste. Gotovo bo izjemna uspešnica.”

Vsi so zamrmrali in začeli ploskati.

“Hvala,” sem zadovoljno rekel.

***

“Plačilo bo kot vedno,” je rekel vodja, ko sva se z dvigalom spuščala direktno iz sejne sobe v vežo. “Vrhunsko kot vedno,” je dodal in se zarežal.

“Nočem denarja,” sem rekel.

Dvigalo se je ustavilo, vrata so se odprla in notri je stopila rjavolasa lepotica in se nama nasmehnila. Dokler ni čez nekaj nadstropji izstopila, sva bila tiho. Vprašanja so visela v zraku. Ko je naposled izstopila, se je vodja obrnil k meni:

“Kaj pa? Kaj, če ne denarja?”

“Na morje bi šel,” sem rekel. Še preden je lahko odgovoril, sem nadaljeval: “Vem, da je skorajda nemogoče. Ampak vem, kakšne veze imate. Uporabite jih. Prosim. Že dvajset let delam za vas in nič nisem zahteval. Ničesar prosil. Samo to. Prosim.”

Bil je tiho vse do pritličja. Ko sva izstopila iz dvigala, mi je dal roko in brez besed odšel.

***

Doma je bilo malce prehladno, zato sem zagrozil klimi, da naj se neha zajebovati. Vedno mi je bilo žal, da sva kupila tako s smislom za humor. Žena me je čakala v kuhinji in jedla. Zadovoljno sem jo pogledal. Kljub temu, da sva bila že malce v letih, ona jih je štela petintrideset, jaz pa sem bil dve leti starejši, je bila še vedno videti vrhunsko. Ni potrebovala nosilca za trebuh, jaz pa tudi ne. Sicer je komaj hodila, ker so ji ko-

„Majstor ste“- rekao je. „Majstor, bez riječi sam. Takva mašta. Tako nevjerovatni detalji. Tako čudesno sunce. I more... to beskonačno more. Prodaćemo je kao paket za mlade avanturiste. Biće sigurno izuzetna uspješnica.“

Svi su zamrmljali i počeli pljeskati.

„Hvala“- rekao sam zadovoljno.

***

„Plaćanje će biti kao i uvijek“- rekao je vođa kada smo se sa liftom spuštali direktno iz sale za sjednice u predvorje. „Vrhunski kao uvijek“- dodao je i zakikotao se.

„Neću novca“- rekao sam.

„Šta onda? Šta ako nećeš novca?“

„Otišao bih na more“- rekao sam. Prije nego što je odgovorio, nastavio sam: „Znam, da je skoro pa nemoguće. Ali znam kakve veze imate. Upotrijebite ih. Molim. Već dvadeset godina radim za vas i ništa nisam tražio. Ništa molio. Samo to. Molim.“

Bio je tih sve do prizemlja. Kada smo izašli iz lifta, pružio mi je ruku i otišao bez riječi.

***

Kod kuće je bilo malčice prohladno, zato sam zaprijetio klimi da se prestane zajebavati. Stalno mi je bilo žao da smo je kupili samo tako sa smislom za humor. Žena me je čekala u kuhinji i jela. Pogledao sam je zadovoljno. Pored toga što smo bili već malo u godinama, ona je brojala trideset i pet, ja sam bio dvije godine stariji, ali je još uvijek izgledala vrhunski. Nije joj trebao steznik za trbuh, meni takođe ne. Inače je jedva hodala, jer su joj koljena polako otkazivala, ali se nismo žalili, a ni ja nisam bio mnogo bolje. Ali ipak to uopšte nije loše, jer je većina naših prijatelja u invalidskim kolicima, nas dvoje možemo da se krećemo po kući. Na kraju imam samo 167 ki-

lena že počasi odpovedovala, ampak se nisem pritoževal, saj tudi jaz nisem bil dosti boljši. Ampak to sploh ni slabo, saj je večina najjinih prijateljev na invalidskih vozičkih, midva pa se lahko prosto premikava po hiši. Navsezadnje imam samo 167 kilogramov, ona pa kakih dvajset manj. Povem vam, mnogi moški ne morejo odmakniti pogleda iz nje. Njihova tristokilogramska babja zmeneta pa zelenijo od zavisti.

Odprl sem hladilnik, pa me je ustavila:

“Danes bi ... seksala,” je rekla. Nasmehnil sem se.

Šla sva v spalnico, se ulegla na posteljo, jaz pa sem pritisnil na gumb. Strop se je odprl in kovinske roke so šinile proti nama, vsaka je nosila drugo hrano. Zgrabil sem tisto s posebno brazilsko čokolado, žena pa je posegla po sacher torti. Gledala sva se v oči in jedla in jedla, drobtine so padale po mojem trebuhu, ona je imela joške vse zamazane od marmelade. Nadaljevala sva z jastogom, pa piščancem v sladko kisli omaki, nato je prišel puran in pire. Kmalu nisem mogel več in sem umaknil pogled in nehal jesti.

“Moški,” je prhnila in me zadela v obraz s koščkom puranjega bedra, “vedno moram sama poskrbeti zase.”

Nato je nekaj časa še jedla, potem pa pritisnila na gumb in roke so se zložile, strop se je zaprl. Nekaj časa sva ležala v tišini, ki jo je motilo le moje spahovanje in njeno prdenje.

“A si kdaj razmišljal, kako je na morju?” me je vprašala. Bil sem tik pred tem, da zaspi.

“Ne,” sem se zlagal. Resnica je bila, da sem zadnjih nekaj let razmišljal samo o tem.

“Pa ravno ti,” je rekla. “Veliki vizualni kreator. Kako že gre geslo vaše potovalne agencije?”

“Dopust, ki si ga niti sanjati ne morete – ker nimate podlage,” sem tiho rekel.

“Vidiš,” je odgovorila in tiho, a na dolgo prdnila. “Ti pa jo imaš. Samo deset vas je na svetu. Ohranili ste spomine stare

lograma, ona nekih dvadeset manje. Kažem vam, mnogi muškarci ne mogu skinuti pogled sa nje. Njihova tristokilogramska bablja čudovišta pak zelene od zavisti.

Otvorio sam frižider, ali me je zaustavila:

„Danas bih se... seksala“ - rekla je. Osmijehnuo sam se.

Otišli smo u spavaonicu na postelju, ja sam pritisnuo dugme. Strop se otvorio i metalne ruke su šinule prema nama, svaka je donosila drugo jelo. Zgrabio sam ono sa posebnom brazilskom čokoladom, žena je pak posegnula za Zaher tortom. Gledali smo se u oči i jeli i jeli, mrve su padale po mom trbuhu, ona je imala sise sve umazane od marmelade. Nastavili smo sa jastogom, pa piletom i slatko kiselim umakom, zatim je došao puran i pire. Uskoro nismo mogli više, pa sam skinuo pogled i prestao jesti.

„Muškarci“ - dunula je i pogodila me u lice sa komadićem bedarca- „stalno se moram sama pobrinuti za sebe.“

Zatim je još neko vrijeme jela, onda pritisnula na dugme i ruke su se složile, strop se zatvorio. Neko vrijeme smo ležali u tišini koju je ometalo samo moje ispuhivanje i njeno prdenje.

„Jesi li šta razmišljao, kako je na moru?“ - pitala me je. Bio sam tik pred tim da zaspim.

„Ne“ - slagao sam. Bilo je istina da sam zadnjih nekoliko godina razmišljao samo o tome.

„Pa upravo ti“ - rekla je. „Veliki vizuelni kreator. Kako se već kaže geslo vaše putne agencije?“

„Odmor kojeg ni sanjati ne možete – jer nemate podloge“ - rekao sam tiho.

„Vidiš“ - odgovorila je tiho, a nadugo prdnula. „Ti je imaš. Samo vas je deset na svijetu. Sačuvali ste uspomene stare generacije. Genetska pogreška... ali tako prijatna“ - uzdahnula je. „Šta bih sve dala za takve uspomene.“

„To su samo uspomene“ - zamrmljao sam. „To je sto puta bolje da se lijepo preklopimo, odsanjamo odmor, je li tako? Zaspri sad.“

generacije. Genetska napaka... a tako prijetna,” je zavzdihnila. “Kaj bi dala za take spomine.”

“To so samo spomini,” sem zamomljal. “Stokrat boljše je to, da se lepo priklopimo, odsanjamo dopust, pa je. Zaspi zdaj.”

“Saj nimamo izbire,” je rekla. Čez nekaj časa sem zaslišal njeno smrčanje. Dolgo nisem mogel zaspati. Spahovalo se mi je, dvakrat sem bruhal kar po sebi. Naposled sem zaspal in sanjal neskončno modrino in šumenje oceana.

***

Žerjav je škripal, ko me je dvigal na avion. Kljub vsemu nisem mogel sam po stopnicah.

“Kaj si rekel ženi?” me je vprašal vodja, ki je ostal na stezi in me zaskrbljeno gledal.

“Da rabim nekaj časa za kreiranje,” sem odgovoril. “Pa napolnil sem ji hladilnik, tako da je srečna.”

“Res lepa gesta,” je rekel vodja. “Jaz svoji to poklonim samo za obletnico.”

Zarežala sva se, nato pa mi je pomahal. Ko je avion vzletel, sem zaprl oči in mislil na vse drugo kot na to, kaj me bo čakalo na mojem prvem pravem dopustu.

***

Pred mano se je razprostirala gromozanska luknja. Kamor mi je segel pogled. Čutil sem pesek, ki me je žgal skozi čevlje.

“Si predstavljaš, da je bila tale rupa še pred pol tisočletja polna vode?” se je nasmehnil pilot in mi pomežiknil. V rokah je držal veliko puško. Za vsak slučaj, je rekel. Bila sva čisto sama, saj je bil dostop do bivšega morja strogo prepovedan. Vsako daljše zadrževanje se je zaradi nestabilnega ozračja lahko tragično končalo.

“Greva,” je rekel.

“Samo še malo,” sem zašepetal. Slišal sem šumenje. Prelepo, nežno šumenje.

„I nemam izbora“- rekla je. Kroz neko vrijeme sam začuo njeno hrkanje. Dugo nisam mogao zaspati. Podrigivalo mi se, dvaput sam povraćao tako po sebi. Naposljetku sam zaspao i sanjao beskonačno plavetnilo i šum okeana.

***

Dizalica je škripala, kada me je dizao na avion. Pored svega nisam mogao sam uz stepenice.

„Šta si rekao ženi?“- pitao me je vođa, koji je ostao na stazi i zabrinuto me gledao.

„Da mi treba neko vrijeme za kreiranje“- odgovorio sam. „Pa sam joj napunio frižider da je veoma srećna.“

„Zaista lijep gest“- rekao je vođa. „Ja svojoj to poklonim samo za godišnjicu.“

Zakikotali smo se, zatim mi je mahnuo. Kada je avion uzletio, zatvorio sam oči, više sam mislio na sve drugo nego na to šta će me čekati na mom prvom pravom odmoru.

***

Preda mnom se rasprostirala ogromna jama. Osjećao sam pijesak koji me je pekao kroz cipele.

„Možeš da pretpostavljaš da je ta rupa još prije pola milenijum godina bila puna vode?“- osmijehnuo mi se pilot i zažmirkao mi. U rukama je držao veliku pušku. Za svaki slučaj, rekao je. Bili smo sasvim sami, jer je pristup do bivšeg mora strogo zabranjen. Svako dalje zadržavanje je zbog nestabilnog vazdušnog omotača moglo tragično da se završi.

„Idemo“- rekao je.

„Još samo malo“- prošaputao sam. Čuo sam šum. Prelijep nježni šum.

Pilot je najednom zavikao, digao pušku i ustrijelio. Nekih deset metara pred nama na tlo se sklupčala sasvim suha prilika gole žene. Duge tamne kose su joj prekrivale lice.

Pilot je naenkrat zakričal, dvignil puško in ustrelil. Kakih deset metrov pred nama se je na tla zgrudila čisto suha postava gole ženske. Dolgi, temni lasje so ji prekrivali obraz.

“Menda jih je samo še tisoč,” je rekel Pilot in olajšano zavzdihnil. “Vedno si želijo ujeti kakšnega od nas, saj jim zadostujemo za en mesec. Živali pač ni več na pretek,” se je zarežal. S pestjo sem ga udaril v obraz, da je padel, mu vzel puško in ga ustrelil v glavo. Nato sem legel poleg mrtvega dekleta in ji odstranil lase iz obraza. Če mi ne bi penis ob rosjtvu po ustaljene postopku kirurško odstranili, bi mi gotovo nabrekli. Takrat se je šumenje vrnilo in zdelo se mi je, da čutim slano vodo na moji koži. Počutil sem se sto kil lažjega in globoko sem zadihal. Božal sem deklico in začel jokati. Kri iz luknje v njenih prsni mi je mezela med prsti. Od daleč sem videl predstavnike njene vrste, ki se mi približujejo.

“Saj je vseeno,” sem ji rekel. “Ljubim te.”

Kamen, ki me je zadel v glavo, sploh ni bolel. Bližina oceana je izbrisala vse, kar je do sedaj obstajalo. Moja poletna romanca je bila naposled popolna.

„Valjda ih je još samo hiljadu“- rekao je pilot i uzdahnuo sa olakšanjem. „Stalno žele uhvatiti nekoga od nas, dovoljno smo im za jedan mjesec. Životinja više nema dosta“- zakikotao se. Sa pesnicom sam ga udario u lice, da je pao, uzeo mu pušku i ustrijelio ga u glavu. Zatim sam legao pored mrtve djevojke i sklonio joj kosu sa lica. Da mi nisu penis pri rođenju po utvrđenom postupku hirurški odstranili, sigurno bi mi nabrekao. Tada se šum povratio i učinilo mi se da osjećam slanu vodu na svojoj koži. Osjetio sam se lakšim za sto kilograma i duboko sam se zadihao. Milovao sam djevojku i počeo sam plakati. Krv iz rupe u njenim grudima milila mi je između prsta. U daljini sam vidio predstavnike njene rase kako mi se približavaju.

„Sada je svejedno“ - rekao sam joj. „ Volim te.“

Uopšte me nije boljelo kada me je kamen pogodio u glavu. Blizina okeana je izbrisala sve što je do sada postojalo. A moja ljetnja romansa naposljetku je bila potpuna.

Milan Dekleva

REŠEVALEC PTIC

Na glavi mu rase trava in iz nosnic mu uhaja moder dim. Kako da mu rase trava namesto las? Ima v glavi zemljo? In moder dim res me zanima zakaj je moder in zakaj je dim. Mogoče je moder od mraza ali pa je človek moder kot je rekla gospa vzgojiteljica. Kdaj? Kdaj? Ko smo gledali kako se že reče? Aparat se reče. Škatla se reče. Ekran se reče. In je bil človek čisto bel belkast pobeljen. Kakor naša spalnica. Ampak je gospa vzgojiteljica rekla da je človek moder. In sem se zmedel ker belo ne more biti modro. In sem jo vprašal zakaj sem zmeden. Je rekla da je moder ker je izumitelj in da izumitelji najdejo stvari ki jih prej nismo vedeli in jih ni bilo. Torej so modri tisti ki izumiteljujejo

mogoče je taj človek pred mano z modrim dimom nekaj našel in se spremenil v modro peč in se zdaj iz njega kadi. Mogoče je našel zeleno travo ki zna rasti na glavi in ne samo na travniku zelenem. Kjer rožce cveto in je v srcih toplo. Človek me gleda. Z glavo zmajuje. Ker mi ne zna razložiti kam gre modri dim iz njegovih nosnic. Kam se zgubi? Zelo se trudim da bi to doumel in od tega mi v glavi postane slabo in globoko vzdihnem da bi mi bilo boljše. Kar zapiskam tako globoko ujamem sapo. Dvignem glavo da i sprostil grlo ker nočem piskati in vidim oblake na nebu. Odleže mi. Spet sem lahke glave. Njegov dim gre k velikemu dimu oblakov in tam počasivi sivi. Počasi kot gospa vzgojiteljica in se spremeni v dež

ne ne mislim gospe oblak postane dež ko je žalosten žalosten. Samo to me bega da ne morem prijeti oblakov. Vzgojiteljica pravi da so predaleč in da imam jaz prekratke roke. Am-

Milan Dekleva

SPASILAC PTICA

Na glavi mu raste trava i iz nosnica izlazi plavi dim. Kako to da mu raste trava umjesto kose? Ima li u glavi zemlju? I plavi dim zaista me zanima zašto je plav i zašto je dim. Možda je plav od hladnoće ali čovjek je bistar kao što je rekla gospođa vaspitačica. Kad? Kad? Kad smo gledali, kako se ono već kaže? Aparat se kaže. Kutija se kaže. Ekran se kaže. I čovjek je bio sasvim bijel-bjelkast bijelo ofarban. Kao naša spavaonica. Ali gospođa vaspitačica je rekla da je čovjek bistar. I bio sam zbunjen jer bijelo ne može biti bistro, pa sam je pitao zašto sam zbunjen. Ona je rekla da je bistar jer je pronalazač i da pronalazači pronalaze stvari za koje prije nismo znali i nije ih bilo. To znači da su bistri oni koji pronalaze.

možda je taj čovjek ispred mene s plavim dimom nešto pronašao i pretvorio se u bistru plavu peć i sada se iz njega puši. Možda je pronašao zelenu travu koja zna da raste na glavi a ne samo na zelenoj livadi. Gdje cvjetići cvjetaju i u srcu je toplo. Čovjek me posmatra. Odmahuje glavom, jer mi ne zna objasniti kuda ide plavi dim iz nosnica. Gdje nestaje? Veoma se trudim da bih to razumio i od toga mi u glavi postaje loše i duboko uzdahnem da bi mi bilo bolje. I od toga zapištim, tako sam duboko udahnuo. Podignem glavu da oslobodim grlo jer neću da pištim i vidim oblake na nebu. Postane mi bolje. Opet imam laku glavu. Njegov dim ide prema velikom dimu oblaka i tamo polako sivi. Polako kao gospođa vaspitačica i pretvori se u kišu

ne ne mislim na gospođu oblak postane kiša kad je tužan. Ali zbunjuje me to što ne mogu dohvatiti oblake. Vaspitačica govori da su predaleko i da ja imam prekratke ruke. Ali moje

pak moje roke so doleže roke in nič ne more biti tako daleč da ne bi mogle doseči. Ker se lahko dotaknem vsega kar dosežejo moje oči. Če gledam sonce me peče in potem cvilim. Čeprav imam rad sonce si ga ne upam gledati ali pa si dam pred obraz prste. Ali pa če gremo v gozd kjer je veliko vej in listaj

zdaj bova šla naprej ker na drogu ki ureja avtomobile sveti zelena luč. Ne morem si zapomniti kako se mu reče. Tak drog z izbuljenimi mušjimi očmi. Aparat pač. Mušje zelena na drogu je dugačna zelena od lasasto zelene na glavi človeka. Ta mož me ne gleda več in gre čez cesto. Tam kjer je treba hodi čez zarisane bele proge. Čeprav ji tako rečejo se mi zmeraj zdi da to ni zebra. Zebro poznam. Teče kot konj in tudi skače. Mene črte na cesti spominjajo na lestev. Ko me gospa vzgojiteljica na vozičku zapelje prek prog se mi zdi kot bi se cesta vzpenjala in tako si predstavljam da grem v nebo nebo je visoko vendar so ptice višje in oblaki še višje. Ptice letajo med nebom in soncem in med nebom in oblaki. Kam grejo ptice če dežuje? Tiste ptice ki ne živijo v mestih. Tiste ptice ki živijo tam kjer ni hiš. Gospo vzgojiteljico sem vprašal in je rekla v gnezdih

kar ni mogoče. Ni mogoče ker gnezda nimajo streh. Ko dežuje se gnezda spremenijo v skodelice. Ptice pa se ne spremenijo v žabe. To me je zelo mučilo. Če bom priden in se bom veliko naučil bom reševalec ptic. Hodil bom tam kjer ni hiš in avtov in kjer ne zavijajo sirene. Sirene naredijo v moji glavi tak hrup da začnem tudi sam zavijati in se derem in slinim. Ker sirena je takšna grozna ovijalka ki se ovije okrog mojega vratu. In še leze naprej skozi ušesa in nos. Noter za oči leze

ampak tam kjer bom reševalec ptic je tiho tihasto. Hodil bom in se bom naučil njihovih jezikov. Razumel bom pikčasti jezik škorcev in ognjeni jezik vodomcev. Jaz poznam veliko ptic in hitro si zapomnim njihova imena. Samo enkrat smo bili z gospo vzgojiteljico v vrtcu z živalmi in tam so bile zaprte šoje. Skobci so se mi smislili in postovke in kanje in orličiči.

su ruke duge i ništa ne može biti daleko da ga ne bi mogle dosegnuti. Jer mogu da dodirnem sve što vide moje oči. Ako gledam u sunce peče me i onda cvilim. Iako volim sunce ne usuđujem ga se gledati i stavim pred lice prste. Ili ako idemo u šumu gdje ima mnogo grana i lišća

sada ćemo ići dalje jer na stupu koji usmjerava automobile svijetli zeleno svjetlo. Ne mogu da zapamtim kako se zove. Taj stup sa izbuljenim muhastim očima. Ma neki aparat. Muhasto zelena na stupu je drugačije zelena od vlasasto zelene na glavi čovjeka. Onaj čovjek me više ne gleda i prelazi cestu ondje gdje treba ići preko iscrtanih bijelih pruga. Iako ih tako zovu uvijek mi se čini da to nije zebra. Znam šta je zebra. Trči kao konj i skače. Mene crte na cesti podsjećaju na ljestve. Kad me gospođa vaspitačica poveze, na kolicima preko pruga čini mi se kao da bi se cesta uspinjala pa zamišljam da idem u nebo, nebo je visoko ali ptice su više i oblaci još više. Ptice lete između oblaka i sunca i između neba i oblaka. Kuda idu ptice kad pada kiša? One ptice koje ne žive u gradovima. One ptice koje žive tamo gdje nema kuća. Pitao sam gospođu vaspitačicu i ona je rekla u gnijezda

što nije moguće. Nije moguće jer gnijezda nemaju krova. Kad pada kiša gnijezda se pretvore u šoljice. Ali ptice se ne pretvaraju u žabe. To me je veoma mučilo. Ako budem dobar i mnogo naučim biću spasilac ptica. Ići ću tamo gdje nema kuća ni auta i gdje ne zavijaju sirene. Sirene izazovu u mojoj glavi takvu buku da počnem i sam zavijati i derati se i sliniti. Jer sirena je tako strašna povijuša koja mi se ovije oko vrata. I dalje mili kroz uši i nos. Unutra iza očiju mili

ali tamo gdje ću biti spasilac ptica tiha je mirnoća. Otići ću i naučiti njihove jezike. Razumjeću tačkasti jezik čvoraka i vatrejni jezik vodomara. Ja poznajem mnogo ptica i brzo zapamtim njihova imena. Samo jednom sam bio sa gospođom vaspitačicom u vrtiću za životinje i tamo su bile zatvorene šojke. Kopci su mi se sažalili, jastrebovi i sokolovi takođe, i orlići. Ali sve sam ih zapamtio, jer ću ih samo tako moći osloboditi. Kako da ih oslobodim ako ih ne poznajem?

Ampa vse sem si jih zapomnil ker jih bom le tako lahko rešil. Kako naj bi jih rešil če jih ne bi poznal?

saj ni to vse. Šel bom in jih klical. Povedale mi bodo kje imajo gnezda. Potem bom plezal. Nad vsakim gnezdom bom spletel streho iz listov. In lubja. In če bo treba bom pticam nalovil črvov. In deževnikov. Ker imam spretna usta in urne prste. To pač je rekla gospa vzgojiteljica. Če bi le imel v glavi deset prstov je rekla. Ampak jaz imam v glavi misli. Misli je veliko in se zato pomešajo. Da me kar boli in stiska v senceh. Včasih. Drugič pa imam v glavi noč in zato misli utihnejo. Spijo. Še dobro da ne govoriš v spanju je rekla gospa vzgojiteljica. Zakaj?

še več bom naredil. Tistim pticam ki so raje pri tleh in slabe letalke bom skopal jamice. Buče bom izdolbel in bojo imele varne domove. Če bom priden se bom mogoče naučil povečevati polže. Potem bom prazne polžje hišice spremenil v ptičja zavetišča. Če bodo tako velko kot naša jedilnica! Ha ha potem bom vanje spravil jate ptic. Vse črno jih bo vse črno. In bodo slišale tudi tiste od daleč in bodo prišle k meni. Po pomoč. Lepo nam bo. Imeli bomo koncerte. Smel bom ščeбетati z njimi. Kar naprej in naprej. Ampak zdaj

moram gledati na desno. Tam so igrače. Te igrače so za otroke je rekla gospa vzgojiteljica. Ampak jaz vem da so za ptiče ker so tako majhne in lahke. In srebrne in roza. Vse barve poznam ker v meni je svet pobarvan. Misli urejam po barvah. Takrat ko se mi zmeštrajo in me zmešnjava sili k bruhanju. Takrat jih lepo razvrščam od jutranjih do večernih. Drugo ob drugo kot nas v spalnicah postavijo ob postelje. In mi je dobro. Ker vidim da jev glavi red in so robovi barv poravnani. Ko bom reševalec ptic bom šel po te igrače ki so jih zlobni ljudje vzeli ptičem. Vrnil jih bom ker krasti se ne sme in potem bolijo prsti. Ampak zdaj

moram gledati desno čeprav igrač ni več. Prišla bo cerkev tako se ji reče ker to ve gospa vzgojiteljica. Tja ne smem ker tam molijo in bi me bilo strah. Zakaj se sprašujem? Ker ne vem zakaj molijo je rekla gospa vzgojiteljica. Jaz pa ne razu-

ali ni to nije sve. Otići ću i zvati ih. Reći će mi gdje imaju gnijezda. Zatim ću se penjati. Nad svakim gnijezdom isplest ću krov od listova. I kore. I ako bude potrebno pticama ću naloviti crva. I glista. Jer imam spretna usta i brze prste. To je već rekla i gospođa vaspitačica. Kada bih samo u glavi imao deset prsta, rekla je. Ali ja u glavi imam misli. Misli je mnogo i zato se izmiješaju, da me od toga boli i pritišće u sljepoočnicama. Ponekad. Dok drugi put u glavi imam noć, pa misli zato šute. Spavaju. Još dobro da ne govoriš u snu, rekla je gospođa vaspitačica. Zašto?

još više ću uraditi. Onim pticama koje se radije drže tla i slabe su letačice iskopaću jamice. Tikve ću izdubiti i tako će imati siguran dom. Ako budem vrijedan možda ću se naučiti povećavati puževe. Zatim ću prazne puževe kućice upotrijebiti kao ptičija skloništa, ako budu tako velike kao naša kuhinja! Ha ha, onda ću u njih smjestiti jata ptica. Sve će se crniti od njih sve crniti. To će čuti i one iz daleka i doći kod mene po pomoć. Biće nam lijepo. Imaćemo koncerte. Sa njima ću smjeti čavrljati. Beskrajno beskrajno. Ali sada

moram gledati na desnu stranu. Tamo su igračke. Te igračke su za djecu, rekla je gospođa vaspitačica. Ali ja znam da su za ptice, jer su tako male i lagane. Srebrne i roza boje. Poznajem sve boje jer u meni je svijet obojen. Misli sređujem po bojama. Tada kada mi se pobrkaju i pobrkanost me tjera na povraćanje. Tada ih lijepo slažem od jutarnjih do večernjih. Jedne uz druge kao što nas u spavaonicama smjeste uz krevete. I onda mi je dobro. Jer vidim da je u glavi red i ivice boja su poravnate. Kada budem spasilac ptica doći ću po te igračke koje su zli ljudi uzeli pticama. Vratiću ih jer se ne smije krasti, poslije bole prsti. Ali sada

moram gledati desno iako više nema igračaka. Doći će crkva tako joj se kaže jer to zna gospođa vaspitačica. Tamo ne smijem, jer tamo se mole i biće me strah. Zašto, pitam se? Jer ne znam zašto mole, rekla je gospođa vaspitačica. Ja ipak ne

mem ne razumem. Moralo bi me biti strah ker ne vem zakaj ne smem noter. Najbrž se bojijo da bi motil. Da bi jaz molil svoje besede po cerkvi. V cerkev jih molil in sadil sem in tja. Ampak me potolaži lipa. Velika je kot zvonik in se vsak dan pogovarja s cerkvijo. Mislim da sta zaljubljena. Ker zaljubljeni si šepetajo prijaznosti. To vem sam od sebe. Tam pred vrati stoji velik človek. Škornje ima. Oblečen je v zelene lise. Najbolj čudna je njegova glava. Nič ni na njej in se sveti. Tako se sveti kakor luč pri zdravniku. Ko moram k zdravniku in me potem zmeraj nekaj boli. Zdravnika me je strah cerkve pa ne. In tisti človek ima namesto oči razlito lulanje. Tudi smrdijo mu te njegove oči. In smradu ne prenesem in slišim v glavi čudno javkanje. Javkanje postaja vse močnejše in tuli in se trese kot vlak in tudi jaz se tremem in rjovim. Kaj se je zgodilo vpraša gospa vzgojiteljica. Stopi okrog vozička in me pogleda. Vzame robec da bi mi obrisala nos ampak

lisasta smrdeča roka jo odrine da slišim kako se trga blago na bluzi in robec odleti iz njene roke. Tudi ta robec bo postal ptič. Leti kakor lišček. In tudi rdeč trebušček ima. Ker to je začarani ptič iz zgodbe ki nam jo je povedala gospa vzgojiteljica. Rešil ga bom in vzel v zavetišče. Tedaj gospa vzgojiteljica zakriči s preveč belim glasom. Da me zaboli in se mi v glavi razpoči strela

utihni kreten slišim človeka. Vidim njegovo pest ki me trešči v usta. Ampak to me sploh ne boli. Temveč me reši strele v glavi in lahko utihne. Čutim da mi iz ust teči kri. Lepo rdeča je. Zdrava kri mi je povedal zdravnik. Zakaj mi ustnice nabrekajo? Ne vem če je prav

potem čutim da mi na hrbtu rastejo peruti in vem da je prav. Ker se mi usta spreminjajo v kljun. Lahek postanem in vem da postajam ptič. Hočem se nasmehnuti gospe vzgojiteljici. S kljunom gre težko. Postajam ptič in lahek. Sreča je lahka. Sreča je najlažja stvar kar sem jih srečal. Zdaj šele bom dober dober reševalec ptič.

razumijem ne razumijem. Trebalo bi me biti strah jer ne znam zašto ne smijem unutra. Najvjerovatnije se plaše da bih smetao. Da bih ja molio svoje riječi u crkvi. U crkvi ih molio i sadio ovdje-ondje. Ali utješi me lipa. Velika je kao zvonik i svaki dan razgovara sa crkvom. Mislim da su zaljubljeni. Jer zaljubljeni šapću prijatnosti. Znam to po sebi. Tamo ispred vrata stoji veliki čovjek. Ima čizme. Obučen je u zelene pjege. Najčudnija mu je glava. Na njoj nema ništa i samo se sija. Tako se sija kao svjetlost kod ljekara. Kada moram da odem kod ljekara i onda me poslije stalno nešto boli. Ljekara me je strah crkve nije. I onaj čovjek umjesto očiju ima razliveno piškenje. Takođe mu smrde te njegove oči. A smrad ne podnosim i čujem u glavi čudno kukanje. Kukanje postane sve jače i trubi i trese se kao voz i ja se takođe tresem i urlam. Šta se dogodilo pita vaspitačica. Obiđe oko kolica i pogleda me. Uzme maramicu da bi mi obrisala nos ali

pegasta smrdljiva ruka je odgurne da čujem kako se trga nakit na košulji i maramica odleti iz njene ruke. Takođe će i ta maramica postati ptić. Leti kao češljugar. I ima takođe crven trbušćić. Jer on je začarani ptić iz priče koju nam je pričala gospođa vaspitačica. Oslobodiću ga i uzeti u sklonište. Tada gospođa vaspitačica zaviče sa prejakim bijelim glasom. Tako da me zaboli i u glavi mi se raspukne munja

ući kretenu čujem čovjeka. Vidim njegovu pesnicu kako me tresne po ustima. Ali to me uopšte ne boli. Već me oslobodi munje u glavi i lagano utihne. Osjećam da mi iz usta lije krv. Lijepo je crvena. Zdrava krv za koju mi je rekao liječnik. Zašto mi usnice nabreknu? Ne znam ako je dobro

onda osjećam da mi na leđima rastu perja i znam da je u redu. Jer mi se usta promijene u kljun. Postajem lagan i znam da postajem ptić. Hoću da se nasmiješim gospođi vaspitačici. Sa kljunom ide teško. Postajem ptić i lagan. Sreća je lagana. Sreća je najblaža stvar jer sam ih sreo. Tek sada ću biti dobar dobar spasilac ptica.

Jurij Hudolin

PASTOREK

Prolog

Ko je imel Benjamin dvanajst let, sta njegova starša odšla vsak po svoje. Hitro sta opravila na sodišču in odpekotala iskat življenjsko srečo po neraziskanih kolovozih, kakor dva tekalca, zadeta od sončarice sredi ožganega vinograda. Valter Zakrajšek, Benjaminov oče, ekonomist in bonvivan, na zdravljenje od čašičarjenja načete vesti in v objem drugih žensk, mati Ingrid pa je ostala sama s svojim v adolescenco se pogrezajočim sinom. Pač, sama! Kmalu je na sindikalni zabavi administrativnih delavcev spoznala Lorisa Civitika, premožnega gostilničarja in veleposestnika, ki se je napihoval kot žaba in razkazoval mišice na svojem posestvu v Panulah, majhni obmorski istrski vasici na hrvaški obali, ki je poleti živela intenzivno, pozimi pa kot luknja v enosmerni votlini brez dna.

Jugoslavija je bila sredi osemdesetih let dvajsetega stoletja še vedno država, na ošvrk tudi dokaj zanesljiva, in mogoče je bil poleg vroče zaljubljenosti tudi to razlog, da je Ingrid spakirala Benjamina, ga izpisala iz slovenske šole, pustila službo in se po nekaj strastnih obiskih preselila h gospodu Čivitiku na hrvaško obalo. Najbolj in edini je jokal Benjamin, njega ni nihče nič vprašal. Otrok je otrok in se podreja volji staršev. Pa čeprav je ta volja podložena samo z egomanijo, poživaljenim nagonom in odmahovanjem z roko, ko je treba skrbeti za drugega človeka in mu nemara tu in tam tudi prisluhniti. Takrat je bil papirnati sin, ki je kot vsak dvanajstletnik rad idealiziral in je bil najbrž še premlad, da bi ga opoteče kolo

Jurij Hudolin

PASTORAK

Prolog

Kada je Benjamin imao dvanaest godina, njegovi su se roditelji rastali. Brzo su sve završili na sudu i otrčali tražiti svako svoju sreću po neistraženim putevima, kao dva trkača, pogođena sunčanicom usred opaljenog vinograda. Valter Zakrajšek, Benjaminov otac, ekonomista i bonvivan, krenuo je na liječenje od čaše, načete svijesti i u zagrljaj drugim ženama, a majka Ingrid je ostala sama sa svojim, u adolescenciju zaglibljenim sinom. Dakle, sama! Uskoro je na sindikalnoj zabavi administrativnih radnika upoznala Lorisa Čivitka, imućnog gostioničara i veleposjednika u Panulama, malom primorskom istarskom selu na hrvatskoj obali, koje je preko ljeta živjelo intenzivno, preko zime kao rupa u jednosmjernoj provaliji bez dna.

Jugoslavija je bila sredinom osamdesetih godina dvadesetog vijeka još uvijek država, na prvi pogled sigurna, i možda je, osim vruće zaljubljenosti, i to bio razlog, da je Ingrid spakovala Benjamina, ispisala ga iz slovenačke škole, napustila službu i poslije nekoliko strastvenih posjeta preselila kod gospodina Čivitka na hrvatsku obalu. Jedino je mnogo plakao Benjamin, njega niko ništa nije pitao. Dijete je dijete i podređuje se volji roditelja. A ta je volja podložna samo egoizmu, životinjskom nagonu i odmahivanju rukom kada treba brinuti za drugoga čovjeka i besumljivo ga tu i tamo i poslušati. Tada je bio samo sin na papiru, koji je kao svaki dvanaestogodišnjak volio maštati, i najvjerojatnije bio premlad da bi poučen pre-

življenjskega kušanja naučilo uzreti hudiča v človeških očeh, ali pa ga vsaj zaslutiti, da bi si človek še lahko pomagal, preden mu pade v primež. Da, ko enkrat čas izlušči podobo železne roke hudiča, je nikoli več nič ne odplakne.

Zato moram povedati zgodbo o Benjaminovem življenju v Panulah.

*

V Panulah je stalo kakšnih petdeset hiš staroselcev in sorodnikov, ki so se med seboj po zakonu vaše logike prezirali in se pljuvali, če so imeli pred obličjem vsaj minutko drugega sovaščana, da so pohrakljali tretjega in obratno; vendar ko jih je hotel teptati tujec, magari kmet s sosednje vasi, so stopili skupaj. Kakšnih sedemdeset Čivitikov je živelo v Panulah, če niso bili Lorisovi bratje, pa vsaj bratranci, nečaki ali majhni strici in tete. Vas bi se lahko imenovala Čivitikovo. Nobeno posestvo ni bilo manjše od dvajsetih hektarjev, ki so bili ograjeni na meter natančno in bi brat usekal brata z rovnicco, če bi mu odšknil za opičjakovo dlan zemlje. Življenjski moto prebi-valcev Panul je bil:

»Tukaj sem jaz lastnik!«

Septembra so se ljudje v Panulah iz turističnih delavcev spreobrnili v poljedelce, živinorejce, večplastne poslovneže, a Benjaminu nikoli ni bilo jasno, za kakšen biznis dejansko gre, saj od krav, konjev in prašičev ponavadi nimaš serije svojih hiš, lastni avtopark in vikend deset metrov od obale en kilometer iz vasi. Čeprav je Čivitiko v najboljših turističnih sezonah dinarje prinašal v sef kar v gajbi, pa bi nekdo v treh poletnih mesecih težko tja tlačil toliko, kolikor so imeli Čivitikovi v Panulah. Kasneje je izvedel, da so dediči. Dvanajstletnemu Benjaminu je to po svoje godilo, saj ga je, takrat očaranega z limonado Dinastija, vse skupaj spominjalo prav na to. Na

vrtljivim kolom iskustva naučio prepoznati đavola u ljudskim očima; bar naslutiti da sebi još može pomoći prije nego što mu padne u šake. Da, kada vrijeme jednom otkrije sliku željezne ruke đavola, nikada je više ne ukloni.

Zato moram ispričati priču o Benjaminovom životu u Panulama.

*

U Panulama je bilo nekih pedesetak kuća starosjedilaca i rođaka koji su se međusobno, po zakonu seoske logike prezirali i pljuvali, ako su pred sobom barem na minuticu imali drugog suseljana, da popljuju trećega i obrnuto; ali ako ih je htio tući stranac, makar i seljak iz susjednog sela, seljaci su bili složni. U Panulama je živjelo nekih sedamdesetak Čivitkova, ako nisu bili Lorisova braća, onda su bili braća stričevići, nećaci, dalji stričevi, strine i tetke. Selo se moglo slobodno zvati Čivitkovo. Nijedan posjed nije bio manji od dvadeset hektara, koji su bili ograđeni ogradom širine tačno metar i brat bi ubio brata krampom ako bi mu okrznuo mrvu zemlje. Životni moto stanovnika Panula bio je:

„Ovdje sam ja vlasnik!“

Početkom septembra, ljudi bi se u Panulama od turističkih radnika preobrnuli u poljoprivrednike, stočare, raznorazne poslodavce, a Benjaminu nikada nije bilo jasno, o kakvom se biznisu stvarno radi, konja i prasića nema, nema mnogo kuća, vlastiti autopark i vikend su deset metara od obale i jedan kilometar od sela. Iako je Čivitko u najboljoj turističkoj sezoni novac donosio u sef čak u gajbi, neko bi u tri ljetna mjeseca teško tamo toliko rntačio, da bi stekao koliko su Čivitkovi u Panulama. Kasnije je saznao, da su nasljednici. Dvanaestogodišnjem Benjaminu to je na neki način odgovaralo, jer ga je, tada očarano sapunicom Dinastija, u svemu podsjećala na to. Na Karingtonove, ali ne u izmišljenoj sapunici ili u šundu, već u stvarnoj

Caringtone, toda ne v izmišljeni žajfnici ali v šundu, temveč v resnični pokrajini in zgodbi in življenjski beri Čivitikov. V Panulah ni bilo telefona, niti v sosednjih vaseh ne, prva pošta je bila v sedem kilometrov oddaljeni Rakični in tam si si lahko nič hudega sluteč privoščil klic. V Rakični je bila tudi osnovna šola, kamor so hodili otroci, zbrani iz okoliških vasi, in tudi tam je imel ravnatelj telefon, ki bo kasneje Benjaminu delal sramoto in mu silil rdečico nelagodja na lica.

Benjamin se je v šolo vozil z avtobusom, ki je nabiral učence po vaseh in zaselkih, upravljal pa ga je Nandu, zapiti in zavaljeni poklicni šofer, ki je vsaj enkrat na teden za kakšno uro zamudil, je že jasno, zakaj. Praznik pa je bil, kadar ga sploh ni bilo in je šele okrog enajste ure dopoldan z avtobusom trobil po Panulah, s cigareto v ustih in srčno flaško v žepu vedno razpetega delavskega kombinezona. Vseh teh zamujenih ur ni bilo treba nikoli nadomeščati, Nandu pa se je vehementno kurčil za volanom do konca svojih dni. Nanduja je odplaknilo v metafiziko, in to kar za krmilom v času, ko je Benjamin končeval osemletko - na ravnini je izgubil nadzor nad vozilom in zapeljal v kažun, kajpak v kombinezonu in s srčno, in so šele kasneje bojda zarobantili z anamnezo, da je šoferjevo zgodbo zaključil infarkt in ne srčna.

Prvi šolski dan sedmega razreda je v Rakično prišel otrok iz mesta, iz druge republike, ki je v Jugoslaviji, tudi v Panulah in v okoliških vaseh, veljala za najbolj napredno in bogato, skoraj sin vsem znanega Lorisa Civitika, ki so ga čislali zaradi kinte in dedovine, Slovenac, in za nameček še odličnjak s spričevalom, štempljanim v velikem mestu, Benjamin Zakrajšek. Sam Loris ga je pripeljal pred vrata šole, lepo oblečenega in prestrašenega Benjaminina, ki je že spretno barantal s hrvaškosrbskim jezikom, cepljenim z istrskimi spačenkami, to pa je bil tudi uradni jezik na šoli. Nekakšna nerazvozljiva

pokrajini i događajima o životnoj priči Čivitkova. U Panulama nije bilo telefona, niti u susjednim selima, prva pošta je bila sedam kilometara u udaljenoj Rakičini i tamo si mogao, ništa loše ne sluteći, da dozvoliš sebi telefonski poziv. U Rakičini je bila i osnovna škola, u koju su išla djeca skupljena iz okolnih sela i u njoj je direktor imao takođe telefon koji će kasnije Benjamina sramotiti i izazivati mu crvenilo nelagode na licu.

Benjamin se u školu vozio autobusom koji je skupljao učenike po selima i zaseocima, vozio ga je Nandi, pripiti i zamazani vozač koji je bar jednom nedjeljno zakasnio koji sat, jasno je zašto. Bio je to praznik kad ga uopšte nije bilo i tek je oko jedanaest sati ujutro prije podne trubio autobusom po Panulama, sa cigaretom u ustima i flašom rakije u džepu, stalno raskopčanog radničkog kombinezona.

Sve te zakašnjele časove nikada nije trebalo nadoknađivati, Nandi se opušteno kurčio za volanom do svojih posljednih dana. Nandija je otplahnulo u metafiziku, i to baš za upravljačem u vrijeme, kada je Benjamin završio osmoljetku – na ravnnini je izgubio kontrolu nad vozilom i skrenuo u jarak, u kombinezonu i sa flašom, i tek kasnije su, kobajagi, zagalamli sa anomezom, da je šoferovu priču završio infrakt a ne flaša.

Prvi školski dan sedmog razreda u Rakičinu je došao Benjamin Zakrajšek, dječak iz grada, iz druge republike, koja je u Jugoslaviji, takođe u Panulama i okolnim selima, vrijedila za najnapredniju i najbogatiju, gotovo sin svima poznatog Lorisa Čivitka, kojeg su poštovali zbog novca i naslijeđa; Slovenac, i za inat još i odličan sa svjedočanstvom pečaćenim u velikom gradu. Sam ga je Loris doveo do vrata škole, lijepo odjevenog i ustrašenog Benjamina, koji je već spretno baratao hrvatsko-srpskim jezikom, cijepljenim sa istarskim nagrđenicama, ali takav je bio službeni jezik škole. Nekakva nerazmrsiva jezička čorba, u kojoj su se ijekavština, ekavština, čakavština i talijanizmi sjedinili u demokratsku artikulaciju.

jezikovna mineštra, v kateri so se ijekavščina, ekavščina, čakavščina in italijanščina združile v demokratično artikulacijo.

Nič več ulic, semaforjev, trgovin za vsakim vogalom, nič več starih prijateljčkov, nobenih treningov nogometa, nobenega igranja klavirja več, nič več časa, ko sta z Ingrid čakala Valterja, da se bo pripeljal na kosilo; zdaj je v vasi, kjer se pred šolo pasejo krave, kjer je prvi semafor trideset kilometrov stran, kjer je osišče relevance vaška gostilna, ker drugega itak ni, ker ne obstaja, so pa živali. Benjamina je pred petnajstimi novimi sošolci prevzela čudna otroška melanholija, zabeljena z rdečico adolescence, ko se je moral predstaviti pred fantiči in deklicami, katerih očetje so gotovo vedeli, da je Benjamin postal sin Lorisa Čivitika.

Ker v vasi se vse ve, resnica pa je naklonjena železni roki in denarju.

Fragment

Nema više ulica, semafora, trgovina za svakim uglom, nema više starih prijatelja, nikakvih treninga nogometa, više nikakvog sviranja na klaviru, više nikakvog vremena, kad su sa Ingrid čekali Valtera, da se doveze na ručak; sad je u selu, gdje se ispred škole napasaju krave, gdje je prvi semafor tri-deset kilometara daleko, gdje je relevantno središte seoska gostiona, gdje nečega drugoga i tako nema, jer ne postoji, samo su životinje. Benjamina je pred petnaest novih kolega uhvatila čudna dječija melanholija, začinjena crvenom adolescencijom, kad se morao predstaviti pred dječacima i djevojčicama, čiji su očevi sigurno znali, da je Benjamin postao sin Lorisa Čivitka.

Jer, u selu se sve zna, istina je naklonjena željeznoj ruci i novcu.

Fragment istoimenog romana

Marko Kravos

GOSPODIČNA AMALIJA

Iz mozaičnega romana o otroštvu KRATKI ČASI – Trst iz žabje perspektive, Ljubljana 1999. Nominirana za nagrado Prešernovega sklada, prevedena v hrvaščino, češčino, posamezne črtice v italijanščino, poljščino, nemščino, angleščino.

Da so na svetu v veliki večini ženske, vem že od takrat, ko sem gledal mizo od spodaj in sem zvedel, kaj je na njej, ko sem potegnil prt. Moški se čez dan porazgubijo za svojimi opravki: v mesto, na njive, po delavnicah. Mama, razne tete in botre, sosede, *šjore* v trgovini in na cesti pa so ves dan okrog mene in me nenehno ogovarjajo, me učijo pozdravljat, me kregajo, ker sedim v prahu ali na vroči skrli. Ves čas se vtikajo vame! Pa saj so res velike in pomembne.

Največja med njimi je gotovo naša učiteljica, gospodična Amalija. Prvi dan šole nam pove, da nam bo skozi pet razredov kazala pot v svet učenosti. Tako je rekla. Pove tudi, kako ji je ime in da je stara sedemdeset let.

Gotovo zato veliko ve. V sive lase ima zataknjeno dolgo špiro in ima zelo rjave oči. Drži se zelo zvravnano, ker so v njeni šoli zelo pazili, da so pravilno rasli. Ko nam drug za drugemu nagne glavo in pogleda, če imamo čista ušesa, je njena roka mehka.

Doma je iz Podlonjerja in v družini so bili sami učitelji, tudi njen oče. Pod Avstro-Ogrsko se učiteljice niso poročile. Tudi ona se ni, čeprav bi se lahko. Pravi, da zato ne, ker ima rada čisto vse otroke. Jaz bi se poročil z njo, da bi imela potem rada samo mene. Prej je učila na Ciril-Methodovi šoli v Trstu. Potem je Italija njeno šolo in vse šole za Slovence uničila.

Marko Kravos

GOSPODIČNA AMALIJA

Hrvatski prevod, Sanja Širec, iz knjige U kratkim hlačicama, Repräsent, Buzet 2002

Da su na svijetu ženske u velikoj većini, znam još od tada kad sam pogledao ispod stola i saznao što je na njemu tek kad sam povukao stolnjak k sebi. Muški se po danu gube za svojim poslovima: u gradu, na njivi, po radionicama. Mama, razne tete, šjore i susjede u trgovini i na cesti, stalno me okružuju, uče da budem pristojan, da pozdravljam, viču na mene jer sjedim u prašini ili na vrućoj kamenoj ploči. Sve vrijeme se upliću u moj život! Stvarno su velike i značajne.

Najveća među njima je zasigurno naša učiteljica, gospodična Amalija. Prvi dan škole priopćila nam je da će nam kroz pet razreda školovanja pokazati put u svijet mudrosti. Tako je rekla. Rekla je kako joj je ime i da je stara sedamdeset godina.

Sigurno zato puno zna. U sijedu kosu ima zataknutu dugu iglu i ima jako smeđe oči. Držanje joj je jako uspravno, jer su u njenoj školi na to jako pazili, da pravilno raste. Kad se nad nas naginje da vidi jednom po jednom, da li su nam čiste uši, njena je ruka jako mekana.

Stanuje u Podlonjeru i u njenoj su obitelji svi bili učitelji, čak i njen otac. Pod Austro-Ugarskom se učiteljice nisu udavale. Tako se nije ni ona, iako je mogla. Kaže da nije zato što jako voli svu djecu. Ja bih je oženio, tako da voli samo mene. Prije je predavala u Ćirilometodovskoj školi, u Trstu. Onda je Italija uništila i njenu i sve škole za Slovence. Dugo je bila

Ostala je brez službe, ker ni hotela iti daleč v Italijo. Tam bi morala učiti same Italijančke.

Ko se učimo pisat, se meni zdi precej lahko: tanko gor, debelo dol. Skoraj vedno s peresca kapne packa, ki jo včasih razmažem še z rokavom črnega predpasnika: saj zato je črn! Packo lahko razpotegnem, da postane zmaj. Zmajev rep seže kdaj vse do ušesa, ki se viha na vogalu vsake strani v mojem zvezku. Velikokrat me gospodična Amalija opomni, naj ne pišem z nosom. Ko poslušamo kaj novega, se držim ravno, ker moram držati roke za hrbtom. Poštevanke si ne morem zapomnit, ponavljam jo z mamo. Ko berem, se mi zatika. Vsaka beseda mi namreč mežika: tako me očara s svojim pomenom, da je ne znam spraviti skupaj s sosednjo. Ko recitiram pesem na pamet, mi ni vseč, da so rime *v vrsti kakor hiše v Trsti*. Zaradi njih ne vem, kaj vse skupaj pomeni. Besede postanejo polena...

Ma, drugače mi gre dobro, ker sem v šoli rad.

Mama in gospodična Amalija se kdaj pa kdaj pogovarjata o meni: da sem *raz-stresen*, nervozen in šibek, ker sem rojen v internaciji. Meni se zdi najhuje to, da ne znam povedati niti svojega rojstnega kraja, ko me pri cepljenju sprašujejo po njem: Montecalvo Irpino v provinci Avellino. Ponavljam in ponavljam, pa tega do konca osnovne šole ne morem obdržati v glavi.

A z vajo in mamino pomočjo se sčasoma vse uredi. Glede redov in pridnosti sem nekje v sredini. V vedenju imam vedno deset, pri telovadbi sem oproščen in neocenjen.

Nekaj potem usodno stopi na mojo pot: rdeča račka!

Ampak ta zgodba se začne že davno prej, tri ali pet let nazaj, ko sem hodil v vrtec. Strašno sem si želel rdeče račke iz celuloida, ki se je bleščala v izložbi drogerije. Zato sem mami *pofulil* sto lir iz denarnice in jo kupil. Da mi ne bi bilo treba domačim odgovarjati, kako in kaj, sem jo potem skrival med opeko na dvorišču. Pa je stvar prišla na dan. Morda me je izdala sestra Alenka ali sosedova Marija.

Sramota, kesanje, solze. To je bilo takrat, sem že rekel, ko sem hodil v vrtec.

nezaposlena, jer nije htjela otići u unutrašnjost Italije. Tamo bi morala predavati samim Talijančićima...

Meni se sve čini vrlo lako: tanko dolje, debelo gore. Skoro mi uvijek s pera kapne tinta koju ponekad razmažem rukavom crne kute; pa, zato je i crn! Mrlju mogu razvući da postane zmaj. Njegov rep seže sve do uha koje se zavije na uglu svake strane u mojoj svesci. Više me puta gospodična Amalija opomene da ne pišem nosem. Kad je slušam, držim se ravno, jer moram držati ruke na leđima. Brojanku si ne mogu zapamtiti, ponavljam ju s mamom. Kad čitam, nekako zapinjem. Svaka riječ mi namiguje, tako me očara svojim značenjem da je ne mogu nikako sjediniti sa sljedećom. Kad recitiram pjesme napamet, nije mi lijepo da su rime sve jedna za drugom u redu, kao kuće u Trstu. Zbog njih ne znam što sve znači, kao da su značenja rasječena sjekirom...

Ma, inače mi dobro ide, jer volim ići u školu.

Mama i gospodična Amalija ponekad razgovaraju među sobom o meni - da sam *raz-sijan*, nervozan i slabašan, zato jer sam rođen u internaciji. Meni se najgore čini to da ne znam reći ni ime svog rodnog mjesta, kad me na cijepljenju pitaju o tome: Montecalvo Irpino u provinciji Avellino. Ponavljam i ponavljam, ali do kraja osnovne ne mogu to zadržati u glavi.

A sve se vremenom i vježbom, te maminom pomoći, može srediti. Što se tiče redova i marljivosti, negdje sam u sredini. Zalaganje i vladanje imam uvijek pet, tjelesnog odgoja sam oslobođen i neocijenjen.

Neko vrijeme nakon toga, sudbonosno mi se pojavi na putu - crvena patkica!

Strašno sam si zaželio crvenu patkicu od celuloida koja je sjajila u izlogu drogerije. Zato sam *popalio* mami sto lira iz novčanika i kupio je. Onda sam je morao sakriti među cigle na dvorištu da ne bih morao pred ukućanima odgovarati što

Ko je gospodična Amalija zdaj dala za domačo nalogo, naj opišemo kako krivico, sem se spomnil na račko: vsaj za nekaj naj pride prav tista nesrečna kupčija z ukradenim denarjem.

Mama beza iz mene, kaj moram povedat prej, kaj v sredi in kaj pride na konec. Ko sestavim zgodbo o rdeči rački *na umazano*, sploh ni zadovoljna. Vse spiše na novo sama in potem moram njen spis prepisat *na čisto* v zvezek.

Dan potem drži gospodična Amalija zvezek, kot bi bil nama-zan z marmelado. Nič čudnega, da moram nalogo prebrat pred razredom. Čisto rdeč razlagam soščolcem, kako se krade denar za račko in mislim še na drugo krajo, na tuje perje v zvezku! Pri drugi tatvini mi je lastna mama držala žakelj! Počutim se kot pes na konju. Seveda mamine sleparije ne bom nikoli nikomur izdal.

Res se ni dobro končalo: nalogo moram, poln slabe vesti, znova izpisat na poseben list. Učiteljica Amalija doda vejico ali dve, in že roma Rdeča račka na nižjo gimnazijo, kjer izdajajo tiskane Literarne vaje. Spis je čisto zares natisnjen in oče ga – sramota na sramoto! – na glas prebira, komur koli se v njegovi krojačnici ljubi poslušat moje tatinsko zgodbo.

Glas, da sem nežna umetniška duša, se me potem drži brez konca in kraja. Ob vsaki nalogi me gledajo s pričakujočimi očmi: no, da vidimo, kako se je našemu pesniku zapisalo. Že zaradi moje mame, da ljudje ne bi odkrili njene sleparije, se moram na vso moč potit. Tudi gospodična Amalija bi rada imela med svojimi učenci pravega umetnika. Pa če se trudiš, ti zlepa ne pride kaj pametnega na papir. K sreči pa ljudje, ki kaj napeto pričakujejo in iščejo, slišijo potem tudi travo rasti. To bo!

Še nekaj sem izvedel v šolskih klopeh pri gospodični učiteljici: da se ljudje ne delijo na »ta rdeče« in »ta bele«, kakor je takrat slišat na cesti in doma, ampak na Slovence in Italijane. – Kdor od naših gre v *taljanske šole* in zataji svoj jezik, je izdajalec. Italijanske šole so »pokakane« šole, nam s hudim glasom razloži gospodična Amalija v drugem razredu. Takrat so neki ljudje – kaj vem, kaj so kominformisti – bobnali, da so slovenske šole titofašistič-

i kako. No stvar je ipak izašla na vidjelo. Možda me izdala Alenka ili susjedova Marija.

Sramota, kajanje, suze. To je bilo još u vrijeme vrtića.

Kad je gospodična Amalija dala za domaću zadaću da napišemo nešto što smo skrivili, sjetio sam se upravo toga: barem neke koristi od te nesretne kupovine s ukradenim novcem.

Mama izvlači iz mene što moram najprije reći, što u sredini, a što na kraju. Uopće nije zadovoljna, kad *na prljavo* sastavim priču o crvenoj patkici. Ona je ponovo napiše sama i ja onda moram njen sastav prepisati *na čisto* u bilježnicu.

Nije čudno, što moram sve to čitati pred razredom. To su sada dvije krađe: prva s patkom i druga - tuđe pero u zadaći! Kod ove druge krađe mi je zacijelo vlastita mama držala škale. Osjećam se kao osedlan pas.

Stvarno loš završetak; zadaću moram pun loše savjesti ponovo napisati na poseban list. Učiteljica Amalija još je dopuni s dva tri zarez a i Crvena patka je već na putu u nižu gimnaziju, gdje izdaju štampane Literarne vježbe. Sastav je stvarno odštampan i otac ga - sramota nad sramotama! - na glas čita svakome tko ga je voljan poslušati u njegovoj krojačnici.

Bije me glas da sam nježna umjetnička duša. Pri svakoj me zadaći gledaju s očekivanjem: no, da vidimo kako je to zapisao naš pjesnik. Moram se znojiti iz petnih žila, da ne pokvarim ugled mojoj mami zbog njenog lopovluka. I gospodična Amalija želi imati pravoga pjesnika među svojim učenicima. Pa i ako se trudiš, ne dolazi ti tek tako nešto na papir. Ali kad ljudi napeto očekuju i traže, čuju čak i travu kako raste. Bit će da je to!

Još sam nešto saznao u školskim klupama pri gospodično učiteljici: da se ljudi ne dijele na crvene i bijele, kako sam čuo na cesti i u kući, već na Slovence i Talijane. Tko od naših ide u talijanske škole i prikriva svoj jezik, taj je izdajnik. Talijanske škole su «pokakane», sa zlobnim glasom objašnjava učiteljica Amalija u drugom razredu. Tada su neki ljudi - što

ne. Kdor vanje hodi, pa je nacionalist, – tako da je rekel Stalin. In tretjino našega razreda so starši potem prepisali v italijansko šolo.

Učiteljica nam razlaga, kako so pred vojno pri Sv. Ivanu Italijani topli ljudi, ker so ljubili slovensko šolo, prepevali po slovensko in rabili svoj *materni* jezik. Bili so zelo grdi: niso bili samo poredni in fašisti, sama hudobija jih je bila! Kdo bi vzel za svojega tak jezik, s katerim so topli naše mame in očete? Kot bi imel v ustih črne kače. Te kače potem pikajo v srcu njega samega, ker je zatajil lastno mater.

Malo pozneje sem zvedel, da je to storil pisatelj Ivan Cankar, ko je bil še mičken. Jaz bi si zaradi tistih kač kaj takega nikoli ne upal.

Gospodični Amaliji verjamem, čeprav ne razumem vsega. Tudi izdajalci niso dosti krivi. Pri Rudiju bi oče, ki dela pri tramvaju ali železnici, zgubil službo, če bi njegov sin še naprej hodil v našo šolo in če bi ne postal Rodolfo. Rudi se pride potem jokati k nam, ker da noče v *pokakano* šolo. Tudi druge take je sram, ne upajo si niti na cesto, se igrati. Ena punca, Lili, je tako zbolela, da jo je morala mama pripeljati nazaj v naš razred. Če ne, bi tudi umrla.

Ni kaj, vse, kar reče gospodična učiteljica, si je treba vzeti k srcu. Ampak jezik ne more biti pokakan. Nekaj naših mul in mulotov s Klanca govori triještinsko, ker so pri njih Taljani. Sploh ni videti, da bi bili kaj posebnega. Malo bolj žlobudrajo in nekateri so bolj revni. Mule so še bolj zanimive, ker se znajo lepše odpraviti. Meni je nerodno: če bi res mislil, da so oni pokakani, ker govorijo v drugem jeziku, kako bi se mogel z njimi igrati? Naši Taljani so prijazni. Ta črni Italijani so lahko samo dol, v Starem mestu, kjer so vsi zelo pokvarjeni.

Včasih se kje pojavijo. V mestu, v kaki trgovini ali na tramvaju. Alenko je eden oklofutal, ko se je peljala s tramvajem v šolo k Sv. Jakobu. Samo naglas je klepetala po slovensko. Doma smo bili ob njenih solzah vsi poparjeni.

Zato mi niti na misel ne pride, da bi doma potožil, ko neka gospa pljune name in ko drugič dobim od večjega mulona brco

ja znam koji, neki kominformisti - bubnjali o tome da su slovenske škole titofašističke. Tko ih pohađa je nacionalist - tako je rekao Staljin. Nakon toga su roditelji trećinu našeg razreda prebacili u talijansku školu.

Učiteljica nam objašnjava kako su prije rata u Sv. Ivanu Talijani tukli ljude koji su voljeli slovensku školu, pjevali slovenske pjesme i govorili svojim *maternjim* jezikom. Bili su jako ružni i zločesti, sama zloba od njih. Tko bi za svoj uzeo njihov jezik kojim su tukli naše očeve i majke? Kao kad bi nekome u usta stavili crne zmije. Te zmije poslije ugrizaju za srce, koje je zatajilo vlastitu mater.

Malo kasnije sam saznao da je to napravio Ivan Cankar. Ja zbog onih zmija nikada ne bih bio toliko hrabar.

Gospodični Amaliji vjerujem, iako je baš potpuno ne razumijem. Nisu baš ni izdajnici uvijek krivi. Rudijev otac koji radi na željeznici ili tramvaju, izgubio bi posao da mu se sin ne prekrsti u Rodolfa i kad bi nastavio pohađati našu školu. Rudi dolazi plakati kod nas jer neće u *ukakanu* školu. I druge je sram i ne usude se ni na cestu da bi se igrali. Jedna djevojčica, Lili, zbog toga se razboljela i mama ju je morala dovesti natrag. Ako ne, mogla bi i umrijeti.

Nema što, kad tako kaže učiteljica. Ali jezik ne može biti pokakan. Nekoliko naših cura i dečki s Klanca govori *trieštinski*, jer su kod njih Talijani. Uopće nisu ništa posebno. Malo više *šuškaju*, a neki od njih su i siromašniji. Cure su zanimljivije jer su ljepše sredene. Meni je neugodno: kad bih stvarno mislio da su oni pokakani jer drugačije govore, pa kako bi se igrao s njima? Naši Talijani su prijazni. Oni crni Talijani mogu biti samo u Starom gradu, gdje su inače svi jako pokvareni.

Ponekad se gdje god pojave. U gradu, u kakvoj trgovini ili u tramvaju. Alenku je jedan napao kad se vozila tramvajem u školu u sv. Jakob, zato jer je govorila slovenski. Kod kuće smo svi bili užasnuti dok je ona plakala.

v rit zaradi svojega *maternega* jezika. Do dna duše sem užaljen, a kako bi mogla mama ali oče to oprati? Ko bo spet vojska in bom velik, bom partizan: in jih bom poiskal, te Italijane, enega po enega. In bom vrgel v zrak vse njihove urade in Staro mesto. Po pravici.

Oče ne verjame, da se za pravico še spleča borit. On nima več značaja. Če bi mene zaprli in topli in konfinirali, bi se jim maščeval. Bi že videli. Bojo že videli, ko zrasem! Oče pravi, da so nam na jugu Italije *priprosti* ljudje radi pomagali, da so vsi navadni ljudje dobri. Potem bo treba pobit samo vse druge, ki niso navadni!

»Z vsemi je treba živeti,« pravi mama. Ona moli, da bi vse krivične srečala pamet. Če je dal Bog komu hudobno srce in črne kače v usta, kot pravi gospodična Amalija, tega ne bo srečala ne pamet ne sreča. Končali bodo v peklu in treba jih je tja poslat, tudi s puško. To je gotovo božja volja.

Potem bomo ostali v Trstu sami poštenjaki. Takrat bodo v sosednji, italijanski šoli pisali prosti spis o kuhanih štrukljih; učili se bodo, da ni lepo, da jim rečejo *strukolo ščavo*, če se jim že zdijo tako dobri. Za povrh pa bi mi in oni skupaj zapeli eno našo, recimo *Marko skače*, ko se jo bodo naučili od začetka do konca. In ne samo tisti pripev: *bunda bunda, aj aj ajajaj!*

internacija – prisilno bivanje, konfinacija

celuloid – vnetljiva plastična snov

pofuliti – izmakniti

na umazano – osnutek naloge na delovnem papirju

kominformisti – pristaši resolucije informbiroja, Stalinovega komunističnega izobčenja »titovcev«

titofašisti – zmerljivka za pristaše Titove Jugoslavije in za narodno zavedne Slovence v povojnem Trstu

triještinsko – tržaško italijansko narečje

odpraviti se – obleči se, se na zunaj urediti

ščavo – zaničevalni izraz za Slovence in vse slovensko

Zbog toga mi ni ne pada na pamet da bih se kući pritužio kad neka gospođa pljune u mene i kad drugi put dobijem nogu u guzicu od nekog većeg mulca zbog mog materinjeg jezika. Uvrijeđen sam do dna duše, ali kako da mama i tata to poprave? Kad opet bude rat i kada ja budem velik, bit ću partizan i potražiti ću ih - Talijane jednog po jednog. I dići ću u zrak sve njihove urede i Stari grad. Zbog pravde.

Otac ne vjeruje da se za pravdu isplati boriti. Nema karaktera. Kad bi mene zatvarali, tukli i konfinirali, ja bih im se svetio. Vidjeli bi oni...! I vidjet će, kad ja narastem! Otac kaže da su nam na jugu Italije *priprosti* ljudi rado pomagali, i da su svi obični ljudi dobri. Onda treba pobiti samo gospodu!

«Sa svima treba živjeti», kaže mama. Ona moli, da se svi krivci jednom susretnu s pameću. Ali ako je Bog dao nekome zlobno srce i crne zmijske u usta stavio, kao što to kaže gospodična Amalija, neće ih susresti ni sreća ni pamet. Završit će u paklu i treba ih tamo i poslati pa makar puškom. To je zasigurno Božja volja.

Onda ćemo u Trstu ostati samo mi poštenjaci. Tada će u susjednoj i talijanskoj školi pisati slobodan sastav o kuhanim *strukljima*; da nije lijepo to što im kažu *strucolo ščavo*, ako ih vole jesti. Povrh svega mogli bi i zapjevati i jednu našu, recimo, *Marko skače*, kad je nauče. A ne samo onaj njezin poznati pripjev - *bunda-bunda, aj aj - aj ajaj!*

Marko Sosič

V SENCI

Konec je z mojo zgodbo, a bo že kako. Strah me je, da izgubim razsodnost in me potem zaprejo v norišnico, kakor teto Vido.

Z avtom se vozim po cesti med vinogradi, proti gostilni Pri starem oštirju. Rad bi zbrisal vse, kar je v meni, a se podobe zmeraj znova vračajo v moje misli, z vso silo, kakor zdaj. Zaradi sramu, ki je v meni. Pred seboj vidim cesto, ob njej trte, grmovje in travnike. In na cestišču nenadoma zagledam očetov obraz. Zdi se, kakor da se cesta prebija skozi njegovo glavo, velikansko, da prekrije vso pokrajino pred mojimi očmi. Sram me je. Prosi ga moram, naj mi posodi denar, samo nekaj malega, da preživim kakšen dan, da imam za hrano in bencin, potem bo že kako. Prespim lahko v avtu, pokrijem se z odejo, ki je v prtljažniku, in zaspim. Sram me je stopiti pred očeta, a nimam druge izbire, nimam je. Odpeljal se bom k njemu v mesto in mu povedal. *Odhajam*, bom dejal, *vse je šlo po vodi, začeti moram znova, posodi mi nekaj denarja!* Oče mi ne bo odrekel, vem, in prav zato se sramujem. Že zdavnaj sem odrasel moški, zrel človek, kakor se temu reče. In tak bom stopil predenj, s to pomečkano srajco in z rokavi, zavihanimi do komolcev, čez katere se razteguje že rahlo nagubana koža, ter s tistimi redkimi lasmi, ki mi še rastejo na glavi. Vem, gledal me bo, kako pokončno stojim pred njim, z rahlim smehljajem na ustnicah, kakor vedno, ko ga obiščem in se trudim, da bi v njem ne zbudil skrbi. A takrat zmeraj pomislim, da on v resnici ne ve, ali stoji pred njim njegov sin ali kdo drug, ki ga že dolgo

Marko Sosič

U SJENI

Moja je priča svršena, ali bit će nekako. Strah me da ne izgubim razum i da me onda, ko tetku Vidu, zatvore u ludnicu.

Cestom kroz vinograde vozim se prema gostionici Kod staroga krčmara. Htio bih izbrisati sve što je u meni, ali mi se slike uvijek iznova vraćaju u misli, svom snagom, kao sad. Zbog srama što ga osjećam. Pred sobom vidim cestu, pored nje čokote vinove loze, grmlje i travnjake. I na kolniku odjednom ugledam očevo lice. Čini se kao da se cesta probija kroz njegovu glavu, tako ogromnu da prekriva sav krajolik pred mojim očima. Stidim se. Moram ga moliti da mi posudi novac, samo nešto malo da proguram koji dan. Da imam za hranu i benzin, a poslije ću već nekako. Prespavati mogu i u autu, u prtljažniku imam deku, pokrijem se i zaspim. Stid me je i pojaviti se pred njim, ali nemam drugog izbora, nemam. Odvest ću se do njega u grad i reći mu. *Odlazim, reći ću, sve je palo u vodu, moram početi nanovo, posudi mi nešto novca!* Otac me neće odbiti, znam, i upravo me zato stid. Već odavno sam odrastao muškarac, što se kaže zreo čovjek. I takav ću stati pred njega, u toj zgužvanoj košulji, s rukavima zavrnutim do lakata po kojima već pomalo visi naborana koža, s ovom rijetkom kosom što mi je još preostala na glavi. Znam, gledat će kako uspravno stojim pred njim, s blagim smiješkom na usnama, kao i uvijek kad ga posjetim i trudim se da u njemu ne izazovem brigu. Ali tada uvijek pomislim da on zapravo ne zna da li pred njim stoji njegov sin ili netko drugi koga već dugo nije vidio, pa ne zna što se sve mijenja u njegovu životu. Znam, gledat će me, i u njego-

ni videl, in ne ve, kaj vse se spreminja v njegovem življenju. Vem, gledal me bo in v njegovih očeh bom videl strah, da se ne bi mamine sanje o meni dokončno razblinile. Umrla bi. Še zmeraj verjame vanje. In oče jih varuje. Zdržati bom moral, da ne povestim pogleda pred njim, da ne bo videl sramu, ki je v meni in ga tudi s smehljajem na ustnicah ne morem zakriti. Bojim se, da mi ne bo uspelo, vem, pogledal bom v tla in on se bo še z večjim pomilovanjem ozrl po mojih redkih laseh na glavi. Vozim, vidim njegovo glavo sredi ceste, ki bi jo lahko vsak trenutek podrl, da bi se raztreščila ob cestišču. Nenadoma ga zagledam na domu, v mestu, ko pridem tja v njegovo stanovanje blizu morja, in ga pokličem k sebi. Vidim njegovo postavo, kako se težko dvigne s stola v kuhinji, kjer sedita z mamo in poslušata radio. Vidim ga, kako počasi sname očala, jih odloži na mizo, si natakne copate in stopi proti spalnici, kjer ima v omari pod speglanimi rjuhami zložen denar. Poznam njegovo skrivališče. Vidim ga, kako ves majhen stopa proti spalnici, gre do omare, jo odpre, da ga potem vrata povsem zakrijejo, slišim leseni predal, kako suho podrgne, ko ga potegne k sebi, slišim šum bankovcev, ki jih zagrabi v roko in jih zmečka v dlani. Potem ga vidim, kako se vrača proti meni, ki nepremično stojim na ozkem in kratkem hodniku s povešenim pogledom, a s smehljajem na ustnicah, kako stopi čisto k meni, kako mi stisne v roko denar, da mama ne vidi in ne pomisli, da mi gre slabo v življenju. In niti za Ano ne vpraša več. Ne, tega ne bo rekel nocoj: *Kako pa Ana?!*

Sedim v avtu in vozim med vinogradi proti gostilni s starim oštirjem. Ne vidim več sredi ceste očetovega obraza, ki bi ga povozil. Samo pokrajino vidim zdaj, svetlo zeleno od pozne pomladi, ki mi z vso silo udarja v oči, in šviga mimo njih in mimo vseh podob, ki prebivajo v meni. Kakor da beži od mene, kakor da bežim pred njo in se peljem v novo pokrajino, ki jo za ovinkom razkrije grmovje in je vsa polna rož. In še na-

vim ću očima vidjeti strah da se ne bi mamini snovi o meni definitivno rasplinuli. Umrla bi. Još uvijek vjeruje u njih. A otac ih čuva. Morat ću izdržati i ne oboriti pogled pred njim. Da ne vidi stid koji je u meni i kojeg ni sa smiješkom na usnama ne mogu prikriti. Bojim se da mi neće uspjeti, znam, pogledat ću u pod, a on će s još većim sažaljenjem spustiti pogled na moju rijetku kosu. Vozim, nasred ceste vidim njegovu glavu, u koju bih svaki tren mogao udariti i rasuti je po cesti. Odjednom ga vidim u kući, u gradu, kad stignem onamo, u njegov stan blizu mora, i govorim mu da priđe bliže. Vidim njegov lik kako se teško diže sa stolice u kuhinji, gdje s mamom sluša radio. Vidim kako polako skida naočale, stavlja ih na stol, obuva papuče i odlazi prema spavaćoj sobi, gdje u ormaru pod ispeglanim plahtama ima složen novac. Znam za njegovu skrovište. Vidim kako, onako sav malen, korača prema spavaćoj sobi, prilazi ormaru i otvara ga tako da je sasvim zakriven vratima, čujem kako drvena ladica suho klizi dok je vuče prema sebi, čujem šum novčanica kad ih dohvati i stisne u ruci. Vidim ga zatim kako se vraća do mene koji oborena pogleda, ali sa smješkom na usnama nepokretno stojim na uskom i kratkom hodniku, kako mi prilazi sasvim blizu, kako mi, da mama ne bi vidjela i pomislila da mi loše ide, u ruku gura novac. A ni za Anu više ne pita. Ne, noćas neće reći: *A kako Ana?!*

Sjedim u autu i kroz vinograde vozim prema gostionici staroga krčmara. Na cesti više nema oćevog lica koje bih mogao pregaziti. Sad vidim samo krajolik, svijetlozelen od kasnog proljeća, koji mi svom snagom udara u oči, jureći mimo njih i mimo svih slika što žive u meni. Kao da bježi od mene, kao da bježim pred njim, vozeći se u novi predio koji iza zavojaja izranja iz grmlja, sav u cvijeću. I dalje promiče mimo mojih oćiju. Pogledam u ogledalce, pričvršćeno na prednjem staklu. Rascvjetani okoliš juri u dolinu, prema gradu i moru, sav mutan od znoja što mi preko čela klizi u oči i u njima slano peće.

prej beži mimo mojih oči. Ozrem se v ogledalce, ki je pritrjeno na sprednji šipi. Cvetoča pokrajina beži v dolino proti mestu in morju, vsa motna od potu, ki mi leze čez čelo na oči in v njih slano zaskeli. Z dlanjo si jih obrišem in spustim šipo, da mi zrak ohladi obraz. Kako grozljivo hitro vse mineva ... Leto dni je mimo, odkar sem v mestu najel podstrešno stanovanje, ki ga zdaj ne morem plačati. Očeta ne morem prositi za toliko denarja... Takrat sem imel moč, da začnem spet na novo, in verjel sem, da se bodo stvari odvijale popolnoma drugače. Verjel sem. Vse je bilo na dlani takrat, ko sem prvič izgubil službo. Vse. Vera in moč. Znanec mi je priskočil na pomoč, da si opomorem od vsega hudega zaradi Ane, služba v biroju, pa tudi možnost, da se lotim načrtovanja hiš. *Lahko jih res sam izrišem?* vprašam znanca takrat. *Lahko, če se dogovoriš, samo na idejo pazi. Za arhitekta je osnovna ideja zelo pomembna, in ta se povečini odraža v podrobnostih...* je dejal. In zdaj spet znova, vse kakor takrat. A zdaj dvomim o svoji moči in strah me je, da ne znorim, da ne najdem več točke v svojih mislih, na katero bi se oprl. Peljem se po cesti, ki se zdaj vije proti vrhu griča.

Nenadoma zagledam sredi ceste obraz stare mame, ki je ni več. Kakor da se je ta trenutek odlepil z zelenega grmovja ob cesti in se zlil pred moje oči, čez pokrajino in cestišče, ves mehak in nasmejan. Tudi vanj bi lahko treščil z avtom, da bi se razbil na tisoče koščkov, a odmika se pred menoj, da ga ne morem dohiteti. Stara mama mi je zmeraj kaj stisnila v roko, ko sem ji pomagal nositi težke platnene torbe z jabolki. Vidim jo, kako prihaja, takrat, iz trgovine in v rokah drži dve polni torbi jabolk, ki jih bo skuhala zvečer, preden bo legla v posteljo. Stojim na cesti in jo gledam. Vem, če stopim do nje in ji pomagam, mi bo potem stisnila v roko denar. Kakor zmeraj. Vzel ga bom in stiskal v dlan. Šele ko nje ne bo več pred menoj, bom odprl dlan, pogledal denar in presodil, ali ga je

Obrišem ih dlanom i otvorim prozor da mi zrak ohladi lice. Kako sve užasno brzo prolazi... Prošlo je godinu dana otkako sam u gradu unajmio stan u potkrovlju. I sad ga ne mogu platiti. Oca ne mogu moliti za toliko novca... Tada sam imao snage da opet sve počnem nanovo, i vjerovao da će se stvari sasvim drugačije odvijati. Vjerovao. Tada kad sam prvi put ostao bez posla sve je bilo na dohvat ruke. Sve. Vjera i snaga. Poznanik mi je priskočio u pomoć da se opomognem od svega što me zbog Ane snašlo, posao u birou, a i mogućnost da dođem do projektiranja kuća. *Zar ih zaista mogu sam crtati?* pitam tada poznanika. *Možeš, ako se tako dogovoriš, samo pazi na ideju. Arhitektima je osnovna ideja jako važna, a ta se većinom odražava u sitnicama...*, rekao je. I sad opet iznova, sve kao onda. Ali sad sumnjam u svoju snagu i strah me da ne poludim, ne nalazim više točku oslonca u svojim mislima. Vozim se cestom koja sad vijuga prema vrhu brežuljka.

Odjednom nasred ceste ugledam lice moje bake, koje više nema. Kao da se upravo u tom trenutku odlijepilo sa zelenog grmlja pored ceste i izlilo pred moje oči, preko cijelog krajolika i ceste, svo meko i nasmijano. I u njega bih mogao tresnuti autom da se razleti na tisuću komadića, ali izmiče preda mnom da ga ne mogu sustići. Baka mi je uvijek, kad god sam joj pomagao nositi teške torbe jabuka, tutnula što god u ruku. Vidim je kako tako dolazi iz prodavaonice i u rukama drži dvije torbe pune jabuka – koje će skuhati navečer prije nego ode na spavanje. Stojim na cesti i gledam je. Znam, ako pridem i pomognem joj, poslije će mi u ruku ugurati novac. Kao i uvijek. Uzet ću ga i stiskati u šaci. Tek kad me više ne bude vidjela otvorit ću šaku, pogledati novac i prosuditi da li ga je dovoljno za vikend, kada ću ga, tada još student, sprašit za piće na koje ću pozvati veselu klapu i šepuriti se pred njom kao da je moj stari car, iako svi znaju da na gradilištu miješa beton. Vidim kako joj prilazim pred prodavaonicom i uzimam njene torbe.

dovolj za konec tedna, ko ga bom, še študent, zarušil za pijačo, na katero bom povabil veselo družino in se pred njo šopiril, kakor da je moj oče car, čeprav vsi vedo, da meša cement na gradbišču. Vidim, kako stopim do nje, ki je pred trgovino, in vzamem njene torbe v roke. In potem greva skupaj proti njemu domu. Ne govoriva. Le ona reče, potem, ko prideva, *kako te imam rada, najrajši od vseh vnukov*, reče. In mene je sram, takrat, kakor zdaj, ko moram stopiti pred svojega očeta in mu pogledati v obraz. Sram me je, saj ona ne ve, da ji pomagam zato, da bom dobil plačilo. Zdaj bi rad videl njen obraz, kako se ozre vame, ves star, naguban in lep, da vidi, kakšna je prava resnica o tej moji dobroti, zaradi katere mi reče *rada te imam*. A ona se ne ozre. In jaz bi zapeljal avto vanjo, z vso hitrostjo bi jo povozil, da bi nikdar več ne videl njenih dobrih misli. A njen obraz je zdaj tu pred menoj sredi ceste in ga ne morem dohiteti. Ob njem bežijo robovi zelene pokrajine, travniki, ki jih prekrivajo rože in trte.

V avtu na zadnjem sedežu leži kovček, v katerega sem stlačil vse, kar je šlo vanj. Vidim ga. Polomljen zelen dežnik sameva pod sedežem, nekaj starih časopisov razmetanih naokrog, že zbledelih od sonca, prazne cigaretna škatle, pa tudi bencina je še nekaj. Do gostilne in nazaj do mesta k očetu ga bo dovolj. To je vse. Z obrazom se nagnem nad spuščeno šipo, veter zapiha vanj in me hladi. Pogledam navkreber proti zadnjim ovinkom, za katerimi je gostilna. Odpočil si bom. Tam je mir, pozabil bom na vse te podobe, ki prebivajo v meni, in misli mi bodo postale čiste in svetle. Strah me je, da bi izgubil razsodnost. Morda že zdaj nisem več čisto pri sebi. V tem prostoru mnogi ljudje izgubijo razsodnost in ne najdejo poti nazaj. Strah me je, da bi me zaprli in bi ne vedel več zase. Oče in mati bi prihajala na obisk, a jaz bi ne prepoznal njunih obrazov. Vidim ju, kako me tiho gledata. Sedita ob postelji, na katero sem privezan, in molčita. Potem oče reče mami, *pridi*, prime

I onda skupa idemo prema njenoj kući. Ne govorimo. Samo ona kaže, na kraju kad stignemo, *kako te volim, najviše od svih unuka*, kaže. A mene sram, onda kao i sad kad moram stati pred svog oca i pogledati mu u lice. Sram me je, jer ona ne zna da joj pomažem zato što će mi platiti. Sad bih volio vidjeti njeno lice kako se okreće prema meni, svo staro, naborano i lijepo, pa da vidi kakva je prava istina o toj mojoj dobroti zbog koje mi kaže *volim te*. Ali ona se ne okreće. I ja bih autom tresnuo u nju. U punoj bih je brzini zgazio da nikad više ne vidim njene dobre misli. Ali njeno je lice sad tu preda mnom, nasred ceste, i ne mogu ga doći. Pored njega jure rubovi zelenog krajolika, travnjaci prekriveni cvijećem i vinovom lozom.

Na zadnjem sjedištu u autu leži kovčeg u kojem sam strpao sve što je moglo stati unutra. Vidim ga. Slomljen zeleni kišobran samuje pod sjedištem, uokolo razbacani nekakvi stari časopisi, već izbljedjeli od sunca, razbacani uokolo, prazne kutije cigareta, a ima i nešto benzina. Bit će ga dovoljno do gostionice i nazad do grada i oca. To je sve. Naginjem lice prema otvorenom prozoru, vjetar puše u njega i hladi me. Pogledam uzbrdo prema zadnjim zavojima, iza kojih je gostionica. Odmorit ću se. Ondje je mir, zaboravit ću na sve te slike što su se naselile u meni i misli će mi postati čiste i svijetle. Strah me da ne prolupam. Možda već sad više nisam sasvim pri sebi. Na toj se razini mnogim ljudima pomrači um i ne mogu se vratiti. Strah me je da me ne zatvore i da više ne znam za sebe. Otac i majka bi me dolazili posjetiti, a ja ne bih prepoznavao njihova lica. Vidim ih kako me tiho gledaju. Sjede pored kreveta na koji sam privezan i šute. Onda otac kaže majci *dodji*, uhvati je ispod ruke i odvede van. I odu. Sami. A ja ih više ne prepoznajem. Takva je bila tetka Vida. Luda od rođenja. Zato su je zatvarali u ostavu gdje je hladno da je hladnoća smiri, da joj bura otpuhne ludilo iz glave. Onda su je odveli u bolnicu, gdje su je privezali na krevet, nakon čega je umrla, bez glasa,

jo pod roko in jo pospremi ven. In odideta. Sama. In jaz ju ne prepoznam več. Teta Vida je bila taka. Blazna od rojstva. Zato so jo zapirali v shrambo, kjer je hladno, da jo mraz pomiri, da burja odpihne norost iz njene glave. Potem so jo odpeljali v bolnišnico, kjer so jo privezali ob posteljo in je umrla, brez glasu, v bolniški kleti. Morda sem kot ona podedoval norost? V gostilni si bom odpočil in vse lepo premislil, da se bom potem pripeljal k očetu, pokončen in nasmejan. In ga pogledal naravnost v oči.

Še nekaj ovinkov, pa bom tam, Pri starem oštirju. Veter mi hladi obraz. Zavijem v levo.

Srna! Pritisnem na zavoro. Moje telo se rahlo upogne proti sprednji šipi, ki je motna od ostankov zadnjega dežja. Skoznjo gledam lepo žival, ki stoji pred menoj. Zdaj mi je žal, da sem sam, da ni še koga ob meni, s katerim bi delil to podobo pred seboj, ki je živa in resnična. Gledam jo in čakam, kaj bo storila. Srna še naprej nepremično stoji sredi ceste in me gleda. Izključim motor. Nenadoma mir in tišina, samo najin dih, kobilice v travi in ščebetanje ptic okrog naju. Gleda me s svojimi velikimi črnimi očmi, ki se bleščijo v soncu. Sredi tiste svetle tišine zaslišim svoj glas, ki je mlad in svež, kakor jabolka v platneni torbi stare mame. Govorim očetu takrat, ki sedi ob kuhinjski mizi. *Tata, postal bom arhitekt in gradil bom hiše, da se bosta z mamó preselila in pustila to mračno podstrešje v mestu. Vajina hiša ne bo imela pravih zidov, a imela bo velika okna in prozorne stene iz bistrega stekla, da bo v njej toplo od sonca in svetlo od njegove luči.* Oče se nasmehne takrat, in v kuhinji je nenadoma mir. Kakor zdaj sredi ceste, kjer stoji srna in me gleda s svojimi črnimi očmi. Nobenih glasov s stopnišča, nobenih avtomobilov spodaj z ulice. Samo ščebetanje golobov, ki gnezdiijo pod strešniki in zobajo v žlebovih pod streho. *Res bom gradil take hiše...Mi ne verjameš?* rečem takrat, še skoraj otrok. *Verjamem, ja...* odgovori oče. *Zakaj pa*

u bolničkom podrumu. Možda sam kao i ona naslijedio ludilo? U gostionici ću se odmoriti i sve lijepo promisliti, a onda uspravan i nasmijan otići do oca. I pogledati ga pravo u oči.

Još nekoliko zavoja i bit ću tamo, Kod staroga krčmara. Vjetar mi hladi lice. Krivina u lijevo.

Srna! Pritisnem kočnicu. Tijelo mi se blago nagne prema vjetrobranu, mutnom od tragova posljednje kiše. Kroz staklo gledam lijepu životinju što stoji preda mnom. Sad mi je žao što sam sâm i što nije još netko pored mene, s kim bih dijelio tu živu i stvarnu sliku pred sobom. Gledam je i čekam što će učiniti. I dalje nepomično stoji nasred ceste i gleda me. Ugasim motor. Iznenada mir i tišina, samo dah nas dvoga, skakavci u travi i cvrkut ptica. Gleda me svojim velikim crnim očima, svjetlucavim od sunca. Usred one svijetle tišine začujem svoj glas, mlad i svjež kao jabuke u bakinoj platnenoj torbi. Govorim tada ocu, koji sjedi za kuhinjskim stolom: *Tata, postat ću arhitekt i praviti kuće, pa ćete se ti i mama preseliti i otići iz ovog mračnog potkrovlja u gradu. Vaša kuća neće imati prave zidove, nego velike prozore i providne zidove od bistrog stakla, pa će u njoj biti toplo i svijetlo od sunca i njegovog sjaja.* Tada se otac osmjehne i u kuhinji je odjednom mir. Kao sad nasred ceste, gdje stoji srna i gleda me svojim crnim očima. Nikakvih glasova sa stubišta, nikakve buke automobila s ulice. Samo gugutanje golubova što se gnijezde pod strehom i zobaju po olucima. *Stvarno, takve ću kuće praviti... Ne vjeruješ mi?* govorim tada, skoro još dijete. *Da, vjerujem...*, odgovara otac. *A zašto ništa ne kažeš?* pitam ga. *Ne znam...*, odgovara. Onda opet tišina. I samo gugutanje golubova. Vidim njegovo lice koje se tada naginje nad stolom, vidim njegov veliki žuljevit dlan kako skuplja mrvice kruha što su od večere ostale na stolnjaku, i njegov pogled kroz kuhinjski prozor, odakle vidi komadić mora: *Pa naravno da ćeš praviti kuće!* čujem na to

nič ne rečeš? ga vprašam. *Ne vem...* odgovori. Potem spet tišina. In samo ščebetanje golobov. Vidim njegov obraz, ki se takrat skloni nad mizo, vidim njegovo veliko žuljavo dlan, kako čisti drobtinice kruha, ki so po večerji ostale na prtju, in se ozre skozi kuhinjsko okno, od koder vidi košček morja: *Seveda boš gradil hiše!* slišim potem mamin glas iz druge sobe ...*Ti boš arhitekt ... Nadarjen si, vem,* reče mama.

V želodcu začutim rahlo bolečino, kakor drobno železno kepico. Srna pred menoj na cesti se nenadoma premakne. Vsa prožna in gladka se usloči in se z zadnjimi nogami odrine od tal. Zdi se, kakor bi njeno telo želelo poleteti do neba, tako močan je njen odriv. Gledam jo, kako leti, leti, počasi, vsa lepa, svetlo rjava in vitka, mislim, da se ne bo nikdar več dotaknila tal ... In že je ni več pred mojimi očmi.

Vžgem avto. Ne vžge. Poskusim spet. Vžge. Pritisnem na plin in odpeljem. Za ovinkom je gostilna.

Zavijem na parkirišče. Prazno je. Ugasnem avto, izstopim, ga zaklenem in spustim ključ v žep, kjer zažvenketa skupaj z zadnjimi kovanci. Za trenutek kakor da se je vame vselil nenaden mir. Rad bi podaljšal ta trenutek. Stopim proti vratom, ki s ceste vodijo v gostilno. Na tilniku in rokah začutim sonce, ki je vroče. Primem za medeninasto kljuko in jih odprem. Prestopim tri stopničke in sem že v notranjosti, kjer je hladneje.

Pozdravljeni, pojdite na dvorišče, v senci je prijetno... glas starega oštirja. Zagledam ga, kako stoji za pultom in gleda proti priprtim vratom, ki peljejo na gostilniško dvorišče. Potem se spet ozre proti meni. *Steklenico sveže vode, kajne?* reče in se skloni pod pult. Ne maram, da me tako nagovarja. Rad bi mu odgovoril: *Ne! danes nočem vode,* a molčim in ga pustim, da uživa v tej svoji domačnosti, v kateri se počutim tako razgaljen. Kakor da vse ve o meni, stari oštir, ki se zdaj sklanja pod pult, grabi hladno steklenico vode, jo zagrabi, z odpiranjem jo odpre in položi na pladenj. *Ven vam jo prine-*

mamin glas iz druge sobe... *Ti ćeš biti arhitekt... Znam ja da si ti nadaren*, kaže mama.

U želucu osjetim blagi bol, kao malu, željeznu grudicu. Na cesti preda mnom srna se odjednom pomakne. Sva gipka i glatka izvije se i zadnjim nogama odgurne od tla. Čini se kao da bi joj tijelo željelo poletjeti do neba, tako je snažan njen odraz. Gledam je kako leti, leti, polako, sva lijepa, svijetlo smeđa i vitka, mislim da nikad više neće dotaknuti zemlju... I već mi je nestala ispred očiju.

Palim auto. Ne pali. Probam opet. Upali. Pritisnem na gas i odvezem se. Gostionica je iza zavoja.

Skrenem na parkiralište. Prazno je. Ugasim auto, izađem, zaključam ga i spustim ključ u džep, gdje zvecne od zadnje novčiće. I kao da se u mene za tren uselio neočekivani mir. Taj bih trenutak volio produžiti. Krenem prema vratima koja s ceste vode u gostionicu. Na potiljku i rukama osjećam kako sunce žeže. Uхватim za mjedenu kvaku i otvorim ih. Prijeđem tri stepenice i već sam u unutrašnjosti, gdje je hladnije.

Dobar dan, idite na dvorište, u hladu je ugodnije..., čujem glas staroga krčmara. Ugledam ga kako stoji za šankom i gleda prema pritvorenim vratima što vode na dvorište gostionice. Zatim opet pogleda prema meni. *Bocu svježee vode, zar ne?* kaže i sagne se pod šank. Ne podnosim da mi tako govori. Volio bih mu odgovoriti: *Ne, danas neću vode!* ali šutim i puštam mu da uživa u toj svojoj bliskosti, u kojoj se osjećam tako razgolićenim. Kao da zna sve o meni, taj stari krčmar koji se sad saginje iza šanka, pruža ruku prema hladnoj boci vode, hvata je, otvora otvaračem i stavlja na pladanj. *Vi samo idite na dvorište, donijet ću vam je van...* još dodadne i odlazi prema kuhinjskim vratima, zakrivenim ružičastim zavjesicama. Visoka je i mršava stasa, ima prijazan i mek glas, dok bih ja radije da je hrapav i grub. Ne podnosim njegovu razumijevajuću mekotu u glasu. U mene se opet useli nemir. U nemoći da mu odgovo-

sem, kar stopite na dvorišče ..., še reče in gre proti kuhinjskim vratom, ki jih zakrivajo rožnate zavesice. Njegova postava je visoka in tenka, njegov glas je prijazen in mehak, a raje bi videl, da hrešči in je grob. Ne maram njegove razumevajoče mehkode v glasu. Vame se povrne nemir. V nemoči, da bi mu odgovoril, vtaknem roko v žep, se s konicami prstov dotaknem kovancev, ki zažvenketajo skupaj s ključem, in stopim po kamnitih skrlah, ki pokrivajo tla, čez gostilno. Zunaj na dvorišču rastejo kostanji, vem. Zagotovo so zdaj že vsi zeleni in na njihovih krošnjah so cvetovi. Beli in veliki. Čutim svetlobo na sebi, ki pronica skozi rumenkaste šipe na oknih. Kakor bi moja postavo spremljal oster soj luči. Občutek imam, da sem vsem na obeh, tudi tistim, ki jih ni. Kakor da so se vsi poskrili v kuhinjo, skupaj s starim kelnerjem, ki me zdaj zagotovo opazuje za zaveso in misli: Ubogi človek, postaran je, od takrat, ko je prvič prišel, se je zelo spremenil, kdo ve, ali bo še kaj z njim... Pomiluje me, vem, zato moram čimprej ven, na dvorišče, da bo zapihalo z dreves in bom vsaj za nekaj trenutkov pozabil nase. Morda bo tudi še kdo tam zunaj, ki bo odvedel moje misli drugam. Stopam po kamnitih skrlah in nenadoma slišim glas direktorja v biroju. *Gospod Babič, oprostite, toda projekti vaših hiš so povsem neprimerni za našo pokrajino, le kako ste si lahko izmislili kaj takega...?* Ja, to je njegov glas, ki zdaj odzvanja v meni. Takrat stegne roko in v njegovi roki so moji načrti. Konec je. Razumem, da je moje zgodbe konec. *Poskusi, a pazi, da ne zgrešiš, ideja je zelo pomembna, slišim glas svojega znanca, ki mi govori takrat, pred letom dni, ko mi pomaga, da dobim službo v biroju. Detajli, pazi na detajle, reče takrat. Gospod Babič, vaši načrti so povsem neprimerni, reče direktor in mi vrne načrte za hiše z velikimi okni in prozornimi steklenimi zidovi, da je v njih vse polno svetlobe in ljudi. Ja, tudi ljudje so narisani v njihovi notranjosti. Prijatelji, ki jih ni, oče, mama, Ana, ki je ni, teta Vida ... In vsi ti ljudje? Čemu*

rim, gurnem ruku u džep, vrhovima prstiju dotaknem novčiće, koji zazveckaju zajedno s ključem, i po kamenim škrlilama što prekrivaju pod, krenem kroz gostionicu. Znam, vani na dvorištu rastu divlji kestenovi. Sigurno su sad već svi ozelenjeli, krošanja punih cvjetova. Bijelih, velikih. Na sebi osjećam svjetlost što prodire kroz žučkasta stakla na prozorima. Kao da bi mi tijelo pratio oštar snop svjetla. Imam osjećaj da me svi mogu vidjeti, i oni kojih nema. Kao da su se svi sakrili u kuhinju, zajedno sa starim kelnerom koji me sad sigurno promatra iza zavjese i misli: Jadnik, postarao se, jako se promijenio od onda kad je prvi put došao, tko zna šta će biti s njim... Sažalijeva me, znam, zato moram što prije van na dvorište, valjda će zapuhati s drveća, pa ću bar nakratko zaboraviti na sebe. A možda će tamo vani biti još netko, tko će mi drugamo odnijeti misli. Koračam po kamenim škrlilama i odjednom čujem glas direktora u birou. *Gospodine Babiću, ispričavam se, ali projekti vaših kuća sasvim su neprimjereni za naš okoliš! Kako ste uopće mogli smisliti nešto takvo...?* Da, to je njegov glas koji sad odzvanja u meni. Tada ispruži ruku, i u njegovoj su ruci moji nacrti. Kraj. Jasno mi je da je to kraj moje priče. *Probaj, ali pazi da ne pogriješiš, ideja je jako važna*, čujem kako mi govori glas moga znanca, tada, prije godinu dana, kad mi pomaže da dobijem posao u birou. Detalji, pazi na detalje, rekao je tada. *Gospodine Babiću, vaši su nacrti sasvim neprimjereni*, kaže direktor i vraća mi moje nacрте za kuće s velikim prozorima i providnim staklenim zidovima, gdje je sve ispunjeno svjetlošću i ljudima. Da, u njihovoj su unutrašnjosti nacrtani i ljudi. Prijatelji kojih nema, otac, mama, Ana koje nema, tetka Vida... *A svi ovi ljudi? Čemu ljudi, gospodine Babiću?!... Doviđenja!* kaže i vrati mi nacрте. Tada uzimam one papire, zgrabim kvaku na vratima i odlazim. To je kraj, ali bit će nekako, kažem sebi tada. Kao i sad. Otvaram vrata što vode na dvorište gostionice. Svjetlost me zapeče u očima i oblije mi lice. Probi-

ljudje, gospod Babič?! ... Na svidenje! reče in mi vrne načrte. Takrat vzamem tiste papirje, zagrabil za kljuko na vratih in odidem. Konec je, a bo že kako, si rečem takrat. Kakor zdaj. Odprem vrata, ki vodijo na dvorišče gostilne. Svetloba me zaskeli v očeh in se zlije čez obraz. Prebijem se skozi vse do prve lesene mize v senci pod kostanji. Zdi se mi, da sedi ob meni tudi oče in je nasmejan. Rad bi, da bi bil mrtev, da ga ne bi bilo več. Oddahnem si. Ozrem se po dvorišču. Mize so pregrnjene z belimi prtji, ki rahlo zavalovijo na robovih, ko zapiha. Z dlanjo si obrišem potno čelo.

Opazim ljudi. Nedaleč od moje mize sedijo, kjer se začena travnik. Slišim njihove tihe glasove. Razločim besede. Družina. Moški, žena in trije otroci. Deček z naočniki in dve deklici. Čudno, da nisem opazil njegovega avta zunaj na parkirišču. Gotovo imajo velik avto, ko jih je toliko. Moškega ne vidim v obraz, ker obrača hrbet proti meni. Vidim temnolaso ženo srednjih let, ki sedi na njegovi levi strani, ob njej dečka. Deklici sedita na njegovi desni. Lepa je, žena. Njena koža je bela, a na njenem obrazu ni videti sreče. Kakor da se bo vsak trenutek zjokala. In morda se mi zdi zato še toliko lepša. Oddahnem si. Odpočil si bom in ti ljudje bodo odvrnili moje misli od podob, ki prebivajo v meni, od sramu, ki ga čutim pred svojim očetom. Gledam in poslušam. Da pozabim.

- *Zakaj!?* vpraša tiho ena in dvigne pogled k moškemu. Moški ne odgovori, naliže si kozarec črnega vina in ga spije na dušek.

Žena skloni pogled in z roko pogladi rob mize, ki jo pokriva bel prt.

Deček z naočniki vstane s klopi.

- *Ostani tu!* reče žena glasneje.

- *Grem na travnik,* reče potihom deček z naočniki, kakor da ga je nečesa strah.

- *Prav, pazi na psa,* reče žena in se ozre proti travniku, kjer je za gostilniškim poslopjem privezan pes. Vem.

jam se kroz nju sve do prvog drvenog stola u sjeni kestenova. Imam osjećaj da pored mene sjedi otac, nasmijan. Volio bih da je mrtav, da više ne postoji. Uzdahnem. Prijeđem pogledom po dvorištu. Stolovi su prekriveni bijelim stolnjacima, čiji se rubovi blago zanjšu kad puhne. Dlanom obrišem znojno čelo.

Opazim ljude. Sjede nedaleko od mog stola, gdje počinje travnjak. Čujem njihove tihe glasove. Razumijem riječi. Obitelj. Muškarac, žena i troje djece. Dječak s naočalama i dvije djevojčice. Čudno da na parkiralištu nisam opazio njihov auto. Tako mnogobrojna obitelj sigurno ima veliki auto. Muškarcu ne vidim lice, jer je leđima okrenut prema meni. Vidim tamnosu ženu srednjih godina, sjedi s njegove lijeve strane, i dječaka pored nje. Djevojčice sjede na njegovoj desnoj strani. Žena... Lijepa je. Koža joj je bijela, dok na njenom licu nema sreće. Kao da će svaki čas zaplakati. A možda mi upravo zbog toga izgleda još ljepša. Uzdahnem. Odmorit ću se, i ovi će mi ljudi odvratiti misli od slika što žive u meni, od stida što ga osjećam pred ocem. Gledam i slušam. Da zaboravim.

– *Zašto?* tiho pita žena i digne pogled prema muškarcu.

On ne odgovara, natoči čašu crnog vina i iskapi je.

Ona obori pogled i rukom gladi rub stola kojeg prekriva bijeli stolnjak.

Dječak s naočalama ustane s klupe.

– *Tu ostani!* kaže žena glasnije.

– *Idem na travu,* ispod glasa kaže dječak, kao da ga je nečega strah.

– *Dobro, pazi na psa,* kaže ona i pogleda prema travnjaku, gdje je iza zgrade gostionice privezan pas. Znam.

Dječak se obzirno udalji. Djevojčice koje još uvijek sjede gledaju za njim.

– *Vas dvije ostanite ovdje...*, obrati se tiho djevojčicama.

Slušam. I čini mi se kao da moj otac još uvijek sjedi pored mene, dok ga zapravo nema više na ovome svijetu. Zamišljam

Deček se obzirno oddalji. Deklici, ki še zmeraj sedita, gledata za njim.

- *Vidve ostanita tu ...* reče žena bolj tiho.

Poslušam. In zdi se mi, kakor da moj oče še zmeraj sedi ob meni, a da ga v resnici ni več na tem svetu. Predstavljam si, da je padel v prepad in si razbil glavo, da je tudi mama zgrmela za njim. In da sem povsem sam. Prijetno mi je. Vdihnem veter, ki zapiha s krošnje. Poslušam.

- *Razumem, da ti ni dobro, a tega mi ne moreš storiti. Lahko poskrbim za vse in ti si odpočiješ. Deklici hodita v šolo, tamali je v vrtcu, lahko grem v službo, sem govorila na uradu za zaposlovanje, so rekli, da je treba imeti potrpljenje ... Nekaj prihrankov še imamo, lahko počakamo, da si odpočiješ ... a kaj takega mi ne moreš storiti...*

On molči, vidim njegov hrbet, njegov tilnik, ki se upogiba nad mizo. In delček njegove roke vidim, ki drži prazen kozarec vina. Na njegovem desnem zapestju ura.

- *Si nas zato pripeljal sem gor?* reče ona skozi zobe in skrite solze.

On molči, stegne roko in si spet naliže kozarec vina. Deklici sedita druga zraven druge in ga gledata, kakor bi ga varovali. Na mizi krožnik s prigrizkom, katerega se očitno nihče ni dotaknil. Zadaj na travniku zalaja pes. Žena se ozre.

- *Pazi na psa!* zatuli. Medtem moški spije nov kozarec vina. Potem molčita.

Slišati je čebele v belih cvetovih, ki rastejo na kostanju. Ozrem se navzgor. Nad mano košate veje in nebo. Modro je, a na drugi strani polno kopastih oblakov. Mislim, da sem sam in da nimam več staršev, ker so zgrmeli v prepad. Vidim ju, kako se primeta za roko in se poženeta v prazno proti morju, sama in stara. Tečem za njima navzdol po grušču, da ju dohitim, da ju ujamem, a pridem prepozno, dvigujem ju s tal, a njuni glavi sta razpočeni. Izraz na njunih razpočenih obrazih je tak,

da je pao u provaliju i razbio glavu, i da se mama survala za njim. I da sam potpuno sam. Osjećam se ugodno. Udahnem vjetar što zapuhuje iz krošnje. Slušam.

– Shvaćam da se ne osjećaš dobro, ali to mi ne možeš uraditi. Mogu za sve pobrinuti, a ti se odmori. Curice idu u školu, mali je u vrtiću, mogu dobiti posao, bila sam na burzi rada, rekli su da treba imati strpljenja... Imamo još nešto uštede-vine, možemo sačekati da se odmoriš... ali mi nešto takvo ne možeš učiniti...

On šuti, vidim mu leđa, njegov potiljak kako se naginje nad stol. Vidim i djelić njegove ruke koja drži praznu čašu. Na desnom zapešću ima sat.

– Jesi li nas zato doveo ovamo gore! kaže ona kroz zube i sakrivene suze.

On šuti, ispruži ruku i opet si natoči čašu vina. Djevojčice sjede jedna pored druge i gledaju ga kao da bi ga čuvala. Na stolu leži tanjur s nareskom, kojega očito nitko nije ni taknuo. Ozada na travnjaku zalaje pas. Žena se osvrne.

– Pazi na psa! zatuli. U međuvremenu muškarac popije još jednu čašu vina.

Zatim šute.

Čuju se pčele u bijelim cvjetovima kestena. Pogledam gore. Nada mnom bujne grane i nebo. Plavo, dok je na drugoj strani puno nabuhlih oblaka. Mislim da sam sâm i da više nemam roditelja, jer su završili u provaliji. Vidim ih kako se hvataju za ruke i skaču u prazninu prema moru, sami i stari. Trčim dolje za njima niz urvinu da ih sustignem, uhvatim, ali stižem prekasno, dižem ih s tla, ali glave su im raspuknute. Na njihovim je raspuknutim licima takav izraz da se rasplačem nad njima. Zamišljam da me svi tješe i prate do očevog stana. Vidim kako sjedim u kuhinji na očevoj stolici i gledam prema uskom hodniku koji vodi do spavaće sobe. Iza mene kuhinjski prozor s komadićem mora. Vidim kako ustajem, odlazim do

da se nad njima razjočem. Domišljam si, da me vsi tolažijo in me pospremijo do očetovega stanovanja. Vidim, da sedim v kuhinji na očetovi stolici in gledam proti ozkemu hodniku, ki vodi v spalnico. Za mano kuhinjsko okno s koščkom morja. Vidim, kako vstanem, stopim do spalnice, odprem omaro in izpod rjuh pobrem denar, ki sta ga pustila. Poznam skrivališče. Vzamem denar, ki ga je veliko, in grem, plačam najemnino in si vzamem čas za razmislek in novo življenje. Pred nikomer ni treba, da se sramujem. Pred nikomer več. Miren sem zdaj v teh podobah, ki niso resnične.

Žena dvigne pogled proti nebu. Okrog vratu ima ogrlico in njena koža je bela in mehka. Poljubil bi jo na priprte ustnice, skozi katere bo spregovorila. Njene oči so podobne tistim, ki jih je imela srna, tistim, ki jih je imela stara mama, ko me je pogledala in mi rekla *tebe imam najrajši*. Žena se ozre v moškega. Deklici sklonita glavo, kakor da nočeta več poslušati maminega glasu.

-Ne razumem Ne morem... Ves ta čas ... Oh, veš, kako mi je... kakor da se mi je naredila luknja v prsih in skozijo piha leden zrak ... Si že kdaj to občutil...? Ne razumeš, da boli!? reče žena in potem dolgo molči. Prijetno mi je v tej tišini, v kateri sem sam.

- Nocoj se mi je sanjalo... reče čez čas lepa žena.

- Se spominjaš, ko smo se nekoč odpravili na počitnice na podeželje? Hodili smo po gozdovih, od kmetije do kmetije, vsak dan druga pot... Se spomniš? Visoke smreke, ogromna mravljišča, se spomniš...? In travniki Ti si hodil spredaj in mahal z rokami, kakor da spremljaš glasbo, ki igra v tvoji glavi. Vprašala sem te, se spomniš, rekel si, da slišiš glasbo, zato da mahaš z rokami. Si bil kakor dirigent brez orkestra ... Se spomniš?! In potem smo prišli vse do tistega lesenega stolpa ob jezeru, se spomniš? Nocoj se mi je sanjalo, da sva prav tam, na tistem stolpu, in gledava proti jezeru, ob katerem je

spavaće sobe, otvoram ormar i kupim novac što su ga ostavili pod plahnama. Znam gdje je skrovište. Uzimam novac, mnogo novca, i odlazim, platim stanarinu i priuštim si vrijeme za razmišljanje i novi život. Ni pred kim se ne trebam stidjeti. Ni pred kim više. I sad sam miran u tim nestvarnim slikama.

Žena digne pogled prema nebu. Oko vrata ima ogrlicu, i kože joj je bijela i meka. Poljubio bih je na pritrvorene usne kroz koje će progovoriti. Oči su joj slične kao u one srne, takve kao u bake kad me je pogledala i rekla *tebe najviše volim*. Pogleda u muškarca. Djevojčice saginju glave, kao da više ne žele slušati mamin glas.

– *Ne razumijem... Ne mogu... Svo to vrijeme... Oh, znaš kako mi je... kao da u prsima imam rupu i kroz nju puše ledeni zrak... Jesi li kad to osjetio...? Zar ne razumiješ da boli?* kaže i zatim dugo šuti. Ugodno mi je u toj tišini, u kojoj sam sâm.

– *Noćas sam sanjala... kroz izvjesno vrijeme kaže lijepa žena.*

– *Sjećaš se kad smo ono išli na odmor na selo? Hodali smo po šumama, išli od imanja do imanja, svaki dan drugim putem... Sjećaš se? Visoke jele, ogromni mravinjaci, sjećaš li se...? Pa livade... Ti si išao pred nama i mahao rukama, kao da pratiš glazbu koja svira u tvojoj glavi. Pitala sam te, sjećaš li se, rekao si da čuješ glazbu i da zato mašeš rukama. Bio si kao dirigent bez orkestra... Jel se sjećaš?! I onda smo došli sve do one drvene promatračnice pored jezera, sjećaš se? Noćas sam sanjala da smo ti i ja upravo ondje, na onoj promatračnici, i gledamo prema jezeru, pored kojega je preko močvarnog zemljišta napravljen drveni putić. Sanjala sam da stojimo u onoj promatračnici i vidimo sebe kako hodamo po onom mostiću, kako poslije silazimo u močvaru i gazimo vodu do koljena, dok ne iziđemo na suho gdje nas nitko ne vidi. Ondje se zaustavimo, pored usamljenog drveta... Čuješ li?! Čuješ li što ti govorim?! žena očajno zajeca kroza zube, digne ruku i*

speljana lesena potka čez močvirnata tla. Sanjalo se mi je, da stojiva tam na tistem stolpu in vidiva sebe, kako stopava po tistem lesenem mostičku, kako potem stopiva v močvirje z vodo do kolen, dokler ne prideva na suho, kjer naju nihče ne vidi. Tam se ustaviva, ob samotnem drevesu ...Slišiš?! Slišiš, kaj ti govorim!? - obupano zastoka žena skozi zobe, dvigne roko in z dlanjo močno udari moškega po obrazu. Moškemu se zamaje glava. Zdi se mi, kakor bi za trenutek videl košček njegovega obraza.

Deklici se stisneta k njemu. *Tata...*, zastokata skozi solze, ki jih ni. Moški ju poboža, nakar ju odrine od sebe. Deklici se oddaljita proti travniku in pogledujeta proti očetu in mami. Žena jima sledi s pogledom vse do travnika, kjer je za hišo privezan pes. Potem se spet ozre proti moškemu in z močno kretnjo roke vrže čez ramena svoje temne lase. Gleda ga. Ustnice ji drhtijo. Poljubil bi jih.

- Ubila bi te, raje bi videla, da si mrtev, kakor da nas zapuščaš... Idiot, zakaj nočeš, da ti pomagam?!

In ga spet udari z roko po obrazu, opraska po rokah, povleče za lase.

- Ljubim te...! reče skozi skrite solze in bes.

On molči, ne premika se, le hrbet ima čedalje bolj upognjen nad mizo. Ne vidim ga v obraz. Žena ga še naprej udarja po glavi. In on se pusti. Zadaj na travniku se prikažejo otroci. Nemo stojijo in gledajo. Ena izmed deklic zakliče: *Mama!* Žena se ozre. Moški si natoči nov kozarec vina in ga spije na dušek. Potem se žena spet ozre k možu in ga milo poboža. Po glavi, rokah in obrazu. Otroci se počasi in nezaupljivo vrnejo k psu.

Slišati je samo čebele v krošnjah in psa, ki zalaja zadaj za gostilno.

Ozrem se v krošnjo in nebo, ki ga vse bolj zakrivajo oblaki. V krošnji med vejami zagledam očeta v copatah na peščeni

snažno ošamari muškarca. Njemu se zanjiše glava. Čini mi se kao da sam za tren vidio dio njegovog lica.

Djevojčice se pripijaju uz njega. *Tata...*, jecaju kroz suze kojih nema. On ih miluje, a onda gura od sebe. Djevojčice se udaljuju prema tratini i pogledaju prema ocu i majci. Ona ih pogledom prati sve do mjesta, gdje je za kuću privezan pas. Zatim se opet okrene prema muškarcu i odsječnim pokretom ruke preko ramena zabaci svoju tamnu kosu. Gleda ga. Usne joj podrhtavaju. Poljubio bih ih.

– *Ubila bih te, više bih voljela da si mrtav, nego što nas ostavljaš... Idiote jedan, zašto ne želiš da ti pomognem?!*

I opet ga pljuska po licu, grebe po rukama, vuče za kosu.

– *Volim te...!* kaže kroz zadržavane suze i bijes.

On šuti, ni ne mrda, samo mu se leđa sve više savijaju nad stolom. Ne vidim mu lice. Žena ga i dalje udara po glavi. I on joj to dopušta. Pozadi na livadi pojavljuju se djeca. Nijemo stoje i gledaju. Jedna od djevojčica zazove: *Mama!* Ona se okrene. Muškarac natoči novu čašu vina i iskapi je. Zatim se žena opet okrene prema mužu i nježno ga miluje. Po glavi, rukama i licu. Djeca se polako i nepovjerljivo vrate do psa.

Tišina. Čuju se samo pčele u krošnjama i pas kad zalaje iza gostionice.

Pogledam gore u krošnju i nebo, sve više prekriveno oblacima. Među granama u krošnji zagledam oca na pješčanom puteljku kako se previja od bolova i trči u papučama, trči za mamom koja je obukla svoju nedjeljnu suknju. Obadvoje bježe preda mnom. *Jel te boli?* vičem za ocem koji se krvavog lica okreće prema meni. *Ubio si me! Kao što si i Anu!* skoro bez glasa viče prema meni i izgubi papuču. *Nisam to htio, čekaj, pomoći ću ti!* vičem i trčim za njim, ali ga ne mogu sustići. Vidim majku, okreće se i pruža ruku prema ocu, zgrabi ga i povuče k sebi, i sa pješčanog se puteljka zajedno bacaju u provaliju, prema moru.

potki, kako se zvija od bolečin in teče, teče za mamó, ki je oblekla svoje nedeljsko krilo. Oba bežita pred menoj. *Te boli?* kričim za očetom, ki se s krvavim obrazom ozre proti meni. *Ubil si me! Tako kakor Ano!* zakriči skoraj brez glasu proti meni in izgubi copato. *Tega nisem želel, počakaj, da ti pomagam!* zavpijem za njim in tečem, a ga ne morem dohiteti. Vidim mamó, kako se ozre in stegne roko proti očetu, ga zagrabi, povleče k sebi in skupaj se poženeta s peščene potke v prepad proti morju.

Strah me je misli, ki jih vidim zgoraj v krošnji nad seboj. Tako razmišljajo blazneži. Pa saj ne more biti tako hudo. Prišel bom in on bo razumel, oba bosta razumela. Vsakomur se lahko zgodi, da mora začeti znova. Oče bo razumel, posodil mi bo nekaj malega in vse bo dobro.

- *Ne odhajaj, prosim, ne moreš nas kar tako zapustiti...* reče žena in čez njen obraz se končno zlijejo solze. Ena izmed deklic priteče do nje in jo objame okrog vratu. Potem še druga in deček z naočniki, ki so se mu povsem zameglili. Moški se pomakne. Roke, ki jih je do sedaj držal na mizi ob kozarcu, padejo ob njegovo telo, kot bi ne imele več mišic. Žena vstane, si zakrije obraz in steče proti travniku. Otroci za njo. Moški vstane in obstoji ob mizi. Njegova postava je žalostna, kakor je zagotovo žalosten njegov obraz, ki ga ne vidim. Nerodno mi je, da sem tu, nerodno mi je, da gledam prizor in ugibam, zakaj moški odhaja in zapušča svojo družino. Ali pa vem povsem natanko!?

Ne odhajaj...! zakriči žena na travniku skozi solze.

Moški se pomakne, s pogledom v tla se obrača proti meni. Vsak trenutek bom zagledal njegov obraz. Zdaj!

O, Bog! Na njegovem obrazu zagledam oči tiste srne sredi ceste, obraz stare mame, očetovo čelo, mamina lica, o bog, in svoj obraz, svoje telo. Vse, kar je na njem, je moje. Oči, usta, redki lasje na glavi, srajca z zavihanimi rokavi, ki se oprijema

Strah me misli koje vidim gore u krošnji nad sobom. Tako razmišljaju luđaci. Ma nije valjda tako strašno. Doći ću i on će razumjeti, obadvoje će razumjeti. Svakome se može dogoditi da mora početi iznova. Otac će razumjeti, posudit će mi nešto malo i sve će još biti dobro.

– *Ne idi, molim te, ne možeš nas tek tako ostaviti...*, kaže žena i po licu joj konačno poteku suze. Jedna od djevojčica dotrči do nje i zagrlji je oko vrata. Zatim i druga i dječak sa sasvim zamagljenim naočalama. Muškarac se pomakne. Ruke koje je dotad držao na stolu pored čaše padnu niz njegovo tijelo, kao da u njima više ne bi bilo mišića. Žena ustane, pokrije lice rukama i trči prema livadi. Djeca za njom. Muškarac ustane i stoji pored stola. Njegov je izgled žalostan, kao što mu je sigurno žalosno i lice koje ja ne vidim. Neugodno mi je što sam tu, neugodno mi je što gledam taj prizor i nagađam zašto muškarac odlazi i napušta svoju obitelj. Ili pak jako dobro znam!?

– *Ne idi...!* kroz suze krikne žena na livadi.

Muškarac se pomakne, oborenog se pogleda okreće prema meni. Svaki ću tren ugledati njegovo lice. Sad!

O, Bože! Na njegovom licu ugledam oči one srne nasred ceste, bakino lice, očevo čelo, mamine obraze, o, bože, i moje lice, moje tijelo! Moje je sve što je na njemu. Oči, usta, rijetka kosa na glavi, košulja zavrnutih rukava, pripijena uz prsa. Odlazim. Volim je, ali ne mogu ostati. *Ostani!* vrišti za mnom kroz suze. *Tata!* zazivaju djeca, privijajući se uz nju. Iza zdanja gostionice laje pas. Moram otići, ne smijem se okretati, ne smijem, takav ne mogu ostati, ne mogu joj više pogledati u oči, njoj, koju taj tren želim poljubiti. Oh, Ana. Oblaci su prekrili nebo. Pljusak. Preko dvorišta brzim koracima idem prema željeznim vratima dvorišta. Otvorim ih. Vrti mi se od vina, i od zraka kojeg više nema u meni. Ostao sam na cesti, ne mogu više izdržati to ponižavanje, ne mogu otplaćivati dug

oprsja. Odhajam. Ljubim jo, a ne morem ostati. *Ostani!* kriči v solzah za menoj. *Tata!* kličejo otroci, ki se privijajo k njej. Pes laja zadaj za gostilniškim poslopjem. Odititi moram, ne smem se ozirati, ne smem, tak ne morem ostati, ne morem je več pogledati v oči, nje, ki bi jo ta trenutek poljubil. Oh, Ana. Oblaki so zakrili nebo. Ulije se dež. S hitrimi koraki stopam čez dvorišče proti vrtnim železnim vratom, odprem jih. Vrta se mi od vina in od zraka, ki ga v meni ni več. Ostal sem na cesti, ne zdržim tega poniževanja, ne morem odplačevati dolga za stanovanje, pijanec, ki se ne zna več pogovarjati s svojimi otroki. Ana. Pozabiti jo moram. Izbrisati moram njen obraz. Najel bom podstrešno stanovanje in začel bom znova. Poiskal bom znanca, da mi pomaga najti delo v biroju pri arhitektih, ki potrebujejo pomočnike. Slišal sem, da pri njih lahko tudi sam načrtuješ, a ne smeš narediti napake... Ne bom zgrešil, tokrat res ne. Naredil bom hišo, za mamo in očeta, za Ano, Gorana, Sofijo in Mirjam. In vse bo še dobro. Ana in otroci mi bodo odpustili, da jih zdaj zapuščam, razumejo, da zdaj ne morem ostati z njimi ... Vem, da razumejo. Ne morem več stati pred njimi, ne da bi vedel zase, od skrbi, pijače in neprespanih noči. Sram me je. Ne morem biti več s svojimi otroki, če ne poznam besed, s katerimi jih lahko nagovorim, gibov, s katerimi se lahko igram, če ne poznam več zgodb, ki bi jih povedal.

Ostani...! slišim Anin glas v dežju in mislim, da je vsa premočena. Njeni lasje, njena lepa poletna obleka, ki odkriva oblike njenega telesa, njenih prsi. *O bog, daj, vsa sem tvoja,* reče takrat, ko leži v tisti razmetani postelji in razgali mednožje, ki je vlažno. Vzemi me, reče in se izboči, da vidim njeno spolovilo, ki me čaka, rdeče in odprto, kakor njena usta, da pogoltnejo mojo slino in moje solze od sreče. Objamem jo takrat, in ljubim jo.

Pritečem do avta, z roko sežem v žep po ključ, dotaknem se tistega prekletega drobiža, ki mi žvenketa na dnu. Ne mo-

za stan, pijanac koji više ne zna razgovarati sa svojom djecom. Ana. Moram je zaboraviti. Moram izbrisati njeno lice. Unajmit ću stan u potkrovlju i početi iznova. Potražit ću poznanika da mi pomogne naći posao u birou, kod arhitekata kojima trebaju pomoćnici. Čuo sam da kod njih možeš i sam projektirati, ali ne smiješ napraviti grešku... Neću pogriješiti, ovaj put sigurno neću. Napraviti ću kuću, za mamu i tatu, za Anu, Gorana, Sofiju i Mirjam. I sve će se srediti. Ana i djeca će mi oprostiti što ih sada napuštam, shvaćaju da sad ne mogu ostati s njima... Znam da shvaćaju. Ne mogu više stajati pred njima, ne znajući za sebe od briga, pića i neprospavanih noći. Stidim se. Ne mogu više biti sa svojom djecom, ako su mi nepoznate riječi kojima im se mogu obraćati, kretnje za igru, ako više ne znam koje bih priče pričao.

Ostani...! Čujem Anin glas u kiši i mislim kako je sva mokra. Njena kosa, njena lijepa ljetna haljina koja otkriva oblik njenog tijela, njenih grudi. *O, bože, dođi, sva sam tvoja*, rekne tada, ležeći na onom razbacanom krevetu, i otvori vlažno međunožje. *Uzmi me*, kaže i izboči se da vidim njeno spolovilo koje me čeka, crveno i otvoreno kao njena usta, željna moje sline i suza sreće. Tada je grlim, i volim je.

Dotrčim do auta, gurnem ruku u džep, tražeći ključ prvrćem onaj prokleti sitniš koji mi zveckea na dnu. Ne mogu se domoći ključa, izmiče mi među vlažnim prstima. Pogledam prema dvorištu.

Obasjano je suncem i pod kestenovima u sjeni stoje stolovi, prazni i bijeli od stolnjaka. Kroz vrata gostionice, s pladnjem i bocom vode, pojavi se stari krčmar. Okreće se po praznom i tihom dvorištu, zatim me ugleda i zastane. *Zar nećete vode...?* *Svježa je*, rekne glasno i zakorači prema meni. Odmahujem glavom, ne razumjevajući što govori. Stari mi se krčmar približava, kao da mi onu vodu želi poslužiti tu na parkiralištu. Rukom tražim ključ po džepu. Ne mogu ga naći. Sitniš mi

rem dotipati ključa, izmika se mi med vlažnimi prsti. Ozrem se proti dvorišču.

Obsijano je s soncem in pod kostanji stojijo mize v senci, prazne in bele od prtov. Stari oštir pride skozi gostilniška vrata s pladnjem in steklenico vode. Ozira se po praznem in tihem dvorišču, potem me zagleda in obstane. *A ne boste popili vode ...? Sveža je*, zakliče in stopi za korak proti meni. Odkimam, ne da bi razumel, kaj mi govori. Stari oštir se mi približuje, kakor bi mi želel postreči tisto vodo tu na parkirišču. Z roko iščem ključ v žepu. Ne morem ga najti. Drobiž mi žvenketa na dnu. Na njegovem obrazu se izriše skrb. Počutim se razgaljen pred njim, kakor da pozna mojo zgodbo, ki ji ni videti konca, kakor da pozna vse podobe, ki prebivajo v meni in se jih ne morem znebiti. *Bodite brez skrbi*, zakliče proti meni, *vodo bom shranil za drugič, ko se pripeljete Saj še pridete, a ne!?* reče in zdi se mi, da se nasmehne. Za norca me ima. Misli, da se mi je zmešalo ali kaj!? Iščem ključ in gledam njegov obraz, ki je zdaj še bolj nasmejan. *Kako pa z gospo Ano? A ste jo še kaj videli?* vpraša. *Ona je zelo rada hodila k nam, pozdravite jo, če jo še kaj vidite. Bili ste resnično ljubka družina, a kaj, ko je pa danes tako čuden ta svet, a ne, z ženskami človek nikoli ne ve... Samo da je s službo vse v redu, danes je to zelo pomembno, a ne?* reče in dvigne roko v pozdrav.

Zagrabim ključ v žepu, odklenem avto, sedem vanj, vključim ga in se odpeljem. Zdaj je ravno pravi čas, da se oglasim pri očetu. Prosil ga bom za denar. Ne bo mi odrekel in vse bo še dobro. Ko bi bil sam, me ne bi bilo tako sram. Želim si biti daleč, kjer me nihče ne pozna in jaz ne poznam nikogar, ki bi vedel za moje življenje in prepoznal podobe, ki jih nosim v sebi. Ko bi bil blazen, bi pokončal svojo družino, starše, svojo ženo Ano, ki je ne videvam Leto dni, svoje otroke. Enkrat za vselej. Toda ne, v meni ni blaznosti, ker jih ljubim, vse jih ljubim, a me je pred njimi sram svojega življenja. Kako bi bila mama razočar-

zvecka na dnu. Njegovo lice poprima zabrinut izraz. Osjećam se gol pred njim, kao da mu je poznata moja priča kojoj se ne vidi kraj, kao da su mu poznate sve slike što žive u meni i kojih se ne mogu riješiti. *Ne brinite, dovikuje mi, vodu ću ostaviti za drugi put kad dođete... A doći ćete opet, zar ne!?* kaže, i kao da se osmjehuje. Pravi budalu od mene. Misli da sam poludio ili šta!? Tražim ključeve i gledam njegovo lice koje je sad još nasimijanije. *A kako je gospođa Ana? Jeste li je vidjeli odonda?* pita. *Ona je veoma rado dolazila kod nas, pozdravite je, ako je kad vidite. Bili ste zaista ljupka obitelj. A što se može kad je ovaj današnji svijet tako čudan, da, kod žena čovjek nikad ne zna... Samo nek je sa službom sve u redu, danas je to jako važno, zar ne?* kaže i digne ruku, pozdravljajući.

Dohvatim ključ u džepu, otključam auto, sjednem u njega, upalim i odvezem se. Sad je baš pravo vrijeme da odem do oca. Zamolit ću ga za novac. Neće me odbiti i sve će se srediti. Kad bih bio sam ne bih osjećao toliku sramotu. Volio bih biti negdje daleko, gdje me nitko ne zna i ni ja ne znam nikoga tko bi poznao moj život i prepoznao slike koje nosim u sebi. Kad bih bio lud pobio bih svu obitelj, roditelje, svoju ženu Anu, koju ne viđam već godinu dana, svoju djecu. Jednom zauvijek. Ali ne, u meni nema ludila, jer ih volim, sve ih volim, ali me pred njima sram mog života. Kako bi mamu razočarali srušeni snovi. Najbolje bi bilo kad bi bila mrtva. Najbolje bi bilo kad bi obadvoje bili mrtvi i tako završena ta priča o roditeljima koja se vuče već četrdeset godina. Odrastao sam, kako se kaže, i moram uzeti život u svoje ruke. Najbolje bi bilo da ih lišim života, rekao bih kad bih bio lud kao tetka Vida.

Vozim se prema gradu. Vinogradi su već neko vrijeme iza mene. Svjetlost se mijenja, sjene su duže. Gledam cestu pred sobom i na njoj vidim oca i majku.

Razmišljam. Dođem kod njih, ali neprimjetno. Polako otključam vrata i ostavim ih pritivorena. Ako me primjete, kažem

rana, da so se njene sanje podrle. Najbolje bi bilo, da bi bila mrtva. Najbolje bi bilo, da bi bila oba mrtva in bo tako konec te zgodbe s starši, ki se vleče štirideset let. Odrasel sem in moram vzeti življenje v svoje roke, kakor se temu reče. Najbolje bo, da jih pokončam, bi dejal, ko bi bil blazen, kakor teta Vida.

Vozim se proti mestu. Vinogradi so že nekaj časa za mano. Svetloba se spreminja, sence so daljše. Gledam cesto pred sabo in na njej vidim očeta in mamo.

Razmišljam. Pridem k njima, da me ne opazita. Počasi odklenem vrata in jih pustim priprta. Če me opazita, rečem, da sem jima hotel narediti presenečenje. Onadva sta zdaj v kuhinji, vsak na svoji stolici, in miže poslušata radio, kakor vsak večer po večerji. Stopim počasi po ozkem hodniku naravnost proti njuni spalnici. Ob kuhinjskih vratih se ozrem in pogledam, ali res počivata tam pri mizi in imata povsem zatisnjene oči. Potem stopim v njuno spalnico. Počasi, da ne zaškriplje tisti stari črvivi parket. Odprem omaro, pazljivo povlečem k sebi predal in dvignem speglane rjuhe, ki so v njem. Pod njimi leži denar. Njuni prihranki, vem, a si ne morem pomagati. Srce mi močno udarja v prsih pod zmečkano srajco. Vse bo še dobro, vse bo še dobro, si ponavljam v mislih. Nenadoma slišim, kako podrsajo očetove copate ob tla. Tu sta, oba! Oče in mati. Tudi šuštenje maminega krila slišim. Nenadoma sta tu ob vhodu v spalnico. Čutim ju, kako stojita tam, mene pa zakrivajo le odprta vrata omare. Kdo je tu!? vprašata s preplašenim in hripavim glasom. Ne morem se pokazati, razumela bi, da kradem. Ne premaknem se. Onadva tudi ne. Zadržujem dih, da ga ne prepoznata. Nekaj moram storiti, da me ne vidita, da ne spoznata mojega bednega dejanja. Ne smem dovoliti, da bi doživela takšno razočaranje in bolečino, ne smem, preveč ju imam rad. Ne smem dovoliti, da vidita moj obraz, razdejan od sramu. Ubiti ju moram. Ozrem se k očetovi nočni omarici, ki mi je najbližja. Na njej stojita nočna svetilka in budilka. Vem.

da sam ih htio iznenaditi. Njih dvoje su sad u kuhinji, svako na svojoj stolici, i žmireći slušaju radio, kao i svake večeri poslije večere. Idem polako kroz hodnik, pravo prema njihovoj spavaćoj sobi. Kod kuhinjskih se vrata okrenem i pogledam da li se zaista ondje sasvim zatvorenih očiju odmaraju za stolom. Zatim uđem u njihovu spavaću sobu. Polako da ne zaškripi onaj stari crvljivi parket. Otvorim ormar, pažljivo izvučem ladicu i dignem ispeglane plahte koje se nalazi u njoj. Pod njima leži novac. Njihova ušteđevina, znam, ali ne mogu drugačije. U prsima, pod izgužvanom košuljom, skače mi srce. Sve će biti dobro, sve će biti dobro, ponavljam u mislima. Odjednom čujem da su po podu kliznule očeve papuče. Tu su, obadvoje! Otac i majka. Čujem također i šuštanje mamine suknje. Odjednom su tu, pred ulazom u spavaću sobu. Osjećam ih dok stoje ondje, zakriven samo otvorenim vratima ormara. Tko je tu!? pitaju uplašenim i hrapavim glasom. Ne mogu im se pokazati, shvatili bi da kradem. Ne mičem se. Ni njih dvoje. Zadržavam dah da ga ne bi prepoznali. Moram nešto učiniti da me ne bi vidjeli i otkrili moj bijedni čin. Ne smijem dozvoliti da dožive takvo razočarenje i bol, ne smijem, previše ih volim. Ne smijem dozvoliti da vide moje lice, propalo od stida. Moram ih ubiti. Pogledam prema očevom noćnom ormariću koji mi je najbliži. Na njemu stoje svjetiljka i budilica. Znam.

Zaklanjaju me vrata ormara. U sobi je mrak. Ako zgrabim svjetiljku i jurnem na njih, ne mogu mi vidjeti lice. Brzo i jako moram navaliti. Zaklanjaju me vrata ormara. Ne vide me. Po tijelu osjećam studen, kao da se oko njega digla zima. Nemam više vremena. Mogu ući u sobu, upaliti svjetlo i vidjeti me. A možda ni neće upaliti svjetlo, jer se boje da će ondje vidjeti mene. Mogu me zaključati u sobu, pa da onda nemam drugog izlaza osim prozora. Previsoko je da bih ostao živ. Umrli bi od žalosti. Moram ih ubiti. Sad! Moram skočiti do noćnog ormarića, zgrabiti budilicu i udariti ih po glavi. Brzo, dok ne bude

Vrata omare me zakrivajo. V sobi je tema. Če zgrabim svetilko in se vanju zaletim, ne moreta videti mojega obraza. Hitro in močno ju moram udariti. Vrata omare me zakrivajo. Ne vidita me. Po telesu čutim hlad, kakor da se je okrog njega naredila zima. Nimam več časa. Lahko prižgeta luč, stopita v sobo in me zagledata. Morda pa ne prižgeta luči, ker ju je strah, da me bosta ugledala tam. Lahko me zakleneta v sobo, da potem nimam drugega izhoda kakor okno. Previsoko je, da bi ostal živ. Umrla bi od žalosti. Ubiti ju moram. Zdaj! Pognati se moram proti nočni omarici, zgrabiti železno budilko in ju udariti po glavi. Hitro, dokler ni prepozno. Potem me ne bo pred nikomer več sram. Gledam proti budilki. Vidim kazalce na njej, ki se rahlo svetlikajo v temi, a ne morem razbrati ure. Pred očmi zagledam svojo roko, ki se steguje proti njej, da jo zgrabi. Čutim svoje hladno in težko telo, ki ga roka vleče za sabo. Prsti na roki zgrabijo budilko. In moje telo se zažene proti očetu in materi, ki stojita na pragu. Roka z železno budilko udari po njiju. Vidim njuna obraza, kako zakrvavita, vidim njuni telesi, ki obležita. Očetove oči so polne milega začudenja. Mamin obraz se zdi nasmejan tam na tleh. In čezenj steče stara mama s platneno torbo, polno jabolk, kakor da beži, lahka lahka, v temo hodnika.

V sobi se prižge luč. Vidim sliko, ki visi nad njuno posteljo. Travnik z metulji in soncem. Slišim očetove korake. S copatami stopa po starem parketu. Moje telo je čedalje bolj hladno. Čutim, kako se počasi poveša, kako se krči in naposled stisne v veliko kepo. Sedim na tleh in hrbet naslanjam na lese ne predale v omari. Gledam v star parket. Čutim, da oče stoji pred menoj in da je njegov pogled zastal na mojem tilniku. Mislim, da je zdaj v njegovih očeh vsa povprečnost mojega življenja in banalnost moje zgodbe, ki se samo zdi tako strašna in bedna.

Trst, Mostar 2005

prekasno. Onda se pred nikim više neću sramiti. Gledam prema budilici. Na njoj vidim kazaljke koje blago svijetle u mraku, ali ne mogu razabrati koliko je sati. Pred očima zagledam svoju ruku kako se pruža prema njoj da je zgrabi. Osjećam svoje hladno i teško tijelo koje ruka vuče za sobom. Prsti na ruci zgrabe budilicu. I moje tijelo jurne prema ocu i majci koji stoje na pragu. Ruka sa željeznom budilicom udari po njima. Vidim kako njihova lica obliva krv, vidim kako leže njihova nepokretna tijela. Očeve su oči pune milog čuđenja. Ondje na tlu, mamino lice izgleda kao nasmijano. A onda preko njega trči baka s platnenom torbom punom jabuka, kao da bježi, lagana, lagana, u mrak hodnika.

U sobi se pali svjetlo. Vidim sliku koja visi iznad njihovog kreveta. Livada s leptirima i suncem. Čujem očeve korake. U papučama korača po starom parketu. Tijelo mi je sve hladnije. Osjećam kako polako splašnjava, kako se grči i naposljetku sklupčava u veliki gomolj. Sjedim na podu i naslanjam leđa na drvene ladice ormara. Gledam u stari parket. Osjećam da preda mnom stoji otac i da mu je pogled zastao na mom potiljku. Mislim da je sad u njegovim očima sva prosječnost mog života i banalnost moje priče, koja se samo čini tako strašnom i bijednom.

(Trst, Mostar 2005.)

SRPSKA PRIČA

RANKO RISOJEVIĆ
RANKO PAVLOVIĆ
MILENKO STOJIČIĆ

Ranko Risojević

PRODAVAC FOTOGRAFIJA

Često me presretne postariji čovjek, u ispeglanom iznošenom odijelu. Povjerljivo mi klimne glavom, kao agent osiguranja i ja ga slijedim sve do udaljene klupe u parku, gdje sjednemo kao stari poznanici ili zavjerenici. Znam šta će slijediti, iako se pravim nezainteresovan. Takav je prećutni sporazum, kao kod šverca.

Iz izlizane tašne, čovjek izvadi svežanj fotografija. Na njima sam, sasvim prirodno, ja. To su fotografije koje obuhvataju cijeli moj život, gotovo iste onima kod kuće. Ali za razliku od fotografija koje ja imam, na ovima uopšte nisam u poznatim pozama, poznatom društvu ili odijelu. Na svakoj od njih nalazim se sa osobama koje se nikada nisu sa mnom fotografisale, u odjeći koju nisam imao, u gradovima koje nisam posjetio...

To su fotografije mojih davnih snova.

Ali oko cijene se ne možemo sporazumjeti, meni je previsoka, on neće da je spusti. Tako se rastanemo, neobavljena posla. Odlazim, a samoga sebe prekorijevam, trebalo je nešto kupiti, bez obzira na cijenu.

MUZIČAR

Pojavio se na podijumu, istežući glavu iz krute kragne. Mrdao je lijevo-desno, naprijed-nazad, i dugo pokušavao progutati svoju jabučicu. Ruke su mu se znojile, brisao ih je o pantalone. Poskakivao je na jednoj nozi jer ga je žuljala cipela. Izvadio je maramicu, oprašio stolicu i sručio se na nju kao da više ne namjerava ustati. Još dobro nije osmotrio publiku, izvuкао je drugu maramicu i brisao čelo. Potom se dobro iskašljao, ušmrknuo nos, presavio maramicu da iz nje ništa ne odleprša i stavio u džep od pantalona. Ponovo se nakašljao, gledao u pod, vrtio vrhom tijesne cipele. Ruke su mu se same trzale, htijući razvezati vezicu i osloboditi nogu, ali se suzdržavao.

Kad je skupio dovoljno hrabrosti, pogledao je publiku. Ali publike nije bilo, ni sale, ni kristalnog lusteru. Naročito ne njega. Vidio je samo djecu u pijesku, pse na travi, starce na klupama, i golubove na ramenima bronzanog mrtvaca.

Ranko Pavlović

BEZOČAN UPAD U VITRINU

Kroz staklo kiselkast osmijeh Fjodora M. Dostojevskog; nelagodno mu u slijepljenoj piljevini. Juriša Don Kihot na vjetrenjače Albera Kamija. Šta li traži kristalna pepeljara kraj miroljubive sjekire Japoda? Umjesto venecijanskog lava, porculanska vaza iz Trsta; žubore u njoj stoglasja Ponte rosa.

Bezočno upadam u vitrinu, otvaram Istoriju svijeta. O, u knjizi je mračno i kad se lavirint slova okrene suncu.

Gdje li su stari šifonjeri s čijeg dna vjerovatno ni do danas nije iščezao miris bakinih dunja?

MRTVA PRIRODA

Bio jedan grnčar pa jednom našao crvenkastu glinu. Drugi put nađe plavkastu. Poslije nekog vremena iz utrobe zemlje iskopa žučkastu, da bi nešto kasnije našao glinu bijelu kao zdravo tijelo prepolovljene jabuke.

U četari zemljana lončića od svake gline ponaosob razmuti četiri boje. Od životinjske dlake načini četkicu i sve to stavi na sto.

Kraj razmućenih boja i četaice na stolu dogorijevala je svijeća. Pored nje mirovao je komad pšenične pogače. Na tri bez ikakvog reda raspoređene jabuke padala je sjenka praznog zemljanog ćupa. Čaša s talogom gustog crnog vina na dnu ne-

odoljivo je podsjećala na otvor duboke provalije. Pažnju je privlačila stara knjiga bez prednje korice, za pedalj odmaknuta od svijeće.

Posmatrana sa strane, glatka površina ogledala, uspravljenog i oslonjenog na savijenu niklovanu žicu, usijecala se u cijeli prostor komadom ledene praznine.

Dok je umakao četkicu u najbliži lončić s bojom, buljeći u ogledalo i pokušavajući da u njemu makar nazre poznate oblike, još se dvoumio da li da počne slikati autoportret.

Milenko Stojičić

PRIČAR

Tečaj azbuke

Krivovrata slova azbuke učio jesam švrljajući majčinim vretenom po zemlji, snijegu, ledu i podu od nabijene gline. Svako ubogo slovo odrhtao sam i glavom platio pod lulom pedagoškog načela djeda Teodora, praučitelja: „Ne oboriš li slovo kako treba – okrenuću te u šumu“. Sanjao sam tu prokletu Šumu Striborovu, sa stablima u obliku slova. I sada, prije poniranja u bjelilo lista, izgovaram svoju čarobnu formulu, abrakadabru pisanja: „Idem u šumu da nasiječem naramak slova“. Kad je praučitelj Teodor bio malo „mekšeg“ srca, prijetio je: „Piši, ili ću ja da ti pišem po rebrima! Slovence-rebarce, pa ti vidi!“ Ostala mi navika da, i danas, pred „mašinom za bolovanje“, masiram rebra i slova na tastaturi!

Iz vremena krede

Istorija mojega školovanja je istorija ratovanja. Prve raj-ske batine dobio sam od učitelja Mehmeda, kada me je prvi put priveo tabli. Od straha, nijedno me slovo nije htjelo. Učo me tresnuo lenjirom po glavi i iz nje istresao moždanu pljevu, trice i kučine. Učitelj, učenici, učionica i škola,- sve je u trenu izbrisano u neopisivom vertigu. Spasavajući se, zagrizao sam kedu i krečnu sluz ispljunuo na tablu. Učitelj Mehmed (Mehmed-paša, kako smo ga zvali) me još jednom izmjerio

lenjirom po glavi, rekao: „Znaš li ti pošto je kreda?!“ Djedu Teodoru sam rekao: „Pobjeću iz škole u hajduke!“ Djed je učitelju poručio: „Učo, ti udri u školi a ja ću kod kuće!“ Od tada, do dana današnjega, u džepu nosim komadić krede protiv uroka književnosti.

Samar na konju školovanja

Bukvar je, govorili seoski mudraci, najteži školski samar! Pred spavanje majka mi u Bukvar stavljala koricu hljeba: „Da ti slova niknu u glavi!“, govorila. U snu sam pojeo tu spasonosnu koricu hljeba. Ujutro, ukućani se prestrašili mojim noćnim jelom. Djed Teodor objavio: „Zamisli, jeo bukvar s hljebom! Nikad od njega knjigovođe“

Stjenica

Učitelj Mehmed lista dnevnik, „knjigu staroslavnu“. Na listu sa mojim imenom hvata stjenicu prepijenu krvlju. Pritišće je noktom, gleda u mene, kaže: „Tvoje ime, tvoja stjenica, tvoja krv!“ U današnjici lista mislim – šta bi „veliki pisci“ dali za ovu rečenicu?! Učiteljeva rečenica je toliko narasla – da joj i ne treba pisac!

Sveti plamen

Iznenada, zapali se naša škola. Plamen je sukće ližući nebo. Pogorješe i školski dnevnicu. „I mi smo izgorjeli!“, kažem djedu Teodoru. „Sad će vas učo ocjenjivati u pepelu!“, kaže djed pukćući u lulu.

Glodanje olovke

Djed mi svojim nožićem šilji olovku. Svrbe me palac i kažiprst, pljuvačka mi se cijedi iz usta. Gorim u vatri nestrpljenja. Djed nježno vrškom kažiprsta dodiruje grafitnu iglicu olovke. „Pazi da se ne posiječeš!“, kaže. Uzimam olovku, zabadam joj srce u bijelo meso lista. Srce joj puca. „Sad je glođi zubima! Piši kako je bog reko!“, kaže djed i udara me lulom po glavi. Zapet nad listom, i danas glođem tu davnu, metafizičku olovku. Nadamnom prijeteći bdije djedov „bog estetike“.

Ugarak

U školi mi neko ukrade olovku. Uplakan, saopštavam djedu Teodoru „crnu vijest“. „Sad piši ugarkom!“, reče i pljunu u lužnicu peći.

Divlja ljubav

Jedne zime djed u logi uhvati psa i mačku u grču „ljubavnog zagrljaja“. Ovu divlju scenu protivprirodne bludi oskrnavi riječima: „Kurvar i kurvetina! Nit je ovo pas, niti je ovo mačka!“ Ja im, u postelji lista, blagosiljam ljubav, spominjući psećeg i mačjeg boga.

Pobožan pas

„Beskonačna“ je pletenica od mojih upitnika. „Zašto ti pas Garov liže čizme?“, pitam djeda Teodora, kućnog praučitelja. On lulu kvreka noktom kažiprsta: „Uhvati psa za jezik, proči-

taj, na jeziku sve piše! Osim toga, Garov je pobožan pas!“ „A što grom neće u koprive?!“ „E, to ću ti reći kad budem bog koji čita kopriva!“

Priča za zavijanje brkova

Pita djeda Teodora starina, njegov vršnjak: „Je li, brka ti, pošto bi mi prodo unuka?“ „Toliko ti nemaš u novčaniku! On je sve moje!“, odgovara djed. Okrenuo se meni: „Ne slušaj ovo! To mi pričom zavrćemo brke!“

**УКРАЇНСЬКИЙ РОЗПОВІДЬ
UKRAJINSKA PRIČA**

Prevod: Žarko Milenić

**ІВАН ТЮССО / IVAN TYSSO
ОЛЕКСАНДР ДЕНИСЕНКО
OLEKSANDR DENISENKO**

Іван Тюссо

СМЕРДИТЬ

Хто ж міг припустити, що буде саме так? Я ще розумію, коли у когось тхне з рота – мало з чим там, усередині, негаразди – або ж із-під пахв. Та щоб людина тхнула вся, як така, цілком і повністю?! Причому з незрозумілої причини?! Отак просто – смердить, відгонить, ТХНЕ!

Всі вони спочатку ніжні, пухнасті котики. Віртуальні хлопчики, діджитальні коханці. Треба довго вчитись, аби зуміти вирізнити їх із суцільного потоку незліченних відвідувачів чату. «Бізар» - неймовірне місце, де романтика злягається з хіттю, де огрядні_татусі перетворюються на хвацьких легенів, а тітоньки-контролерші обертаються на затягнутих у суцільну лискучу шкіру кусючих киць. Як завжди, я шукав тут чергове дурненьке молоде тільце для розради. Зазвичай мене не дуже обходили моральні засади глибоко хворого суспільства. Іноді кожному з нас доводиться робити речі ненормальні, які згодом, після певного осмислення, ретельного перегляду виявляються далеко не такими страшними й облудними, як до того.

Він виринув із глибин чату зненацька, так, ніби ми давно вже були знайомі; наразі я навіть не пам'ятаю ні ніку, ні теми нашої безглуздої розмови; єдиною нашою метою був секс. Звісно, секс, а для чого ж іще заходять до «Бізару»? Тоді я не помітив нічого дивного. Весь мій досвід розчинився в хоті, перший сплеск якої стався тієї миті, коли я дізнався про вік: 17. Супер! Це було саме те, що треба!

Утім, того дня ми не зустрілись. Природна застережливність не дозволила мені цього зробити, а тут ще в нагоді

Ivan Tyso

SMRAD

Ko bi mogao zamisliti da će da bude tako? Čak i ja razumijem kada nekom smrdi iz usta - malo nešto, unutra, neurednost - ili ispod pazuha. A taj je čovjek smrdio sav, kao takav i u cijelosti?! Iz nekog nerazumljivog razloga?! Tako prosto - smrdi, zaudara!

Svi mirisi su isprva mekani, pahuljasti mačići. Virtualni dječaci, digitalni ljubavnici. Moramo učiti dugo da bi ih mogli razlikovati od kontinuirane struje bezbrojnih posjetilaca čata. „Bizar“ - nevjerovatno mjesto gdje se romantika prepliće s pohotom, gdje se debeli tatice pretvaraju u sportske legende, a tete-kontrolori navlače lisičju kožu grizućih mačkica. Kao i uvijek, bio sam u potrazi za još budala mladog tijela za uživanje. Kao i obično nisam duže izbjegavao moralna načela duboko bolesnog društva. Ponekad svako od nas mora da koristi nenormalne riječi koje kasnije, nakon nekog razmišljanja i temeljitog pregleda, ne zvuče tako strašno i obmanjivo kao prije toga.

Izronio sam iz dubina čat iznenađenja, tako kao da smo odavno znanci; sad se ne sjećam ni nadimka ni teme našeg besmislenog razgovora; naš cilj je bio samo seks. Naravno, seks, a zašto drugi idu na „Bizar“? Nisam primijetio ništa čudno. Cijelo moje iskustvo se rastvorilo u pohoti, prvi talas je došao u trenutku kada sam saznao za godine - 17. Super! To je upravo ono što mi treba!

Međutim, toga dana mi se nismo susreli. Prirodna suzdržanost nije mi dozvolila da to učinim, zabilježio sam u svesku

став записник, в якому чорним по білому було зазначено: одне інтерв'ю, дві зустрічі на вечір. Отже, ми обмінялися телефонами й до ранку обмінювалися есемесками. До телефонної книги я записав прізвисько «Вовчик».

Наступного дня, здається, була п'ятниця. Звичний день для шаленого вечірнього сексу. Отже, відбувши десять робочих годин у агенції, що, як завжди, нагадувала плекси-гласову пустелю, сповнену непотрібних справ і порожніх розмов, я написав Вовчику «месидж», запропонувавши зустрітися на Ленінградській площі – живу я неподалік, було літо, тож подумав, що, коли товар поганий, його можна буде позбутися. І, навпаки, як є на що подивитися, легко вмовлю піти до мене, а там...

Поки пив каву в «МакДональдсі», пішов дощ, причому рясний. Я вкотре похвалив свою завбачливість – парасоля сумирненько стояла біля стола. Вовчик мав з'явитися просто перед мої очі – іншого шляху до фастфуду в таку погоду не існувало.

Відтак, я не одразу помітив його, увагу відволікла пара хлопців за сусіднім столиком. Поки думав, де міг їх бачити, поряд виросла постать-примара в червоній сорочці. Я підняв очі. Все ясно. Це тіло треба вести додому.

Знаєте, дощ – це коли багато брудної води, що падає на розмаїття неоднорідних предметів. Запахи геть змішуються, змінюються, від людей навколо відгонить речами дивовижними й часом неймовірними – осіннім лісом, річкою, немитим посудом, невивраною білизною тощо. Іноді це приємно, часом – огидно.

Те, що від нього смердить, я помітив лише вдома, та й то в такій пікантній позі, що відступати було пізно. Справді смерділо – не через дощ, хоч він і був мокрий до останньої клітини свого звабливого тіла – а з якоїсь іншої причини. Чи міг я зупинитись? Така вірогідність була, якщо при-

u kojoj je crnim na bijelom bilo označeno: jedan - razgovor, dva - susret uveče. Već smo bili razmijenili telefonske brojeve, a do jutra razmjenjivali SMS-ove. U svom adresaru sam napisao nadimak „Vovčik“.

Sljedećeg dana, čini mi se, bio je petak. Uobičajeni dan za ljudi večernji seks. Dakle, nakon što sam odradio deset radnih sati u agenciji koji su, kao i uvijek, izgledali kao pustinja pleksiglasa puna nepotrebnih poslova i praznih razgovora, napisao sam Vovčiku „mesidž“, nudeći susret na Lenjingradskom trgu - ja živim u blizini, bilo je ljeto, pa sam pomislio, ako je roba loša, to se može riješiti. I obrnuto, ako joj se može diviti, lako ga zamolim da ode do mene, a tamo...

Dok sam pio kafu u „McDonaldsu“ padala je kiša i to jako. Još jednom sam pohvalio svoju dalekovidnost - kišobran je stajao pored stola. Vovčik se jednostavno morao pojaviti pred mojim očima - drugi način do brze hrane po tako lošem vremenu ne postoji.

No, ja ga nisam primijetio odmah, pažnja mi je bila usmjerena na par dječaka za susjednim stolom. Dok sam razmišljao gdje sam ih mogao vidjeti, pored njih se pojavila figura - duh u crvenoj košulji. Podigao sam pogled. Sve je bilo jasno. To tijelo treba povesti kući.

Znate, kiša - ovo je mjesto gdje je puno prljave vode koja pada na razne objekte. Mirisi se miješaju, mijenjaju, ljudi oko mirišu na divne stvari, a ponekad i na nevjerovatne - jesenju šumu, rijeku, neoprano posuđe, neoprano odjeću i tako dalje. Ponekad lijepo, ponekad - odvratno.

To što iz njega smrdi, primijetio sam tek u stanu, i to u takvom delikatnom položaju da je bilo prekasno da se povuče. Doista je smrdio - ne zbog kiše, iako je bio mokar do posljednjeg dijela svog zavodljivog tijela - nego iz nekog drugog razloga. Da li sam mogao prestati? To je bila prilika, uz pretpostavku da možete zadovoljiti strast, želju dubokih dodira i

пустити, що можна вгамувати всеруйнуючу пристрасть, прагнення глибинних доторків і гарячих пестоців. Якщо ви таке можете, честь і хвала вам. Я зупинитись не зміг.

Він пив чай, багато чаю – щось із корицею, сорт, який я того ж дня купив у супермаркеті. Мокре світле волосся пристало до лоба, а очі були надзвичай гарні, але мов скляні. Здавалося, їх хтось намалював пензлем на порцеляні. Вовчик-хлопчик, Вовчик-зайчик був водночас і дуже вродливий, і... якийсь відразливий. Після тривалої боротьби – три філіжанки чаю, шмат «наполеону» – між прагненням негайно виставити з квартири та забути його мармизу, і бажанням торкнутися його, зняти оту дурну червону сорочку, пройтися язиком по його грудях, животу й нижче, нижче... перемогло друге.

Запах охопив мене ще коли я готувався проникнути в нього. Він стояв, випнувши свої гарненькі кругленькі сиднички мені назустріч – і не ворушився. А я донюхувався, намагаючись доскіпатись, що ж то воняє. Та іншої причини, крім мого юного гостя, не знайшов. Тхнуло від нього. Дивний то був одорат. Застарі непрані шкарпетки? Давно немите тіло? Протухла риба? Визначити походження запаху було неможливо, та був він напрочуд неприємний.

І все ж ми злягалися. Поступово аромат відступив – вірніше, я до нього звик. Вовчик не був дуже пристрасним, до того ж, шкіра в нього чомусь була надто холодна. Коли я спитав його, чи він, бува, не змерз, хлопець заперечливо похитав головою. Мені ж кортіло займатися з ним коханням і далі – і я займався. Прошу, зрозумійте мене – адже я не мав сексу цілий тиждень!

Десь об одинадцятій я попрощався з Вовчиком біля підземного переходу. Він подивився на мене своїми порцеляновими очима й зник у темряві. Дома на мене чекали гаряча ванна й добрячий кусень жахливого читива на ре-

vrućih milovanja. Ako vi možete, svaka vam čast. Nisam mogao prestati.

Popio je čaj, bogat čaj - neki s cimetom, kojeg sam tog istog dana kupio u supermarketu. Mokra plava kosa zalijepila mu se za čelo, a oči su mu bile neobično lijepe, kao staklo. Činilo se da ih je neko naslikao kistom na porculanu. Vovčik-dječak, Vovčik-zečić je bio vrlo lijep i istovremeno nakazan. Nakon duge borbe - tri šolje čaja, komad „napoleona“ - između želje da odmah napusti u stan i da zaboravite njegovu njušku, i želju da ga dotaknete, skinete tu glupu crvenu košulju, prođete jezikom po njegovim prsima, stomaku i niže, niže... osvojiti ono drugo.

Smrad me zahvatio čak i kad sam se spremao ući u njega. Stajao je isturivši svoje savršeno okrugle guzove meni u susret - i ne protivivši se. Mirisao sam, pokušavši dokučiti šta to smrdi. Drugi razlog, osim mog mladog gosta, nije pronađen. Smrdilo je iz njega. Čudan je to bio miris. Stare, neoprane čarape? Dugo neoprano tijelo? Ustajala riba? Odrediti porijeklo mirisa je bilo nemoguće, a to je bilo iznenađujuće loše.

Ipak smo se spojili. Postupno se povukao miris, bolje rečeno, ja sam se navikao na to. Vovčik nije bio vrlo strastven, štaviše, koža mu je nekako bila previše hladna. Kad sam ga pitao je li mu, slučajno, hladno, dječak je odmahnuo glavom. Želio sam s njim voditi ljubav i to sam činio. Molim vas, shvatite me - nisam imao seks cijelu sedmicu!

Oko jedanaest sam se oprostio s Vovčikom u blizini podzemnog prelaza. Pogledao me porculanskim očima i nestao u mraku. U stanu me je čekalo vruće kupatilo i čudovišni komad užasnog štiva za recenziju. Ali iz glave mi nije izlazio miris. Misli o njemu su bile toliko intenzivne i agresivne - kao i sam miris - da sam čak, ne znajući zašto, izašao na nekoj autobusnoj stanici. Neko me je, izlazeći iz autobusa, brutalno gurnuo i opsovao. Svladao sam se i pogledao gore. Gledao me stari,

цензію. Але з голови не йшов запах. Думки про нього були настільки насичені й агресивні – як і сам аромат – що я навіть, не тямлячи себе, зупинився біля автобусної зупинки. Хтось, виходячи з маршрутки, брутально штовхнув мене й злісно вилаявся. Я опанував себе й підняв очі. На мене дивилося старе потерте саморобне оголошення: «Пропає без вісті». З пожовклого папірця мене вивчали очі... Вовчика! У мене мало земля з-під ніг не пішла. Я подивився на дату – майже два місяці тому. Певно, його вже знайшли. І все ж, відчуваючи внутрішню тривогу, я записав до органайзера дані зниклого й телефон, за яким треба звертатися. Засунув телефон до кишені та покрокував додому, до запашної ванни...

Вранці я довго пив каву й читав свіжу пресу, яку принесла поштарка. Одним словом, поведився, як справжній-сінський жлоб. Написав Вовчику есемеску, але її не було доставлено. Тоді набрав його номер, і робот мелодійним жіночим голосом повідомив, що «такого номеру не існує». Ця новина стривожила мене, але розпочався новий день, з новими турботами і проблемами, тож я відклав вирішення цього ребусу до вечора. Принаймні, якщо він УЖЕ не хоче зі мною спілкуватися, то я й поготів. Скільки таких Вовчиків блукає широкими алеями київських парків!

День був безглуздий, об'ясний, мов сесія Ради. Додому я повернувся вичавлений, як цитрина, і одразу, автоматично, набрав його номер. Ніжноців, певно, закортіло. Але – та сама історія з роботом-жіночкою. Тоді я набрав номер, переписаний учора з оголошення. Після трьох глухих гудків відповів стомлений чоловічий голос. Хрипкий, мов у старого мічмана з дешевого радянського кіно. Я вибачився і спитав, чи пан ще розшукує такого-то й такого-то? У трубі мовчали. Потім чоловік вилаявся і послав мене куди подалі, ще за мить заплакав. «Як вам не со-

otrcani oglas: „Nestao“. Na požutjelom papiru su me gledale oči... Vovčika! Umalo nisam izgubio tlo pod nogama. Pogledao sam na datum - prije gotovo dva mjeseca. Vjerovatno je pronađen. Ipak, osjećajući uznemirenost, zapisao sam u svoj rokovnik podatke i telefon na koji se treba obratiti. Stavio sam to u svoj džep i otišao kući, u mirisno kupatilo...

Dugo sam tog jutra pio kafu i čitao novine, koje je donio poštar. Ukratko, ponašao sam se kao pravi parazit. Napisao sam Vovčiku SMS, ali to mu nije bilo dostavljeno. Onda sam nazvao njegov broj, a melodičan ženski glas mi je rekao da „taj broj ne postoji“. To me je uznemirio, ali je počeo novi dan, s novim brigama i problemima, pa sam odgodio rješavanje te zagonetke za veće. Ako on više ne želi komunicirati sa mnom, ja još više. Koliko takvih Vovčika hoda širokim alejama kijevskih parkova!

Dan je bio glup, objašnjiv poput sjednice nekog vijeća. Do svog stana sam bio iscijeđen poput limuna, i odmah, automatski, nazvao njegov broj. Nepodnošljivo kao svrab. Ista priča sa ženskim automatom. Onda sam nazvao broj s oglasa koji sam prepisao juče. Nakon tri gluva zvonjenja odgovorio mi je umorni muški glas. Promukli, kao stari pomorski podoficir iz jeftine sovjetske kinematografije. Izvinio sam se i pitao da li gospodin još uvijek traži toga i toga. U slušalici nastade ćutnja. Tada je čovjek opsovao i poslao me jasno kuda, te za tren zaplakao. „Kako vas nije sram?...“, ponavljao je žalosno, a ja sam nelagodno ćutao. „Zao mi je, ali ja ne razumijem, juče sam razgovarao s tim dječakom... S Vovom. On je već pronađen?“, pitao sam, zažmurivši u očekivanju sljedeće porcije psovki. Glas u telefonu je udahnuo vazduha i malo začutao. „Pronađen“, đavolski se narugao. „Mrtav pronađen. Mrtav. Prije tri sedmice. U šumi, silovan i prerezanog grla. Ti, kujin sine...“ Prekinuo sam vezu, ne saslušavši do kraja. Dakle, neko s kim sam imao sinoć ludi seks, bio je mrtav. Pa, bilo je pošte-

ромно...», жалісно повторював він, а я зніяковіло мовчав. «Вибачте, та я нічого не розумію, вчора я спілкувався з цим хлопцем... Вовою. Він уже знайшовся?», поцікавився я, примруживши очі в очікуванні чергової порції мату. Голос у телефоні схлипнув і трохи помовчав. «Знайшовся», з сатанинським глуфом відказав він. «Мертвим знайшовся. Мертвісіньким. Три тижні тому. В лісі, згвалтований і з перерізаною горлянкою. Ти, сучий си...» Я відключився, не дослухавши до кінця. Отже, той, з ким минулого вечора в мене був шалений секс, був мерцем. Що ж, принаймні це було чесно – він був холодний, зі скляними очима. І смердів чесно, точнісінько як небіжчик.

Дивно, та я й досі чекаю його дзвінка. Чи хоча б есемески. Мертвий коханець? Чом би й ні? Принаймні, він мені не зрадить. А я, зраджуючи, завжди знаходитиму в ліжку неживе кохане тіло, якому пофіг вірність. Та й що таке, зрештою, вірність? Сполучність партнерів – пасивність одного й байдужість другого.

Січень 2008

no - on je bio hladan, staklenih očiju. I smrdio je pošteno, baš kao mrtvi.

Nevjerovatno, ja još uvijek čekam njegov poziv. Ili barem SMS. Mrtvi ljubavnik? Zašto ne? Barem me neće prevariti. A ja, uvijek nađem u krevetu beživotno tijelo ljubavnika, kojeg ne brine vjernost. A šta je, uostalom, vjernost? Kompatibilnost partnera – pasivnost jednog i nezainteresovanost drugog.

Januar, 2008.

Олександр Денисенко

ЗАМІСТЬ БРАТА

Перехрестя від восьмої ранку вже було забите машинами. Корок тягнувся з усіх чотирьох сторін може на кілометр чи навіть більше. Перед ним Олег завжди виходив з маршрутки і йшов далі на роботу пішки. А сьогодні не вийшов. Він не знав, що йому робити. Віра подзвонила щойно і сказала, що брат помер кілька хвилин тому у штутгартській лікарні, середнього класу. Якраз на день народження мами.

Саморобне сидіння, якими заради більшого зиску була напхана маршрутка, кололось гостряком недоладно вбитого цвяха. Олег підвівся. Сидіння було переклеєне нахрест широким жовтим скотчем і на нього відразу гепнулась літня жінка, котра вирішила, що то їй поступились місцем. Вона скрикнула і сердито глянула на Олега.

- Я не встиг попередити, а ви вже сіли, - сказав він.

- Совесть надо иметь, молодой человек! – огризулась жінка і стала поруч з Олегом, одвертаючи убік своє перефарбоване тональною фарбою обличчя. Від неї пахло брудним тілом і дешевими парфумами. А лице з густо наведеними чорними бровами було схоже на фаюмський портрет небіжчика.

Олег не дочекався зупинки і вискочив із маршрутки. Щось лайливе навздогін викрикнув йому водій.

«Для чого усі ці деталі?» – думав Олег. – «Чому я помічаю якісь дурниці, коли у мене помер старший брат? Коли треба подзвонити на роботу, що не прийду? Мені скажуть: Сьогодні ж тижневий випуск? А я скажу: Брат помер у Німеччині. І подзвоню матері...»

Попереду на перехресті повертав великий фургон-«дальнобійник». Він застряг на повороті. Його довга сіра

Oleksandr Denisenko

UMJESTO BRATA

U osam ujutro već je raskršće bilo puno vozila. Kolona se vukla na sve četiri strane, kilometar ili više. Prije njega je Oleg uvijek izlazio iz minibusa i odlazio na posao pješke. I danas je izašao. Nije znao šta da radi. Vira je upravo nazvala i rekla da je njegov brat umro prije nekoliko minuta u Stuttgartu, u bolnici, srednje klase. Upravo na mamin rođendan.

Improvizovana sjedišta, za što veću zaradu prepunog minibusa bila su zakucana klinovima nespretnim udarcem čekića. Oleg je ustao. Sjedište je bilo pričvršćeno širokom, ukrštenom žutom trakom i na njega se odmah spustila starija žena koja je mislila da joj je to mjesto ustupljeno. Vrisnula je i ljutito pogledala Olega.

- Nisam stigao da vas upozorim, a vi već sjeli - rekao je.

- Treba biti savjestan, mladiću! – odbrusila je žena i stala u blizini Olega, okrenuvši na stranu svoje lice, našminkano u raznim tonovima. Iz njenog tijela je dopro miris prljavštine i jeftinog parfema. Njeno lice, s gustim crnim obrvama, bilo je kao portret pokojnika.

Oleg nije dočekao stanicu i iskočio je iz minibusa. Nešto mu je odbojno doviknuo vozač.

„Zašto svi ti detalji?“, pomisli Oleg. – „Zašto primjećujem neke glupe stvari kad mi je umro brat? Trebao bih nazvati preduzeće da ne dolazim? Kazaće mi: Može sedmični dopust? A ja ću da kažem: Moj brat je umro u Njemačkoj. Nazvaću majku...“

Prije raskršća okrenuo se veliki kamion. Zaglavio je pri okretanju. Njegova duga siva prikolica je prešla na susjednu

хура перетнула зустрічну смугу дороги. Холодне повітря розривали гудки авт. З розчепірених писків людей виривалась пара і змішувалась з викидами CO₂, що білими цівками піднімався угору на морозному сяючому повітрі. Хура не могла зрушити з місця, і Олег стояв на брівці і так само не рухався. Він дивився на цю «дальнобійну» хуру, що повернулась до нього сірим боком і думав, що так являє себе смерть. На застиглому шарі посірілого бруду, що обліпив хуру вище задніх коліс, було написано великими літерами англійською: «TRANSIT».

«Ні, я не зможу подзвонити мамі... Сьогодні не зможу...» — Олег гарячково шукав якоїсь конструктивної думки і не знаходив. І він набрав на мобільному Віру.

- Ти мамі скажеш про Василя? – запитав, коли почув у слухавці важке дихання.

Після довгої паузи почув: - Ні. Скажи сам.

- Не знаю як.

- Мені страшно... Я біля нього сиділа всю ніч, - почувись слова. Вони тонули у хрипоті стомленого голосу, у безвідрадної і приреченості.

- Я розумію.

І Олег рушив. Він обійшов розкаряченого на повороті «дальнобійника». Перетнув колону машин, які безпорадно сигналили. Перед ним хаотично виникали порожні обличчя людей, що поспішали, змучені безсніжністю довгої гнилої зими. І раптом збагнув, що не знає, куди іде і що робить. Поряд загув нещадно чорний джип, спалахнув фарми дальнього світла і засліпив його. На якусь мить Олега наче вирвало з сірого натовпу людей і машин і він поринув у минуле. Він побачив свого брата підлітком. Той стояв у плавках у воді і простягав до нього руки. Він гукав його. Гукав як колись у дитинстві, коли вчив Олега плавати і відпустив трохи задалеко від берега. Олег тоді страшно злякався. Вода не тримала його і він раз у раз хапав ротом воду і не міг скрикнути у відповідь. До брата було може

traku puta. Hladni vazduh su probijale sirene automobila. Iz nakrivljenih usta ljudi izlazila je para i miješala se s parom CO2 koja se iz bijelih cijevi dizala na hladnom vazduhu. Kamion se nije mogao pomaknuti, Oleg je stajao i jednostavno se nije pomaknuo. Pogledao je kamion koji se okrenuo sivim bokom i mislilo kako se tako objavljuje smrt. Na smrznutom sloju prljavštine, što je bila prekrila kamion iznad stražnjih točkova, bilo je napisano velikim slovima na engleskom jeziku: TRANSIT.

„Ne, ja ne mogu nazvati svoju mamu... Danas ne mogu...“, Oleg je mahnitno tražio neku konstruktivnu misao i nije je pronašao. Nazvao je na mobitelu Virin broj.

- Hoćeš mami da kažeš za Vasilja? – upitao ju je kada je čuo teško disanje u slušalici.

Nakon duge stanke čuo je:

- Ne. Reci sam.

- Ne znam kako.

- Bojim se... Sjedila sam pored njega cijelu noć – začule su se riječi. One su tonule u promuklosti umornog glasa, u beznačnosti i pokornosti.

- Razumijem.

I Oleg se uputio. Obišao je rašireni kamion. Prešao je kolonu vozila koja su bespomoćno trubili. Pred njim su haotično nicala prazna lica ljudi koja su žurila, izmučena dugom, ustajalom zimom bez snijega. Odjednom je shvatio da ne zna gdje da ide i šta da radi. Pored njega je zatrubio nemilosrdno crni džip i svojim dugim farovima ga oslijepio. Na trenutak, kao da je nešto izbacilo Olega iz sive gužve ljudi i automobila i on je zaronio u prošlost. Vidio je svoga brata kao tinejdžera. Stajao je u kupaćim gaćama u vodi i pružao mu ruke. On ga je dozivao. Dozivao ga je u djetinjstvu, kada je Oleg učio da pliva i ostavio odjeću daleko od obale. Oleg se tada strahovito uplašio. Voda mu je bila u ustima, on ju je držao i nije mogao

метра з півтора і він, старший і вищий за нього, стояв на дні ближче до берега і всміхався. Олег тоді думав, що брат збиткується з нього. І ненавидів його за цей осміх. І навіть казав йому потім, що той хотів його втопити. Але тепер він чітко бачив у своєму спогаді, що на обличчі брата не було злісної посмішки. Він лише підбадьорював, і, простягаючи руки, був напохваті і спонукав Олега почати плисти самому. Почати виборсуватись із водяної твані. І переляканий Олег зловив нарешті пружність води, відштовхнувся ногою і проплив свій перший метр до братових рук сам.

«Чому я йому докоряв цим усе його життя? За віщо?.. Може, тому, що його більше любила мама?»

Він незчувся, як опинився біля маминого будинку. Здоровенне чорне підворіття, немов печера чи грот, пригнічувало його. Але він стояв під запилюженим склепінням і не заходив у двір. Там далі у дворі на третьому поверсі у будинку навпроти було мамине вікно. Як їй сказати?..

Чорна калюжа у асфальтній вибоїні замерзла і по краях взялась білим вінчиком криги.

Олег витягнув мобільний і набрав номер телефону маминої квартири. За якусь мить пролунало знайоме: «Ало! Я слухаю.» Ці слова відлунювали від запилюженого склепіння і повертались назад Олегові у вуха, у голову, у серце. Розтікались пульсацією по його жилах. І він підніс слухавку ближче до вуха. А тоді раптом прикрив її краєм рукава куртки і сказав, трохи ламаючи голос:

- Ало, мамо?.. Хи... Це я!

- Олег, ти?

- Ні, мамо... Це я, Василь... Просто трохи протягло...

І захрип...

- Васильку, синочку... Мені Віра казала, що ти хворий. У лікарні.

- Ні, вже вдома... І я вітаю тебе із днем народження. Із твоїм мамо днем. Я тебе дуже люблю і дуже скучаю... І, дасть Бог, скоро приїду...

da odgovori. Do brata je bilo možda metar i po i on, stariji i viši od njega, stajao je na dnu, bliže obali, i smijao se. Oleg je tada pomislio da mu se brat podsmjehuje. Mrzio ga je zbog tog smijeha. Čak mu je tada rekao da je želio da ga utopi. Ali sada je jasno vidio u svojim sjećanjima da na licu njegovog brata nije bilo zlobnog osmijeha. On ga je samo poticao i, ispruživši ruke, htio da Oleg počne plivati sam. Da se izvuče iz mulja. I na kraju se uplašeni Oleg ustremio iz vode, gurnuo nogom i proplivao svoj prvi metar sam do bratovih ruku.

“Zašto sam ga mrzio cijelog života? Zašto?... Možda zato što ga je mama više voljela?”

On nije bio svjestan kako se našao u blizini majčine kuće. Ogromna crna vrata, poput nijeme pećine su ga dozivala. Ali on je stajao pred prašnjavom kapijom, i nije ulazio u dvorište. Tu je još u dvorištu na drugom spratu, u kući nasuprot njega bio majčin prozor. Kako joj reći?...

Crna kaljuža u asfaltnoj rupi je bila zamrzla i po rubovima se bio uhvatio bijeli led.

Oleg je izvadio mobitel i nazvao broj majčinog stana. Na trenutak je zazvučalo poznato: „Alo!“ Te riječi su odjeknule iza prašnjave kapije i odjeknule Olegu u ušima, u glavi, u srcu. Pulsiralo je u njegovim venama. Podigao je mobitel bliže do uva. Zatim ga je iznenada prekrpio krajem rukava jakne i rekao, izlomljenim glasom:

- Alo, mama.. Eh... To sam ja!

- Oleg, ti si?

- Ne, mama... Ovdje, Vasilj... Samo sam malo... promukao...

- Vasiljka, sine... Meni je Vira rekla da si bolestan. U bolnici.

- Ne, već sam kod kuće... Čestitam ti rođendan. Ja te jako volim i jako čeznem za tobom... I, akobogda, uskoro ću doći...

LEGACY OF THE EUROPEAN STORY

Foreword summary

European story is as old as its legacy.

It might be assumed that it mainly originated in dwellings, in which humans found their refuge. They first told stories about their experience and that of others. Stories travelled by word of mouth, from one language to another. No matter how old the story was, or how imagined it was, it was believed in. Many stories intertwined, thus resulting in myths.

Nowadays, a story represents an individuality of a person – the writer.

The idea of the anthology has got its definition – the legacy. Title “Legacy of the European Story” does not pretend to be the anthology in the classical sense. The anthology gathers approximately fifty authors from several European countries. They are mainly authors coming from the nations that used to live in Bosnia and Herzegovina within the states of Austro-Hungarian Monarchy and two Yugoslavias – whose descendants continued living therein, whose languages are heard and spoken, and songs and stories transferred further in their own languages. There are also stories of some other nations who had, and still have, direct or indirect impact on the culture and tradition. Romany language has got the role of both local and international language of the people. Not so long ago, a special role was assigned to the French language and culture. The Russian language, story and poetry have been naturalised in the life of Serbian as well as other Slavic nations. It is beyond any doubt that Europe is a particular *cultural continent* from which later originated American, Canadian and Australian cultures and the written word. This selection has got a special role to *naturalise the language of nations*.

This book’s legacy is both visible and invisible. It is there, however, and may be received and transferred. It is special as it is brought in

different languages, and therefore different by origin, colour, rhythm and other features. Serbian, Bulgarian, Macedonian storytelling has got its origin in hagiographies. It continues in folklore and oral storytelling tradition. Greek story became an epic, legend and tragedy. It is quite similar with other nations. Synthesis of folklore and literature via new European storytelling genres resulted in the creation of storytelling prose. It fascinates with its source mystique often supported by strong reality. It is often a mixture of real and magical beliefs.

“Everyone has got their own story” – it is what they claim for the English story. It also contains stories from other continents – *Commonwealth story*. The French story was established and made immortal by Maupassant and Schwob, although it is nowadays believed to be depleted. For that purpose, science fiction authors have a better passing and can expect the support by their readers.

The Czech story is characterised by the riches of language, thematic and humanistic content of ordinary people and their lives. Writers also integrated the message of the literary work in their themes. It was no one like the Czech that protected their language from “loanwords“, their language institute had published volumes of a new dictionary every year replacing foreign words by national ones. Unfortunately, contemporary generation of the Czech writers was not translated in this area to such an extent. In the Czech Republic, there were three languages used in writing, so beside the Czech language, there were also German (Kafka and Musil) and Yiddish.

Contemporary Italian literature is characterised by reappearance of humanism, caused by the tragedy of war and global tensions. A figure is born of an active intellectual, motivated by desire to explain the events and teach the masses. A model of such an intellectual is set up by Antonio Gramsci in his *Prison Notebooks*, published after his death. Restrictions set by dogmatism cause distancing from the communist climate of some prominent members, including authors Elio Vittorini, Cesare Pavese and Italo Calvino. Neorealism is one of the most outstanding movements in literature and cinematography, originating in years after the war. Language is simple, colloquial, and abundant in dialecticisms, aiming at presenting reality as faithfully as possible. Transition of neorealism to neo-avant-garde was almost completely characterised by the work of Pier Paolo Pasolini.

Should we at least lightly touch upon Macedonian story, it would lead us to Saints Cyril and Methodius, whose influence was huge, crucial to other Slavic nations.

Contemporary German authors created their literature on the ruins of the times and own country. First, it was the First World War and then the Second World War. Then, it was the divided Germany in which attempts were made to give life to it. Many authors went abroad, some came back, and others never did. Therefore, there ruled an overall disorientation. However, without understanding other European writers, Prust, Maupassant, Čehov, Joyce, it is impossible to understand German writers H. Hofmannsthal, T. Mann, F. Kafka, R. Musil, H. Broch and others. Those were the foundations for further creation of German literature.

Israeli story has experienced different forms of catharsis until contemporary formulation. This literature has evolved in the past two thousand years, including texts of religious content written in Hebrew and many other languages. How can one understand that literature as the foundation for contemporary story originating in Israeli soil? Or settling on it. It is a long tradition of evolving the story from the legend on Abraham, Isaac, Esther, Ruth, and others, on the basis of which many books in different languages and literatures were written, dramas played and movies made.

Is there a Hungarian prose as a story *per se* which, using own tradition, moves so strictly to be different from any other inscription? That structure of storytelling is rather unstable, resembling poetry that freely sparkles.

Polish literature of modern times follows the tradition which attempts that literature preserves the ability of talking about life as it is in its complexity. There are three pillars of modern Polish literature: Witkiewicz, Schulz, Gombrowicz, while the fourth one could be Iwaszkiewicz. (Mickiewicz has already made the foundations of his literary and spiritual works by his life and words.) Polish prose avant-garde follows the path of irrationality, which talks about some kind of realistic tradition opening up to the immediate world. The world is fascinating in any sense and full of surprises. The story will get reduced (from Schulz and Gombrowicz to Białoszewski and

Mrožek) in a line of elementary situations. Failure of social realistic doctrine in the case of Polish writers confirms that a literary work is not made using given, pre-defined paths and limited ideologism.

Tradition of Slovak literature is rather a tradition of discontinuity than continuity. In the past two centuries the history of literature gave the Slovak literature legitimacy with national spirit, the spirit of times, but also an international importance. The key point of modern Slovak literature is its origin in late 1930s and early 1940s.

In a life of an ordinary Slovenian there are many brilliant legends of people and life, especially significant for certain areas. A story of a hunter who shot at a wild goat but the bullet ricocheted off its horn and killed the hunter is only one of many. However, modern anthology of story might commence from I. Cankar or even Drago Jančar, as more recent, who is rather a novelist. Some Slovenian authors live in neighbouring countries, including Marko Sosič and Marko Kravos (Trieste), Maja Hederlap (Graz), successfully preserving and writing in the Slovenian language.

Romany story is represented by two authors providing unselfish contribution to their literature and people; people and literature torn apart as is their living. Hedina Sijarčić Tahirović and Ruždija Sejđović use autobiography to channel the path of their storytelling.

Russian treasury of stories – Russian literature corresponds, in own way, to the immensity of the country. But also to language and people. Old Russian yearbooks, Christian ceremonies with the cult of saints, pilgrimages, all that was absorbed in the Russian soul and Russian people. Russian realists have made famous Russian literature throughout the world so that many west European authors followed Russian writers. The influence is also present nowadays. Europeanisation of Russian literature commenced in the 17th century in the works by Mikhail Vasilyevich Lomonosov, and strongly emerged by the Pushkin's works. Tolstoy and Dostoevsky were the peaks of Russian realism. However, it also experienced suppression and the loss of freedom in the 20th century by bolshevisation of literature. Mere listing the names, including Tolstoy, Dostoevsky, Gogol, Chekhov, Turgenev, Lermontov, Pasternak and many others spoke about the size and strength of Russian word and story. Russian

writers have experienced prison camps, gulags, imprisonment worse than any other. The lives of many ended there but some survived, including Aleksandr I. Solzhenitsyn, and his novel “One Day in the Life of Ivan Denisovich” published in a large number of printed copies not only in that country but also worldwide.

Writers of the stories in this anthology of legacy are merely particles of a huge European literary mosaic, and a big living space where languages were created and the European spirit came to life.

Prevod na engleski
Ana Marjanović

Bibliografija

CRNOGORSKA PRIČA

Slobodan Bošković je rođen u Kolašinu 1947 godine. Gimnaziju završio u Beranam. Diplomirao na Elektrotehničkom fakultetu. Do sada je objavio osam zbirki pjesama, četiri knjige priča i pet romana, kao i devet knjiga pod pseudonimom. Dobitnik je brojnih nagrada. Prevođen je na ruski, turski, alabanski, njemački i francuski. Zastupljen je u više Panorama i Antologija. Živi u Banja Luci

Novica Đurić, rođen 1956. godine u Drijenku (Kolašin). Objavio je više knjiga među kojima pesama: *Tragom života* (1973.), *Uzaludna vrata* (1980.), *Strah od sličnosti* (1986.) *Kućni tamničar* (1990.), *Javi mi da sam živ* (2009.), nagrada „Zlatno pero Rusije“ idr. Knjige proze: *Svetlost i senke pod Lovćenom* (2008.), *Savinim stopama Lelejskom Gorom* (2011.) za koju je 2012. godine dobio Unireksovu nagradu za prozu „*Dušan Kostić*“. i dr. Ove godine dobitnik je odličja „*Zlatno pero Rusije*“ (2015.) Saveza pisaca Rusije, *počasni Orden heroja rada i laureat medalje “Car-Riba”* koju dodeljuje Međunarodni kulturni centar i izdavačka kuća „*Krasnojarsko Vaskrsenje*“. Živi u Podgorici.

ČEŠKA PRIČA

Fišerova Daniela (Daniela Fischerová) - dramski pisac (napisala je deset izvrsnih radio-drama, za koje je dobila i nekoliko međunarodnih priznanja i nagrada), autorka eseja i kratkih priča za odrasle, ali takođe i za djecu, rođena je 13. II 1948. godine u Pragu, gdje i sada živi i radi. Studirala je dramaturgiju na praškoj prestižnoj filmskoj akademiji FAMU. Od godine 1974. je «slobodan umjetnik». Piše priče za odrasle i djecu, ali je takođe i dramski pisac. Među njena najznačajnija djela spadaju: zbirka pripovjedaka za odrasle *Iskra u snegu*, *Bajka*, *Bajke o bojama*, *Prst koji te neće dotaći* i *Prirok je u ovom slučaju podmet*, roman *Happy end* (nagrada Božene Njemcove), knigu stihova za djecu *Besnionica* (nagrada Zlatna traka, međunarodna ocjena White Raven), knjige pjesmica za djecu *Milion lubenica* i *Tetovirana tetka*, nagrada Marulić (2. nagrada za kratku radio-dramu).

Sidon Karol (Karol Sidon) današnji Vrhovni praški i češki rabin, rođen je 9. VIII 1942. godine u Pragu. Otac mu je bio žrtva holokausta. Godine 1964. je završio prestižni Fakultet dramskih i muzičkih umjetnosti (čuveći FAMU) u Pragu - odsijek dramaturgija, i odmah se zaposlio kao dramaturg u Studiju crtanih filmova Jiržija Trnke. Poslije toga je postao i urednik «Literarnih novina», a 1969. godine bio je prinuđen -jer je protestovao protiv upada jedinica Varšavskog sporazuma 1968. u Čehoslovačku - da promijeni zaposlenje i zaposli se prvo kao pomoćni radnik u jednoj fabričici, a poslije toga kao prodavač u jednom praškom novinskom kiosku. Poslije potpisivanja «Charte 77» bio je otpušten i sa tog radnog mesta, zbog čega je emigrirao 1983. godine u Njemačku, gde je u Hajdelbergu studirao judaistiku. Godine 1990, poslije završene «somotske revolucije» se vraća u Prag, a godinu 1991. i 1992. provodi u Jerusalemu, gdje završava studije za rabina. Od 1993. je Vrhovni praški i češki rabin. U svijet literature je ušao sa potpuno zrelim autobiografskim proznim djelima *San o mome ocu* (1968) i *San o meni* (1970). Pored toga je objavio i knjige *Jevadželje po Josipu Flaviju*, *Kapije mraza*, *Božiji trn*, *Latrina*, *Safira*, *Trinaest prozora* i *Stara zgod*.

ENGLESKA PRIČA

Piter Salmon (Peter Salmon) je australski pisac koji živi u Velikoj Britaniji. Njegov prvi roman *The Coffee Story* (*Spectre*, 2011), je nagrađen New Statesman godišnjom nagradom za najbolju knjigu. Često je pisao za australske TV i radio stanice, uključujući *Guardian* i *Sydney Review of Books*. *The Blue News*, njegove satirične članke o knjigama i izdavaštvu, je sakupio i objavio Melbourne University Press kao Uncorrected Proof (2005). Za svoj spisateljski rad nagrade su mu uručili Arts Council iz Engleske i Australije. Nekadašnji direktor John Osborne/The Hurst Arvon centra (2006-2012), Piter takođe predaje kreativno pisanje na Pembrok fakultetu, u Kembridžu i John Moores fakultetu, u Liverpulu. Njegov novi roman, *Blue Roses*, će biti objavljen u aprilu 2016. godine.

Nil Grifits (Neill Griffiths) je rođen 1966. godine u Liverpulu, Engleska. Poslednjih dvadeset godina živi i radi u Velsu, Velika Britanija. Napisao je sedam romana, zbirku pesama, a takođe piše kratke priče, radio drame, eseje itd. Dela su mu prevedena na dvadeset jezika.

Omar Sabug (Dr. Omar Sabbagh) je pesnik i kritičar, poreklom iz Lebanona. Rođen je u Londonu 1981. godine. Studirao je na Oksfordu i Kembridžu. Objavio je tri zbirke poezije, jednu monografiju i novelu, a takođe brojne eseje o značajnim književnicima, kao što su Džordž Eliot, Ford Madoks Ford, Džozef Konrad, Lorens Durel, G.K. Česterton, Henri Miler, itd. Profesor je engleskog jezika na Američkom Univerzitetu u Dubajju.

Tobi Lit (Toby Litt) je odrastao u Amptihlu, Bedfordša (Amptihllu, Bedfordshire). Autor je četiri zbirke priča (*Adventures in Capitalism*, *Exhibitionism*, *I play the drums in a band called okay*, *Life-Like*) (Avanture u kapitalizmu, Egzibicionizam, Ja sviram bubnjeve u orkestru zvanom *okay*, Poput života), osam romana (*Beatniks*, *Corpsing*, *deadkidsongs*, *Finding Myself*, *Ghost Story*, *HOSPITAL*, *Journey into Space*, *King Death*) (Bitnici, Lešinarene, Pjesme mrtve djece, Pronalaženje sebe, Priča o duhu, BOLNICA, Put u svemir, Kralj Smrt) i, najnovija, knjiga odabranih književnih eseja, *Mutants* (Mutanti). Njegova najnovija knjiga priča, *Life-like* (Poput života), koju je takođe objavio Seagull Press, ušla je u uži izbor za nagradu Edge Hill Prize, a priča 'John & John' osvojila je poznatu nagradu Manchester Fiction Prize, dok je priča 'Call it "The Bug" Because I Have No Time To Think of a Better Title' (Zovi je "Buba" jer ja nemam vremena da smišljam bolji naslov) ušla u uži izbor za notorno lukrativnu nagradu za Kratku priču EFG Private Bank Sunday Timesa. U 2014-oj, premijerno je na minhenskom bijenalu izvedena opera za koju je libreto napisao Toby, a muziku Samy Moussa. Toby podučava kreativno pisanje na Birkbeck Koledžu.

FRANCUSKA PRIČA

Nikola Lijo (Nicolac Liaon) potpisuje okrutne i razočaravajuće priče kojima se trudi da da gorkasto-slatkast okus, u isti mah melanholične i poetične, kao i dekadentnu i romantičnu slikovitost. Svoje mračne i jezive priče rado naziva "raspadajućim". Smrt, bol i groblje svakako zauzimaju posebno mjesto, no odsutnost, samoća, a naročito praznina su glavne teme njegovih priča u kojima se protežu strahovi kroz koje bi svako mogao prepoznati i svoje lične strahove i duboke opsesije. Inspiraciju crpi iz nasljeđa minulih vijekova: svireposti grčko-latinskih mitova, pesimizma dekadentnih pisaca, viktorijanskih priča o duhovima, noćnih mora, kao i iz fantastičnih priča

H.P. Lovecraft-a. Rođen je 3. oktobra 1982. godine u Beriju. Sekretar je udruženja “Théâtre du Vaste Monde” i počasni član Muzeja vampira u Parizu. Danas živi i stvara u Lavalu.

Francis Tievic (Francis Thievicz) Piše literarnu fantastiku. Živi u Francuskoj.

ITALIJANSKA PRIČA

Alesandro Bariko (Alessandro Baricco) rođen je 25. januara 1958. u Torinu. Popularni italijanski novelist, scenarista, književni i muzički kritičar, novinar, pijanista, režiser i esejista. Njegova djela su prevedena na više jezika. Napisao je jedanaest romana, tri eseja i nekoliko scenarija za pozorište. Nakon završenih studija iz filozofije sa Đanijem Vatimom, objavljuje nekoliko eseja o kritici u muzici: *Genije u bekstvu*, *Hegelova duša i krave iz Viskonsina* u kojima povezuje muziku i modernizam. Strast prema klasičnoj muzici prenijeli su mu roditelji, a znanje na ovom polju plod je njegovog samostalnog istraživanja. Takođe, diplomirao je na konservatorijumu na odseku za klavir. Kao muzički kritičar daje svoj doprinos dnevnim novinama *La stampa* i *La Stampa*. Takođe, kao glumac se probao u filmu *Il cielo e sempre più blu*, a 2008. režira i film *Lezione 21*.

Pjer Paolo Pazolini (Pier Paolo Pasolini) (1922-1975) bio je italijanski pjesnik, pisac, filmski režiser, dramaturg i novinar. Smatra se jednim od najvećih umjetnika i intelektualaca XX vijeka. Od kraja Drugog svjetskog rata pa sve do smrti, njegovu javnu ličnost karakteriše socijalni angažman i jaka kritika buržoaskih navika i rađajućeg konzumerizma. Zbog naturalističkog opisa siromašnog proletarijata u svom prvom romanu *Iskusni momci*, Pazolini je optužen na sudu zbog vulgarnosti. Iako su skoro sva Pazolinijeva filmska i književna djela bila praćena optužbama i skandalima, pisac ostaje vjeran temama kritike vladajuće buržoaske klase, kapitalizma kao modernog fašizma te potrošačkog društva, kao i temama slobode, ljubavi, mladosti i užitka u životu. Godine 1975. Pazolini biva brutalno ubijen pod još uvijek nerazjašnjenim okolnostima.

Dino Bucati (Dino Buzzati) (1906-1972) bio je italijanski pisac, novinar, dramaturg i pjesnik. Još od studentskih dana pa do kraja života saradivao je sa dnevnim listom *Korijere dela sera* kao noviar i specijalni dopisnik. Svjetsku slavu je stekao romanom *Tatarska pustinja*,

a našoj publici je poznat i po zbirci kratke proze *Prodavnica tajni*. Bucatijevo književno stvaralaštvo uključuje pet romana, pozorišne i radio drame, libreta, zbirke kratke proze i poezije. Uspješno se okušao i u književnosti za djecu romanom Čuveno medvjede osvajanje Sicilije. Kritičari njegovo književno djelo opisuju kao magični realizam sa elementima filozofije otuđenja, zbog česte teme sudbine fantazije pred nadirućim tehnološkim napretkom. Uticaj novinarskog stila prisutan je i u Bucatijevoj fantastičnoj prozi, dajući joj elemente realnosti.

Vitalijano Trevisan (Vitaliano Trevizan) (1960) italijanski je pisac, glumac, dramaturg, pozorišni režiser, scenarist i esejist. Poslije uspješnih književnih početaka, u Italiji postaje poznat 2002. godine, kada objavljuje roman *I quindicimila passi* („Petnaest hiljada koraka“), za koji osvaja nagrade „Lo Straniero“ i „Campiello Francia“. 2004. godine osvaja nagradu „Chiara“ za zbirku kratke proze *Shorts*. Kratka priča *Bic*, iz zbirke *Shorts*, prvo je Trevisanovo književno djelo objavljeno na srpskom jeziku.

IZRAELSKA PRIČA

Ana Šomlo (אנה שומלו) /Negotin, 1935/ pisac, prevodilac, novinar. Diplomirala orijentalnu filologiju i književnost na Beogradskom univerzitetu. Boravila dve godine na studijima u Jerusalimu radi usavršavanja arapskog i hebrejskog jezika. Napisala je nekoliko romana. Priredila je prevela sa hebrejskog jezika značajan broj roman, knjiga, antologija i eseja. Sastavila je “Hebrejsko–srpskohrvatski i srpskohrvatsko–hebrejski rečnik” /Udruženje jugoslovenskih Jevreja u Izraelu, Tel Aviv 1993/. Napisala udžbenik “Učite sami hebrejski” /Izdanje autora, Natanija 1996/. Saradnik je nekoliko enciklopedija. U “Hrvatskom Općem leksikonu” /Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1996/ piše o savremenim izraelskim piscima. Sastavila “Hebrejsko–srpski rečnik”, Jasen, Beograd, 2007. Dobitnik je priznanje “Kalat haor” /Laureat svetlosti/ za 2005. za dugogodišnji rad na afirmaciji izraelske književnosti u svetu. Pored ovog priznanja dobitnik je velikog broja nagrada.

MAĐARSKA PRIČA

Peter Farkaš Molnar (Farkas Molnár Péter - 1952) pisac, novelist, urednik, osnivač je Umetničke Grupe Veranda. Glavni urednik je

literarnog časopisa „Mesečev krater” (Holdkatlan). Njegovi likovi su formirani na bazi ličnih iskustava, doživljaja.

Henriete Sič (Szócs Henriette – 1973) pisac, kritičar, menadžer. Do sada je objavila pet knjiga u kojima uglavnom se bavi odnosima muškaraca i žena. Više puta je nagrađivana između ostalog i sa strane Udruženja Pisaca Mađarske.

Laslo Andraš (András László – 1966) pisac. Nakon izlaska romana „Zapisi istraživača medveda“ (Egy medvekutató feljegyzései – 2010.) i u vodećim mađarskim časopisima uglavnom kratku prozu ili pesme objavljuje. Prva zbirka pesama nosi naslov: Beli otvara (Világos indul – 2016.).

Edina Marton-Adi (Marton-Ady Edina – 1979) slušalac je Akademije Mađarskih Pisaca. Jedna od vodećih likova mlade mađarske kratke proze. Njeni radovi se pojavljuju u vodećim mađarskim časopisima, te u više antologija.

Žuža Farkaš (Farkas Zsuzsa – 1943) pisac, publicista, lektor, urednik u penziji. Diplomirala je na Univerzitetu u Novom Sadu Mađarsku književnost. Bila je glavni urednik časopisa „Zraci sunca“ (Napsugár). Objavila je više knjiga i bezbroj kratkih priča, reportaža, kritika, predgovora.

MAKEDONSKA PRIČA

Slavčo Koviloski (Славчо Ковилоски) (Skopje, 1978) je diplomirao u Filozofskom fakultetu u Skopju, odjeljenje za istoriju. Magistrirao je u Institutu za makedonski jezik u Skopju gdje radi kao predavač. Autor je niza monografija te studija o makedonskoj historiji i književnosti. Objavljuje poeziju, prozu, književne kritike i prevode s hrvatskog, srpskog i bugarskog jezika. Objavio je više zbirke poezije, zbirke priča i romana te jednu monodramu. Neke knjige su mu objavljene na hrvatskom i bugarskom jeziku. Dobitnik je niza nagrada u zemlji i inostranstvu. Koviloski je glavni urednik najstarijeg makedonskog književnog časopisa «Sovremenost» i glavni urednik knjiga u izdanju “Sovremenosti”. Živi i radi u Skoplju.

Ranko Mladenoski (Ранко Младеноски) (Podgorci kod Struge, Makedonija, 1966) je magistrirao i doktorirao na Filološkom fakultetu u Skopju. Profesor je na Univerzitetu „Goce Delčev“ u Štipu. Objavljuje

priče, kritike, eseje, pjesme i prevode sa srpskog, hrvatskog i bugarskog jezika. Autor je dviju zbirki priča i jedne zbirke eseja. S dr. Vasilom Tocinovskim priredio izbor makedonske proze i poezije “Veliki skok”.

Hristo Petreski (Христо Петрески) (Kruševo, Makedonija, 1957.) je pjesnik, prozaist kritičar i publicist. Završio Ekonomski fakultet u Skopju. Radio je niz godina kao novinar. Osnivač je i direktor Izdavačke kuće «Feniks» i Fondacije «Makedonija present» u Skopju. Član je Društva pisaca Makedonije od 1985. Glavni je urednik časopisa «Trend» i predsjednik Književne Akademije u Skopju. Doktorirao je na temu «Autorska bajka – komparativna analiza» pri Univerzitetu «Sv. Kiril i Metodij» u Skopju. Docent je na Univerzitetu «Sera». Bavi se i slikarstvom. Objavio je veliki broj knjiga. Zastupljen je u brojnim antologijama i zbornicima u Makedoniji i u inostranstvu. Djela su mu prevedena na srpski, hrvatski, slovenački, bugarski, francuski, engleski, njemački, slovački, albanski, turski, ruski, japanski i druge jezike. Dobitnik je niza nagrada.

NJEMAČKA PRIČA

Rajner Kunce (Rainer Kunze), rođen 1993 u Elznicu. Piše poeziju i prozu. Studirao filozofiju i novinarstvo u Lajpcigu. Često boravio u Čehoslovačkoj, prevodi poeziju i prozu, sa češkog. Važnija djela: *Aber die Nachtigall jubelt* (Ali se slavuj raduje), pjesme, 1962. *Sensible Wege* (Osjećajni putevi), pjesme, 1969. *Dear Lowe Leopold* (Lav Leopold), proza, 1970. *Brief mit blauem Siegel* (Pismo sa plavim pečatom), pjesme, *Die wunderbar en Jahre* (Te divne godine), proza. 1976.

Suzana Gaze (Zsuzsanna Gahse), rođena 1946. u Budimpešti, emigrirala je u svojoj desetoj godini sa roditeljima na Zapad. (Jedan od njenih djedova poticao je iz Vojvodine, o čemu ima traga i u njenom pisanju.) Piše poeziju, prozu i eseje na njemačkom jeziku, prevodi sa mađarskog. Objavila je veći broj poetskih i pripovjedačkih zbirki, kao i romana, nagrađenih uglednim nagradama (na pr., nagradama gradova Vizbadena i Štutgarta). Živi u jednom manjem mjestu Švajcarskoj.

Jirgen Jankofski (Jürgen Jankofsky), rođen je 1953. u Merzeburgu (blizu Halea), živi u Lojni, malom gradu s velikom rafinerijom nafte. Pjesnik, prozaist, pisac za djecu, muzičar. Autor većeg broja knjiga. Izdavač časopisa “Ort der Augen” koji objavljuje i južnoslovenske pjesnike.

POLJSKA PRIČA

Vitold Gombrovič (Witold Gombrowicz, 1904-1969), prozni i dramski pisac, eseista, kritičar rođen je u staroj veleposedničkoj porodici, na imanju u Malošicama, odakle se preselila u Varšavu gde je studirao prava, a u Parizu ekonomiju i filozofiju, 1939. godine uoči samog rata otputovao je u Argentinu na promociju prvog preookeanskog broda "Hrobri", zbog izbijanja Drugog svetskog rata nije se vratio u Poljsku, proveo je u njoj 24 godine, 1963. dobio je Fordovu stipendiju koju je iskoristio u Berlinu, odatle se preselio u Pariz, a od kraja 1964. živeo je u Vansu na jugu Francuske. U posljednjem periodu života stekao je svetsku slavu, 1969. bio je u najužem izboru za Nobelovu nagradu koja mu je izmakla, jer je nešto više od dva meseca pre njenog proglašenja umro. Debitovao je zbirkom priča *Sećanja na pubertet*. Slavu mu je doneo roman *Ferdidurke*. Dela: priče: *Sećanja na pubertet*, *Bakakaj*; romani: *Ferdidurke*, *Trans-Atlantik*, *Pornografija*, *Kosmos*; *Dnevnik I-III*; drame: *Venčanje*, *Ivona*, *kneginjica burgundska*, *Opereta*.

Bruno Šulc (Bruno Schulz, 1892-1942), prvenstveno pripovedač, nije pripadao nijednom avangardnom pravcu ili grupi, studirao je kratko arhitekturu u Lavovu i slikarstvo u Beču, predavao je ručni rad i crtanje u osnovnoj i srednjoj školi u galičijskom Drohobiču, iako jevrejskog porekla pisao je na poljskom, bavio se grafikom u ekspresionističkom stilu, poginuo je 1942. u drohobičkom getu. Objavio je knjigu priča *Prođavnice cimetove boje*, a 1937. *Sanatorijum pod klepsidrom*. Od 1934. radio je na romanu *Mesija*, koji nije dovršio i čiji rukopis je izgubljen.

Kornel Filipovič (Kornel Filipowicz, 1913-1990), poljski pripovedač, romanopisac, scenarista, pesnik, studirao je biologiju na Jagelonskom univerzitetu u Krakovu. Bio je zainteresovan za likovnu umetnost, družio se pretežno sa slikarima. Poslednjih dvadeset godina njegovog života saputnica mu je bila nobelovska Vislava Šimborska. Kao veliki majstor kratke priče preveden je na brojne jezike i nagrađivan. Glavna dela: zbirke pesama: *Prolaznost* i *Kaži koju reč*; romani: *Učenje o rodnoj zemlji*, *Mesec nad Nidom*, *Plava sveska*, *Nemir mladog srca*, *Golubija ulica*, *Provincijska ljubav*, *Sećanja antijunaka*, *Zarobljenik i devojka*, *Bašta gospodina Ničkea*; pripovetke: *Statični pejzaž*, *Posle oluje*, *Profili mojih prijatelja*, *Svetlo i tama*, *Bela ptica*, *Moj prijatelj i ribe*, *Muškarac kao dete*, *Devojčica s lutkom ili o potrebi za tugom i samoćom*, *Molitva za one koji odlaze idr.*

Slavomir Mrožek (Slawomir Mrozek, 1930-2013), sjajan pripovedač i crtač na psihološke, običajne, političke, filozofske, kako univerzalne tako i poljske teme, a kao dramski pisac ubrajan u teatar apsurda. Rođen je u gradiću Boženčinu, studirao je arhitekturu i istoriju umetnosti, koje nije završio. Debitovao je 1950. kao crtač. Od 1953. objavljuje priče u časopisima i zbirkama. Proslavile su ga drame Policija i Tango. 1963. emigrirao je iz Poljske i živeo u Italiji, Francuskoj, Nemačkoj, SAD, Meksiku. 1996. vratio se u Poljsku, koju je ponovo napustio 2008. 2013. umro je u Nici. Njegovi posmrtni ostaci sahranjeni su u Krakovu, u Nacionalnom Panteonu. Jedan od retkih poljskih pisaca koji su živeli od književnog stvaralaštva. Prevođen je na pedesetak jezika, dobitnik niza međunarodnih i poljskih nagrada. Zbirke priča: *Priče iz Tšmjelove Gure, Laki oklopnici praktično, Slon, Svadba u Atomicama, Kiša, Dva pisma i druge priče, Cinkarenja, Uspavana lepotica, Voda, Poslednji husar, Sveska*; feljtoni: *Mala pisma, Dnevnik povratka*; romani: *Majušno leto, Bekstvo na jug*; drame: *Policija, Ćuran, Na pučini, Karol, Striptiz, Kinolog u nedoumici, Tango, Klanica, Emigranti, Grbavac, Pešice, Vaclav, Ambasador, Ljubav na Krimu, Lep pogled, Karneval ili Adamova prva žena i dr.*; filmski scenariji: *Ostrvo ruža, Amor, Povratak*; ostalo: *Baltazar*, autobiografija, *Dnevnik*, tom 1-3 (1962-1989); *Crteži, Čovek prema Mrožeku. Crteži i dr.*

Ana Potoček (Anna Potoczek, 1962), prozni pisac, likovni kritičar i lekar specijalista, psihijatar, doktor medicine, predavač na krakovskom Medicinskom fakultetu. Kao pisac debitovala je 1984. godine u studentskoj štampi. 1992. izdala je roman *Kišna sezona u gradu Hue*. 1998. objavila je knjigu priča pod naslovom *Onostrano(st)*, koja je pored srpskog prevedena na italijanski, engleski, španski, nemački... Piše prozu za čitanje, koja intrigira čitaoca svojom svakidašnjom nesvakidašnošću. Poslednjih godina piše roman-reku na temu krakovske psihijatrije. Zbog veoma zahtevnog rada na habilitacionom doktoratu još ga nije objavila.

ROMSKA PRIČA

Hedina Tahirović Sijerčić rođena je u Sarajevu. Angažovana je kao spoljna saradnica-profesorica na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, na odsjeku za Indologiju i dalekoistočne studije. Objavila je 15 publikacija i dva romska rječnika: *Bosansko-romski i romsko bosanski i Englesko-gurbeski i gurbetsko-engleski*. Napisala je

autobiografsku novelu “*Rom ko grom*” i objavila 2012. u Sarajevu. Objavila je zbirku pjesama “*Čuj, osjeti bol*” na više jezika kao i “*Stare romske priče*” za odrasle i djecu na više jezika. Dobitnik je više priznanja i nagrada u svijetu za svoj rad. Živi u Sarajevu.

Ruždija Ruso Sejđović rođen 1966. godine u Ublima kod Podgorice, Crna Gora. Osnovnu i srednju školu završio u Podgorici. Višu ugostiteljsku školu završio je u Beogradu. Ruždija kroz svoju poeziju, prozu, kratke priče čuva duh romskog naroda na sebi svojstven način. Sejđović je zastupljen u brojnim antologijama i zbirkama poezije i proze, a objavio je i sledeće knjige: *Svjetlost u ponoć*, *Crna ptica*, *Kosovo mon amour – Tragikomedia* (sa Jovanom Nikolićem), *Eremit*. Trenutno angažovan na izradu školskog materijala za romski jezik u Ministarstvu za školovanje i obrazovanje grada Kelna. Pomenuta Literatura i objavljene knjige na romskom jeziku upotrebljuje se kao nastavno sredstvo na Univerzitetu INALCO u Parizu odsjek za romski jezik.

RUSKA PRIČA

Aleksandar Solženjicin (Александр Солженицын) (1918 - 2008.) rođen je u Moskvi, pisac, dramaturg i povjesničar, dobitnik Nobelove nagrade za književnost 1970. godine. Bio je član Ruske akademije nauka (od 1997) I Srpske akademije nauka i umjetnosti (od 1994). Studirao na Fizičko-matematičkom fakultetu u Rostovu na Donu, vanredno i u Institutu za istoriju, filozofiju i književnost u Moskvi. Godine 1945. je, zbog pisama u kojima je indirektno kritikovao Staljina, uhapšen kao oficir sovjetske vojske u Istočnoj Prusiji, te osuđen i zatočen u sibirskom logoru u kojema je proveo devet godina, od 1953. Nakon rehabilitacije 1956. učitelj u Rjazanu. Proganjan je i kasnije, čak mu je oduzeto i državljanstvo, pa je emigrirao 1974., vrativši se u otadžbinu posle dve decenije. Pripovetkom “*Jedan dan Ivana Denisoviča*” u književnost je uveo temu Staljinovih logora, ostavši joj veran u najvećem delu opusa. Na osnovu emigrantskog iskustva u zapadnoj Evropi i u SAD, ispoljio je javni prezir prema vulgarnom materijalizmu Zapada. Ostala dela: pripovetka “*Matrjonini dani*”, romani “*U krugu prvom*”, “*Onkološka klinika*”, “*Avgust Četnaeste*”, “*Crveni točak*”, “*Rusija u provaliji*”, kritička autobiografija “*Borio se šut s rogatim*”, drame “*Gozba pobednika*”, “*Zarobljenici*”, “*Republika Rada*”, “*Svetlost koja je u tebi*”, publicistička dela “*Lenjin u Cirihi*”, “*Dva vek zajedno I-II*”, scenariji “*Tenkovi znaju istinu*”, “*Parazit*”.

Vjačeslav Glebovič Kuprijanov (Вячеслав Куприянов) (Novosibirsk, 1939) je poznati ruski pisac i prevodilac. Od 1961. godine objavljuje svoju poeziju, a prozu (priče, eseje, kritike i romane) od 1970. godine. Njegove knjige su izašle u Njemačkoj, Engleskoj, Nizozemskoj, Bugarskoj, Poljskoj, Srbiji, Hrvatskoj, Šri Lanki i u drugim zemljama. Dobitnik je brojnih nagrada u Rusiji i inostranstvu. Koristio je veliki broj stipendija za pisce i prevodioce u nizu zemalja te učestvovao na brojnim festivalima. Živi u Moskvi.

Jurij Nečiporenko (Юрий Нечипоренко) (1956.) je predavač u МГУ (Moskovski državni univerzitet), autor više od 80 radova iz oblasti biofizike, 300 radova u oblasti umjetničke kritike, poznat kao pisac za djecu, autor knjiga “Ямарочный мальчик” (2009., izašlo na srpskom kao „Dečak sa vašara“, roman o Gogolju), “Начальник связи” (2010., izašlo na hrvatskom kao „Očeve ratne priče“), “Смеяться и свистеть” (2012., „Smijati se i zviždati“), “Золотой петушок” (2014., „Zlatni pjetlić“, roman), laureat nagrade „Aleksej Tolstoj“, “Zavjetni san” (2009.), „Delvig“ (2012.), „Jasna poljana” (2013.), izdavač serije knjiga “Za onih preko 10 godina” i direktor Ruskog festivala dječje knjige.

Aleksej Varlamov (Алексей Варламов) rođen je u Moskvi 1963. godine. Studirao je filologiju na moskovskom Univerzitetu. Piše kratke priče i romane, ali je najpoznatiji po biografijama pisaca, uključujući Alekseja Tolstoja i Mihaila Bulgakova. Predaje na Institutu. Živi u Moskvi

Marija Galina (Мария Галина) (1958, Kalinjin, danas Tver) je prozni pisac, pjesnik, kritičar, urednik i prevodilac. Do 1968. živjela u Kijevu, zatim u Odesi. Završila fakultet biologije Odeskog univerziteta. Od 1987. Živi u Moskvi. Doktor je bioloških nauka, radila kao hidrobiolog. Od 1995. je profesionalni književnik. . . . Objavila je veći broj knjiga poezije i proze od čega značajan dio proze spada u fantastiku i naučnu fantastiku i o tim žanrovima je objavila veliki broj tekstova. Dobila više žanrovskih i drugih nagrada. Piše i pod pseudonimom Maksim Golicin. Prevodi prozu s engleskog jezika (većinom fantastiku) te poeziju savremenih ukrajinskih i britanskih pjesnika. Proza Marije Galine je prevedena na italijanski, engleski i poljski a poezija na engleski, slovački, slovenački, mađarski, ukrajinski i dr. jezike.

SLOVAČKA PRIČA

Martin Kasarda (Martin Kasarda) (1968, Košice) je slovački postmoderni pisac, publicista i fakultetski profesor. Študirao je na Pedagoškom fakultetu u Nitri slovački jezik i književnost. Od 2008. godine radi na Fakultetu masmedija Panevropske visoke škole u Bratislavi. Proslavio se zbirkom pripovedaka „Poslednja večera“ koja je izazvala oštre proteste hrišćanskih političara. Objavio je dve zbirke pripovedaka „Istorija manje vrednosti“ (1994), „Polja“ (1999), zatim roman „O razmnožavanju i drugim nevoljama“ (2011) i pripovetke „Poslednja večera i druge radosti“ (2013). U 2016. godini izlazi njegov roman „Budućnost na prodaju“.

Monika Kompanjikova (Monika Kompaniková) (1979, Považska Bistrica) slikarstvo je studirala na Fakultetu likovnih umetnosti u Bratislavi. Za svoj debi, zbirku pripovedaka *Mesto za samoću* dobila je Nagradu „Ivan Krasko“. Godne 2006. je objavila roman *Bela mesta*, koji je nominovan za nagradu Anasoft litera 2007 (na srpskom jeziku objavljen 2010. godine u izdanju IK Agora). Za roman *Peti brod* (2010) je dobila nagradu Ansoft litera, ovaj roman je ujedno proglašen za roman godine (preveden je na češki, nemački, arapski, bugarski, mađarski i poljski). Monika Kompanikova je 2013. godine objavila ilustrovanu knjigu bajki pod nazivom *Dubokomorske bajke*. Pripovetke i drugi tekstovi prevedeni su na preko deset jezika i objavljeni u antologijama i po časopisima. Živi u gradu Pezinok.

SLOVENAČKA PRIČA

Nejc Gazvoda rodio se 1985. godine u Novom mestu. Kao gimnazijalac je napisao zbirku kratkih priča „Vjevericama ništa ne pobjegne“ (Goga, 2004. godine) za koju je dobio nagrade Dnevnikova Fabula za najbolju zbirku kratke proze 2006. i Zlatnu pticu liberalne akademije 2005. godine. Pored toga je autor još jedne zbirke priča i tri romana. Njegov cjelovečernji prvenac „Izlet“ dobio je osam nagrada na slovenskom filmskom festivalu i bio uvršten na više od petnaest prestižnih međunarodnih festivala, između ostalog predstavljen je u Sarajevu, Varšavi, Hamburgu i Zagrebu.

Milan Dekleva, pjesnik, prozaista, dramatičar, esejista i prevodilac rođen 1946. godine u Ljubljani. Diplomirao je iz uporedne književnosti na Filozofskom fakultetu u Ljubljani. Objavio je destine pje-

sničkih zbirki. U dvije knjige izašle su mu izabrane pjesme Oglavašavanje ćutnje, 2014. godine. Objavio je i nekoliko romana među kojima „Pobjeda pacova“, „Tijelo od slova“ i dr. Piše kratku prozu, zapažena je knjiga „Spasilac ptica.“ Piše lutkarske pjesme, priče i radio mjuzikle. Prevodi sa engleskog i italijanskog a preveden je na preko trideset jezika. Dobitnik je mnogih značajnih nagrada među kojima „Prešernove fondacije“, „Župančičeve nagrade“, „Jenkove nagrade“, Veronikone nagrade, Nagrade Kersnik za roman, najviše državne „Prešernove nagrade“ za životno djelo, i još mnogo drugih. Živi i stvara u Ljubljani.

Jurij Hudolin, rođen je 1973. godine u Ljubljani. Autor je sljedećih knjiga poezije; *Ako je kralj lažan (Če ja laž kralj)*, 1991, *Bezbožnik i pričvolkkača (Ajdbog in pričvolkkača)*, 1992, *Beštije (Bestije)*, 1993, *Divljanje, (Divjenje)* 1994, *Priviđenja nemirnog čudaka (Prividi nemirnega čudaka)*, 1998, *Govori žensko, (Govori žensko)* 2001, *Ljubavi*. Objavio je dva romana: *Objesnost (Objestnost)*, 2005 i *Pastorak (Pastorek)* 2008. Preveden na više jezika. Zastupljen u mnogim antologijama. Izbor i prevod pjesama na srpski pod naslovom „*Divljanje*“ uradio Zdravko Kecman. Živi kao slobodan umjetnik u Ljubljani.

Marko Kravos (1943), tršćanski pjesnik. Diplomirao iz slavistike. Prevodi sa italijanskog, hrvatskog, srpskog, španskog.. Bio je predsjednik slovenačkog PEN- centra. Njegova djela su prevedena na preko dvadeset jezika. Dobitnik je nagrade Prešernove fondacije, italijansku državnu nagradu Astrolabio d'oro u Pisi i dr. Živi i stvara u Trastu.

Marko Sosič, rođen je u Trstu leta 1958, je režiser i pisatelj. Diplomirao iz režije na Akademiji za pozorišnu i filmsku umetnost v Zagrebu. Objavio je više zbirki novela. Radi u Slovenskom stalnom pozorištu kao umjetnički rukovodilac.

SRPSAK PRIČA

Ranko Risojević (1943), pjesnik, prozaista, dramski pisac, esejista, historičar matematike, prevodilac i kulturni poslenik, objavio je oko pedeset knjiga, od toga 18 pjesničkih zbirki, 25 proznih knjiga, među kojima 10 romana; izvedeno mu je desetak radio-igara za djecu i dva za odrasle u Banjaluci. Dobitnik je „*Kočićeve nagrade*“ za

ukupno stvaralaštvo i drugih nagrada. Proza i poezija prevedena mu je na više evropskih jezika. Živi i stvara u Banjoj Luci

Ranko Pavlović (1943, Šnjegotina Gornja, kod Teslića) živi i stvara u Banjaluci. Piše poeziju, prozu i dramske tekstove, za odrasle i za djecu. Dosada je objavio četrnaest zbirki pjesama, petnaest zbirki pripovijedaka, četiri romana, jednu zbirku eseja, knjigu književnih kritika i deset radio-drama za odrasle, zatim osamnaest zbirki priča za djecu, šest zbirki pjesama za najmlađe, jedan roman za mlade, desetak tekstova za dječja pozorišta i petnaestak radio-igara za djecu. Zavod za udžbenike u Istočnom Sarajevu objavio je njegova *Izabrana djela*. Zastupljen u čitankama, lektiri i mnogim antologijama. Njegove pjesme i pripovijetke prevedene su na brojne jezike. Nagrađen je „Kočićevom nagradom“ za cjelokupno djelo i brojnim drugim nagradama. Živi i stvara u Banjoj Luci.

Milenko Stojičić (1956), pjesnik, pripovjedač, romansijer, esejist, objavio četrdeset pet knjiga različitih žanrova: poezija, priča, roman, esej, kritika, antologija... Zastupljen u nekoliko antologija savremene srpske priče. Nagrađivan za kratke prozne forme. Prevođen na francuski, njemački, ruski, mađarski, slovenački. Urednik kulturne rubrike na Radio-televiziji Republike Srpske. Predsjednik Podružnice književnika Banjaluka. Živi u Banjaluci.

UKRAJINSKA PRIČA

Ivan Tysso (Иван Тюссо) je rođen 1978. godine u Dnjeprodzeržinsku u Ukrajini. Pisac je, novinar i prevodilac s francuskog, ruskog, engleskog i slovenačkog jezika. Predavao je, radio u izdavačkim kućama, vodio novinska istraživanja. Piše na ukrajinskom, ruskom i francuskom jeziku. Najviše piše kratku prozu. Godine 2010. je dobio ukrajinsko-njemačku nagradu „Oles Gončar“ za ciklus priča „Makabr“ a potom je objavio knjigu s tim naslovom. Objavljuje pod svojim imenom i pod pseudonimom Ivan Tysso.

Oleksandr Denisenko (Олександр Денисенко) (Kijev, 1958) je ukrajinski pisac, filmski režiser, glumac, scenarist, dramatičar, te televizijski i radio spiker. Godine 1981. je diplomirao na odjelu glume na Fakultetu kinematografije u Moskvi. Kasnije je diplomirao režiju na fakultetu I. Karpenko-Karim u Kijevu. Od 1988. godine piše prozu i objavljuje u ukrajinskom listovima i časopisima te književnim

zbornicima. Autor je više romana, novela, kratkih priča, filmskih scenarija i drama. Objavio je knjige proze “Duša rijeke” (2008) te “Srčani raj ili Oksana” (2009). Nagrađivan je kao pisac i režiser. Član je Saveza filmskih radnika Ukrajine, Zajednice ukrajinskih dramatičara i Ukrajinskog društva pisaca. God 2004. je stekao status „Zasluznog umjetnika Ukrajine”

Priredivač

Zdravko Kecman, rođ. 1948, Usorci Sanski Most. Diplomirao srpsko-hrvatski jezik sa jugoslovenskom književnošću i bibliotekarstvo na univerzitetu u Ljubljani. Objavio je dvadesetak knjiga poezije i proze. Preveo desetak knjiga poezije i proze sa slovenačkog jezika i dobio „Pretnarjevu nagradu – časnog naziva Ambasadora slovenačkog jezika i književnosti te slaveskih kultura za 2014. godinu. Priredio antologiju Atlas Evropske lirike i osnivač međunarodne Nagrade „Evropski atlas lirike“. Prevođen je na dvadesetak stranih jezika. Živi i radi u Banjoj Luci.

Sadržaj

Zdravko Kecman / **PRIČAJ MI EVROPU** 5

CRNOGORSKA PRIČA

Slobodan Bošković

Oblaci 17

Novica Đurić

Majka je to 20

Koliba koja je grlila sreću 21

ČESKÁ POVÍDKÁ / ČEŠKA PRIČA

Daniela Fischerová / Daniela Fišerova

Ptát se portýra 24

Pitati portira 25

Boží hlas 26

Božiji glas 27

Karol Sidon / Sidon Karol

Duh pana Madla 29

ENGLISH SHORT STORY / ENGLSKA PRIČA

Peter Salmon / Piter Salmon

One 34

Glasnik 35

Niall Griffiths / Nil Grifits

Obviously a phrase of which he was fond 42

Pustinjak 43

Dr Omar Sabbagh / Omar Sabug

The germanian 58

Švabo 59

Toby Litt / Tobi Lit

In case i am beheaded	72
U slučaju da mi odrubi glavu	73

LE CONTE FRANÇAIS / FRANCUSKA PRIČA**Nicolac Liaon / Nikola Lijo**

Le Mouroir aux tourterelles	86
Umrljste grlica	87

Francis Thievicz / Francis Tievic

Hôtel particulier	98
Neobično prenoćište	99

RACCONTO ITALIANO / ITALIJANSKA PRIČA**Alessandro Baricco / Alesandro Bariko**

La Sindrome Boodman	106
Budmanov sindrom	107

Pier Paolo Pasolini / Pjer Paolo Pazolini

Avventura Adriatica	130
Jadranska avantura	131

Dino Buzzati / Dino Bucati

L'alienazione	140
Otuđenje	141

Vitaliano Trevisan / Vitalijano Trevizan

Bic	148
Bic	149

סיפורי ישראל / IZRAELSKA PRIČA**אנה שומלו / Ana Šomlo**

אחרי שנים רבות	154
Posle mnogo godina	155

MAGYAR PRÓZA / MAĐARSKA PRIČA**Farkas Molnár Péter / Petar Farkaš Molnar**

Következetesség	164
Doslednosti	165

Szócs Henriette / Henriete Sič	
Édes hazugságok	176
Slatke laži	177
András László / Laslo Andraš	
Mikor van vége	180
Kad je kraj	181
Marton-Ady Edina / Edina Marton-Adi	
Kötésminta	184
Mustra za pletenje	185
Farkas Zsuzsa / Žužana Farkaš	
Levél Advent idején	190
Pismo u vreme adventa	191
МАКЕДОНСКИОТ РАСКАЗ / MAKEDONSKA PRIČA	
Славчо Ковилоски / Slavčo Koviloski	
Слика	198
Slika	199
Ранко Младеноски / Ranko Mladenoski	
Сонот и месечината	202
San i mjesečina	203
Христо Петрески / Hristo Petreski	
Дарвинова награда	212
Darwinova nagrada	213
DEUTSCHE GESCHICHTE / NJEMAČKA PRIČA	
Rainer Kunze / Rajner Kuncce	
Das Märchen vom Dis	222
Vajka o dis-u	223
Zsuzsanna Gahse / Suzana Gaze	
Wechsel	226
Promjena	227
Jürgen Jankofsky / Jirgen Jankofski	
Das Gavrilo-Prinzip	234
Gavrilo-princip	235

OPOWIADANIE POLSKIE / POLJSKA PRIČA

Witold Gowbrowicz / Vitold Gombrovič

Tancerz mecenasa Kraykowskiego	242
Igrač odvetnika Krajkovskog	243

Bruno Schulz / Bruno Šulc

Jesien	246
Jesen	247

Kornel Filipowicz / Kornel Filipovič

Rzadki motyl	258
Redak leptir	259

Slawomir Mrozek / Slavomir Mrožek

Rewolucja	266
Revolucija	267

Anna Potoczek / Ana Potoček

Miłość	270
Ljubav	271

ROMANI PROZA / ROMSKA PRIČA

Hedina Tahirović Sijarčić

Ispovjed	295
Djetinjstvo na Gorici	296

Ruždija Ruso Sejdović

Abāv	298
Veselje	299

РУССКИЙ РАССКАЗ / RUSKA PRIČA

Александр Солженицын / Aleksandar Solženjicin

Лиственница	316
Тиса	317
Колокольня	318
Звоник	319
Лихое зелье	320
Злобиле	321
Утро	322
Јутро	323

В сумерки	324
У сутону	325
Вячеслав Куприянов / Vjačeslav Kuprijanov	
Лопата	326
Lopata	327
Юрий Нечипоренко / Jurij Nečiporenko	
Эмигрант	332
Emigrant	333
Алексей Варламов / Aleksej Varlamov	
Чоловик	342
Čolovik	343
Мария Галина / Marija Galina	
Евреи	354
Jevreji	355
SLOVENSKÁ POVIEDKA / SLOVAČKA PRIČA	
Martin Kasarda / Martin Kasarda	
Listok do neba	370
Karta na nebo	371
Monika Kompaniková/ Monika Kompanjikova	
Vlak	376
Voz	377
SLOVENSKA ZGODBA / SLOVENAČKA PRIČA	
Nejc Gazvoda	
Poletna romanca	386
Prolječna romansa	387
Milan Dekleva	
Reševalec ptic	396
Spasilac ptica	397
Jurij Hudolin	
Pastorek	404
Pastorak	405

Marko Kravos	
Gospodična Amalija	412
Gospodična Amalija	413
Marko Sosič	
V senci	422
U sjeni	423
SRPSKA PRIČA	
Ranko Risojević	
Prodavac fotografija	457
Muzičar	458
Ranko Pavlović	
Bezočan upad u vitrinu	459
Mrtva priroda	459
Milenko Stojičić	
Pričar	461
УКРАЇНСЬКИЙ РОЗПОВІДЬ / UKRAJINSKA PRIČA	
Іван Туссо / Ivan Tyssso	
Смердить	466
Smrad	467
Олександр Денисенко / Oleksandr Denisenko	
Замість брата	476
Umjesto brata	477
Zdravko Kecman	
LEGACY OF THE EUROPEAN STORY <i>Foreword summary</i>	483
Bibliografija	489

DAROVİ EVROPSKE PRIČE

Priredio

Zdravko Kecman

Izdavači

Kuća poezije, Banja Luka
Društvo Slovenaca Republike Srpske
Triglav, Banja Luka

Za izdavače

Danijel Kecman, Nina Kecman
Marija Grbić

Lektor

Sonja Stojičić Grujić

Recenzenti

Milenko Stojičić
Fiona Sampson
Minja Golubović

Grafičko oblikovanje

Darko Domazet

Štampa

Art print, Banja Luka

Tiraž

500

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

821(4)-32(082.2)

ДАРОВИ европске приче

Darovi evropske priče / priredio Zdravko Kecman. - Banja Luka :
Kuća poezije : Društvo Slovenaca Republike Srpske Triglav, 2016 (Banja
Luka : Art print). - 510 str. ; 21 cm. - (Biblioteka Atlas svjetova)

Tekst na više jezika i uporedo srp. prevod. - Tiraž 500. - Bibliografija:
str. 489-503.

ISBN 978-99976-648-8-4 (KP)

COBISS.RS-ID 5874712

***

Evropska priča stara je koliko i pripovijedanje o njoj. Moglo bi se pretpostaviti da je najčešće nastajala u nastambama, u kojima je čovjek pronašao svoje pribježište. U njima je čovjek pričao svoje i doživljavao drugih. Priče su se prenosile sa usta na usta, sa jezika na jezik. Postojali su ljudi, a postoje i danas, koji znaju da ispričaju priču. Oni je znaju ispričati na više načina. Svaki od tih pričara, priča na svoj način. Ali što je još važnije, ili jednako važno, postoje slušaoci koji slušaju i vjeruju u ispričano. Ma koliko priča bila stara, i ma koliko izmaštana, u nju se vjerovalo. Ona se prenosila, govorila, pamtila. Sve su se priče događale nekada, i negdje. U trenutku kada su nastajale, porađao se i govor. I stvarao se određeni jezik. Mnoge priče su se povezale u cjelinu od koje su nastali mitovi

Zdravko Kecman

***

Antologijski izbor je svojevrsna Evropa u pedeset(ak) priča, pripovjedačka „unija“ priča koja odslikava historijsku, geografsku, političku, kulturnu i svaku drugu auru oko današnje Evropske unije. Metaforički kazano, evropska priča je „uvezala“, spojila u novu političku i ekonomsku formu evropske zemlje.

Parafrazirajući Malarmeua, - Evropa postoji da bi se napisala jedna Priča! Priča nad pričama. Onaj metaforički Kalvinov „kamen preko svega“ je pripovjedačka kometa koja lebdi i sija preko svega što je Evropa i u Evropi!

... Priča, dakle, opričava i raspričava, pamti dah i duh Evrope, njene historijske i mitske cikluse, historije i histerije, lica i naličja.

Milenko Stojičić

ISBN 978-99976-648-8-4

9 789997 664884